

Valtiotieteellinen tiedekunta
Helsingin yliopisto

ANSIOTÖITÄ VAI LAPSENHOITOA?

VALINNANVAPAAUS JA REUNAEHDOT PIENTEN LASTEN ÄITIEN VALINNOISSA

Anne Mattila

Akateeminen väitöskirja, joka Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan suostumuksella esitetään julkisesti tarkastettavaksi Helsingin yliopiston Metsätalon salissa 6, perjantaina 16. elokuuta 2019 klo 12.

Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja –
Publications of the Faculty of Social Sciences

ISSN 2343-273X (painettu)

ISSN 2343-2748 (verkkojulkaisu)

ISBN 978-951-51-3401-1 (pdf)

ISBN 978-951-51-3402-8 (nid)

Sarjanumero 123

TIIVISTELMÄ

Tutkimusta motivoi suomalaisen perhepolitiikan erityispiirre, jossa tuetaan toisaalta suhteellisen pitkää kotihoitoa ja toisaalta tarjotaan julkisen vallan subventoimaa, perheille suhteellisen edullista päivähoitoa ja päivähoito-oikeus jokaiselle alle kouluikäiselle lapselle. Näillä tukimuodoilla on pyritty antamaan alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmille mahdollisuus tehdä valinta ansiotyössä käymisen ja lapsen kokopäiväisen kotona hoitamisen välillä. Valinnanvapauden tukemisesta huolimatta suomalainen lastenhoidon järjestelmä on edelleen jatkuvan keskustelun ja kritiikin kohteena. Perhevapaajärjestelmän on sanottu syventävän sukupuolittunutta työnjakoa ja toisaalta on sanottu, ettei se myöskään tuo valinnanvapauden mahdollisuutta vanhemmille.

Tutkimus selvittää, miten pienten lasten äidit perustelevat valintaansa lapsen kotihoidon jatkamisen ja ansiotyöhön menon välillä vanhempainvapaan jälkeen. Tutkimuksessa kysytään perustelujen pohjalta, miten perheen talous ja äidin lapsen hyvää koskevat käsitykset vaikuttavat valintaan ja miten äidin läheissuhteet ja hänen ansiotyöhön liittämänsä merkitykset vaikuttavat siihen. Äitien perustelujen analyysia tukemaan tutkimusta varten on kerätty lisäksi aihetta koskeva julkisen keskustelun aineisto. Tämän toissijaisen aineiston tehtävänä on tuoda esille haastatteluaineiston erityispiirteitä ja auttaa suhteuttamaan siinä esille tulevia asioita samaan aikaan käytyyn laajempaan keskusteluun.

Tutkimukseen on haastateltu 35 äitiä, joiden nuorin lapsi on kaksivuotias. Haastatellut äidit elävät puolisosuhteessa, heillä on suhteellisen korkea koulutus ja he asuvat pääkaupunkiseudulla tai sen läheisyydessä. Julkisen keskustelun aineisto koostuu 101 lehtikirjoituksesta ja se on kerätty sanomalehdestä *Helsingin Sanomat* sekä aikakauslehdistä *Tulva* ja *Meidän Perhe*. Aineistot on kerätty vuosien 2009 – 2012 aikana. Perustelujen analysoimisessa on käytetty sisällönanalyysia, jota on syvennetty Perelmanin argumentaatioteorian käsitteiden avulla. Tutkimuksen teoreettisena kehyksenä on relationaalinen näkökulma, joka korostaa ihmisten henkilökohtaisten pyrkimysten ja toiminnan rakentuvan suhteiden antamissa reunaehdoissa.

Tutkimuksessa tarkastellut raha, lapsen hyvää koskevat käsitykset ja läheissuhteet sekä työelämäsuhde ovat äitien valinnan kannalta keskeisiä tekijöitä. Analyysissa esille tulleet ratkaisun kannalta merkittävät läheissuhteet ovat lapsisuhteen lisäksi suhde puolisoon, lapsen isovanhempiin ja vertaisäiteihin. Työelämäsuhdetta tarkastellaan tässä äidin yhtenä suhteena, vaikka se tosiasiasa koostuu useimmiten useista suhteista, jotka sitovat häntä kollektiiviseen suuntautuneeseen tekemiseen. Olennaista on, että suhdeverkoston yhdessä suhte-

sa tapahtuvat muutokset heijastuvat toisiin suhteisiin ja suhteet ylipäänsä ovat jatkuvassa muutoksessa.

Äidit menevät töihin paitsi perheen elintason, myös henkilökohtaisen taloudellisen itsenäisyyden vuoksi ja siksi, että he haluavat jakaa elättäjyysvastuun puolison kanssa. Yhteisen rahan käytäntö ja puolison riittävät tulot sen sijaan mahdollistavat paremmin kumman tahansa ratkaisun. Taloudellisen vastuun jakamisesta saatetaan käydä eksplisiittisiä neuvotteluja ratkaisun yhteydessä, mutta yksimielisyyttä ei aina saavuteta.

Äidin lapsen hyvää koskeva käsitys on lähes aina yhteensopiva hänen toteuttamansa ratkaisun kanssa. Esitetyt kriteerit lapsen kannalta hyvälle ratkaisulle liittyvät kiintymyssuhteeseen, ikätason mukaiseen sopivaan ympäristöön ja mahdollisuuteen saada hyvää kasvatusta sekä sopivasti vertaisseuraa ja vanhempien aikaa. Osa äideistä nostaa esille puolison kanssa jaetun perhevapaan yhtenä lapsen kannalta hyvänä asiana. Lisäksi äidin oman tyytyväisyyden nähdään heijastuvan lapseen. Hyvänä pidetty päivähoitoon siirtymisen ajankohta määrittyy myös lapsen henkilökohtaisista piirteistä ja siitä, miten sopivana äiti pitää itseään lapsen kokopäiväiseksi hoitajaksi.

Puolisosuhteeseen muotoutuneet työnjaon ja rahan jakamisen käytännöt ja mahdollisuus muuttaa niitä antavat eri tavoin tilaa eri ratkaisuille. Symmetrinen vastuiden jako on osalle äideistä tärkeää, kun taas toisille selkeä vastuiden jakaminen tuntuu luontevalta lapsen ollessa pieni. Sukulaisilta saatu lastenhoitoapu tukee työssä käymistä ja mahdollisuus jakaa arkea samassa tilanteessa olevien äitien kanssa tukee kotihoitovalintaa. Saatavilla olevan työn laatu, työsuhteen laatu ja äidin oma työhistoria ja työlle antamat merkitykset vaikuttavat eri tavoin siihen, missä vaiheessa äidit haluavat palata työelämään.

Mediakeskustelu luo äitien ansiotyössä käymisen ja lapsenhoidon kysymyksien ympärille vastakkainasetteluja liittyen siihen, millaista ratkaisua perhepolitiikalla tulisi tukea. Perusteltaessa kumman tahansa vaihtoehdon etuja tullaan samalla kritisoineeksi toista vaihtoehtoa tukevia rakenteita, mikä voidaan tulkita myös itse valintojen kritiikiksi. Henkilöhaastatteluisissa polarisaatio luodaan haastatteleamalla joko työnsä kautta menestyneitä ja työlleen paljon aikaa antavia julkisuuden henkilöitä tai toisaalta ideologisista syistä lasta kotona hoitavia äitejä, joiden ammattia ei välttämättä mainita. Koska tavanomainen ratkaisu ei ole uutinen, se ei juurikaan näy mediassa, joka tulee näin korostaneeksi joko uralla menestymistä tai lapsille omistautumista.

Tutkimuksen tuloksena on, että tarkastelemalla valintaa ohjaavia yksittäisiä pyrkimyksiä kokonaisuutena, voidaan löytää niitä yhdistävä yhteinen nimittäjä. Tuo yhteinen nimittäjä ja äitien valintaa ohjaava tavoite on merkitykselliseltä tuntuva elämä, jossa useat henkilökohtaisesti tärkeinä tai arvokkaina pidetyt pyrkimykset voidaan yhdistää. Elämän ja arjen pitäisi siis tuntua itselle sopivalta ja merkitykselliseltä nykyhetkessä, mutta tehtyjen ratkaisujen tulisi myös

viedä omaa ja läheisten elämää hyvänä pidettyyn suuntaan. Merkitykselliseltä tuntuva elämä tavoitellaan suhteiden rajaamina ja mahdollistamina. Tässä pyrkimyksessä pienen lapsen äidin ansiotyövalinta tai kotihoitovalinta on osa sitä jatkuvaa suhteiden järjestämisen prosessia, jota äiti läheissuhteissaan ja työelämäsuhteessaan tekee, eikä päätyminen jompaankumpaan ratkaisuun ole välttämättä itsestään selvää.

ABSTRACT

This study has been motivated by a specific characteristic of Finnish family policy: on one hand, the state supports relatively lengthy childcare at home and on the other hand, state-supported day care is available and guaranteed to all children under schooling age at a relatively low cost to families. These forms of support have been made available to give parents of children under three years of age the choice between paid employment and caring full-time at home. Regardless of the element of choice, Finnish childcare policies are still subject to ongoing criticism and debate. Some argue that the current system enhances a gendered division of labour, and others say it does not offer the possibility of free choice for parents either.

In this study it is examined how mothers of young children justify their choices on whether to keep on caring for their child at home or to go to work after (the first year of) parental leave. Based on an analysis of these justifications, the question under scrutiny is how the financial situation of the family, mothers' perceptions on the benefit of the child, the personal relations of the mothers and the significance they attach to paid employment affect this choice. In addition to the justifications given by the interviewees, secondary data on public discourse has been compiled to highlight specific characteristics of the interview data and to reflect its content in the framework of wider public debate of the same era.

The primary data consists of the interviews of 35 mothers whose youngest child was two years of age at the time. The mothers were in spousal relationships, they possessed relatively high levels of education and they lived in the Greater Helsinki area or in its vicinity. The secondary data on public discourse consists of 101 articles and it has been compiled from the publications *Helsingin Sanomat* (a daily newspaper), *Tulva* and *Meidän Perhe* (periodicals). The data has been collected in 2009–2012. The justifications have been analysed with content analysis enhanced with concepts from Perelman's argumentation theory. The theoretical framework of the study is a relational perspective that emphasises how the endeavours and actions of individuals are constructed within the preconditions of the relations they inhabit.

In this study money, perceptions on the benefit of the child, personal relations and how interviewees related to work were essential factors in the choices the mothers made. In the analysis, the personal relations that figured the most in mothers' choices were those to the child, spouse, the child's grandparents and mothers in a similar situation. A mother's relation to work is regarded here as one relation, even though it consists of various relations that tie her to collectively

geared action. What is essential is that changes in one relation are reflected in other relations and they all are in constant flux.

Mothers go back to work in order to contribute to the standard of living of the family, but also for the sake of financial independence and because they wish to share the responsibility of providing for the family with their spouse. On the other hand, the practice of shared family finances and a sufficiently high income of the spouse make it easier to choose between home and work. Mothers and their spouses might discuss these matters explicitly, but consensus is not always reached.

A mother's perception on the benefit of the child is almost always compatible with the choice she has made. The criteria presented for a choice are related to an affective attachment with the child, an environment that suits the age and developmental phase of the child and the possibility to receive good early education, the company of other children and time with parents. Some mothers highlight the practice of sharing parental leave between spouses as benefit for the child. In addition, a mother being content is seen to be reflected in the child. Also, a suitable phase for beginning day care is seen to be defined by the child's personal characteristics and how suitable a mother thinks she is to care for her child full-time.

The forms of distributing labour and financial resources that had developed within spousal relations and the possibility to change them make way to different solutions in different ways. To some mothers, a symmetrical distribution of responsibilities is important, whereas to others, a clear division of responsibilities and the possibility to take care of the child at home is important. Childcare from close relatives supports taking part in paid employment and the possibility to share everyday routines with other mothers in the same situation supports caring at home. The quality of the paid employment available, the terms of employment contracts, the individual employment trajectories of the mothers and the meanings the mothers gave to work all affected their justifications on when to return to work.

Debates in the media concerning mothers at work or caring for their children polarise views on what kind of choices should be supported by family policy. Giving reasons for the benefits of one alternative contributes to criticising structures supporting the other alternative, which may be interpreted as criticising the other alternative as a choice. In interview-based articles, the polarisation is created by either interviewing public figures who have been successful in their work and invest a lot of time in it, or by interviewing women taking care of children at home whose profession is not always mentioned. As a conventional choice is not a piece of news, it is not usually presented in the media, which means the media tends to emphasise either a successful career or devoting oneself to one's children.

The conclusion reached by the study is, that by examining singular endeavours that guide choices as a whole, it is possible to find a common denominator linking the endeavours together. This common denominator and the goal guiding mothers' choices can be called a life that feels meaningful and which draws together endeavours that are held important or valuable. One's life and one's everyday reality should feel suitable and meaningful in the present, but the choices made should also guide the life of the mothers and their families to a direction that seems to bring beneficial outcomes. In this endeavour, the choice made by a mother of a young child to go to work or to care at home is part of the ongoing process of ordering relations going on in her personal relations and working life, and ending up with a choice with either alternative is not self-evident.

KIITOKSET

Suuret kiitokset teille, työni ohjaajat professori Anna-Maija Castrén ja professori emerita Riitta Jallinoja, vastaväittäjäksi suostunut professori Katja Repo ja kustos, professori Ilkka Arminen, esitarkastajat professori Kimmo Jokinen ja professori Jaana Vuori, perhetutkimuksen tutkijakoulun monet ohjaajat, erityisesti professori Marjo Kuronen ja tohtorikoulutettavat, Perhe- ja läheissuhteiden tutkimusseminaarin ohjaaja professori Anna-Maija Castrén ja tohtorikoulutettavat, sosiologian oppiaineen jatkokoulutusseminaarien ohjaajat professori Pekka Sulkunen, professori Erkki Kilpinen ja professori Ilkka Arminen sekä tohtorikoulutettavat. Kiitos professori Kea Tijdens (Erasmus University of Rotterdam). Kiitos Riikka Kotanen, Mirka Smolej, Anu Katainen, Kaisa Kuurne, Ella Sihvonen, Aino Luotonen, Linda Hart, Sanna Sekki ja Anu Leinonen sekä monet muut tutkijayhteisön jäsenet. Kiitokset myös Maria Peuralle, Marjaana Rantamalle, Heli Paasolle, Katriina Karkimolle, Ron Kuipersille, Ulla Mattilalle ja Kirsi Kaulaselle sekä monille muille ystäväilleni ja sisaruksilleni perheineen sekä äidilleni Saara Mattilalle ja lapsilleni Okke ja Miika Kuipersille.

Lisäksi suuret kiitokset niille tutkimuksen teon mahdollistaneille äideille, jotka suostuivat antamaan aikaansa tutkimushaastatteluun!

Kiitos tutkimukseni rahoituksesta: Perhetutkimuksen tutkijakoulu, Alli Paasikiven säätiö, Jenny ja Antti Wihurin rahasto ja Helsingin Yliopisto.

Kiitokset Linda Hartille työni tiivistelmän kääntämisestä englanninkielelle.

SISÄLTÖ

Tiivistelmä	III
Abstract	VI
Kiitokset	IX
1 Johdanto	1
2 Muuttuva hyvä äitiys	4
2.1 Familistinen juonne: perheen ensisijaisuus äitien elämässä.....	4
2.2 Individualistinen juonne: äitien oikeus ansiotyöhön	11
2.3 Uusfamilismi ja työn ja perheen yhteensovittaminen	19
2.4 Äitien valinnan tilanne 2010-luvulle tultaessa.....	23
3 Relationaalinen valinta	32
3.1 Suhdeverkosto ja suhteet toiminnan kontekstina ja kohteena	33
3.2 Refleksiivisyyden muodot	37
3.3 Valinta suhteissa: käytäntöjä, refleksiivisyyttä ja neuvotteluja.....	39
3.4 Valinta ansiotyön ja kokopäiväisen lapsenhoidon välillä	46
4 Aineisto ja menetelmä	50
4.1 Aineistot	50
4.2 Perelmanin argumentaatioteoria	59
4.3 Aineiston analyysi.....	64
5 Raha ansiotyön ja kokopäiväisen lapsenhoidon välisen valinnan perusteluissa	68
5.1 Äitien paluu ansiotyöhön: perheen elintaso ja äidin taloudellinen itsenäisyys	70
5.2 Yhteiset rahat mahdollistavat äidille lapsen kokopäiväisen hoitamisen	78
5.3 Julkinen keskustelu: Perhepoliittiset tulonsiirrot ohjaavat äitien ratkaisuja	88
5.4 Yhteenvedo: Elintaso ja puolisosuhde reunaehtoina ja muotoilun kohteena	92

6	Lapsen hyvä valinnan perusteena.....	96
6.1	Koti on paras paikka kaksivuotiaalle lapselle	97
6.2	Kodinomainen päivähoito sopii pienelle lapselle	104
6.3	Tälle lapselle päiväkotiki on paras vaihtoehto.....	106
6.4	Sopiva ikä siirtyä päivähoitoon	110
6.5	Julkinen keskustelu: vanhempien valinnanvapaus vs. tasa-arvo ja varhaiskasvatus	114
6.6	Yhteenveto: Kotihoitoa ja päivähoitoa sopivassa iässä	120
7	Suhteiden verkostossa tehty valinta.....	124
7.1	Suhde lapseen ja kokemus kotiäitiydestä	125
7.2	Äitien suhde työhön osana ratkaisun perusteluja	129
7.3	Suhde puolisoon valintaa ohjaavana tekijänä ja muotoilun kohteena	137
7.4	Sukulaiset, ystävät ja äitituttavat	145
7.5	Polarisoitunut julkinen keskustelu aikakauslehdessä	150
7.6	Yhteenveto: Suhteiden ehdoilla ja suhteita muotoilemalla tapahtuva ratkaisu	155
8	Johtopäätökset.....	158
8.1	Äitien kotihoidon jatkamiselle ja ansiotyöhön paluulle antamat antamat perustelut.....	158
8.2	Valinnan perustelujen muotoutuminen	166
8.3	Äitien kokopäiväistä lastenhoitoa ja ansiotyötä koskevat ratkaisut muotoilevat perhettä.....	170
	Aineistona käytetyt lähteet.....	172
	Lähteet.....	176
	Tutkimushaastattelun kysymykset.....	189

1 JOHDANTO

Suomalainen perhepoliittinen järjestelmä, joka tukee sekä pienten lasten vanhempien mahdollisuutta hoitaa lapsia suhteellisen pitkään kokonaan kotona että heidän mahdollisuuttaan käydä ansiotyössä, on poikkeuksellinen. Järjestelmä näyttäisi antavan vanhemmille vapauden valita toiveidensa mukaisesti joko ansiotyöratkaisun tai ratkaisun hoitaa lasta kotona kokopäiväisesti. Ansiotyömahdollisuuksien tukeminen tapahtuu julkisen vallan subventoimalla, perheille suhteellisen edullisella päivähoidolla, jonka hinta määräytyy ansiotason mukaan, ja sillä, että jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on subjektiivinen oikeus päivähoitopaikkaan. Kotihoitoa puolestaan tuetaan kotihoidon tuella ja siihen liittyvällä hoitorahalla ja hoitovapaalla. (Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta 20.12.1996/1128; Laki lapsen päivähoidosta 19.2.1973/36, muutos 22.12.2006/1344; Laki työsopimuslain muutoksesta 1998/357.) Lisäksi osa kunnista tukee kotihoitoa kotihoidon tuen kuntalisällä.

Kuitenkin erityisesti kotihoitoa tukemaan tarkoitettuja lakeja kohtaan on esitetty paljon kritiikkiä. Mediassa on esitetty vahvoja mielipiteitä, joissa sanotaan, että kotihoidon tuki houkuttelee naisia kotiin vastoin heidän omaa ja heidän lastensa etua. Vastakkaisen mielipiteen mukaan vanhempia pitäisi nimenomaan tukea entistä enemmän siinä, että he voisivat jäädä kotiin hoitamaan lapsia, koska juuri koti on pienille lapsille paras paikka kasvaa ja koska äideillä tulisi halutessaan olla oikeus äitiyden kokemiseen. (Sipilä ym. 2012a, 11-13.) Tosiasia onkin, että mahdollisuutta hoitaa alle kolmevuotiaita lapsia kotona hoitorahan turvin käyttävät lähes yksinomaan äidit ja heistäkin suhteessa muita useammin äidit, joilla on keskimääräistä lyhyempi koulutus ja pienempi palkka (Salmi ym. 2009, 32, 38).

Perhepolitiikkaa koskeva keskustelu välittää käsityksiä lapsesta ja lapsen hyvästä sekä käsityksiä vanhempien, edelleen erityisesti äitien toivotusta toimintatavasta. Tämä on osa sitä keskustelua, jossa äitiyden käytännöt laajemminkin ovat edelleen julkisen keskustelun ja myös poliittisen keskustelun aihe (vrt. Faircloth 2014, 28-29). Keskustelu koskee vanhempien toiminnan vaikutuksia seuraavalle sukupolvelle ja sitä kautta koko yhteiskunnalle ja hyvinvointiyhteiskunnan kestävyydelle (mt., 29; Knijn & Oorschot 2008, 1521). Vanhempien odotetaan sitoutuvan syvällisesti vanhemmuuteen, mikä on alkanut merkitä annettujen kasvatusohjeiden noudattamisen sijaan kykyä arvioida refleksiivisesti eri toimintamahdollisuuksia. Vaikka perheiden tuen tarve nähdään, vastuu lasten kehityksestä ja tulevaisuudesta yksilöllistetään vanhemmille ja samalla taloudellisten, kulttuuristen ja sosiaalisten rakenteiden merkitys voi jäädä huomiotta. (Sihvonen

2016, 160, 171.) Ajatus vanhempien toiminnan ratkaisevasta merkityksestä lapsen tulevaisuudelle (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 127-128; Fairloth 2014, 25-26) asettaakin paineita erilaisille valinnan tilanteille, joita vanhempana olemiseen liittyy.

Pienten lasten hoitomuotoa koskevan valinnanvapauden suhteen on esitetty, että moderneissa yhteiskunnissa taloudellinen hyvinvointi mahdollistaa yksilöjen haluamat ratkaisut tässäkin suhteessa (Hakim 2000, 17). Monet tutkimukset kuitenkin osoittavat, että ratkaisut tapahtuvat pitkälti rakenteellisten tekijöiden ohjaamana, mistä osoituksena on sukupuolen ja esimerkiksi koulutustason ja ammattiaseman vaikutus ratkaisuihin (Crompton & Lyonette 2007, 121-122; Perrons ym. 2007, 149-150; Salmi ym., 2009, 37). Ratkaisuihin vaikuttavatkin sosiaalisen aseman ja sukupuolen lisäksi esimerkiksi työyhteisön ja läheisten ajateltu suhtautuminen valintoihin (Tammelin 2009, 176; Kempeneer & Thibault 2008, 38-39, 54). Monia ansiotyön ja kokopäiväisen lapsenhoidon välillä tehtävään ratkaisuun vaikuttavia tekijöitä on tutkittu erillisinä tekijöinä. Tässä tutkimuksessa kohteena on nimenomaan valinnan prosessi ja äitien tälle valinnalle antamat perustelut, joiden kautta valintaan vaikuttavia monia tekijöitä tarkastellaan kokonaisuutena. Sosiaaliset odotukset kohdistuvat edelleen nimenomaan äiteihin. Kriteerit, joilla äitejä arvioidaan, ovat ehkä jopa vaativampia kuin aikaisemmin, vaikka samalla äitien työssäkäynti on yleisesti hyväksyttyä (Gatrell 2005, 61; Hays 1996, 4; Faircloth 2014, 26-27). Äitien lapsiin liittyvien valintojen tilanne ei siis välttämättä ole yksinkertaistunut.

Tutkimusta onkin motivoinut halu selvittää, onko pienten lasten äideillä valinnanvapaus tilanteessa, jossa he joko osittain tai kokonaan pitämänsä vanhempainvapaan jälkeen pohtivat ansiotyöhön paluuta tai kotihoidon jatkamista. Tutkimuksessa selvitetään, miten äidit perustelevat valintaansa lapsen kotihoiton jatkamisen ja ansiotyöhön menemisen välillä. Tutkimuksessa kysytään perustelujen pohjalta, miten perheen talous ja äidin lapsen hyvää koskeva käsitys vaikuttavat valintaan ja miten äidin läheissuhteet ja hänen ansiotyöhön liittämänsä merkitykset vaikuttavat siihen. Laajemmin pyrkimyksenä on ymmärtää äitien valinnan tilannetta hänen läheis- ja työelämysuhteidensa kokonaisuudessa ja tarkastella erityisesti perhesuhteisiin liittyviä käytäntöjä ja mahdollisuuksia muuttaa niitä valinnanvapauden mahdollistajana tai rajoittajana. Teoreettisella tasolla tutkimusta motivoi pyrkimys tarkastella samanaikaisesti yksilötason ja rakenteellisen tason tekijöitä, jotka vaikuttavat äitien ratkaisuihin tässä tilanteessa.

Teoreettisena viitekehystenä tutkimuksessa on Donatin (2011) relationaalinen näkökulma. Sitä täydentää Archerin (2003; 2012) teoria relationaalisesta refleksiivisyydestä. Lisäksi Morganin (2011) perheikäntöjen käsitteestä oli hyötyä tutkimuksessani, samoin hyödyllisiä olivat Finchin & Masonin (1993), Wiesmannin ym. (2008) sekä Evertssonin & Nymanin (2009) teoriat implisiittisistä ja eksplisiittisistä neuvotteluista. Äidin kokopäiväisen lapsenhoidon

ja ansiotyön välinen valinta nähdään relationaalisen viitekehyksen mukaisesti suhteissa tapahtuvana ratkaisuna.

Tutkimusta varten haastattelin vuosien 2009-2012 aikana 35 äitiä, joiden nuorin lapsi oli haastattelun aikaan 2-vuotias. Koska kiinnostuksen kohteena on valinnanvapauden toteutuminen, äidit on valittu niin, että sen toteutuminen olisi teoreettisesti mahdollisimman todennäköistä. Siksi haastattelin äitejä, jotka elävät puolisosuhteessa ja jotka ovat suhteellisen korkeasti koulutettuja. Lisäksi tutkimusta varten on kerätty äitien kyseistä valintaa käsittelevä julkisen keskustelun aineisto. Tämän aineiston analyysin tarkoituksena on suhteuttaa yksilöllisissä haastatteluissa annetut perustelut osaksi laajempaa keskustelua sekä auttaa näiden yksityisissä keskusteluissa annettujen perustelujen erityispiirteiden hahmottamista. Media-aineisto on kerätty vuosina 2009-2011 sekä *Helsingin Sanomista* että aikakauslehdistä *Tulva* ja *Meidän Perhe*.

Tutkimus koostuu johdannon lisäksi seitsemästä luvusta. Seuraavassa eli väitöskirjan toisessa luvussa käsitellään äidin ”paikkaa” koskevaa keskustelua teollistumisen alkua ajoista lähtien. Tämän keskustelun pitkän historian ja siihen sisältyvien painotusten muutosten tunteminen on tärkeää nykytilanteen ymmärtämiseksi. Keskustelu ei synny tyhjästä, vaan se jatkaa edellisiä keskusteluja ja ohjautuu kunkin ajan erilaisten tarpeiden ja pyrkimysten mukaan. Se muotoutuu esimerkiksi työvoimapolitiikan tai lapsen kehitystä koskevan tutkimuksen ja sukupuolia ja vanhemmuutta koskevien käsitysten ja eri tahojen intressien ajamisen ohjaamana tietynlaiseksi. Äidin paikka perheessä ja yhteiskunnassa on näyttäytynyt ja näyttäytyy edelleen moraalisenä kysymyksenä, jossa on kyse myös yhteiskunnan intresseistä.

Väitöskirjan kolmannessa luvussa esitellään tutkimuksen teoreettinen viitekehys ja neljännessä luvussa aineisto ja tutkimusmenetelmä sekä tutkimuksen kulku. Näitä lukuja seuraa kolme empiiristä lukua. Ensimmäisessä niistä tarkastellaan rahaa ja perheen taloutta äitien valintaan vaikuttavana tekijänä. Toisessa luvussa tarkastellaan, miten lapsen hyvää koskevat käsitykset mahdollisesti ohjaavat äitien valintoja. Kolmannessa empiirisessä luvussa tarkastellaan äidin ratkaisun kannalta olennaisten läheissuhteiden ja työelämäsuhteen kokonaisuutta ja kysytään, miten äidit perustelevat ratkaisuaan niihin liittyvillä asioilla. Väitöskirjan kahdeksannessa luvussa tulokset kootaan yhteen ja esitetään johtopäätökset.

2 MUUTTUVA HYVÄ ÄITIYS

Käsitykset siitä, millaista perhe-elämää ja millaista äitiyttä yhteiskunnassa tulisi edistää tai sallia, ovat vaihdelleet. Äidit on pyritty sitomaan perheeseen vastuutamalla heidät lasten- ja kodinhoidosta ensin kansallisvaltion rakentamisen ja myöhemmin yhteiskunnan edun nimissä. Ajatus siitä, että äitien tulisi kantaa vastuu perheen hyvinvoinnista ja lasten kasvattamisesta keskittymällä lasten- ja kodinhoitoon, on herättänyt jo varhain myös vastustusta ja keskustelua, jossa korostetaan naisten ja äitien yksilöllisiä oikeuksia ja lapsista huolehtimisen vastuun jakamista. (Parsons 1955; Jallinoja 1983, 52-53, 60, 124, 153; Häggman 1994, 215-217; Vuori 2001, 21-23, 39; Julkunen 2010, 77-78, 86.) Näitä kahta näkemystä, joissa toisaalta korostuu perheen ensisijaisuus ja toisaalta yksilön oikeudet äidin ja naisen elämässä, on sittemmin luonnehdittu termeillä familismi ja individualismi. Näiden näkemysten keskinäinen kamppailu on mallittanut äitiyttä toista sataa vuotta merkittävällä tavalla. Tarkastelen seuraavassa lähemmin, miten näitä erilaisia äitiyden malleja on kulloinkin perusteltu.

2.1 FAMILISTINEN JUONNE: PERHEEN ENSISIJAISSUUS ÄITIEN ELÄMÄSSÄ

Perheen historiaa tutkineen Kai Häggmanin (1994, 11-12; 24-25, 215-217) mukaan perheen uudelleen määrittely sai alkunsa sääty-yhteiskunnan ja vanhan, uskontoon ja patriarkaattiin perustuvan järjestyksen murtumisesta 1800-luvulla. Tällöin perhe sidottiin kansallisvaltion ja kansalaisyhteiskunnan rakentamiseen, jotka puolestaan olivat sivistyneistölle osa sen valtapyrkimyksiä. Suomessa kansallisvaltioaatetta levittäneen J.V. Snellmanin (1806-1881) ([1840] 2000, 432, 435-436) mukaan valtiossa yksilön, perheen ja valtion pyrkimykset ovat yhteneviä ja niissä kaikissa toteutuu kansallishenki eli siveellisyys. Lasten kasvattaminen nähtiin molempien vanhempien epäitsekkäänä tehtävänä, mutta käytännössä lapsesta huolehtiminen ja jokapäiväinen kasvatustehtävä oli äidin vastuulla. Nainen sidottiin perheeseen ja kotiin, koska häntä pidettiin ”luonnollisen heikkoutensa” vuoksi lapsen tavoin huolenpidon tarpeessa olevana. Kun miehen tuli toimia kansalaisyhteiskunnassa ja valtiossa, naisen tehtävänä oli tukea samoja päämääriä lapsista ja kodista huolehtimalla. (Snellman [1840] 2000, 432, 435-436; Häggman 1994, 217-218.)

Kansalaisyhteiskunnan tuli kasvattaa jäsenistään kansallishengen päämäärät omaksuneita, siveellisiä kansalaisia. Snellmanin mukaan siveellisyys merkitsee

lakien kunnioittamista ja perheen sisällä se merkitsee ”siveellistä rakkautta”. Tässä ajattelutavassa perheestä tulee valtiolle tärkeä, koska moraalinen kasvat- tus on mahdollista vain yhteisössä, jossa ”siveellinen rakkaus” yhdistää ihmisiä toisiinsa. Snellmanin mukaan puolisojen tahdot yhdistyvät perheessä avioliiton kautta yhteiseksi tahdoksi. Näin perhe on yksikkö, jossa subjektiivisen ja objek- tiivisen tahdon välillä ei ole eroa. Siveellisenä tahtona ilmenevä rakkaus johtaa siihen, että äiti ei reflektoi rakkaudellista suhdettaan lapseen, koska hänelle ei tule mieleenkään, että suhde voisi olla toisenlainen. Sama koskee myös puolisojen välistä suhdetta. (Snellman [1840] 2000, 432.)

Sivistyneistön naiset tukivat valistus- ja suomalaisuusaatteita ja omaksuivat niihin liittyvän ajatuksen äitiydestä naisen tärkeimpänä tehtävänä, jota toteut- taessaan naiset toimivat kansakunnan rakentajina. Äitiyttä kuvattiin aktiivisena ja emansipatorisena ja se erotettiin passiivisena pidetystä luonnollisesta tavasta olla äiti. Ihanteeksi nostettu äitiys oli vapaaehtoista, sosiaalista ja emotionaa- lista. (Nätkin 1997, 22, 35.) Lisäksi sivistyneistön naiset näkivät tehtäväkseen yhteiskunnallisen äitiyden, jolla tarkoitettiin oman kodin ulkopuolelle suuntau- tuvaa hyväntekeväisyystoimintaa. He levittivät suomalaisuusideologiaa jakamalla lastenhoito- ja kasvatuserityksiä ja pyrkimällä parantamaan köyhien perheiden asumisolosuhteita. He pitivät tehtäväänään avioliiton, kodin mallin ja elämänta- vallisen moraalisen esikuvan tarjoamista työväenluokan naisille, joilta heidän mukaansa puuttui kyky itsekontrolliin. Tähän äideille jaettavaan kotitalous- ja kasvatuseritykseen sisältyi näin sivistyneistön perheihanne. (Vuori 2001, 21; Nätkin 1997, 35-37.) Ihannetta tukivat aikakaudella syntyneet järjestöt ja yhdis- tykset, kuten Martta-järjestö, raittiusjärjestöt sekä erilaiset uskonnolliset yhdis- tykset. (Nätkin 23; Vuori 2001, 21; Sulkunen 1991, 33-34)

Perheihannetta jaksessaan sivistyneistö ei pitänyt ongelmana työväestön huo- noja aineellisia oloja. Köyhyys oli moraalinen ongelma, joka sai alkunsa kotiolois- ta. Siksi oli puututtava köyhien kotien huonoon ja puutteelliseen kasvatustyöhön ja kasvuympäristöön yksilön moraalikasvatuksen kautta. (Häggman 1994, 216.) Kuitenkin miesten alhaiset palkat, sairaus, työttömyys tai kieltäytyminen perheen elatuksesta pakottivat monet naiset töihin ja tekivät äitiyteen keskittymisestä mahdotonta. Maaseudulla tilattomat naiset olivat usein sidottuja talollisten maa- talous- ja kotitaloustöihin ja kaupunkien työväestössä naimisissa olevat naiset tekivät usein palkkatyötä, esimerkiksi pyykinpesua tai käsitöitä, kotonaan. (Mark- kola 1990, 370-371; Jallinoja 1985, 250.) Silti maternalismin sivistyneistöstä lähtöisin olevat aatteet omaksuttiin myöhemmin myös työväenliikkeessä, osittain siksi, että naimisissa olevat naiset haluttiin pitää poissa työmarkkinoilta. Ajatus perhepalkasta tuki tätä. (Markkola 1990, 355; Vuori 2001, 22.)

Tyttöjen kasvatuksessa päämääränä olikin äitiyteen valmistautuminen ja kotitaloustaitojen antaminen. (Vuori 2001, 22). Kotien lastenhoitoa koskevassa

valistuksessa korostettiin fyysistä terveyttä, hygieniaa ja ahkeruutta (Sulkunen 1991, 34; Vuori 2001, 21-22).

Vähitellen 1940-luvulle tultaessa perheestä kiinnostuneet asiantuntijat ja kansalaisjärjestöt alkoivat kiinnittää huomiota perhe-elämän sisäiseen dynamiikkaan. Lapsen fyysisen terveyden edistämisen lisäksi kiinnostus alkoi kohdistua lapsen tunne-elämän tasapainoisuuteen. (Vuori 2001, 23; Hays 1996, 46.) Amerikkalaisen 1950-luvulla vaikuttaneen sosiologi Talcott Parsonsin (1902 – 1979) mukaan perheen on, yhteiskunnan ja lasten hyvinvoinnin nimissä, huolehdittava edelleen lasten sosialisatiosta, vaikka yhteiskuntien kehittyessä ja tehtävien erilaistuessa monet muut tehtävät on siirretty pois perheeltä. (Parsons 1955, 9-10; Jallinoja 2014, 21, 221-22.) Näyttää siltä, että yhteiskunnan toimivuuden edistäminen alkoi vaatia yksilöllisyyden huomioimista.

Varhaislapsuuden merkityksen korostaminen lapsen tunne-elämän tasapainoiselle kehitykselle perustui Sigmund Freudin (1856-1939) psykoanalyttiseen teoriaan, joka antoi pohjan kehityspsykologisten teorioiden kehittelylle. Lasten psyykkistä kehitystä Euroopassa 1940- ja 1950- luvuilla tutkineet John Bowlby (1907-1990), Anna Freud (1895-1982) ja hänen oppilaansa E.H. Erikson (1902-1994) sekä Melanie Klein (1882-1960) koulukuntineen kehittivät lapsipsykoanalyysia Freudin teorioiden pohjalta kukin hieman eri tavoin. Oppiristiriidoista huolimatta näitä koulukuntia yhdisti varhaislapsuuden ympäristölle annettu suuri merkitys. (Young-Bruehl 1988, 251-252, 261, 263; Bowlby 1953: 15.) Samoihin aikoihin Yhdysvalloissa julkaistiin Dr. Benjamin Spockin teos ”Baby and Child Care” (1946), joka pohjautui S. Freudin ja E.H. Eriksonin psykoanalyttisiin teorioihin. Kehityspsykologisen tiedon myötä alettiin korostaa asiantuntijatiedon merkitystä lapsen tarpeiden määrittelyssä ja lapsenkasvatuksessa. (Hays 1996, 46, 48.)

Anna Freud ja John Bowlby tulivat laitoslapsia tutkiessaan siihen tulokseen, että fyysisistä tarpeista huolehtiminen ei poista psyykkisiä ongelmia, jos lapset joutuvat erilleen pysyvästä hoitajasta. Hoitajan pysyvyys on olennaista jopa silloin, kun tämän tarjoama hoito on puutteellista. (Bowlby 1953, 12, 76-77, 87-88; Young-Bruehl 1988, 250-252.) Erikssonin mukaan lapsen ensimmäisen vaiheen tehtävä on perusuottamuksen saavuttaminen, joka tarkoittaa luottamusta siihen, että lasta pääasiallisesti hoitava aikuinen pysyy hänen elämässään. Bowlbyn (1953, 11; 1957, 9; Eriksson 1962, 239-240) mukaan mielenterveyden edellytys on lapsen ensimmäisten vuosien aikana kokema lämmin, läheinen ja jatkuva suhde äitiin tai vakinaiseen äidin sijaiseen. Äidille tällaisen suhteen muodostaminen lapseen on biologiasta peräisin oleva pyrkimys. Suhteen jatkuvuus palvelee sekä lapsen tasapainoista kehitystä että äidin kasvua äidiksi. (Bowlby 1953, 15, 17, 66, 75).

Bowlbyn viesti on, että äidin tulee iloita läheisestä yhteydestä lapseen. Lapsen puolestaan kuuluu saada tuntea olevansa äidin mielihyvän ja ylpeyden kohde.

(Bowlby 1953, 11, 15, 75.) Kolme vuotta oli aika, jona äidin tuli olla lapsen ensisijainen hoitaja ja lähes jatkuvasti lapsen saatavilla. Jos sijaishoitajaa tarvittiin, sen tuli olla lapselle ennestään tuttu hoitaja (Bowlby 1953, 16.) Isällä puolestaan on pikkulapsivaiheessa toisarvoinen merkitys. Tässä vaiheessa isän tehtävänä on huolehtia lapsen äidistä ja perheen elatuksesta niin, että äiti voi omistautua täysin lapselleen. Isän tulee myös antaa vaimolleen henkistä tukea, mikä puolestaan auttaa äitiä luomaan kotiin sellaisen harmonisen ilmapiirin, jossa lapsi viihtyy. (Bowlby 1953, 13.) Freudin psykoanalyysiin pohjautuvan koulukunnan mukaan isän tehtävänä on myöhemmin lapsen irrottaminen sopivassa kehitysvaiheessa symbioottisesta suhteesta äitiin ja lapsen sosiaalistaminen ulkomaailmaan (Jallinoja 2014, 26).

Bowlbyn (1953, 82-83) mukaan teollistuminen ja muuttoliike ovat hajottaneet suku- ja naapuruyhteisöjä, ja tehneet moderneista ydinperheistä eristäytyneitä ja aiempaa haavoittuvampia. Maissa, joissa teollistuminen ei ole edennyt yhtä pitkälle kuin länsimaissa, suurperheet pystyvät jakamaan sekä taloudellista vastuuta että lapsista huolehtimisen vastuuta. Sen sijaan yhteiskunnissa, joissa suuria perheryhmiä ei muodostu, äidin hoivaa vaille jääneiden lasten huoltamisesta kehittyi erikoisongelma. Kun sukupolvet elävät toisistaan erillään ja nuorten perheiden usein tapahtuvat muutokset estävät heidän juurtumisensa uusiin ympäristöihin, vastuu lapsen huoltamisesta jää helposti pelkästään isille ja äideille. Kiinnostavaa on, että äidin ja lapsen suhdetta voimakkaasti korostanut Bowlby pitää kehitystä negatiivisena ainakin perheiden kannalta. Hän jopa epäilee, että yhteiskunta, joka jättää lapsista huolehtimisen yksinomaan vanhempien harteille, voi aiheuttaa sellaisten perheiden hajoamisen, jotka olisivat voineet yhteisön tuen olosuhteissa pysyä koossa.

Yhteiskuntatieteellisessä perhetutkimuksessa psykoanalyttisesta teoriasta vaikutteita saaneen Talcott Parsonsin teoria (1955) modernin yhteiskunnan perheestä muodostui vaikutusvaltaiseksi. Parsons piti modernin, teollisen yhteiskunnan mahdollistamaa ydinperhemallia universaalina mallina. Teoriaa tuki Yhdysvaltojen tosiasiallinen tilanne, jossa keskiluokan naiset olivat yleisesti kotona. Lisäksi sitä tuki psykoanalyysiin pohjautuva käsitys lapsen kehityksen vaiheista. (Jallinoja 2014, 20-21, 26.) Parsonsin (1955, 9-10, 27-28) mukaan uudentyyppinen perherakenne oli välttämätön yhteiskunnan uudelleenlaiselle integraatioprosessille. Sekä kehityspsykologit että Parsonsin tavoin ajattelevat yhteiskuntatieteilijät tukivat ajatusta siitä, että vain perhe voi hoitaa lapsen sosiaalistamisen tehtävän ja siksi yhteiskunta on perheistä ja niiden toimivuudesta hyvin riippuvainen. Kuten Jallinoja (2014, 23, 27-29) sanoo, Parsonsin mukaan ydinperhemuoto oli kuitenkin mahdollinen vasta modernissa, teollistuneessa yhteiskunnassa, mutta samalla tähän nähden ristiriitaisesti Parsons piti ydinperhemallia parhaana mahdollisena perhemallina, ikään kuin perhemuotojen kehityksen päätepisteenä.

Kuten edellä Bowlby (1953), myös Parsons (1955) sanoo, että modernin yhteiskunnan ydinperhe on eristynyt. Sen jäsenet, vanhemmat ja lapset, elävät omassa kotitaloudessaan. Tämä kotitalous elää ansiotyötä tekevän perheen isän tulojen varassa ollen taloudellisesti riippumaton yksikkö. Vanhempien suhde omiin alkuperäisiin perheisiinsä on heikentynyt useimmiten maantieteellisen etäisyyden ja erillisen toimeentulon vuoksi. Parsonsille tämä kehitys oli positiivinen. Hän näkee modernin teollistuneen yhteiskunnan tarpeita palvelevan ydinperheen sisäisesti solidaarisena yksikkönä, joka tarjoaa jäsenilleen kunkin tarpeiden mukaista hoivaa ja ylläpitoa. Tämän perheyksikön status riippuu perheen isän ammatillisesta asemasta ja elintaso tähän liittyvästä palkasta. Naisen rooli perheessä on olla vaimo, äiti ja kotitalouden hoitaja. Perheen tehtävä yhteiskunnassa on sosiaalista lapset yhteiskuntaan niin, että he voivat todella tulla sen yhteiskunnan jäseniksi, johon ovat syntyneet. Lisäksi perheen tehtävänä on aikuisten persoonallisuuksien ”vakaannuttaminen”. (Parsons 1955, 10-11, 13-14, 16-17.) Jallinoja (2014, 21-22, 27) huomauttaa, että sosiaalistamisen ja aikuisten persoonallisuuksien vakaannuttamisen tehtävät ovat Parsonsin modernia perhettä käsittelevässä teoriassa toisiinsa kietoutuneita ja perhe on näin välttämätön sekä lapsille, aikuisille että yhteiskunnalle. Psykoanalyyttistä teoriaa seuraten Parsons (1955, 23-24) sanoo, että sukupuoliroolien erilaistuminen on sosialisatioprosessin kannalta merkittävää ja kietoutuu yhteen aviosuhteen roolien toisiaan täydentävyyden kanssa.

Äidin tehtävä korostuu siinä, että lapsen ajateltiin voivan liittyä aluksi vain yhteen perheenjäseneseen ja tämä perheenjäsen on nimenomaan äiti. Parsons nojautuu tässä kehityspsykologiseen tietoon. Selitys sille, miksi roolit perheessä eriytyvät biologisen sukupuolen mukaan on siinä, että raskaus ja lapsen varhainen hoito asettavat pienen lapsen kohdalla nimenomaan äidin ensisijaiseksi hoitajaksi. Lisäksi perheen sisäisestä tunneilmapiiristä huolehtiminen, jota Parsons kutsuu ekspressiiviseksi tehtäväksi, kuuluu perheessä äidille. Samalla kun äiti toimii ikään kuin luontaisesti hänelle kuuluvia tehtäviä hoitaen, hänen on modernissa maailmassa omaksuttava tieteen pohjalta rationaalisesti toimiminen ja kyettävä näin murtamaan traditionalismi. Äiti ei toimi vain rakkauden pohjalta, vaan hänen on pyrittävä ymmärtämään rationaalisesti luontoa, olosuhteita ja rajoituksia, joita tähän rakkauteen liittyy ja tapoja, joilla sen poikkeavat muodot voivat satuttaa pikemmin kuin hyödyttää hänen lastaan. Perheessä isän tehtävänä on huolehtia materiaalisista olosuhteista. Parsons (1955, 18-19, 23-26)

Kotirouvainstituutio oli voimakas erityisesti 1950-luvun Yhdysvalloissa ja Keski-Euroopassa. Yhdysvalloissa tuo aika oli esikaupunkielämän ja keskiluokkaisen perheideaalin aikaa. Toisen maailmansodan jälkeen mieselättäjyysmalli, johon liittyi naisen kotiin jääminen, yleistyi myös muualla Euroopassa. Malli liittyi teollistumisen ja kaupungistumisen myötä syntyneen urbaanin porvariston elämäntapaan. Myöhäisen kaupungistumisen vuoksi tämä malli ei muodostunut Suomessa samalla tavalla pitkäaikaiseksi ja voimakkaaksi normiksi

kuin maissa, joissa kaupungistuminen tapahtui aikaisemmin, joskin näissäkin maissa oli eroja tässä suhteessa. (Pfau-Effinger 2004, 378, 381; Crompton ym., 2007, 3; Hays 1996, 3; Vuori 2001, 29.) Suomessa naimisissa olevien naisten työssäkäynti kodin ulkopuolella oli toiseen maailmansotaan saakka harvinaista (Jallinoja 1985, 249) ja vielä 1960-luvulla monet äidit tekivät ansiotyötä kotona hoitaen samalla lapset (Vuori 2001, 25). Toisen maailmansodan aikana kodin ulkopuolella työskentelevien naisten osuus kasvoi ja naisten työllisyysaste oli tällöin Suomessa länsimaiden korkein. Suomalaiset naiset eivät palanneet sodan jälkeen koteihin, vaikka naisten jäämistä kotiin pidettiin edelleen ihanteena. (Marander-Eklund 2014, 11.)

Edelleen kuitenkin myös Suomessa vielä 1960-luvulla naiset saattoivat, erityisesti toimistotyössä ja keskiluokan ammateissa, mutta myös teollisuudessa, joutua jättämään työpaikkansa avioituttuaan. Sekä viranomaiset että monet työnantajat ajattelivat, että naisen luonnolliseen rooliin kuuluu keskittyminen kotiin ja perheeseen. Samalla ajateltiin, ettei naisia kannattanut kouluttaa ammatteihin, koska he kuitenkin jättivät työpaikkansa naimisiin mentyään. (Mickwitz 2008b, 27; Markkola 1990, 360-361.)

Valtion järjestämää päivähoitoa vastustettiin, koska sen ajateltiin vähentävän naisten perheeseen kohdistamaa vastuuntuntoa (Satka 1994, 283; Vuori 2001, 25). Perheellisten naisten työssäkäyntiä pidettiin kielteisenä ja lapsille vahingollisena asiana (Mickwitz 2008a, 13, Anttonen 2003, 165) ja väliaikaisena tilanteena, joka poistuisi yhteiskunnan vaurastuttua (Julkunen 1994a, 185; Anttonen 2003, 164). Päivähoitojärjestelmän ajateltiin myös lisäävän entisestään naisten työntekoa (Julkunen 1994a, 195). Lasten päivähoitoa pidettiin laitostamisena ja jopa sosialismina ja äitiin ja lapseen liittyvien moraalisten tunteiden vastaiseena (Julkunen 1994a, 195, 197). Ydinperhekeskeinen ajattelu, jossa korostettiin kiintymyssuhdetta, oli vahvaa vielä 1950-luvulla, eikä mahdollistanut poliittista ratkaisua, jossa naisten ansiotyössä käymistä olisi tuettu julkisen päivähoidon avulla (Anttonen 2003, 165). Keskustelu äidinpalkasta alkoi jo 1960-luvulla. Sen tarkoituksena oli mahdollistaa ihanteena pidetty kotihoito myös pienituloisissa perheissä. Lisäksi perusteluna oli ajatus, että työ, jota naiset tekevät kodeissa, tuli saada näkyväksi ja myös yhteiskunnan taholta arvostetuksi. (Anttonen 2003, 168-169.) Jopa osa feministeistä tuki äidinpalkkaa perustellen sitä naisen oikeudella olla äiti ja hoivaaja (Sipilä 2012, 31, 33).

Anttosen (2003, 171) mukaan vielä pitkälle 1960-luvun alkuun saakka ihanteena oli, että äidit voisivat hoitaa pienet lapsensa kotona. Konservatiiviset näkemykset vahvistuivat julkisessa keskustelussa myös 1970-luvun lopulla (Jallinoja 1983, 239). Vuonna 1973 hyväksytyyn päivähoitolain käsittelyn yhteydessä jakolinja kotihoitoa ja toisaalta päivähoitoa puolustaneiden välillä tuli ilmeiseksi. Kotihoitoa tukevat tahot saivat vaatimuksensa läpi vasta vuonna 1985, kun kotihoidon tukea koskeva laki hyväksyttiin kompromissiratkaisuna alle kolmevuotiaiden

lasten päivähoitoa koskevan lain yhteydessä. (Anttonen 2003, 159.) Laki antoi kotihoidolle uudelleen ideologisen hyväksynnän (Anttonen 2003, 179; vrt. Sipilä 2012, 49), mikä 1960-luvun tasa-arvokeskusteluissa oli kyseenalaistettu (Jallinoja 1983, 153-158; Jallinoja 1985, 270) ja teki ensimmäisten vuosien kotihoidosta normaalin asiain tilan (Anttonen 2003, 184-185). Äidinhoivan ihanteen sijaan tai lisäksi kotihoidon tukea on alusta lähtien, mutta korostetusti myöhemmin, alettu perustelemaan myös vanhemmille kuuluvalla valinnanvapaudella (Anttonen 2003, 172-173, 175; Sipilä 2012, 36, 50, 60). Vuonna 1985 hyväksytty laki kotihoidon tuesta ja päivähoito-oikeudesta toisaalta vahvisti kotiäitiyttä ja toisaalta vahvisti naisen oikeutta ansiotyöhön (Anttonen 2003, 174). Kotihoidon tuen varhainen käyttöönotto nimenomaan Suomessa voidaan nähdä myös reaktionä naisten kokopäivätyöhön, josta irtautuminen lapsenhoidon vuoksi haluttiin järjestää näin. Esimerkiksi Ruotsissa naisten palkkatyöperinne oli heikko ja maahanmuutto runsasta, eikä samanlaista tarvetta kotihoidon tuelle siinä vaiheessa ollut. (Sipilä 2012, 35.)

Kotihoidon tuesta tuli hyvin suosittu etuisuus. Äideistä, joiden nuorin lapsi oli 1-2-vuotias, oli 1980-luvun alussa ansiotyössä noin 80 prosenttia. Tukijärjestelmän oltua voimassa jonkin aikaa vuonna 1989, sen piirissä oli 1-2-vuotiaista lapsista jo 50 %. Suosituinta tuen käyttö oli vuonna 1992, jolloin sen piirissä oli 1-2-vuotiaista lapsista 70 %. Tuen suosion kasvu liittyy osaltaan sen tasoon. Aluksi tuki oli suhteellisen pieni ja sen käyttäjäksi miellettiin ansiotyöstä hoitovapaalla oleva äiti tai maatilalla työskentelevä äiti. (Anttonen 2003, 174, 176, 182.) Suosituinta kotihoidon tuen käyttö oli 1980-luvun lopulla rahoitus- ja vakuutus toiminnan, terveydenhuollon ja tietoliikenteen aloilla työskentelevien naisten keskuudessa. Keskimääräistä vähemmän sitä käyttivät tuolloin korkeakoulututkinnon suorittaneet ja vailla ammatillista tutkintoa olevat naiset. (Auvinen 1995, 61.)

Kotihoidon tuen tason nousu mahdollisti sen käytön aiempaa useammille naisille. Vuonna 1991 tuen taso nousi, mutta sen tasoa ja saamisen ehtoja heikennettiin jälleen vuonna 1995. Tukea ovat 1990-luvulta lähtien käyttäneet suhteessa eniten pienituloiset sekä työttömät ja opiskelijat. Pisimmät kotihoidon tukikaudet ovat siitä lähtien olleet naisilla, joiden työmarkkina-asema on heikko. Kuitenkin edelleen vuonna 2005 valtaosassa (87 %) perheistä kotihoidon tukea käytettiin ainakin jonkin aikaa, mikä lähes aina merkitsi sitä, että tuona aikana äiti hoiti lasta kokopäiväisesti kotona. (Anttonen 2003, 176, 182, 184; Salmi ym. 2009, 32, 37). Kuten edellä käy ilmi, perustelut sille, miksi äidin tulisi asettaa perhe etusijalle, ovat vaihdelleet ajan myötä. Samalla on kuitenkin käyty keskustelua myös naisten yksilöllisten oikeuksien puolesta.

2.2 INDIVIDUALISTINEN JUONNE: ÄITIEN OIKEUS ANSIOTYÖHÖN

Vaatimukset äitien sitomisesta perheeseen kansakunnan edun nimissä herättivät jo 1800-luvulla kritiikkiä ja vaatimuksia naisten yksilöllisten oikeuksien puolustamisesta. (Häggman 1994, 12; Jallinoja 1983, 57-61; Nätkin 1997, 23). Suomessa nämä muualla Euroopassa näkyvämmiin esillä olleet liberaalit näkemykset jäivät vielä tuolloin marginaaliin. (Häggman 1994, 13). Ruotsalainen pappi ja yhteiskuntakriitikko C.J.L. Almqvist esitti vuonna 1839 ilmestyneessä, myös Suomessa keskustelua herättäneessä kirjoituksessaan, että avioliiton tulisi olla yksityisasiasia ja perustua asianosaisten tunteisiin. Naisilla ja lapsilla tulisi olla samanlaiset oikeudet perheessä kuin miehillä. Lisäksi myös naisilla tulisi olla oikeus sekä tyydyttävään rakkaussuhteeseen että riippumattomuuden ja itsenäisyyden säilyttämiseen. Tällaisten kriittisten näkemysten esilletulo voimisti konservatiivisia näkemyksiä julkisessa keskustelussa. (Häggman 1994, 12-13.) Suomessa edes naisliike ei esittänyt yhtä pitkälle meneviä vaatimuksia, vaan esitti ansiotyölle ja kodille omistautumisen naisten kohdalla vaihtoehtoisina valintoina (Jallinoja 1983, 68).

Suomessa ensimmäinen naisasiayhdistys sai alkunsa 1800-luvun lopulla. Yhdistyksen perustamista edelsi keskustelu naisten oikeudesta päästä yliopistopintoihin johtavaan koulutukseen. Aiemmin naisten oikeutta kansakouluopetukseen perusteltiin sillä, että koulutus teki naisista äiteinä parempia. Minna Canthin mukaan: ”Perheen sydän on vaimo”, ja jos tämä sydän on terve, ”voi puuki kukoistaa tuuheassa ihanuudessa”. Nainen ei voi täyttää vaimon velvollisuuksia, ellei hän ole jo nuoruudesta lähtien saanut koulun tuomaa sivistystä. Vuosisadan loppupuoliskolla sen sijaan naisten oikeutta koulutukseen alettiin perustella yksilön oikeuksien ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. (Jallinoja 1983, 32-33; Canth [1874] 1994, 47-48.) Oikeus koulutukseen merkitsi ennen kaikkea mahdollisuutta ammattiin ja sen kautta työn tuomaan itsenäistymiseen. Naisliike halusi vapauttaa naiset avioliitosta pakkona ja korosti henkilökohtaista mieltymystä avioliiton perustana. Se loi perheenäitiyteen perustuvan naiskuvan rinnalle ihannekuvan työtä tekevästä naisesta. Työ oli liikkeen mukaan itsenäiselle naiselle sekä oikeus että velvollisuus. (Jallinoja 1983, 60-61, 68.)

Työläisnaisille vaatimus oikeudesta työhön oli vieras, koska heille työ oli usein taloudellinen pakko. (Jallinoja 1983, 61; Sulkunen 1991, 36). Työstä oikeutena puhuttiin kuitenkin myös sosialismiin nojautuvassa ammattiyhdistysliikkeessä, vaikka samalla myös kodinhoitovastuu ja lastenhoito nähtiin naisen alueina. Työläisperheiden naisten välttämättömän työssäkäynnin ja kotivastuiden yhdistäminen nähtiin nähtiin ammattiyhdistyksessä perheiden sisäisenä asiana, josta keskustelu julkisesti oli tarpeetonta. (Markkola 1990, 358.) Suhde työhön piti

työläisnaiset etäällä naisasialiikkeestä, vaikka äänioikeus- ja vaalikelpoisuusky-symyksissä oltiinkin yhteistyössä (Jallinoja 1983, 61). Naisasialiikkeen voidaan katsoa olevan osa 1800-luvun lopun yleistä aatteellista aktivoitumista (mt., 36). Sen jäsenmäärä oli kuitenkin pieni verrattuna niihin naisjärjestöihin, jotka korostivat kansallisvaltioaatteen mukaisesti äitiyden tehtävää naisen elämässä. (Nätkin 1997, 23; Sulkunen 1991, 40.)

Naisen tuli siis valita joko äitiyden tehtävien tai itsenäisen, työssä käyvän naisen roolin välillä. Naisasialiike sekä idealisoi äitiyden että loi ihanteellista mielikuvaa itsenäisestä naisesta. Ensimmäisen naisliikkeen mukaan sukupuolten erot olivat luontaisia ja ne johtivat luonnollisesti erilaisiin tehtäviin. Myös käsitykset kodin ulkopuolisesta työstä noudattivat perinteistä työnjakoa. Esimerkiksi opettajan ammattia pidettiin naisille sopivana, koska heidän ajateltiin tuntevan rakkautta vähäosaisia lapsia kohtaan. Naisasialiikkeen sisällä tällaista näkemystä olemuksellisista eroista myös kritisoitiin taantumuksellisina. (Jallinoja 1983, 63-64, 68-69.)

Se, että nainen keskittyi kotiin ja perheeseen, oli naisasialiikkeen mukaan se moraalinen voima, joka voisi lopettaa kurjuuden. Äitien palkkatyössä käymisen sanottiin hajottavan työläisperheet ja vahingoittavan sekä heitä itseään että heidän lapsiaan. (Jallinoja 1983, 63-64.) Sulkunen (1991, 34) on huomauttanut, että ottaessaan itselleen yhteiskunnallisen äitiyden valistustehtävän, sivistyneistön naiset pyrkivät sitomaan jo työssä olevat työväenluokan äidit kotiin. Kuitenkin naisten tuli voida toimia myös kodin ulkopuolella sekä ansiotyössä että yhteiskunnallisessa toiminnassa, mutta vain jos nainen oli itsenäinen tai jos lapsista huolehtimisen tehtävää ei enää ollut. Jallinoja tulkitseekin, että naimattomuuden valintaan liittyi monissa tapauksissa naisemansipatorisia pyrkimyksiä. (Jallinoja 1983, 68, 79).

Jallinojan (1983) mukaan naisasialiike otti 1900-luvun alussa varovaisen myönteisen kannan myös naimisissa olevien naisten työssäkäyntiin. Naisten työssäkäynti alkoi yleistyä sotien välisenä aikana ja naisasialiikkeessä alettiin yhä useammin vaatia työssäkäyntiä rajoittaneiden asenteiden muutosta. Toisen maailmansodan aikaan naiset korvasivat miehiä työmarkkinoilla ja naisten työllisyysaste nousi edelleen. Ratkaisu oli kuitenkin edelleen sen aikaisen yleisen perheihanteen vastainen. Käsitykset siitä, että naisen tuli äidiksi tultuaan jäädä kotiin, elivät sitkeästi 1960-luvulle saakka, jolloin niitä alettiin radikaaliliikkeen myötä kritisoida voimakkaasti. (Jallinoja 1983, 120-121, 153-157.) Tällöin sekä työvoiman tarve, vasemmiston aseman vahvistumisen myötä muuttunut poliittinen ilmapiiri ja tasa-arvoideologian voimistuminen johtivat päivähoitokäytännön esille tuomiseen. (Sulkunen 1994a, 181, 187.) Vasta 1960-luvulta lähtien äitien työssäkäynti sai myös julkisessa keskustelussa näkyvää sosiaalista hyväksyntää. Keskustelu jatkui kuitenkin polarisoituneena, koska myös vastakkaiset käsitykset olivat voimakkaita. (Anttonen 2003, 165-166.)

Sosiaalista hyväksyntää äitien oikeudelle käydä töissä vaati erityisesti tasa-arvoliike, joka levisi laajemmin nuoriso- ja kulttuuriradikalismien osana 1960-luvulla myös Suomeen. Liike hylkäsi edellisen naisliikkeen ajatuksen siitä, että työ ja perhe olisivat naisille toisensa poissulkevia tai perättäisiä valintoja. Ajatus naisten oikeudesta osallistua myös äiteinä ansiotyöhön nähtiin kansalaisyhteisönä ja se perustui individualistiseen maailmankatsomukseen aivan kuten edeltäneen, 1800-luvun naisliikkeen vaatimus naisen oikeudesta valita joko perhe tai työ. Yhteistä kansalaisyhteisönäkökulmalle ja individualismille oli käsitys ihmisen oikeudesta tavoitella elämässään kollektiivista riippumattomia yksilöllisiä tavoitteita ja ihmisenä kehittymistä. Erona aiempaan oli, että yksilöllisten oikeuksien katsottiin säilyvän, vaikka nainen olikin sitoutunut äitiyteen. (Jallinoja 1983, 153, 155 – 156.)

Tasa-arvon asiaa Suomessa ajoi erityisesti vuosina 1966-1970 toiminut, paljon julkisuutta saanut Yhdistys 9. Yhdistyksen jäsenet olivat suureksi osaksi yliopistopiskelijoita ja työssä käyviä akateemisten alojen edustajia, sekä miehiä että naisia. Ratkaisuna äitien työssä käymisen mahdollistamiseen Yhdistys 9 ja ajan tasa-arvokeskustelu yleensäkin esitti sekä julkista päivähoitojärjestelmää että miesten osallistumista lastenhoito- ja kotitaloustyöhön. (Jallinoja 1983, 153, 157, 161-163; Vuori 2001, 30; Mélat 2008, 27.) Yhdistys 9 ei hyväksynyt ajatusta, että naiset omistautuvat peräjälkeen perheelle ja ansiotyölle. Sen sijaan ihanteena oli työssä käyvä perheellinen nainen, joka pystyi yhdistämään nämä kaksi aluetta yhtäaikaaisesti elämässään. (Jallinoja 1983, 153, 155, 162.)

Näiden vaatimusten takana oli ajatus, että sukupuolten erot ovat sosiaalisia eivätkä, kuten aiemmin oli ajateltu, olemuksellisia ja siksi muuttumattomia. (Jallinoja 1983, 147, 161-163.) Tällaisen toisen aallon feminismin tai liberaalin feminismin mukaan sukupuolten välillä ei ole sellaisia eroja, joilla sukupuolen mukainen diskriminaatio voitaisiin oikeuttaa. Ajattelutavan mukaan muut kuin selkeästi biologiset erot sukupuolten välillä ovat sosialisoinnin tulosta. (Evans 1995, 13; Gatrell 2005, 48.)

Koska sukupuoliroolien nähtiin rakentuvan yhteiskunnallisessa kontekstissa, niiden muuttuminen ja muuttaminen nähtiin mahdolliseksi. Tavoitteena oli sukupuoliroolikäsitysten muuttamisen kautta mahdollistaa yksilöllinen itsensä toteuttaminen sekä naisille että miehille. (Jallinoja 1983, 124, 143.) Kun Yhdistys 9:n ”rooliradikaaleja” syytettiin perheiden hajottamisesta, he vastasivat olevansa uudenlaisen, tasa-arvoisen perheen puolella (Jallinoja 1983, 161-162; Yesilova 2009, 88-89.) Roolierojen pienentämisen ajateltiin lähentävän naisia ja miehiä toisiinsa ja naisen taloudellisen itsenäisyyden ajateltiin mahdollistavan sen, että avioliitto perustuisi tunteisiin. (Jallinoja 1983, 155, 161.) Yhdistys 9:n mukaan ajatus valinnanvapaudesta kodin ja ansiotyön välillä olisi jättänyt liian monet naiset epätietoisuuteen siitä, miten tulisi toimia. Yhdistyksen esittämän uuden normiston tarkoitus oli luoda ansiotyöhön päätyneille naisille heidän tilannettaan

vastaava naiskäsitys. Ajateltiin myös, että teollistumiskehitys sisältää ajatuksen naisten työssäkäynnistä, mutta kulttuurinen viivästyminen selitti, etteivät asenteet vastanneet tätä uutta tilannetta. Siksi tuli vaikuttaa asenteisiin ja lainsäädäntöön kasvatuksen ja median avulla. (Jallinoja 1983, 162.)

Naiset olivat kuitenkin erilaisessa asemassa työn ja perheen välistä suhdetta pohtiessaan. Erityisesti akateemiset naiset, joille työ ei ollut perheen elatukseen vuoksi taloudellisesti välttämätöntä, joutuivat pohtimaan tätä kysymystä, koska heille oli usein taloudellisesti mahdollista myös jäädä kotiin. Vähemmän koulutetut naiset valitsivat akateemisia naisia useammin kodin, jos puolison tulot mahdollistivat valinnan. (Jallinoja 1983, 167.) Ansiotyö oli yleisintä sekä hyvässä että keskimääräistä heikommassa työmarkkina-asemassa olevilla. Sitä on selitetty korkeasti koulutettujen kohdalla työn vetovoimalla ja pienituloisten naisten kohdalla taloudellisella välttämättömyydellä. Erityisesti ”keskikerrostmisissa” vallitsi ihanne, jonka mukaan miehen velvollisuus on elättää perheensä ja naisen velvollisuus on hoitaa kotia. (Auvinen 1968, 38.)

Yhdistys 9 myönsi tuolloin, että osalle naisista työ ei merkinnyt vapautumista ja että tällöin koti ja lapset saattoivat tarjota mielenkiintoisemman ja vapaamman vaihtoehdon. Kotiin jäämistä ei yhdistyksessä kuitenkaan haluttu tukea, koska se olisi yhdistyksen mukaan hidastanut tasa-arvoista kehitystä. (Julkunen 1994a, 191.) Tasa-arvon pyrkimykset olivat näin osalle naisista ristiriidassa arjen kokemusten kanssa. Käytännössä suuri osa naisista valitsi koulutuksen, ammatin ja palkkatyön. Siitä huolimatta monet heistä esittivät kyselytutkimuksissa toistuvasti lasten kotona hoitamista tukevia asenteita. (Julkunen 1994a, 192.)

Tasa-arvoliikkeen näkyvä toiminta julkisuudessa edisti naisten työssäkäynnille ja julkisen päivähoiton järjestämiselle myönteisiä asenteita, vaikka se toisaalta nosti esille myös konservatiivisia äänenpainoja. Tasa-arvoliikkeen lisäksi julkisen päivähoiton puolesta puhuivat lasten puutteellisesta hoidosta huolestuneet perinteiset järjestöt, kuten Lastensuojelun Keskusliitto, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Väestöliitto. Lisäksi päivähoitoasiaa edistivät ammattiyhdistysliike ja monet puolueet sekä opiskelijat. (Julkunen 1994a, 196-197; Anttonen 2003, 166.) Sitä sen sijaan vastustivat agraariset ja oikeistolaiset toimijat (Julkunen 1994a, 197). Sekä porvarillinen ideologia, agraarinen liike että sosiaalidemokraattinen liike pitivät kotia ja lapsia naisen vastuualueina. Kuitenkin porvarillinen liike ajoi naisille samoja oikeuksia kuin miehille ja työväenliike piti työtä myös naisen vapautumisen välineenä. Lisäksi maaseudulla naiset olivat aina tehneet kodin- ja lastenhoidon rinnalla myös maataloustöitä. Näin näissä kaikissa liikkeissä oli aineksia sekä naisen ansiotyön hyväksymiseen että sen vastustamiseen. (Julkunen 1994a, 182-183.)

Kiista päivähoitolaista voimisti mielipiteiden polarisoitumista. Päivähoitoliike esitti äidit ja kodit puutteellisina kasvattajina ja väitti kotiäitien saavan lapsiaan aikaan häiriintyneisyyttä. Naisten tasa-arvoon liittyvät intressit esitettiin

yleisinä tasa-arvon intresseinä, ja päivähoidon sanottiin lisäävän lasten keskinäistä tasa-arvoa kotien ollessa kasvatusedellytyksiltään hyvin erilaisia. Lasten epävarma hoito naisten käydessä töissä tuotiin esille sosiaalisena ongelmana, johon tarvittiin sosiaalipoliittinen ratkaisu. Se, että suuri osa naisista oli jo töissä, oli olennainen julkisen päivähoitopolitiikan ja koko modernin palveluvaltion kehittymisen tekijä. (Julkunen 1994a, 197.)

1970-luvulle tultaessa päivähoidolla oli jo laaja kannatus (Julkunen 1994a, 197). Erimielisyys liittyi siihen, tulisiko valtion järjestämän päivähoidon yhteydessä ryhtyä tukemaan myös kotihoitoa. Poliittinen vasemmisto vastusti kotihoitolle annettavaa tukea korostaessaan työn merkitystä naisille. (Julkunen 1994a, 197-198.) Päivähoitolaki toteutuikin vuonna 1973 ilman kotihoitolle annettavaa taloudellista tukea (Anttonen 2003, 172). Lain toteutuminen merkitsi julkista tunnustusta pienten lasten äitien ansiotyölle, josta tuli nyt moraalisesti hyväksytty ja normalisoitu ratkaisu. (Julkunen 1994a, 198-199.) Tasa-arvoliike tuomitsi joidenkin kuntien tarjoaman kotihoiton tuen, jota tarjottiin, koska päivähoitopaikoista oli pulaa. (Anttonen 2003, 170, 172; Melárt 2008, 107). Myös sosiaalidemokraatit vastustivat kotihoitolle annettavaa tukea, kokoomuslaiset toivoivat kotiapulaisen kulujen verovähennysoikeutta, mutta keskustalaiset vaativat suoraa tukea kotona tapahtuvalle hoidolle (Anttonen 2003, 172-173).

Kiista äidin paikasta ei laantunut päivähoitolain myötä ja pienten lasten äitien työssä käymistä jouduttiin edelleen puolustamaan. Feministisen liikkeen piirissä esitettiin myös uudenlaisia argumentteja naisten työssäkäynnin tueksi. Feministisen liikkeen ajatukset levisivät Suomeen 1970-luvulla ja sen myötä sukupuolten samanlaisuuden ajatus sai rinnalleen sukupuolten erilaisuutta korostavan näkemyksen. Sen mukaan naisia tuli arvostaa nimenomaan heidän erityisyytensä ja erilaisuutensa vuoksi (Evans 1995, 18; Gatrell 2005, 48). Naisessa nähtyjen ruumiillisuuden, ravitsemisen ja luonnon kokemusten ja muiden erityispiirteiden, kuten empaattisuuden, muista huolehtimisen kyvyn ja tunteista puhumisen taidon ajateltiin tuovan naisille miehiä parempia ominaisuuksia, tai miesten ominaisuuksia täydentäviä ominaisuuksia. Feministisen liikkeen mukaan naisten erityiset kyvyt ja ominaisuudet mahdollistaisivat ihmisen emansipaation. (Evans 1995, 18-19; Gatrell 2005, 48; Jallinoja 1983, 216). Erityispiirteidensä vuoksi naisten ei kuitenkaan tulisi pysyä kotona hoitamassa lapsia. Sen sijaan näitä ominaisuuksia tuli arvostaa yhteiskunnassa ja ne tuli valjastaa tekemään julkisesta, siihen asti miesten hallitsemasta maailmasta, entistä parempi paikka. Synnä naisten työlle ei siis ole tasa-arvon pyrkimykset vaan naisten ylivertainen tai naisten erilaisuudessaan miesten luonnetta täydentävä luonne. (Jallinoja 1983, 238; Evans 1995, 19; Gatrell 2005, 51.)

Naisen työ hyödyttäisi siis sekä yhteiskuntaa että naisia itseään. Kuitenkaan mikä tahansa työ ei feministien mukaan toisi naisille vapautta. Työn tuli olla tekijälleen merkityksellistä, henkilökohtaisesti haastavaa ja ilmaisullista. (Jallinoja 1983, 238). Toisaalta feministinen liike tarjosi perusteluja myös lasten kotihoidosta maksamiseen esittämällä, että naisten kotona tekemä palkaton työ tuli tehdä näkyväksi ja sille tuli antaa arvostusta myös taloudellisessa muodossa (Anttonen 2003, 169, 17; Sipilä 2012, 31). Osa feministeistä ajatteli kuitenkin, että vallalla ollut äitiyden instituutio on pelkästään sosiaalinen konstruktio, joka johti naisen sosiaalisen identiteetin aliarvostamiseen. Jotta naiset voisivat ongelmitta toimia kodin ulkopuolella, oli tärkeää, että laajempi yhteisö ottaisi vastuun lasten hoidosta ja kasvatuksesta. Tätä pitivät tärkeänä myös ne feministit, jotka pitivät äitiyttä arvokkaana ja sidettä lapsen ja äidin välillä erityisenä. (Gatrell 2005, 49-51.)

Feministinen liike korosti yksilön valinnanvapautta. Jokaisen tulee voida päättää itseään koskevista asioista ja jokaisella on myös kyky muodostaa käsitys omista pyrkimyksistään. Naisten yksilöllisiä tarpeita pidettiin olennaisina eikä heitä tulisi painostaa ulkoa päin määriteltyihin toimintatapoihin. Siksi oli kuunneltava, mitä naiset ajattelevat, tuntevat ja tekevät. Toisaalta liikkeellä oli kuitenkin käsitys siitä, miten naisten tulisi toimia ja naisten esittämät tarpeet otettiin vakavasti vain, jos ne myötäilivät liikkeen käsityksiä sorrosta. Toimiminen vallitsevien sosiaalisten normien mukaan esimerkiksi jäämällä kotiin hoitamaan lapsia, ei liikkeen mukaan voinut merkitä vapaata valintaa. Kotiin jäämisen ajateltiin tyypistävän naisten elämänpiiriä ja tekevän naiset miehistä riippuvaisiksi. Valinta merkitsi feministeille toisin tekemistä ja toisin tekemisen mahdollisuutta suhteessa vallitseviin käsityksiin. (Jallinoja 1983, 219, 224, 238-239.)

Suomalaisia 1970-luvun alun feministisessä liikkeessä toimineita naisia haastatelleen toimittaja Pia Ingströmin (2007) mukaan naisliikkeessä ei siinä toimineiden mukaan juurikaan puhuttu äitiydestä. Ingströmin mukaan synä saattoi olla se, että vallitseva tapa puhua äidinrakkaudesta oli liian konservatiivinen, eikä uudenlaista ”emansipoitua äitiyden rakkaus- ja nautintopuhetta ollut vielä luotu”. Liikkeessä pidettiin tärkeänä, että aktiivinen osallistuminen sen toimintaan ja ylipäänsä kodin ulkopuoliseen toimintaan jatkui lapsen syntymästä huolimatta. (mt., 178, 187-189).

Tuon ajan kotona lasta hoitavien äitien tilanne tulee konkreettisesti esille Kortteisen (1982) Lähiö-tutkimuksessa. Kortteinen esittelee ”keskiluokkaan kuuluvan perheenäidin”, joka hoitaa kotona perheen kahta lasta (mt., 210). Olennaista on, että keskituloisen perheen oli tuolloin lähes mahdotonta saada lapsille kunnallinen päivähoitopaikka (Anttonen 2003, 168). Kortteinen kuvaa tutkimuksessaan, miten kotiin jääminen voi saattaa naisen alistettuun asemaan puolisosuhteessaan. Kotirouvan, kuten Kortteinen teoksessaan kotiäitejä ajan tavan mukaan nimittää, tehtävänä on paitsi hoitaa lapsi, myös pitää koti siistinä.

Haastatellun kotona lasta hoitavan Piian mukaan ”olohuoneen täytyy olla siisti, ei autoja ja tavaroita pitkin, kun hän [puoliso] kulkee (...)” Keskinäistä valtasuhdetta kuvaa myös äidin puhe, jossa hän kertoo puolisonsa soittavan iltapäivällä kotiin pyytääkseen häntä laittamaan kahvin valmiiksi. Ylipäänsä kuvatus äidin päivärytmiä säätelee puolison usein ennakoimattomat työajat, joihin hän joutuu sopeutumaan. (Kortteinen 1982, 210-212.)

Puolisosuhteen epätasa-arvoisuuden lisäksi ”kotirouvuuteen” liittyy arvostuksen puute, eikä tutkimukseen haastateltu, tutkimuksessa Piaksi kutsuttu äiti itsekään näytä arvostavan kotona tapahtuvaa lastenhoitoa. Arkeaan hän kuvaa: ”Ei mul oo mitään valittamista, koska mul on hyvin vähän tekemistä. Mä vaan löhöön kotona.” (mt., 210.) Ammatin hankkiminen oli jäänyt. Ajan tavan mukaan myös Pia oli naimisiin mentyään tullut hyvin pian äidiksi. Päivähoitoa ei ollut tarjolla opiskeleville äideille, joiden puoliso ansaitsi suhteellisen hyvin. (mt., 211-212.) Sitä, että naisten kuului avioituttuaan tulla äideiksi ja että heidän tuli vastata lastenhoidosta, ei kyseenalaistettu. Avioliiton myötä äidiksi tulon itsestään selvyttä kuvataan myös naisten omaelämäkerrallisissa teksteissä. Merete Mazzarella on kuvannut 1960-luvun häämatkallaan heittäneensä ehkäisytabletit laivan kannelta mereen sen enempää keskustelematta asiasta puolison kanssa. Myös Ingströmin (2007, 174) haastattelema 1970-luvun feministiliikkeessä toiminut Gerd sanoo: ”Olen monta kertaa miettinyt, miksi oikein hankin lapsia, tai pikemminkin – kuinka nopeasti ja pohtimatta ja automaattisesti sitä ajatteli, että avioliiton luonteeseen kuuluu hankkia lapsia.” Sen sijaan 1970-luvulta lähtien parisuhteen vakiintuminen ja lastensaanti ovat erkaantuneet toisistaan länsimaissa, mikä merkitsee parisuhteessa lastensaantiin liittyviä keskusteluja aiemman itsestäänselvyden ajatuksen sijaan. (Rotkirch ym. 2017, 28.)

Kotityöt eivät edes vielä 1970-luvulla Kortteisen tutkimuksen mukaan kuuluneet miehille. Tutkimukseen haastateltu edellä siteeratun naisen puoliso sanoo, että kotityöt eivät kuulu hänelle paitsi siinä tapauksessa, että hän ei olisi onnistunut elättämään perhettään. Jos nainen hakeutuu työelämään vapaasta tahdostaan, kotityöt kuuluvat vaimolle edelleen. ”Oon minä sen sillä lailla sanonnu, et siin vaiheessa, ku mä sanon, et sun on mentävä töihin ni siinä vaiheessa mä meen tamppaamaan matot”, kertoo puoliso sanoneensa vaimolleen. (mt., 229-230.) Lasten itsestäänselvyys avioliitossa ja niiden sekä kotitöiden hoitamisen kuuluminen yksinomaan naisen vastuualueiksi näyttävät määrittäneen pitkälti äitien tilannetta vielä 1970-luvun lopullakin tasa-arvokeskustelujen näkyvyydestä huolimatta.

Keskustelu ja kiistat äidin paikasta ja siihen liittyen kotihoidon tukemisen ja päivähoidon välisestä suhteesta jatkuivat edelleen 1980-luvulla. Tuloksena oli vuonna 1985 voimaan tullut laki, joka takasi päivähoitopaikan tai kotihoidon tuen alle kolmevuotiaille lapsille. (Anttonen 2003, 159.) Laki oli merkittävä parannus aiempaan, koska nyt äidit saattoivat luottaa siihen, että päivähoitopaikka

saadaan ja ansiotyövalinta sen myötä tuli naisille sosiaalisesta asemasta riippumatta mahdolliseksi. Samaan aikaan hyväksyttiin laki hoitovapaa-oikeudesta alle kolmevuotiaiden lasten vanhemmille (Anttonen 2003, 159), ja näin myös kotihoidolle annettiin julkinen hyväksyntä ja arvostus.

Naisten asema työmarkkinoilla parani 1980-luvun kuluessa. Naiset toimivat aiempaa useammin korkeaa koulutusta vaativissa ammateissa. Julkisen sektorin kasvu lisäsi palveluita, jotka helpottivat naisten työssäkäyntiä ja toisaalta tarjosi naisille työpaikkoja. Lama 1990-luvun alussa aiheutti kuitenkin naisten siirtymistä pois työmarkkinoilta, ja yhä useampi nainen teki tällöin palkatonta hoivatyötä, kuten pienten lasten hoitamista kotona. Talouselämän kiinnostus äitityövoimaa kohtaan väheni ja suomalaista perhepoliittista järjestelmää, joka tuki sekä päivähoitoa että kotihoitoa, alettiin pitää kalliina. Julkista päivähoitoa uhkasivat sekä kuntien säästöpainet että ideologiset haasteet. Pienten lasten kotihoitoajat pitenivät 1980- ja 1990-luvuilla samalla kun naisten työllisyys kasvoi. Kehityskulkua vuonna 1994 arvioinut Julkunen arvioi, että kotihoidosta oli ehkä tullut sen tukemisen ja tuen suosion myötä uusi hyvän äidin malli. Malli saattaa kertoa myös siitä, että äitiyden ja ansiotyön yhdistäminen koetaan pikkulapsivaiheessa kuormittavaksi. (Julkunen 1994b, 11-15.) Anttoson mukaan malli osoitti myös sukupuoliroolien sitkeyden, kun kotihoidon tuen suosioon liittyy se, että pienten lasten isät tekivät muita miehiä enemmän ylitöitä. (Anttonen 2003, 21).

Ansiotyöratkaisun hyväksyttävyyttä on lisäksi vahvistanut 1990-luvulta lähtien varhaiskasvatustutkimuksen voimistuminen. Sen mukaan päivähoiton tarjoama varhaiskasvatusta oli lapsen oikeus eikä vain vanhempien sijaistamista näiden työssäkäynnin aikana (Autto 2007, 208). Laki kaikkien alle kouluikäisten lasten subjektiivisesta oikeudesta päivähoitoon hyväksyttiin vuonna 1996 (Alila ym. 2014, 13). Päivähoidon sanottiin hyödyttävän lapsia, mikä kyseenalaisti kotihoidon aseman ehdottomasti parhaana hoitovaihtoehtona. Päivähoidon yhtenä etuna pidettiin ammattilaisten mahdollisuutta havaita kehitysviivästymät ja -häiriöt ja vaikuttaa niihin jo ennen kouluikää. Lisäksi 1990-luvun laman myötä alettiin keskustella perheen sosiaalisen syrjäytymisen vaikutuksista lapseen ja päivähoitosta kasvatuksen tukena erityisesti niissä perheissä, joissa vanhempien kykyä antaa lapsilleen hyvää hoitoa pidettiin puutteellisena. Vanhemmuuden heikentämisen sijaan päivähoito alettiin mieltää vanhemmuuden tukena ja kasvatuskumppanuutena. (Autto 2007, 208-210; Alasuutari 2003, 25-26.) Kuten jo 1960-luvulla, päivähoitokeskustelun yhteydessä puhuttiin myös 1990-luvulla edelleen sukupuoliroolien modernisoitumisesta sekä naisten oikeudesta käydä ansiotyössä myös lasten ollessa pieniä. (Anttonen 2003, 179.)

2.3 UUSFAMILISMI JA TYÖN JA PERHEEN YHTEENSOVITTAMINEN

Nämä edellä kuvatut kaksi juonetta, äidin toteuttamaa lasten kotihoitoa korostava familistinen ajattelutapa ja toisaalta naisten ansiotyön merkitystä korostava individualistinen painotus, kohtaavat toisensa uudella tavalla 1990-luvun jälkipuoliskolla synnyttäen liikehdinnän, jota alettiin kutsua uusfamilismiksi. Siinä oli Jallinojan (2006, 25) mukaan kyse uudenlaisesta perhemyönteisyydestä. Vastaavanlaista liikehdintää esiintyi Yhdysvalloissa 1990-luvulla. Kummassakin oli kyse perhettä koskevasta huolesta ja siitä, että naiset ilmoittivat asettavansa vapaaehtoisesti perheen tarpeet omien tarpeidensa edelle. (mt., 25.)

Suomessa tämä ilmeni keskusteluna, jossa nostettiin uudelleen esille erityisesti kiintymyssuhdeteoriasta peräisin oleva ajatus kotihoidon tärkeästä merkityksestä alle kolmevuotiaille lapsille. Kotihoidon näkeminen pienen lapsen etuna oli osa laajempaa hyvästä vanhemmuudesta käytyä keskustelua, jonka viestinä oli, että lasten ja nuorten ongelmat ovat kasvaneet, koska vanhemmilla ei ole riittävästi aikaa lapsilleen. (Jallinoja 2006, 97; Anttonen 2003, 178.) Beck & Beck-Gernsheim (1995, 127-128) sanovatkin, että ajatus siitä, että vanhemmat voisivat hallita lastensa kohtaloa omalla toiminnallaan, on voimistunut. Myös Faircloth (2014) sanoo, että käsitys lapsista ja lapsuudesta on muuttunut. Lasten psyykinen ja fyysinen kehitys nähdään haavoittuvampana kuin aiemmin, mutta toisaalta samalla ajatellaan, että vanhempien vaikutus lasten kehitykseen on lähes deterministinen. (mt., 25-26.) Tällainen ajattelutapa on johtanut vanhempien roolin korostumiseen ja siihen, että tapa olla vanhempi on muodostunut erityisesti äideille yhdeksi identiteetin lähteeksi (Faircloth 2014, 26). Kysymys äidin paikasta nousi siis jälleen esille vuosituhannen vaihteessa.

Sharon Hays (1996) puhuu ”intensiivisestä vanhemmuudesta” 1990 -luvun ilmiönä tarkoittaen sitä, että lapsen hoito ja kasvatus on alettu näkemään runsaasti aikaa ja muitakin resursseja (esimerkiksi koulutusta ja rahaa) vaativaksi tehtäväksi. Lapsenhoidolle asetetut yhä suuremmat vaatimukset tekevät hänen mukaansa ansiotyövalinnasta naisille hankalasti toteutettavan vaihtoehdon. Ratkaisu on erityisen kuormittava keskiluokkaisille naisille, jotka tekevät vaativaa työtä ja jotka lisäksi ovat omaksuneet intensiivisen äitiyden mallin muita äitejä vahvemmin. Hän kutsuukin sekä äitiyteen että työhön vakavasti suhtautuvia ja lapsille paljon aikaa antavia naisia ”superäideiksi”. (Hays 1996, 3-5, 8-10, 132, 151.) Intensiivinen vanhemmuus ei suinkaan aina toteudu, mutta siitä on tullut kulttuurinen käsikirjoitus tai ideaali, johon omia käytäntöjä peilataan (Faircloth 2014, 31).

Samalla, kun naiset ovat saavuttaneet oikeuden ansiotyöhön, voimistunut intensiivisen äitiyden ideaali on tehnyt työn ja perheen yhdistämisestä aiempaa vaikeampaa. Äitien toimiessa yhä useammin vaativissa tehtävissä ja lapsenhoidon ja -kasvatuksen standardien noustessa seurauksena voi olla myös enenevässä määrin väsymystä ja stressiä. (Faircloth 2014, 27.) Heikkinen ym. (2014) ovat tutkineet suomalaisten johtotehtävissä toimivien naisten työn ja perheen yhdistämisen kokemuksia. Tutkimuksen mukaan supernaisen ideaali, joka korostaa vahvuutta, kykenevyyttä ja jaksamista voi toimia traditionaalisen sukupuolijärjestyksen säilyttäjänä (mt., 37). Ristiriitojen kokemukset perheen ja työn yhdistämisen suhteen voivat johtaa siihen, että naiset lapsen saatuaan hakeutuvat aiempaa helpompiin työtehtäviin tai osa-aikatyöhön (esim. Halrynjo ja Lang 2009, 321, 336, 338; Choroszewicz 2016, 135).

Suomalaisessa keskustelussa on esitetty myös, että yksi syy pienten lasten kotihoidon yleisyyteen on juuri vanhemmuudelle asetetut vaativat tavoitteet (Anttonen 2003, 185). Rotkirch (2000, 195-196; vrt. myös Kilpeläinen 2009, 91) arvelee äitiyteen keskittymisen olevan osin vastaliike ”pirstoutuneelle vanhemmuudelle”, jossa ajan jakaminen lapsenhoidon, ansiotyön ja muiden asioiden välillä ja tähän jakamiseen liittyvät neuvottelut voivat tuntua raskailta. Tällöin voi olla houkuttelevaa valita yhteen asiaan – äitiyteen – keskittyminen. Tähän liittyy myös Hochschildin (1997) ajatus, että ihmiset pyrkivät yksinkertaistamaan elämäänsä keskittymällä joko työhön tai perheeseen. Vaihtoehtona on pitää sekä työ että perhe, mutta pyrkiä rajoittamaan työlle annettavaa aikaa, mikä voi kuitenkin olla vaikeaa. Miesten omistautuminen työlle ei ole uutta, mutta Hochschild sanoo myös naisten olevan aiempaa kunnianhimoisempia työn suhteen, vaikka entistä suuremman ajan antaminen työlle aiheuttaa heissä samalla syyllisyyttä. (mt. 243-244, 246.)

Familismiin liittyvän kotihoidon puolustuksen näkyminen mediassa näyttää liittyvän pyrkimykseen lisätä kotihoitoratkaisuun liittyvää sosiaalista hyväksyntää. Jallinojan (2006, 103) mukaan kotihoitoratkaisun ajateltiin vuosituhannen vaihteessa olevan yleisyydestään huolimatta ajan ilmapiiirin vastainen ja juuri siksi selitystä vaativa ratkaisu. Siihen nähden on ymmärrettävää, että kotiäitiaktiivien lehtikirjoituksissa tuli esille kokemus siitä, ettei kotiäitiysratkaisua arvostettu. Kotiäidit itse halusivat nähdä ratkaisunsa yhtä normaalina kuin ansiotyöratkaisu, ilman siihen liitettyä häviäjien leimaa. (mt., 103; Jallinoja 2000, 142).

Lapsen hoitaminen kotona koettiin epätavalliseksi nimenomaan koulutettujen naisten keskuudessa ja mahdollisesti siksi alhaisena pidettyä kotiäitiyden statusta haluttiin nostaa (Jallinoja 2006, 103). Päivähoitokeskustelussa saatettiin sanoa, ettei korkeasti koulutettujen naisten kannata jäädä kotiin ”istumaan neljää tuntia hiekkalaatikon reunalla” (Jallinoja 2000, 144). Alhainen status liittyy siihen, että 1990-luvulta lähtien kotihoidosta oli tullut tyypillinen ratkaisu nimenomaan vähän koulutusta saaneiden äitien ja opiskelijoiden keskuudessa

(Anttonen 2003, 182). Kotihoito yleistyi tilanteessa, jossa ansioäitiys oli jo pitkään ollut hyväksytty ja tavanomainen ratkaisu. (Jallinoja 2006, 98; Autto 2007, 215; Anttonen 2003, 178). Lisäksi päivähoidon kasvatuksellisia etuja korostavan näkemyksen voimistuttua kotihoitoa jouduttiin perustelemaan myös lapsen hyvän kasvatuksen näkökulmasta. (Autto 2007, 208; Alasuutari 2003, 25, 162-163.) Kotihoidon statusta uhkasivat myös hallituksen kotihoidon tukeen vuonna 1995 suunnittelemat ja myöhemmin toteuttamat leikkaukset, jotka osaltaan johtivat vilkkaaseen julkiseen keskusteluun ja kotiäitien yhdistyksen (Lapsen Kotihoito ry.) aktivoitumiseen (Jallinoja 2006, 98-101). Anttonen (2003, 178) sanoo, että naisten ansiotyön normalisoitumisesta huolimatta siihen suhtauduttiin 2000-luvun alussa kielteisemmin kuin esimerkiksi 1980-luvulla. Tämä johtunee siitä, että kotihoitokeskustelussa vahvaa ansiotyönormia oli alettu kyseenalaistamaan.

Kotihoitovalintaa perusteltiin vuosituhannen vaihteen uusfamiliarisessa keskustelussa toisaalta väitteellä kotihoidon paremmuudesta lapselle, että toisaalta vaatimuksella vanhempien valinnanvapaudesta. Kotihoidon paremmuutta korostavassa keskustelussa kotihoito pyrittiin saamaan yleiseksi ihanteeksi ja se asetettiin muiden hoitomuotojen edelle. Kehityspsykologiaan nojautuen kotihoidon tuli jatkua lapsen ensimmäiset kolme vuotta, jolloin kiintymyssuhde muodostuisi hyväksi lapsen saadessa viettää tarpeeksi aikaa vanhemman kanssa. (Jallinoja 2006, 100-105, 148.)

Jallinojan (2006) mukaan keskustelussa toistuvasta kolmen vuoden ikärajasta tuli vähitellen totuudelliseksi tiedoksi miellettyä tietoa. Tämä, tai joskus mainittu puolitoista vuotta, oli se aika, jona lapsen ajateltiin tarvitsevan turvallista ja kiinteää ihmissuhdetta oppiakseen luottamaan, muodostamaan tunnesiteitä ja kehittyäkseen kielellisesti. Puhuttiin ”lapsen parhaasta”, ”lapsen edusta” tai ”lapsen oikeuksista”. Vanhemman läsnäolosta ja lapsille annetusta ajasta tuli kotihoidon paremmuuden symbolisia merkkejä. Toisin kuin alkuperäinen kiintymyssuhdetta koskeva teoria (Bowlby 1953), joka painotti nimenomaan äidin ja lapsen välistä suhdetta, nyt painotettiin vanhemman ja lapsen välistä suhdetta, vaikka käytännössä edelleen puhuttiin ensisijaisesti äideistä ja lapsista. Olenaista oli, että hoitaja oli lapselle läheinen aikuinen. (Jallinoja 2006, 105-106.)

Jallinojan tutkimissa kotiäitiyttä puolustavissa sanomalehtikirjoituksissa kotihoito yhdistettiin jopa kansakunnan tulevaisuuteen. Kirjoituksissa saatettiin ylistää naisia, jotka päättivät lapsia kotona hoitamalla tehdä työtä yhteiskunnan ytimeksi nimetyn perheen hyväksi. Kotihoito nähtiin positiivisesti perinteisten arvojen kunnioituksena. (Jallinoja 2006, 107.) Myös Autto (2007, 205) sanoo, että valinnanvapausargumentin lisäksi kotihoidon tukeen vaadittua korotusta perusteltiin sillä, että jäädessään kotiin lapsen vuoksi nainen toimii vastoin yksilöllisiä intressejään. Kotiäitiyttä puolustettiin myös kansantaloudellisin perustein. Kotihoidon tukijärjestelmän sanottiin tuottavan säästöjä kansantaloudelle, koska se oli puolustajiensa mukaan julkisen päivähoidon järjestämistä edullisempaa.

Kuitenkin myös naisten ansiotyötä on puolustettu juuri kansantalouteen vedoten. (Autto 2007, 215; Jallinoja 2006, 226). Kuntalisten vaikutusta työvoiman tarjontaan tutkinut Kosonen (2013, 30) sanookin, että työvoiman ulkopuolelle jäämiseen sidotut etuudet voivat johtaa merkittävään muutokseen (alenemiseen) työvoiman tarjonnassa.

Kotihoidolle haettiin hyväksyntää paitsi esittämällä se ensisijaiseksi vaihtoehdoksi lapsen näkökulmasta, myös tukeutumalla ajatukseen, että lasten vanhempien tuli saada valita omaan tilanteeseensa sopivin ratkaisu. Valinnanvapaudesta oli tullut hyväksytty perustelu, jota saatettiin käyttää monissa yhteyksissä. Valinnanvapauden vetoaminen ilmentää selontekovelvollisuutta, joka syntyy epäilystä, että oma toiminta on jotenkin poikkeuksellista. Sen koettiin olevan ristiriidassa ajan yleisen ilmapiirin kanssa ja siksi siitä tuli valinta. Siihen ei siis päädytty perinteen mukaisena ajautumisena. (Jallinoja 2006, 102-103; Varjonen 2011, 102.)

Katainen (2011, 61) sanoo, että yksilöllisyys ja oman elämän hallinta ovat keskiluokkaisia ihanteita, ja vastaavasti kyvyttömyyttä hallita omaa elämäänsä pidetään epäonnistumisena. Kotiäitiyskeskustelussa haluttiin Jallinojan (2006) mukaan valintaa korostamalla irtautua niistä äideistä, joilla ei ollut vaihtoehtoa eli työtä, johon palata. Jallinojan mukaan kotiäidit eivät taistelleet vain oikeudesta olla kotiäiti, vaan pikemminkin siitä, että he saisivat arvostusta kotiäiteinä ja että heidän ratkaisunsa voitaisiin nähdä yhtä normaalina kuin työssä käynti lasten ollessa pieniä. (Jallinoja 2006, 102-103.)

Kotiäidit ovat puhuneet valintansa perusteluna halusta tai jopa sisäisestä pakosta (Jallinoja 2006, 102). Kuten Repo (2012, 207) sanoo, modernit kotiäidit eivät perustele ratkaisuaan vain lapsen edulla, vaan huomioivat myös oman elämänkulkunsa ja hyvinvointinsa. Tämä selittää, miksi kotihoitoa puolustavissa perusteluissa tuodaan usein esille mielihyvä, jota hoitaja itse saa ratkaisustaan. Repo puhuu individualistisesta familismista, joka selittää lapsenhoitojärjestelyt yksilöllisinä valintoina ja valintoina, jotka tuottavat yksilöllistä mielihyvää. Ottamalla hoitovastuun, äidit saavat tilaisuuden nauttia lapsestaan ja lapset saavat tilaisuuden nauttia äitinsä läsnäolosta. Repo esittää, että nauttiminen lapsen kanssa olemisesta voi olla keskeinen motiivi kotihoitoratkaisulle. (mt., 207.) Myös Faircloth (2014, 28) ja Kilpeläinen (2009, 95) sanovat, että intensiivisen vanhemmuuden identiteettiin sisältyy lapsenhoidosta saatava ilo.

Eriyistä kotiäitiaktiivien perusteluissa oli Jallinojan (2006, 102) mukaan individualististen perustelujen liittäminen ratkaisuun, jota ei ollut totuttu näkemään individualistisena. Viestinä näyttäisi olevan, että ihmisten valinta voi kohdistua toisen hyväksi tekemiseen eikä vain yksilöllisiä hyviä koskeviin päämääriin. Toisen hyväksi toimiminen voi ratkaisuaan puolustavien äitien mukaan olla valinnan tulos eikä äitienkään tapauksessa vain perinteen noudattamista

(mt., 102). Kotihoito esitetään näin ratkaisuna, jossa sekä äidin että lapsen intressit kohtaavat. (mt., 208.)

Äidin antamaa pitkää kotihoitoa on pidetty uusfamilismin olennaisena painotuksena. Samalla uusfamilismiin tai moderniin familismiin liittyi ajatus siitä, että lapsi tarvitsee läheisen suhteen molempiin vanhempiinsa. Tämä puolestaan murtaa ajatusta äidin pitämästä pitkästä perhevapaasta ihanteena. Kotihoidon suhteen tämä nimittäin merkitsee, että kummankin vanhemman oli vuoroltaan jätävä kotiin hoitamaan lasta ja että isän vuorovaikutus lapsen kanssa voi olla samalla tavalla läheistä ja emotionaalisesti latautunutta kuin äidin ja lapsen välinen vuorovaikutus (Jallinoja 2006, 109-110). Äiti ei siis voi hoitaa yksin vanhemmuutta isien puolesta. Symmetrisen työnjaon ihanteen voidaan nähdä edistävän sukupuolten tasa-arvoa, mutta samalla se korostaa edelleen ydinperheen asemaa (vrt. Vuori 2001, 369-379). Tällainen kahden vanhemman roolia korostava kiintymyssuhdeajattelu sai laajaa kannatusta jo vuosituhaten vaihteessa (Jallinoja 2006, 117). Voikin ajatella, että sekä ajatus äidin pitkästä perhevapaasta että ajatus perhevapaiden jakamisesta vanhempien kesken juontuvat kumpikin uusfamilistisesta keskustelusta.

2.4 ÄITIEN VALINNAN TILANNE 2010-LUVULLE TULTAESSA

Pienten lasten äidit tekevät ansiotyötä ja lastenhoitoa koskevat valintansa tietyissä historiallisesti rakentuneessa sosiaalisessa kontekstissa. Ideologinen, rakenteellinen ja institutionaalinen ympäristö muuttuu koko ajan ja näin myös reunaehdot äitien toiminnalle ja suhteille, joissa he tätä toimintaa pohtivat. Näyttää siltä, että tämän tutkimuksen aineistonkeruun aikaan 2010-luvun ympärillä ja edelleen 2020-lukua lähestyttäessä keskustellaan lapsen hyvästä, sukupuolten välisestä tasa-arvosta ja työn merkityksestä.

Työllisyystilanne määrittää merkittävästi pienten lasten äitien lastenhoitoa ja ansiotyötä koskevia ratkaisuja (Salmi ym. 2009, 16, 43; Närvi 2014b, 550-551). Vuosien 2004-2008 välisenä aikana työllisyystilanne parani, mutta vuonna 2008 työllisten määrä kääntyi laskuun, kunnes vuoden 2010 loppupuoliskolla lasku pysähtyi ja työllisyys alkoi parantua aluksi miesten kohdalla. Työllisten naisten määrä laski edelleen vuonna 2010. Erityisesti työvoiman ulkopuolella olevien 25-34-vuotiaiden naisten määrä kasvoi. Tässä ikäryhmässä yleisin syy työvoiman ulkopuolelle siirtymiselle oli opiskelu tai omien lasten tai muiden omaisten hoitaminen. Ylempien toimihenkilöiden työllisyys kasvoi tuona aikana. Tästä ryhmästä pääosa oli miehiä. (Suomen virallinen tilasto (SVT), viitattu 8.9.2018.)

Vuonna 2011 naisista 19 prosenttia ja miehistä 13 prosenttia oli määräaikaissuhteissa työsuhteessa. (Lammi-Taskula ja Salmi 2014, 77). Yleisin syy määräaikaissuhteille naisten kohdalla ovat sijaisuudet, kun taas miehillä yleisin syy niihin

ovat projektiluontoiset työt. Naisilla myös määräaikaisuuksien ketjutukset ovat yleisempiä kuin miehillä. Suomessa määräaikaiset työsuhteet ovat kansainvälisesti vertailtuna yleisiä. Puolet määräaikaisesti työskentelevistä kokee tulevaisuuden suunnittelemisen olevan työsuhteen laadun vuoksi vaikeaa. Erityisesti korkeasti koulutetut saattavat kokea määräaikaiset työsuhteet epäoikeudenmukaisiksi, koska koulutuksen on yleensä ajateltu tuovan varmuutta työsuhteisiin. Epävarmuutta koetaan sekä taloudesta että urakehityksen mahdollisuuksista. Ikävaiheessa, jossa halutaan hankkia asunto ja jossa perheellistyminen tulee ajankohtaiseksi, odotetaan taloudellisen tilanteen olevan vakaa. (Närvi 2014a, 30-33.)

Vuoden 2004 kuluessa alkoivat familistiset painotukset mediassa osoittaa laantumisen merkkejä (Jallinoja 2006, 267). Autton (2007, 208) mukaan jo 1990-luvulla varhaiskasvatusnäkökulma tuli yleisesti hyväksytyksi lapsenhoidokysymyksessä ja siihen liittyen äitien panostusta palkkatyössä arvostettiin enemmän kuin heidän panostaan omien lastensa hoitajina. Ilmeistä on, että familistinen perhekeskeisyyttä korostava ajattelutapa ja naisten ansiotyökansalaisuutta korostava ajattelutapa ovat olleet sekä vuosituhannen vaihteessa että vielä 2010-lukua lähestyttäessä samanaikaisesti voimassa (vrt. Repo 2009, 76).

Yhtenä uusfamilistisen keskustelun tuloksena voidaan pitää työn ja perheen yhteensovittamisen keskustelua, joka teki perheen näkyväksi myös työelämää koskevilla kysymyksillä. Moderniin familismiin liitettiin työnteko (Jallinoja 2006, 131) ja keskustelu työn ja perheen yhteensovittamisesta voimistui. Näin haluttiin vahvistaa ajatusta, että työ ja perhe eivät ole toisilleen vastakkaisia tai vaihtoehtoisia alueita vaan niiden yhdistäminen voi palvella sekä lasten, vanhempien että työelämän etua. Minna Salmi (2004, 125-128) puhuikin tarpeesta sekä että-ajatteluun joko-tai-ajattelun sijaan tässä yhteydessä. Myös pienten lasten kotihoito ja siihen liittyvät tuet voidaan nähdä yhtenä työn ja perheen yhteensovittamisen muotona vaikkakin kotihoito heikosti työmarkkinoihin kiinnittyneillä voidaan nähdä myös työmarkkinoilta vetäytymisen muotona (Repo 2012, 195).

Vuosituhannen vaihteen jälkeen pienten lasten äitien kotihoidon tukikaudet alkoivat lyhentyä (Salmi ym. 2009, 33). Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2006 keräämän laajan, kaksivuotiaiden lasten vanhemmille suunnatun kyselyaineiston mukaan äidit hoitivat lasta kotona keskimäärin lapsen kaksivuotispäivään saakka (Lammi-Taskula ym. 2009, 55; Salmi ym. 2009, 33, 35, 37, 39). Lammi-Taskulan ym. (2009, 54) Kelan vuosina 2006-2008 kerätystä aineistosta tekemien laskelmien mukaan kotihoidon tuen käyttäjät jakaantuivat kotihoitoajan pituuden mukaan suhteellisen tasaisesti kolmeen ryhmään. Runsas neljännes palaa töihin ennen kuin lapsi on puolitoistavuotias, vajaa neljännes lapsen ollessa 1 ½ - 2 ½ -vuotias ja runsas neljännes, kun lapsi on 2 ½ - 3 -vuotias. Vain viidennes käytti tuolloin kotihoidon tuen koko kauden. THL:n ja Kelan toteuttaman verkkokyselyn mukaan niistä äideistä, joiden nuorin lapsi

oli kaksivuotias, kotona oli enää neljännes ja töissä 59 % äideistä. Loput 17 % olivat suurimmaksi osaksi opiskelijoita tai työttömiä. (Närvi 2014b, 545.)

Kotihoidon tuen käyttö on 2000-luvulla yleistynyt hieman, mutta samalla pisimmät jaksot ovat vuosien 1999-2006 välillä vähentyneet. Eniten tällä aikavälillä ovat yleistyneet 6-12 kuukauden pituiset kotihoidon tukijaksot. (Haataja ja Juutilainen 2014, 39.) Näyttää siltä, että äidit (jotka kotihoidon tuen yleensä käyttävät) ovat alkaneet 2000-luvulle tultaessa yhä useammin pitämään lapsen päivähoitoon viemistä liian varhaisena heti vanhempainvapaan loputtua, mutta samalla mahdollisesti varhaiskasvatusajattelu on johtanut siihen, että aiempaa harvempi äiti on kotona kotihoidon tuen sallimat kolme vuotta. Kaksivuotiaista lapsista hoidettiin kotona hoitorahan turvin Kelan vuoden 2010 Tilastollisen vuosikirjan mukaan hieman alle puolet, eli 35-40 % (Miettinen 2012, 6). Vuoden 2008 lopussa 2-vuotiaista lapsista kotihoidon tuen piirissä oli 37 %. Kunnallisessa päivähoitossa kaksivuotiaista oli 48 %. (Kela, Tilastokatsaus 11.11.2009, 2.) Vuonna 2010 kaksivuotiaista lapsista 51 % oli joko kunnallisessa tai yksityisessä päivähoitossa (Säkkinen ja Kuoppala 2011, 3).

Anttosen (2003, 184) mukaan 1980-luvulla voimaan tullut kotihoidon tukijärjestelmä on vähitellen muuttanut pienten lasten hoidon normistoja niin, että yhteiskunta, ammattilaiset ja vanhemmat ovat alkaneet pitämään normaalina sitä, että lapsi on kotona ensimmäiset vuodet. Kun Suomessa pienten lasten äitien valinnat ovat polarisoituneet joko kokopäiväisen työn tai kokopäiväisen kotiäitiyden valinnoiksi, ratkaisua kehystävät vaihtoehtoiset kotiäitiys- ja ansiotyönormit (vrt. Repo 2013, 196; Autto 2007, 205). Kulttuuriset mallit siitä, miten äitiyttä tulisi elää, ovat ristiriitaisia ja usein polarisoituneita (Hays 1996, 2-3, 9; Dillaway & Pare 2008, 441-442, 445; Jokinen 1996, 187-188; Connidis & McMullin 2002, 558-559, 565). Hyvän äidin mielikuvat ovat nykyään joko kokopäiväinen kotiäiti, joka omistautuu täysin lapsille tai sitten työssä käyvä äiti, joka omistaa kaiken vapaa-aikansa lapsille, jolloin hän ei uhraa uraansa lapsen vuoksi eikä lasta uran vuoksi. (Hays 1996, 131-132; Dillaway & Pare 2008, 441-442, 445.) Connidis & McMullin (2002, 558-559) puhuvatkin sosiologisesta ambivalenssista kuvatessaan äitien tilannetta, jossa sosiaalisesti hyväksytyjä valintoja on lähes mahdotonta toteuttaa.

Yhteiskuntatieteellisessä ja poliittisessa keskustelussa on alettu tuoda esille, että naisten pitkät poissaolot töistä määräaikaisinakin heikentävät naisten työmarkkina-asemaa. Suomessa alle kolmevuotiaiden lasten äitien työllisyysaste on matala verrattuna muihin Pohjoismaihin. Eroa selittää osaltaan se, että esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa kotihoidon tuki on mahdollista yhdistää julkiseen osa-aikaiseen päivähoitoon. (Rantalaiho 2012, 69, 84; Anttonen 2003, 184.) Äitien osa-aikatyöt ovat yleisiä myös muualla Euroopassa (Wall 2007, 87). Useissa maissa äitien varhainen töihin paluu selittyy lyhyillä tai heikosti kompensoiduilla vanhempainvapailta (den Dulk & van Doorne-Huiskes 2007, 41-44).

Vaikka Suomessa alle kolmevuotiaiden lasten äitien työllisyysaste on matala, pitkät perhevapaat ovat kokonaisuutena lisänneet naisten osallistumista työmarkkinoille. Naisten työvoimaosuudet ovat meillä kansainvälisesti vertaillen korkealla tasolla (Lammi-Taskula ym. 2009, 62-64) johtuen myös siitä, että suomalaiset naiset palaavat perhevapailta töihin ja töissä ollessaan ovat useimmiten kokopäivätyöissä. (Lammi-Taskula ja Salmi 2014, 76.)

Lisäksi sekä Suomessa että muualla Euroopassa on nähty ongelmana se, että työajan lyhentäminen lastenhoidon vuoksi on eriytynyt sukupuolen ja (naisten) sosioekonomisen aseman mukaan. Työaikaansa lastenhoidon vuoksi lyhentävät erityisesti naiset ja heistä erityisesti lyhemmän koulutuksen saaneet ja vähiten ansaitsevat. Tämä heikentää useimmiten juuri niiden naisten asemaa, joiden asema työmarkkinoilla on jo valmiiksi heikompi kuin työaikaansa vähemmän lyhentävien ja korkeasti koulutettujen naisten asema. (Crompton 2006, 178-179.) Myös Suomessa korkeimmin koulutetut naiset, ylimpään tuloviidennekseen kuuluvat naiset ja keskimääräistä korkeammassa ammattiasemissa olevat naiset käyttävät muita naisia vähemmän kotihoidon tukea. Lisäksi lähes neljäsosa lasta kotona hoitavista äideistä kertoi, että ratkaisuun vaikutti myös se, että koulutusta vastaavaa työtä ei ole tarjolla. Ammatin puuttuminen oli lapsen kotona hoitamisen syy kymmenesosalla, samoin työkokemuksen puuttuminen. Paluun esti kymmenesosalla äideistä se, että työpaikkaa ei ollut. (Salmi ym. 2009, 37, 40.)

Kotihoitoratkaisun sosioekonomisten erojen mukaan vaihteleva suosio on kuitenkin ymmärrettävissä osin työhön liittyvien tekijöiden kautta. Korkeaa koulutusta vaativat työt tuovat mukanaan usein sekä sosiaalista arvonantoa että taloudellista hyötyä enemmän kuin vähemmän koulutusta vaativat työt. Myös työn sisällöllistä palkitsevuutta koetaan enemmän korkeaa koulutusta vaativilla aloilla. Korkeasti koulutettujen työajat joustavat enemmän kuin vähemmän koulutettujen alojen työajat, mikä puolestaan voi edesauttaa työn ja perheen yhteensovittamista. (Crompton 2006, 185-186, 205.) Myös suomalaisen tutkimusaineiston mukaan ylemmät toimihenkilöt ovat työhönsä keskimäärin tyytyväisempiä kuin alemmat toimihenkilöt ja työntekijät. He ovat tyytyväisempiä esimerkiksi ammattitaitonsa arvostamiseen, mahdollisuuteen vaikuttaa työyhteisöönsä ja työtehtävien sisältöön. (Sutela ja Lehto 2014, 211). Lisäksi he ovat muita ryhmiä tyytyväisempiä työstä saatavaan taloudelliseen hyötyyn (Lyly-Yrjänäinen 2013, 58). Erot eivät kaikilla alueilla ole suuria, mutta tutkittaessa valintaa ansiotyön ja lapsenhoidon välillä, on huomioitava, että ansiotyövalinta ei merkitse samaa kaikille, ja että työolojen erot liittyvät usein sosioekonomiseen asemaan.

Käyhkö (2006) peilaa siivoojainaisia koskevassa tutkimuksessaan haastattelemiensa siivoojien työ- ja perhekäsityksiä keskiluokkasiin käsityksiin. Työ ei välttämättä ole aina arvostuksen lähde, vaikka työssäkäyntiä yleisesti ottaen arvostetaan. Haastatellut siivoojanaiset olivat kokeneet, että heidät leimataan ammattinsa vuoksi vähäpätöisiksi, eivätkä he siksikään mielellään kerro tunte-

mattomille ihmisille ensimmäisenä ammattiaan. He eivät rakenna identiteettiään vahvasti ammattinsa varaan vaan pikemminkin perheen ja läheisten ihmissuhteiden varaan. He ovat usein myös valinneet koulutuspaikan sitä silmällä pitäen, että tärkeät ihmissuhteet eivät katkeaisi muuttojen vuoksi. (Käyhkö 2006, 184, 214)

Cromptonin (2006) mukaan heikossa työmarkkina-asemassa olevilla naisilla on usein konservatiivisemmat asenteet koskien pienten lasten äitien työntekoa. Asenteiden ja mielipiteiden muotoutuminen näyttää olevan kietoutunut yhteen valinnanmahdollisuuksien ja mahdollisesti myös tarjolla olevien työolosuhteiden kanssa. Toisaalta luokka-asemasta riippumatta lapsia kotona hoitavilla äideillä on konservatiivisemmat asenteet koskien naisten työntekoa kuin työssä käyvillä äideillä. Tässäkin on vaikea sanoa, johtuvatko asenteet mahdollisuuksista ja omista ratkaisuksista vai ratkaisut asenteista. Ilmeistä on, että rakenteelliset tekijät muokkaavat osaltaan asenteita. (Crompton 2006, 177, 179-181, 183-184; vrt. myös Kangas & Rostgaard 2007, 253).

Lisäksi se, kuinka kauan äidit hoitavat kotona lasta, näyttää olevan yhteydessä myös isien perhevapaiden pitämiseen, mikä puolestaan on sidoksissa isien ja äitien sosioekonomiseen asemaan. Jos isä jakoi vanhempainvapaata äidin kanssa, äiti käytti kotihoidontukea lyhyemmän ajan. (Lammi-Taskula ym. 2009, 55). Sukupuolen mukainen työnjako ja toisaalta naisten keskinäinen ero sosiaalisen aseman mukaan ovat toisiinsa sidoksissa. Sekä Suomessa että useissa muissa Euroopan maissa korkeasti koulutettujen naisten perheissä koti- ja perhevastuut jaetaan tasaisemmin kuin muissa perheissä, joissa puolestaan traditionaalinen työnjako on yleisempi (Crompton & Lyonette 2007, 121-122; vrt. myös Anttila 2012, 297; Kilpeläinen 2009, 90). Kuitenkin myös suomalaisten tutkimusten mukaan äidit hoitavat lapsia isiä enemmän ja isät tekevät äitejä enemmän ansiotyötä. (Miettinen ja Rotkirch 2012, 74; Anttila 2012, 303). Lisäksi nimenomaan äitien sanotaan tekevän perheessä näkymätöntä mentaalista työtä, mikä tarkoittaa esimerkiksi suunnittelua ja aikatauluttamista eli tietynlaisen kokonaisvastuun kantamista koskien sitä, että lasten asiat tulee hoidettua (Faircloth 2014, 32).

Tämän tutkimuksen aineistonkeruun aikaan käytössä oli niin sanottu isäkuukausi, joka tarkoitti sitä, että isä sai kaksi viikkoa lisää vanhempainvapaata, jos hän piti viimeiset kaksi viikkoa vanhempien kesken jaettavasta vanhempainvapaasta. Myöhemmin tämä vapaa piteni neljään viikkoon, kunnes tätä vuosina 2003-2012 voimassa ollutta lakia muutettiin niin, että isälle kiintiöidyn vapaan ehdot muuttuivat joustavammiksi. (Lammi-Taskula ja Salmi 2014, 79.) Vuoden 2013 alusta isäkuukaudesta luovuttiin ja isän vapaakiintiöt yhdistettiin yhdeksän viikon isyysvapaaksi, eikä oikeus siihen ole enää riippuvainen vanhempainvapaan jakamisesta. Isyysvapaasta osan (kolme viikkoa) voi pitää yhtäaikaan äidin kanssa ja vapaata voi pitää lapsen kaksivuotissyntymäpäivään saakka. (mt., 79.)

Tutkimuksen aineistonkeruun aikaan voimassa ollut aiempi, vuonna 2003 voimaan tullut laki isäkuukaudesta muutti isien vapaan pitämisen käytäntöjä.

Ennen isäkuukautta vain reilut 2000 isää piti vuosittain vanhempainvapaata, mutta vuonna 2011 vanhempainvapaata pitäneitä isää oli jo 17 600. Kuitenkin isäkuukauden myötä isien pitämien vapaajaksojen kestot lyhentyivät kolmasosaan aikaisemmasta, joten kokonaisuutena isien pitämien vanhempainvapaapäivien nousu ei ollut kovin merkittävä. (Lammi-Taskula & Salmi 2014, 80.)

Eniten vanhempainvapaita käyttävät isät, joiden puoliso on korkeasti koulutettu. Vähiten niitä pitävät isät, joiden perheissä äiti on pitkään hoitovapaalla tai kotihoidontuella vanhempainvapaan jälkeen, mikä taas on yleisintä vähemmän koulutettujen ja määräaikaaisessa työsuhteessa tai työttömänä ennen lapsen syntymää olleiden äitien keskuudessa. Isäkuukausi itse asiassa ei soveltunut näihin tilanteisiin, koska äiti ei tällöin voinut välttämättä mennä töihin isäkuukauden ajaksi, jos hän oli jatkamassa lapsen hoitamista kotihoidontuella vanhempainvapaiden jälkeen. (Lammi-Taskula & Salmi 2014, 80.)

Myös Euroopan tasolla sukupuolten välinen työnjako viittaa edelleen miesten suurempaan elatusvastuuseen ja naisten suurempaan hoivavastuuseen. Pienten lasten perheissä miehet tekevät kokopäivätyötä ja naisten ratkaisut vaihtelevat kokopäivätyön, osa-aikatyön ja kokopäiväisen lastenhoidon välillä. Euroopan sisällä on suuria eroja naisten työntekoa koskevien asenteiden ja normien välillä. Yhteistä on kuitenkin se, että lastenhoito näyttää edelleen olevan pääosin naisten vastuulla. (Wall 2007, 87-88.)

Kansallinen konteksti ja kulttuuri ohjaavat lapsiperheiden vanhempien työnjakoon liittyviä ratkaisuja. Vaikka naisten työssäkäynti on lisääntynyt, kehityskulut sen suhteen ovat erilaisia eri maissa. Eroja aiheuttavat erilaiset perinteet, jotka kietoutuvat yhteen työmarkkinoiden toiminnan ja perhepolitiikan kanssa. (Wall 2007, 87.) Suomen erityispiirteitä ovat edellä mainittu naisten suhteellisen varhainen, erityisesti 1960-luvulla lisääntynyt työmarkkinoille tuleminen, kokopäivätyön perinne ja sen vaihtoehtona kokopäiväinen lasten hoitaminen. Valintojen polarisoitumista kokopäiväiseen ansiotyöhön tai kokopäiväiseen lastenhoitoon edesauttaa edelleen perhepolitiikka, joka suosii jompaakumpaa näistä valinnoista. (Anttonen 2003, 165; Sipilä 2012, 35; Sipilä ym., 2012b, 210.)

Asenteet eivät näytä myöskään olevan liikkeellä vain yhteen suuntaan. Naisten työnteon hyväksyminen on merkinnyt joissakin tapauksissa sitä, että naisten tulisi tehdä osa-aikaista työtä tai jäädä kotiin siksi aikaa, kun lapset ovat pieniä. Mieselättäjäysmallia tukee vähemmistö yleisesti Euroopassa, mutta se ei välttämättä merkitse mallin häviämistä. Vanhempien sukupolvien lisäksi sitä nimittäin tukee merkittävä osa 30-44-vuotiaista miehistä. Lisäksi Ruotsissa, jossa on vähiten sukupuolen mukaan eriytyneen työnjaon mallin kannattajia, miehen kokopäivätyön ja naisen osa-aikatyön mallin kannattajia on paljon. (Wall 2007, 88, 105-106.) Suomessa traditionaalisen mallin kannatus on jopa lisääntynyt pienten lasten vanhempien keskuudessa 2000-luvulla (Lammi-Taskula & Salmi 2014, 88.)

Osa-aikatyö oli Suomessa vuonna 2008 suhteellisen harvinaista. Tällöin naisista alle 30 tuntia viikossa työskenteli 12 % ja miehistä 5 %. EU-maissa osa-aikatöissä oli naisista keskimäärin 31 % vuonna 2007. Suomessa naiset eivät vielä tuolloin tehneet juurikaan osa-aikatoita perheen ja työn yhteensovittamisen vuoksi. Vain 16 % mainitsi osa-aikatyönsä syyksi perhesyyt. Vuonna 2005 alle kouluikäisten lasten äideistä 20 % teki osa-aikatyötä. (Lammi-Taskula ym. 2009, 66.)

Euroopan maiden hallitukset, Suomi mukaan luettuna, ovat alkaneet tukea naisten työurien pidentämisen tavoitetta ja siihen liittyen tarkastelleet myös perhevapaita ja päivähoito-oikeutta (Eräranta 2013, 73-74). Lisäksi talousjärjestö OECD näkee, että lapsen etuna on perheiden taloutta vahvistava kummankin vanhemman työnteko ja lapsen kognitiivisia taitoja tukeva suhteellisen varhainen päivähoito aloittaminen. (OECD 2011, 174-175.) Eräranta (2013, 74) tosin sanoo, että sukupuolten tasa-arvosta on EU:n sosiaalipolitiikassa tullut itseisarvoisen päämäärän sijaan väline taloudellisen edun ja hyödyn saavuttamiseen.

Ifland (2013) toteaa, että Norjassa alle kolmevuotiaiden lasten kohdalla on suuri poliittinen erimielisyys siitä, tulisiko lasta hoitaa päivähoitossa vai kotona. Hän kysyy, voisiko näitä kahta aluetta pitää yhtä hyvinä ja arvokkaina vaihtoehtoina pienten lasten kohdalla. (Ifland 2013, 214.) Myös Hollannissa mielipiteet lapsiin ja perheisiin investoimisesta ja naisten työllisyyden tukemisesta ovat jakautuneet (Knijn & Oorschot 2008, 1539). Suomessa kotihoidon puolesta puhujat nostavat esille kehityspsykologian näkökulmia ja perheajan tärkeyttä (Repo 2013, 209). Varhaiskasvatustutkimuksessa puolestaan korostuu suunnitelmallisen kasvatuksen merkitys lasten kognitiivisten ja sosiaalisten taitojen kehittämisessä (Autto 2007, 214; Alasuutari 2003, 69). On myös esitetty, että mikään yksittäinen tekijä, kuten hoitomuoto, ei uhkaa tai suojaa lapsen kehitystä, ja olennaista on lapsen tarpeiden huomioiminen ja lapsen suhde hoitajiin ja vanhempiin (Silvén ym. 2010, 178). Julkinen keskustelu siitä, pitäisikö vanhempia ja erityisesti äitejä tukea lapsen hoitamisessa kotona vai paluussa ansiotyöhön, välittää asiantuntijoiden, poliitikkojen ja kansalaisten käsityksiä asiasta ja pitää yllä myös käsitystä siitä, että vanhempien (äitien) valinta on paitsi henkilökohtainen myös poliittinen ja moraalinen. Voidaan ajatella, että äidit peilaavat ratkaisujaan myös näihin keskusteluihin tai ottavat näistä keskusteluista argumentteja selittääkseen omaa toimintaansa itselleen ja muille.

Suomessa töihin palanneet kaksivuotiaiden lasten äidit selittävät paluutaan usein taloudellisilla syillä. Vähemmän koulutetut mainitsivat talouden korkeasti koulutettuja useammin paluun syyksi. Neljännes töihin palanneista kertoi paluun syyksi työn vetovoiman. Tämä oli muita useammin paluun syynä korkeasti koulutetuilla äideillä. Kymmenesosa töihin palanneista kertoi, ettei kokopäiväinen lastenhoito sovi itselle. (Salmi ym. 2009, 40). Luotosen (2013, 43) mukaan työssä käyvät äidit kokevat perheen ja työn tukevan toisiaan ja lisäävän heidän

hyvinvointiaan. Työ merkitsee monille heistä itsen toteuttamista, nautintoa ja positiivisia kokemuksia, jotka antavat energiaa muille elämän osa-alueille (mt., 50). Myös aiemmat tutkimukset tuovat esille, että työ on naisille useammin kuin miehille tärkeää nimenomaan sisältönsä vuoksi (Salmi 2004, 124).

Kuitenkin, jos toimeentulo, työelämän mahdollisuudet tai muiden mielipiteet eivät asettaisi rajoituksia omille ratkaisuille, puolet äideistä kertoi Salmen ym. (2009) tutkimuksessa, että olisivat siinä tapauksessa halunneet hoitaa lasta kotona nelivuotiaaksi saakka. Yhden lapsen äidit ja ylemmät toimihenkilöäidit hoitaisivat lasta muita useammin yksivuotiaaksi saakka ja usean lapsen äidit ja ilman ammatillista koulutusta olevat äidit hoitaisivat lasta muita pidempään kotona ilman edellä mainittuja rajoituksia. (mt., 41.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen laajan kyselytutkimuksen mukaan äidit selittävät kaksivuotiaan lapsen kokopäiväistä kotona hoitamista käsityksellä, että se on lapselle tärkeää ja lisäksi sillä, että he pitivät lapsen hoitamisesta kotona. Lisäksi hieman yli 70 % kotona lasta hoitavista äideistä ajatteli, että äidin kuuluu olla tässä vaiheessa kotona. (Salmi ym. 2009, 41.)

Kotona kaksivuotiaista lasta hoitavista äideistä lähes puolet kertoi, että puoliso toivoo äidin olevan kotona ja hieman yli puolen mukaan puolison tulot riittävät perheelle hyvin. Lähes puolet näistä äideistä halusi pitää taukoa työelämästä ja saman verran äideistä piti työelämän tahtia liian kiivaana. Lapsen kokopäiväinen hoito saatettiin valita myös, koska oma työ on huonosti palkattua tai koska oma työ koetaan raskaaksi ja yksitoikkoiseksi tai työilmapiiri huonoksi. Lähes neljäsosa kotona lasta hoitavista äideistä kertoi, että koulutusta vastaavaa työtä ei ole tarjolla. (mt. 2009, 41.)

Catherine Hakim (2000) esittää äitien ratkaisujen länsimaisissa hyvinvointivaltioissa olevan henkilökohtaisten preferenssien pohjalta tapahtuvia. Hänen mukaansa naiset jakautuvat työsuuntautuneisiin, kotisuuntautuneisiin ja tässä suhteessa joustavasti toimiviin. Nämä orientaatiot ovat hänen mukaansa näkyvillä jo ennen perheellistymistä. Niiden on mahdollista tulla esille, kun hyvinvointiyhteiskunta antaa taloudelliset mahdollisuudet toimia omien mieltymysten mukaisesti. Lisäksi Hakimin mukaan miehillä työsuuntautuneisuus on korostunut, ja tämä selittää perinteisen työnjaon pysyvyyttä perheissä. (Hakim 2000, 4-6, 17.)

Monet sosiologit kiistävät nämä Hakimin johtopäätökset. Tutkimukset ovat osoittaneet, että kulttuurisesti kehittyneet rationaliteetit muotoilevat sekä sidoksia että yksilöllisiä preferenssejä. Sukupuolten väliset erot ovat suureksi osaksi sosiaalisesti muotoutuneita ja lisäksi eroja naisten käyttäytymisessä selittävät pitkälti rakenteelliset ja kulttuuriset tekijät. Ne tai yksilölliset tekijät eivät kumpikaan yksin riitä selittämään eroja ihmisten ansiotyöhön ja perheeseen liittyvissä ratkaisuissa. (Crompton 2005, 202, 216; Halrynjo ja Lang 2009, 336). Kangas ja Rostgaard (2007, 253) sanovat, että äitien asenteella ja heidän ratkaisullaan on

yhteys, mutta ei tiedetä, aiheuttaako ratkaisu mielipiteen vai mielipide ratkaisun. Heidän mukaansa Hakimin (2000) esittämää preferenssien ja toiminnan välistä yhteyttä ei voida kokonaan sulkea pois. Kuitenkin kontekstuaalisilla reunaehdoilla ja mahdollisuuksilla näyttää olevan niin ikään vaikutusta äitien ratkaisuihin. Sekä rakenteelliset tekijät (sukupuoli, äidin koulutustaso, lasten lukumäärä) että institutionaaliset tekijät (harjoitettu perhepolitiikka), mutta myös aviopuolison familistinen orientaatio näyttävät vaikuttavan äitien ratkaisuihin. (Kangas ja Rostgaard 2007, 253-254.)

Närvin (2014b) tutkimuksen mukaan työmarkkina-asemaa ja äidin hoivaihannetta tarkasteltaessa kumpikin ennustaa itsenäisesti ja tilastollisesti erittäin merkittävästi äidin työssäkäyntiä tai lapsenhoitoa. Hyvä työmarkkinatilanne on kuitenkin voimakkaampi ennustaja työssäkäynnille, kun taas äidinhoivan ihanne on voimakkaampi ennustaja kotihoidon todennäköisyydelle. (mt. 549-550.) Wall (2007, 109) sanoo, että sukupuoliroolien ja työtä ja perhettä koskevien asenteiden muutos ei näytä olevan menossa kohti jotakin tiettyä mallia. Sen sijaan hänen mukaansa sekä Euroopan maiden välillä että maiden sisällä näyttää vallitsevan asenteiden pluralismi näiden asioiden suhteen.

Äiti tekee ratkaisunsa useimmiten oltuaan useita kuukausia lapsen kokopäiväisenä hoitajana ensin äitiys- ja sitten vanhempainvapaalla. Se, miten äiti haluaa äitiyttään näiden perhevapaiden jälkeen elää näyttää aiemman tutkimuksen perusteella riippuvan osin hänen kokemuksistaan lapsen kokopäiväisenä hoitajana ja toisaalta hänen kokemuksistaan työelämässä (esim. Salmi ym. 2009). Lisäksi ratkaisuun näyttävät vaikuttavan äidin omaksumat äitiyttä koskevat käsitykset (mt.; Närvi 2014b, 551) ja esimerkiksi puolison mielipide (Kangas & Rostgaard 2007).

Äitiyttä eletään lapsen kanssa, mutta myös laajemmassa suhteiden verkostossa. Lasten vanhempien asuessa yhdessä, kummankin vanhemman ansiotyötä ja lapsenhoito- ja kotityövastuita koskevat ratkaisut vaikuttavat radikaalisti toisen puolison arkeen. Työelämää ei myöskään voi käsitellä pelkästään yleisellä tasolla ikään kuin työn merkitys olisi kaikille sama. Nämä kaikki suhteet ovat osa äidin laajempaa suhteiden verkostoa. Siksi näiden suhteiden dynamiikan tarkastelu on tässä yhteydessä kiinnostavaa ja voi tuoda esille henkilökohtaisten valintojen liik-kumatilan ja toisaalta näiden valintojen sidonnaisuuden sosiaaliseen kontekstiin.

3 RELATIONAALINEN VALINTA

Tarkastelen äitien ansiotyötä ja lapsenhoitoa koskevaa valintaa relationaalisen sosiologian viitekehyksessä. Relationaalinen sosiologia on kriittinen vastaus sekä yksilöllisyyttä painottavalle sosiologialle että sellaiselle rakenteita painottavalle sosiologialle, jossa ihmisten käyttäytyminen nähdään deterministisesti määräytyneenä. (Donati 2011; Emirbayer & Goodwin 1994; Emirbayer 1997; Elias 1978; Castrén 2014.) Ontologisena lähtökohtana tässä tutkimuksessa on Pierpaolo Donatin (2011, xv, 3-5, 17) teoriaan perustuva ajatus yhteiskunnasta suhteiden verkostona ja hänen käsityksensä siitä, että sosiologian tutkimuksen kohteena tulee olla nimenomaan sosiaalinen suhde subjektin tai sosiaalisen järjestelmän sijaan. Lisäksi lähtökohtana on Margaret S. Archerin (2003, 3; 2012, 51-53) ajatus siitä, että yhteiskunnassa toisiinsa kietoutuneet, analyyttisesti toisistaan erotettavissa olevat, rakenne ja yksittäiset toimijat muuttuvat toistensa vaikutuksesta jatkuvassa vuorovaikutteisessa prosessissa.

Tarkastelen äitien lapsenhoidon ja ansiotyön väliselle ratkaisulle antamia perusteluja Margaret S. Archerin (2003, 165; 2012, 12, 17-41) refleksiivisyyden muodon käsitteeseen tukeutuen. Archerin mukaan erilaiset refleksiivisyyden tavat kehittyvät yhteiskunnan ja yksilön välisessä vuorovaikutuksessa. Lisäksi tarkastellessani tätä valintaa nimenomaan läheissuhteissa tapahtuvana ratkaisuna, käytän brittiläiseen relationismiin pohjautuvia perhekäytäntöjen (Morgan 2011, 30-32) ja neuvottelujen (Finch & Mason 1993, 60-61; Evertsson & Nyman 2009, 36-37; Wiesmann ym. 2008, 357-358) käsitteitä. Relationaaliseen sosiologiaan tukeutuvassa tarkastelussa suhteet nähdään toimintaan reunaehtoja tuottavina tekijöinä. Ihmiset voivat kuitenkin valita, miten he suhtautuvat olosuhteisiinsa (Archer 2012, 52).

Näiden sosiologisten lähtökohtien valossa pienten lasten äitien lapsenhoitoa ja ansiotyötä koskevat valinnat eivät ole yksinomaan äitien henkilökohtaisia valintoja vaan ne muotoutuvat verkostoissa, jotka koostuvat monenlaisista suhteista. Suhde puolisoon lienee ratkaisun kannalta olennainen, koska juuri puolison kanssa äiti on yhdessä vastuussa lapsenhoidosta ja perheen taloudesta. Työelämää tarkastellaan tässä tutkimuksessa äidin yhtenä suhteena ja tarkastelussa kiinnitetään huomiota äidin työlle antamiin merkityksiin.

3.1 SUHDEVERKOSTO JA SUHTEET TOIMINNAN KONTEKSTINA JA KOHTEENA

Yhteiskunta on yhtä kuin suhteet, sanoo Pierpaolo Donati, joka on yksi eurooppalaisista relationaalisen sosiologian kehittäjistä. Yhteiskunta ei siis hänen teoretisoinnissaan hallitse suhteita eikä ole tila, jossa suhteet toteutuvat. Suhteet ovat perusta ihmisen olemassaolon ja identiteetin muotoutumiselle ja suhteiden järjestys edeltää vuorovaikutuksen järjestystä. (Donati 2011, xv - xvi, 13, 48.) Myös sosiaaliset instituutiot ovat rakentuneet relationaalisesti ja ovat inhimillisiä siinä mielessä, että ne ovat vastavuoroisesti toisiinsa suuntautuneiden subjektien muodostamia (Donati 2011, xvi).

Suhteita painottava sosiaalinen verkostanalyysi, jota voidaan pitää teorian sijaan ennemminkin paradigmana tai näkökulmana (Emirbayer ja Goodwin 1994, 1414), on saanut paljon vaikutteita 1930-luvun teoreetikkojen, erityisesti Jakob Morenon (1889-1974) ja Norbert Elias (1897-1990) ajattelusta. Moreno, joka oli sosiaalipsykologi, psykiatri ja filosofi, käytti konfiguraation käsitettä tutkiessaan ryhmädynamiikkaa. Hänen näkemyksensä mukaan verkoston osat muotoutuvat verkoston kokonaisuuden vaikutuksesta tietynlaisiksi, mutta samalla nämä osat muotoilevat verkoston kokonaisuutta. Siksi kokonaisuus on aina jotakin muuta kuin osiensa summa. Morenon mukaan muodostelmaan kuuluvien yksilöiden identiteetit riippuvat suuresti verkoston rakenteista. Verkostot (konfiguraatiot) puolestaan muotoutuvat ja kehittyvät yksilöiden yhteistoiminnassa tai kun useat ihmiset suuntaavat kiinnostuksensa johonkin tiettyyn asiaan tai ihmiseen. (Castrén 2014, 141; Widmer ym., 2008, 4)

Samoihin aikoihin Elias esitteli konfiguraationaalisen sosiologisen näkökulman yhteiskuntaan. (Widmer ym. 2008, 4). Elias mukaan ihmiset syntyvät verkostoihin ja ovat näin lähtökohtaisesti kiinni toisissaan. Sosiaalinen verkosto on siis monimutkainen, jatkuvasti liikkeessä oleva, eri tavoin eri aikoina muotoutuva yhteenliittymisten kokonaisuus tai konfiguraatio. (Elias 1978, 15, 121, 124.) Figuraatiolla Elias tarkoittaa muuttuvia säännönmukaisuuksia, joita ihmiset muodostavat ollessaan suhteessa toisiinsa (mt., 130). Rakenteelliset ominaisuudet syntyvät muodostelmissa, joissa ihmisten tekemiset linkittyvät toisiinsa ja joissa kukaan yksittäinen ihminen tai ihmisryhmä ei voi vaikuttaa siihen, millainen muodostelmasta tulee. Muodostelmilla on Elias mukaan samaan aikaan taipumus sekä pysyvyyteen että muutokseen. (mt., 146-147.) Eliasille yhteiskunnallinen muutos tarkoittaa muutoksia tavoissa, joilla konfiguraatiot rakentuvat. Lisäksi konfiguraatiot ovat kietoutuneet yhteen yksilöiden psyykkisen rakenteen kanssa. Yksilöt ja sosiaaliset ryhmittymät ovat toisiaan edellyttäviä prosesseja. Ihmisten elämät kehittyvät ja muotoutuvat jatkuvassa liikkeessä olevissa konfiguraatioissa, joita he muodostavat toistensa kanssa. Konfiguraatioilla on oma

dynamiikkansa ja prosessinsa. Kuitenkin Eliasin mukaan näiden ulkoisten sosiaalisten siteiden lisäksi ihmisiä sitoo toisiinsa heidän intentionsa ja motiivinsa, kuten emootiot, uskomukset, asenteet, tieto ja identiteetti. (Widmer ym. 2008, 4-5.) Elias näkee ihmiset relationaalisina ja toisiinsa kiinnittyneinä ihmisinä, joiden keskinäiset sidokset pitävät yhteiskunnan koossa (Elias 1978, 137).

Näissä muodostelmissa ihmisten toiminnan seurauksia ei aina voi ennakoida. Sosiaaliset muutokset eivät siis ole suunniteltuja eivätkä hallittuja, koska teoilla voi olla suunniteltujen seurausten lisäksi tai sijaan seurauksia, joita ei ole pystytty näkemään ennakolta. Yhteiskuntien kehityksen prosessit ovat seurauksia useiden ihmisten toimintojen sekoittumisesta toisiinsa. Ihmisten yhteistoiminnasta syntyy näin rakenteellisia ominaisuuksia. Eliasin teoriassa muutos on normaali tila. Tutkimuksen tehtävänä on selvittää, miten myöhemmät sosiaaliset muodostelmat nousevat edellisistä muodostelmista. (Elias 1978, 146, 152.)

Nykyinen relationaalisen sosiologia on laaja keskustelu, joka sisältää erilaisia näkökulmia ja painotuksia. Tässä tutkimuksessa hyödynnetään sekä konfiguraationaalista, suhdemuodostelmien tutkimukseen painottuvaa lähestymistapaa, että lähemmin erilaisten yksittäisten suhteiden muotoutumisen logiikkaa tutkivaa sosiologiaa.

Donatin edustaman relationaalisen näkökulman mukaan yhteiskunta on suhteista koostuva sosiaalinen verkosto. Verkosto muotoutuu ihmisten tekojen ja niiden jälkiseurausten kokonaisuudesta. Olennaista on, että suhteilla on oma todellisuutensa ja oma sisäinen dynamiikkansa. Suhteita ei siis voida johtaa yhteiskunnallisista rakenteista eikä myöskään yksilöiden toiminnasta. (Donati 2011, 13, 18, 48, 92, 98.) Suhteet ovat sekä ihmisten toiminnan tulosta että samalla riippumattomia ominaisuuksia ja vaikuttavuutta omaava konteksti ihmisille, jotka näitä suhteita muotoilevat. Todellisuus nähdään näin kerrostuneena, eikä näitä kerroksia voi redusoida toisiinsa. Ihmistä ei siis voi käsittää pelkästään verkoston määrittämänä sosiaalisena tuotteena, mutta ei myöskään puhtaana yksilöllisenä tietoisuutena. Myöskään verkosto ei ole yksittäisten ihmisten toiminnan summa, vaan sen muotoutumista määrittävät yksilöiden toiminnan lisäksi verkoston omat lait. (Donati 2011, 47, 61-62.)

Suhteiden järjestys on Donatille todellisuus, joka edeltää vuorovaikutuksen järjestystä. Lisäksi jokainen yksilö, mutta myös jokainen sosiaalinen instituutio, on relationaalisesti muotoutunut. Tällainen sosiaalinen muotoutuminen on siinä mielessä inhimillistä, että sosiaaliset suhteet, joissa henkilö tai instituutio muotoutuvat, ovat toinen toisiinsa suuntautuneiden subjektien muodostamia. Toisiin suuntautumisen perustana eivät ole vain funktionaaliset vaatimukset vaan myös funktionaalisuuden ylittävät merkitykset. (Donati 2011, xvi.) Persoonallisen identiteetin (kuka minä olen ja mistä minä välitän) ja kollektiivisen identiteetin (keitä me olemme ja mistä me välitämme) välillä on näin tietty vastaavuus. Tämän vastaavuuden vuoksi olemme sosiaalisella tavalla refleksiivisiä ja muodostamme

käsityksemme todellisuudesta vuorovaikutuksessa. Omalakisena todellisuutena tätä vuorovaikutuksessa muodostettua todellisuutta ei voi redusoida yksilöjen toimintaan. (Donati 2011, xvi.)

Relationaalinen teoria ymmärtää kysymyksen yksilöllisten vapauksien ja ulkoisten sidosten suhteesta siten, että toiminta on (tai ainakin voi olla) yksilöiden refleksiivisen pohdinnan tulosta. Osana tätä pohdintaa yksilö tekee johtopäätöksiä olosuhteista, joissa hän toimii. Yksilöllisyys ilmenee siinä, että samat olosuhteet voidaan hahmottaa ja niihin voidaan suhtautua eri tavoin. Olosuhteet mahdollistavat yleensä useammanlaisen toiminnan ja subjekti voi näin tilanteesta toiseen tehdä erilaisia valintoja toimintansa suhteen. Ihmisten olosuhteet ja olosuhteiden ihmisten sisäisiin rakenteisiin luomat vaikutukset asettavat reunaehdoja ihmisten toiminnalle. Ihminen ei siis voi individualistisessa mielessä luoda itseään, mutta ihminen voi valita, miten suhtautua olosuhteisiinsa ja tässä prosessissa yksittäiset ihmiset muuttavat yhteiskuntaa. (Donati 2011, 64; Archer 2012, 52.)

Rakenne voidaan relationaalisessa teoriassa ymmärtää kuten Emirbayer ja Goodwin (1994, 1417) sanovat, suhteisiin muodostuneiden toimintatapojen säännönmukaisuuksina. Sosiaalinen verkosto yhdistää toimijat laajempiin sosiaaliisiin rakenteisiin tai verkostoihin, kuten tässä teoriassa ajatellaan. Yksilöllisen ja laajemman sosiaalisen tason yhdistelmä viittaa dualismiin, millä tarkoitetaan sitä, että ryhmä määrittyy siihen kuuluvien toimijoiden intersektiossa samalla kun toimijat määrittyvät niiden ryhmien intersektiossa, joihin he kuuluvat. Näin yksilöllistä käyttäytymistä ja ryhmän tai instituution toimintaa ei voi ymmärtää erillisinä, koska ne selittyvät toisistaan käsin. (mt., 1417-1418.)

Archer, jonka ajattelusta Donati on saanut vaikutteita, puhuu analyttisestä dualismista, jossa rakenne ja toimija erotetaan toisistaan, jotta niiden vuorovaikutusta olisi mahdollista tarkastella. Vuorovaikutuksessa, jossa ne vaikuttavat toinen toisiinsa, uusinnetaan ja muotoillaan uudelleen yhteiskunnallinen järjestys. Mikään sosiaalinen ei säily ilman, että ihmiset toiminnallaan ylläpitävät sitä. Lukemattomat ihmisten reflektoinnit, uskomukset ja kuvittelut ja toisaalta sosiaaliset suhteet ylläpitävät rakennetta, mutta voivat myös muuttaa sitä. Rakenneellisten suhteiden muuttuessa myös toimijuus muotoutuu uudelleen. Aiemmin normalisoiduksi tai itsestään selväksi tullut muuttuu. Mahdolliset uudet roolit, asemat tai tilanteet voivat rajoittaa joidenkin ihmisten toimintaa ja antaa mahdollisuuksia joillekin toisille, vaikuttaen jollakin tavalla kaikkien toimintaan. (Archer 2012, 51-53.) Emirbayer ja Goodwin (1994, 1418) puhuvat suhteisiin muodostuneiden säännönmukaisuuksien toimijoita rajoittavista tai mahdollistavista ulottuvuuksista, joita verkostoanalyysi voi tuoda esille.

Tilanteessa, jossa ympäristö ei anna selkeitä malleja ja ohjeita siihen, miten eteen tulevissa uudentlaisissa tilanteissa tulisi toimia, ihmisten on Archerin (2012) mukaan harjoitettava refleksiivisyyttä. Refleksiivisyyden Archer määritte-

lee sellaiseksi mentaalisten kykyjen harjoittamiseksi, jossa ihmiset tarkastelevat suhdettaan omaan sosiaaliseen kontekstiinsa. Refleksiivisyyteen voi liittyä keskustelu toisten kanssa tai sitten sitä harjoitetaan yksin tavalla, jota Archer kutsuu sisäiseksi keskusteluksi. Ihmiset luovat omalla toiminnallaan kuitenkin koko ajan uusia sääntöjä, jotka ovat jälleen voimassa, kunnes uusi refleksiivinen harkinta ja siihen liittyvä toiminta muuttavat niitä. Tällainen refleksiivisyys on Archerin mukaan ollut aina välttämätöntä. Archerin mukaan refleksiivisyyden vaatimukset ovat voimistuneet, koska yhteiskunnan kulttuuristen ja sosiaalisten rakenteiden muutos on nopeutunut ja tullut ennakoimattomaksi, ja siksi normatiivisen autoritatiivisuuden lähteitä on aiempaa vähemmän. Tämä pakottaa ihmiset omaa elämäänsä koskevaan refleksiiviseen arvioimiseen. (Archer 2012, 6-7.)

Relationaalinen näkökulma, keskittyy se sitten verkostanalyysiin tai tarkemmin verkoston joihinkin erityisiin suhteisiin, pitää tärkeinä ihmisten omia pyrkimyksiä ja tavoitteita. Pyrkimyksenä on ymmärtää ihmisten käyttäytymistä, toimintaa ja minuuden muodostumista suhteissa olemisen ja suhteisiin uponneisuuden pohjalta, mikä erottaa tarkasteltavan yksilöllistymisteessin mukaisesta näkökulmasta. (Castren 2014, 160-163.) Tällainen näkökulma on siirtänyt perhe- ja läheissuhteiden tutkimuksessa huomion 1990-luvun alussa hallinneesta individualismin viitekehyksestä suhteisiin ja niiden muodostelmiin. Individualismi ja suhteissa olemisen eivät välttämättä ole vaihtoehtoisia orientaatioita. Sen sijaan voidaan tutkia niiden vastavuoroista suhdetta, niiden kietoutumista toisiinsa. (Jallinoja & Widmer 2011, 5-6.)

Suhteen institutionalisoituminen merkitsee sen taipumusta noudattaa tiettyjä säännönmukaisuuksia ja muuttumista omalakisiksi suhteeksi. Donati on tarkastellut institutionalisoituneen suhteen ja inhimillisen suhteen välistä vuorovaikutusta esimerkkinään aviosuhde (Donati 2011, 27). Samalla tavalla voidaan tarkastella äitiyttä institutionaalisen äitiyden ja yksittäisten äitien toiminnan vuorovaikutuksessa syntyvänä suhteena. Yhteiskunnallisesti merkityksellinen ja historiallisesti muotoutunut institutionaalinen äitiys eli käsitys siitä, mitä yleisesti pidetään hyvänä tapana toteuttaa äitiyttä, on suhteessa yksittäiseen äitiyteen ulkoinen. Ihmisten mieliin rakentuneena käsitys hyvästä äitiydestä muodostuu yksittäisten äitiyksien muodostumiselle reunaehdoksi. (vrt. mt., 27-28.) Sosiaalisesta suhteesta tulee inhimillinen suhde, kun se on relationaalista, jolloin se muodostuu toistensa kanssa vuorovaikutuksessa olevien subjektien vastavuoroisista teoista. Inhimillisen ja sosiaalisen suhteen välillä on etäisyys, mutta myös yhteys. (mt., 42.)

Yksittäisen äidin ja lapsen väliseen suhteeseen liittyy henkilökohtaisia tunteita, odotuksia, lupauksia ja sitoumuksia, mikä tekee siitä inhimillisen suhteen. Institutionaalinen äitiys voi tukea tai vastustaa yksittäisten äitien pyrkimyksiä (vrt. Donati 2011, 27). Samalla yksittäisten äitien toiminta muuttaa (hitaasti) äitiyden instituutiota, joka muututtuaan luo uudenlaisen kontekstin uusille erityisille

äitiyden suhteille. (vrt. Donati 2011, 27.) Kuten Donati sanoo, inhimillinen voi vastavuoroisesti luoda uudenlaisia sosiaalisia muotoja (mt., 27, 30; vrt. Archer 2012, 51-53.)

Vanhemmuus on suhde, johon kohdistuu erityisen vahvoja sosiaalisia odotuksia sekä lainsäädännön että sosiaalipoliittisten käytäntöjen muodossa. Vanhemmuus on mitä suurimmassa määrin sellainen sosiaalinen suhde, joka sitoo osapuolia ja joka määrittyy osana yhteiskunnan perhettä koskevaa sosiaalista järjestystä. (Castrén ja Högbäck 2014, 107; Martiskainen 2014, 166; Berg 2008, 20.) Edellinen pätee erityisesti äitiyteen, johon liittyvät suhteellisen pysyvät käytännöt kuvaavat hyvin Widmerin ym. (2008, 3) esittämää ajatusta siitä, miten perhesuhteet, kompleksisuudessaan ja jälkimodernin sosiaaliin rakenteisiin uponneina ovat taipuvaisia säilyttämään tiettyjä säännönmukaisuuksia. Tätä selittää Widmerin ym. (mt., 3) mukaan se, että emotionaaliset, taloudelliset, koulutukselliset ja kotitalouksien resurssit ovat niukkoja. Niukat resurssit ja sosiaalisen ympäristön antamat muut reunaehdot johtavat siihen, että ratkaisut eivät voi tapahtua vain yksilöllisten mieltymysten tai vain kulttuurisesti määrittyneiden elämäntyylien pohjalta.

3.2 REFLEKSIIVISYYDEN MUODOT

Archerin käsitykseen relationaalisesta refleksiivisyydestä liittyy olennaisena osana käsitys ihmisten erilaisista refleksiivisyyden muodoista. Refleksiivisyyden muodot ovat tietynlaisia orientaatioita, joiden pohjalta määräytyvät ihmisten tärkeinä pitämät asiat, joita he huomioivat erilaisia valintoja tehdessään. (Archer 2003, 163) Archerin mukaan ihmiset muotoilevat elämäntapaansa refleksiivisen pohdintansa pohjalta sellaisissa tilanteissa, joissa ei ole mahdollista noudattaa itsestään selviä malleja. Toisaalta valinnat, joita he tekevät, vaikuttavat osaltaan siihen, millaisia kokemuksia he kohtaavat elämässään. (Archer 2012, 103-104, 109.) Tähän liittyen Archer sanoo, että erilaiset yhteiskunnat synnyttävät erilaisia vallitsevia refleksiivisyyden muotoja. Tietynlainen yhteiskunnan sosiaalisen konfiguraation tyyppi voi johtaa tapoja korostavan toiminnan yleisyyteen ja toisenlainen konfiguraatio puolestaan refleksiivisyyden korostumiseen (Archer 2012, 55).

Archer pohjaa teoriansa empiirisiin tutkimuksiin (Archer 2003; 2007; 2012), joissa hän on kysely- ja haastatteluaineistoilla tutkinut ihmisten tapaa reflektoida erilaisia erityisesti opiskeluun ja työelämään liittyviä ratkaisuja. Koska ympäristö ja jopa oma lapsuuden perhe antaa ihmisille monenlaisia ja ristiriitaisia viestejä koskien sitä, miten heidän tulisi toimia, ihmiset kohtaavat valintojen tekemisen välttämättömyyden jo nuorina. Tekemällä henkilökohtaisesti merkittäviä valintoja ihmiset voivat saavuttaa jonkinlaista hallintaa oman elämänkulkunsa suhteen. Voidakseen tehdä valintoja ihmisten on selitettävä itselleen, millaiset

asiat ovat heille tärkeitä ja millaisia asioita he haluavat toteuttaa elämässään. Tässä prosessissa käytetään priorisoimista, järjestämistä ja sopeutumista sen pohjalta, millaisten pyrkimysten toteuttaminen nähdään mahdollisena. (Archer 2012, 96-97.)

Refleksiivinen käytännöllinen järjely tapahtuu suhteiden verkostoissa ja nämä suhteet vaikuttavat olennaisesti siihen, millaiset asiat nähdään tärkeinä ja millaisia asioita näissä verkostoissa tuetaan. Omaksuttu elämäntapa voi olla Archerinkin mukaan myös väliaikainen ja socialisaatiota hän pitää loppujen lopuksi koko elämän kestävässä prosessina. Jatkuvassa refleksiivisyydessä teemme nimittäin koko ajan myös uudelleenarviointia ja pohdintaa siitä, miten erilaiset monimutkaiset roolit ja säännöt on mahdollista yhdistää omassa elämässä. (Archer 2012, 97, 103, 106-107.)

Ratkaisua työlle ja läheissuhteille annettavan ajan ja painon suhteen voidaan peilata Archerin refleksiivisyyden muodoista antamiin kuvauksiin. Archer erottelee analyysissään kolme erilaista refleksiivisyyden muotoa (mt., 99-100). Nämä ovat kommunikatiivinen refleksiivisyys (communicative reflexivity), autonominen refleksiivisyys (autonomous reflexivity) ja metarefleksiivisyys (meta-reflexivity). Lisäksi Archerin mukaan refleksiivisyys voi jäädä kehittymättä käyttökelpoiseksi, omien ratkaisujen tekemistä tukevaksi muodoksi. Tällöin Archer puhuu hauraasta refleksiivisyydestä (fractured reflexivity). (Archer 2003, 165; 2012, 96-102.)

Kommunikatiivinen refleksiivisyys merkitsee ratkaisujen tekemistä tärkeiden ihmissuhteiden säilyttämisen näkökulmasta. Perhe ja ystävät ovat tärkeitä ja kommunikatiivinen refleksiivisyys merkitsee esimerkiksi työn valitsemista siitä näkökulmasta, että se vahvistaa (tai ei ainakaan uhkaa) tärkeitä läheissuhteita. Tällaista refleksiivisyyden tyyppiä uhkaavat ristiriitaiset viestit, jotka Archerin mukaan lisääntyvät yhteiskunnassa, jonka järjestys muuttuu jatkuvasti. (Archer 2012, 125-127, 155-156, 160, 165.)

Autonominen refleksiivisyys merkitsee tarttumista uusien tilanteiden antamiin mahdollisuuksiin instrumentaalisen rationaalisuuden pohjalta. Taloudellisen vakauden varmistaminen muodostuu tärkeäksi ja tämä ohjaa myös ammatin ja työpaikan valitsemista. Toisaalta näin refleктоivat tähtäävät itsenäisyyteen ja myöhemmin sidonnaisuuksista entistä vapaampaan elämänmuotoon, mahdollisesti yrittäjyyteen, kun talous on saatu riittävän vakaalle pohjalle. Archerin mukaan tähän liittyy ystävyysuhteiden valikoituminen yhteisten harrastusten tai mielenkiinnon kohteiden perustalta. Monet autonomisesti refleктоivat nuoret haluavat saada ensin uran ja perustavat vasta sitten perheen, mitä Archerin mukaan ilmentää muun muassa se, että Euroopassa avioitumisikä on noussut. Sitoutuminen parisuhteeseen voi johtaa kompromissien tekemiseen työelämässä ja toisaalta haluttomuus tehdä näitä kompromisseja voi lykätä sitoumusten tekemistä. (Archer 2012, 166-167, 179, 202, 209, 235.)

Kolmantena refleksiivisyyden tyyppinä Archer esittää metarefleksiivisyyden. Tämän refleksiivisyyden muodon omaksuneet eivät halua asettaa materiaalista hyvää tai ihmissuhteista huolehtimista ensisijaiseksi päämääräkseen vaan etsivät uudenlaisia mahdollisuuksia. Archerin mukaan he ovatkin pikemminkin oman tien kulkijoita (loners) kuin individualisteja. He haluavat ottaa etäisyyttä lapsuuden ja nuoruuden ympäristönsä elämäntapaan ja kokevat siksi vaihtoehtoiset elämäntavat vetovoimaisiksi. Irrottautuminen sisältää kritiikin olemassa olevaa järjestystä kohtaan ja siihen liittyy usko paremman elämän mahdollisuuteen verrattuna siihen, mihin heille tarjottujen roolimallien mukaan eläminen antaisi mahdollisuuden. (Archer 2012, 208-209.)

Metarefleksiivisyyden omaksuneilla ihmisillä ammatinvalinta perustuu halun tehdä merkitykselliseksi koettua työtä, joka tuottaa pikemmin sisäistä kuin ulkoista hyvää. Taloudellinen hyöty tai statuksen tavoittelemine ei motivoi heitä. Irrottautuminen annetusta sosiaalisesta järjestyksestä johtaa heidät paradoksaalisesti muotoilemaan uutta järjestystä kutsumuspyrkimysten kautta. Heidän liittymistään toisiin ohjaa samanmielisyys. He ohjautuvat mielenkiinnon kohteiden mukaan sekä ystävyysuhteissa että työssä. Vanhat ystävät jäävät, jos heidän kanssaan on aiempaa vähemmän jaettavaa. Ystävyysuhteet perustuvat kiinnostuksen pohjalta muotoutuvaan yhdessä tekemiseen. Opinnot (tai työ) eivät ole heille väline tai välttämättömyys vaan päämäärä sinänsä. Parisuhde voi johtaa kompromissien tekemiseen suhteessa työhön, kuten autonomisesti refleksiivisilläkin. Toisaalta, kun parisuhde solmitaan samanmielisen kanssa, on mahdollista, että pari löytää yhteisiä pyrkimyksiä, jolloin parisuhde ja ammatilliset pyrkimykset tukevat toisiaan. (Archer 2012, 210, 222-223, 235.)

Tämä refleksiivisyyden muotojen tarkastelu antaa yhdenlaisen kehityksen työn ja muun elämän tarkasteluun ja näin myös äitien ansiotyötä ja lapsenhoitoa koskevien valintojen tarkastelulle. Kiinnostavaa mallissa tämän tutkimuksen kannalta on ihmissuhteiden ja ammatillisten pyrkimysten potentiaalinen jännite ja tavat, joilla ihmiset pyrkivät ratkaisemaan näiden jännitteiden aiheuttamia ristiriitoja.

3.3 VALINTA SUHTEISSA: KÄYTÄNTÖJÄ, REFLEKSIIVISYYTTÄ JA NEUVOTTELUJA

Manchesterin yliopistossa muodostuneen, 1990-luvulla voimistuneen brittiläisen relationismin tarjoamat käytäntöjen ja neuvottelujen käsitteet antavat niin ikään välineitä tässä tutkimuksessa käytettävään relationaalisen sosiologian viitekehykseen. Brittiläisessä relationismissa tarkastellaan erityisesti perhe- ja läheissuhteiden muotoutumisen logiikkaa ja niissä tapahtuvaa refleksiivisyyttä

ja neuvotteluja. Tutkimusote painottaa tilannesidonnaista relationaalista kontekstia. (Castrén 2014, 160-163; Jokinen 2014, 187-188; Smart 2007, 27-28.)

Ihmisten elämien kietoutuneisuuden ja kytkösten lisäksi myös brittiläinen relationismi korostaa ihmisten tietoisten pyrkimysten ja tavoitteiden merkitystä niissä sidoksissa, joissa he ovat suhteessa toisiin ihmisiin. Ihmisten paikka suhteiden verkostossa ei siis määriyty sukulaisuuden tai muun rakenteen perusteella ulkopuolelta annettuna. Sen sijaan ihminen pyrkii tarkoituksellisesti tiettyihin sidoksiin ja ottaa etäisyyttä toisista. Elämän nähdään muotoutuvan monissa eri suhteissa, kuten perheessä, ystävyysuhteissa, harrastuksissa, työelämässä ja poliittisen toiminnan alueella. Suhdeverkostot ovat avoimia ja ne ovat jatkuvassa liikkeessä. (Castrén 2014, 160-161; Smart 2007, 27-28.) Esimerkiksi Carol Smart (2007, 28) näkee ihmiset toimijoina, mutta toisten läsnäolon huomioiminen merkitsee sen huomioimista, kenelle he toiminnallaan vastaavat ja missä ympäristössä he tekevät valintoja. Tällöin ihmisten refleksiivisyyteen yhdistyy hänen mukaansa kontekstin ja näin myös esimerkiksi luokka-aseman, etnisyyden ja sukupuolen huomioiminen.

Vaikka perhettä ei nähdä ensisijaisena eikä annettuna rakenteena, empiirinen tutkimus on osoittanut, että erityisesti puolisosuhde, vanhempien ja lasten suhde ja sisarusuhteet näyttävät edelleen olevan hyvin merkityksellisiä suhteita ja niihin liittyy edelleen tiettyntyyppisiä, vahvojakin odotuksia ja velvollisuuksia perhemuotojen moninaistumisesta huolimatta. Näiden perhesuhteiden lisäksi muillakin läheisillä sukulaisuussuhteilla näyttää olevan merkittävä asema ihmisten elämässä ja niihin liittyy usein keskinäistä avunantoa, esimerkiksi sukulaisen lasten hoitamista, autonhuoltoapua tai emotionaalista tukea. Perhesuhteet näyttävät muotoutuvan sekä sääntöjen että jatkuvan, niitä muotoilevan vuorovaikutuksen pohjalta. (Widmer ym. 2008, 397; Finch & Mason 1993, 163-164; Jallinoja & Widmer 2011, 243.)

Brittiläinen relationismi on tuonut käsitteitä näiden osin sääntelyn ja osin intentionaalisuuden pohjalta relationaalisesti muotoutuvien perhe- ja läheissuhteiden tutkimiseen. Intentionaalisuus suuntaa suhteita, mutta suhdeverkoston muutokset ovat osin ennakoimattomia.

Tarkastelen seuraavassa ensin käytäntöjen ja sitten neuvottelujen käsitteitä. Kyse on käsitteistä, jotka kuvaavat sitä, miten läheissuhteet ovat jatkuvassa liikkeessä, koska ne muotoutuvat ja muuttuvat jatkuvasti vuorovaikutuksessa.

KÄYTÄNNÖT

Käytännöt ovat David H.J. Morganin (2011, 9-10, 18) mukaan muotoutuneet ihmisten välille esimerkiksi tapoja ja rutiineja refleктоimatta noudattamalla. Perhekäytännöillä Morgan tarkoittaa tavallista päivittäistä toimintaa, eli käy-

täntöjä, jotka tavalla tai toisella vaikuttavat muihin perheenjäseniin (mt., 9 - 10). Käytännöt ovat siis suhteissa muodostuvia toimimisen tapoja, jotka viittaavat usein arkeen ja arjelle tyypillisiin toistuviin rutiineihin, tapoihin ja tottumuksiin ja niiden itsestäänselvyyteen. Morgan pitää osana perheikäytäntöjä myös arkeen liittyviä neuvotteluja ja eettisiä reflektointeja. Käytäntöjen käsite perheen yhteydessä korostaa perhettä tekemisenä, jolloin vuorovaikutus ja prosessuaalisuus korostuvat. Perheikäytäntöjen käsite antaa perheestä ja perhesuhteista dynaamisemman kuvan kuin perheen tarkasteleminen rakenteena. (Jokinen 2014, 184-187; Morgan 2011, 66.)

Perheikäytännöt voivat olla sellaisia arkisia tekemisiä, jotka näyttäytyvät tuskin mainitsemisen arvoisina. Jos niihin liittyy säännöllisyyttä, se voi olla päivittäistä, viikoittaista tai esimerkiksi vuosittaista. Nämä käytännöt voivat olla yhteisiä useille perheille tietyissä kulttuureissa, tai ne voivat olla tietylle perheelle erityisiä tapoja. (Morgan 2011, 6-7.) Perheikäytäntöjä voivat olla esimerkiksi ruokailuajat ja -tavat, iltasadut, viikonlopun elokuvaillat, toistuvat retket, joulunvieton tavat, tapa jakaa työt ja niin edelleen. Morgan sanoo, että käytännöt voivat liittyä perheen historiaan (mt., 8). Erilaiset perheikäytännöt myös lomittuvat toisiinsa. Esimerkiksi perheen tapa viettää vapaa-aikaa ja toisaalta perhesuhteiden sukupuolittuneet käytännöt voivat kietoutua toisiinsa. Lisäksi perheikäytännöillä on yleensä laajempia yhteiskunnallisia kytkentöjä. (Jokinen 2014, 187.) Tällainen on esimerkiksi työelämäikäytäntöjen kytkeytyminen sukupuolittuneen työnjaon käytäntöihin perheissä.

Perheikäytännöt voivat kehittyä erilaisten tapahtumien, kuten juuri vanhemmaksi tuleminen myötä. Näkökulma korostaa, että äitiys ja isyys tehdään perheessä tietynlaisia käytäntöjä luomalla ja ylläpitämällä. (Morgan 2011, 6-7.) Perheen näkeminen aktiviteettien muodostelmana korostaa perheen dynaamisuutta pysyvyyden ja rakenteen sijaan. Perheikäytännöt käsitteenä korostavat kuitenkin, etteivät ihmiset ole vapaita muodostamaan millaisia tahansa perheitä. Perhe-elämää aloittaessaan (Morganin mukaan avioliiton tai vanhemmaksi tulemisen kautta) puoliset tulevat jo osittain kulttuurin tai talouden antamin sidoksin muotoutuneeseen käytäntöjen muodostelmaan. Tunne perheeseen kuulumisesta muodostetaan aina uudelleen osallistumalla tietynlaisiin käytäntöihin. Perheikäytännöt voidaan kuitenkin nähdä myös toisin, esimerkiksi sukupuolikäytäntöinä tai työikäytäntöinä. Näin käytännöt liittyvät toisiinsa ja voivat olla päällekkäisiä. (Morgan 2011, 6-7, 10.)

Käytännöt jäsentävät perheen arkea ja vaikuttavat vahvasti siihen, mitä perhe-elämä on (Jokinen 2014, 184). Se, että käytännöt voivat muodostua itsestään selviksi tavoiksi merkitsee myös sitä, että käytäntöihin osallistuminen ei välttämättä ole valinta. Sen sijaan tunne suhteellisen kyseenalaistamattomasta rutiinista on osa perheikäytäntöjen kokonaisuutta. (Morgan 2011, 66.) Morgan antaa tästä esimerkkinä, että kotitöistä vastaaminen näyttää useille naisille olevan seuraus

vaimoksi ja äidiksi tulemisesta. Kotityöt ovat perhekäytäntöjä siinä mielessä, että ne suuntautuvat muihin perheenjäseniin ja ne uusintavat idean perheestä ja identiteeteistä. Niitä ei ole kuitenkaan välttämättä valittu eikä niistä välttämättä nautita. Jotakin samantapaista voi liittyä perheen elättäjyyteen. Sekä äideille että isille perhekäytännöt sulautuvat yhteen sukupuolikäytäntöjen kanssa, ja tämä sulautuminen voi liittyä näihin käytäntöihin liittyvään väistämättömyyden tunteeseen. Näin perhekäytännöt sekä muodostavat näitä rajoituksia että uusintavat niitä. (Morgan 2011, 67.)

Ihmiset voivat myös tarkastella, ovatko heidän perhekäytäntönsä sellaisia, joita pidetään sopivina tai normaaleina. He voivat myös toivoa tekevänsä perhettä tietyllä tavalla ja samalla tuntea itsensä sidotuiksi niukkojen resurssien vuoksi. Esimerkiksi käsitykset hyvästä vanhemmasta tai hyvästä puolisoista voivat muodostaa ideologisen rajoituksen ja korostaa eroa sen välillä, mitä halutaan ja toisaalta sen välillä, mitä voidaan tosiasiaassa saavuttaa. (mt., 9, 67.) Refleksiivisyys perhekäytäntöjen suhteen voi nousta esimerkiksi siitä, että julkisessa keskustelussa esitetyt käsitykset perheestä ovat ristiriitaisia. (Morgan 2011, 9, 67-68.)

Toimiessaan äiteinä tai isinä ihmiset suuntautuvat toisaalta käsillä olevaan tehtävään, jokapäiväiseen ja ehkä rutiininomaiseen perhekäytäntöön. Toisaalta taas he suuntautuvat samalla kohti julkisempaa äitiyden (tai isyyden) konstruktiota. Halu olla ”kunnollinen” äiti tai ”uusi” isä on mukana päivittäisissä käytännöissä, vaikka tavoista määritellä kunnollisuus haluttaisiin ottaa etäisyyttä. (Morgan 2011, 69.) Käytännöt muotoutuvat ajan myötä vuorovaikutuksessa toisten kanssa ja toisaalta tunnetta perheestä (a sense of family) vahvistetaan näihin käytäntöihin osallistumalla. (mt., 10)

Tällaisten rutiininomaisten käytäntöjen olemassaoloon viittaa myös Evertssonin & Nymanin (2009) tutkimustulos, jonka mukaan esimerkiksi kotitöitä ei jaeta aina (tai yleensä) rationaalisesti reflektoiden. Parit eivät välttämättä neuvottele kovinkaan paljoa töiden jakamisesta ja sen sijaan omaksutut tavat ja rutiinit ohjaavat usein työnjakoa ja arjen muotoutumista. Jokapäiväisessä elämässä korostuu käytännöllinen koordinointi ja hallinta pikemmin kuin muutospyrkimykset tai kriittinen reflektointi. Kun arki täyttyy velvollisuuksista ja välttämättömyyksistä, vaatimuksista ja vastuista, yksinkertaiset ja tutut toimintatavat tuntuvat oikeilta ja toivottavilta. Tällainen toiminta johtaa siihen, että toimintatavat eivät perustu tietoisiin päätöksiin vaan ne ovat ikään kuin automaattisesti ohjautuen tapahtuvia ratkaisuja. (Evertsson & Nyman 2009, 52-53)

Evertssonin & Nymanin (2009) mukaan arjen muotoutuminen ikään kuin se tapahtuisi itsestään johtuu osittain siitä, että ihmiset eivät näe vaihtoehtoja toimintatavoille esimerkiksi työelämän raamistaessa vahvasti arkea. Työnjaon katsotaan tapahtuvan myös lähes itsestään kummankin osaamisen ja kiinnostuksen kohteiden mukaan. Parit kuvaavat ratkaisujen tapahtumista: ”se vaan

meni niin”. Normeihin ja odotuksiin sitoutumalla parit konstruoivat itsensä kun-
nollisina pareina ja vahvistavat parisuhteitaan sekä toisiaan hyvinä puolisoina.
(mt., 40, 43, 46-47, 49-51, 52.)

NEUVOTTELUT

Neuvottelujen käsite läheissuhteiden tutkimuksessa tulee individualismin pe-
rinteestä. Yksilöllisenä välineenä neuvottelut on nähty keinona ajaa omia etuja,
jolloin niiden voidaan ajatella ilmentävän kahden yksilön taistelua. Neuvotte-
lut voidaan kuitenkin nähdä myös osana pyrkimystä säilyttää suhde, ja niiden
taustalla on silloin kaipuu yhteenkuulumiseen. Kumpikin näkökulma korostaa
ihmisten mahdollisuutta muotoilla suhdetta sen sijaan, että suhde sinänsä, esi-
merkiksi tietty sukulaisuussuhde tai aviosuhde määrittäisi sen, millainen suhde
on. Perheiden voidaankin katsoa muotoutuvan perhettä koskevien sääntöjen ja
toisaalta perheessä tapahtuvien neuvottelujen dynaamisessa vuorovaikutuksessa.
Toisissa tilanteissa vapaa valinta korostuu ja toisissa tilanteissa perhesuhteiden
sitovuus rajoittaa valintoja. (Jallinoja & Widmer 2011, 242-243, 245.)

Av(i)oparit voivat elää arkeaan ilman jatkuvaa reflektointia. Rutiinien noudat-
taminen tekee arjen helpommaksi kuin toimintatapojen jatkuva kyseenalaistami-
nen. Normatiivisten odotusten täyttäminen esimerkiksi suhteessa sukupuoleen
saatetaan kokea oikeana. Kun keskinäistä toimintaa ei kyseenalaisteta, ei neu-
votteluihinkaan koeta tarvetta. (Evertsson & Nyman 2009, 38-39.) Eksplisiit-
tisiä neuvotteluja käydään tavallisesti vain, jos suhteen toinen osapuoli kokee
omaksutun toimintatavan, esimerkiksi työnjaon, epäoikeudenmukaisena, mutta
ei välttämättä silloinkaan. (Evertsson & Nyman 2009, 51-52; Wiesmann ym.
2008; 357; Morgan 2011, 11.) Muutosta toivoessaan ihmiset saattavat päättää
olla nostamatta asiaa esille, jolloin he valitsevat mukautumisen vallitsevaan ti-
lanteeseen neuvottelujen sijaan (Wiesmann 2008, 358).

Neuvottelujen käsitteellä on brittiläisessä relationismissa selitetty perhe-
suhteiden ja sukulaisuussuhteiden dynaamisuutta. Esimerkiksi Finch & Mason
(1993, 9, 61, 164, 166-167) sanovat, että tietty asema, esimerkiksi äitiys, isyys,
puolisona, vaimona tai aviomiehenä oleminen eivät selitä ihmisten toimintaa
suhteessa toisiin. Vaikka ihmisillä on jonkinlaisia suuntaa antavia käsityksiä siitä,
miten sukulaisuuteen perustuva asema tuo heille vastuita, säännöt ovat epätark-
koja. Ne jättävät tilaa sukulaisten ja perheenjäsenten keskinäisille neuvotteluille,
joiden pohjalta vastuut ja velvollisuudet pitkälti muotoutuvat.

Olennaista neuvottelujen käsitteelle on aikaperspektiivi. Neuvottelut siitä,
millaisia vastuita ihmiset tunnustavat itselleen ja keitä kohtaan tunnetaan vas-
tuullisuutta, tapahtuvat pitkällä aikavälillä. Itse asiassa ne jatkuvat ihmisen koko
eliniän. Ilman aikaperspektiiviä ei voi olla ymmärrystä siitä, miten neuvottelut

toimivat. Kehittyvien sitoumusten käsite kuvaa ajatusta siitä, että ihmiset sitoutuvat toisia kohtaan tuntemaansa vastuuseen ajan myötä. Ihmiset myös ajattelevat, että perhevastuiden tulisikin muodostua prosessissa, joka huomioi erilaisia tekijöitä ja satunnaisuuksia sen sijaan, että ennalta annetut säännöt (esimerkiksi asemaan nojautuen) määrittäisivät niitä. (Finch & Mason 1993, 61-62.)

Neuvotteluilla Finch & Mason (1993, 60-61) tarkoittavat henkilön toisiaan seuraavia tekoja, jotka muotoutuvat vuorovaikutussuhteessa toisten kanssa. Neuvottelun käsite painottaa, että ihmisillä on tietystä määrin tilaa säännöistä vapaalle toiminnalle. Näkökulma korostaa, että jokainen yksilö määrittää omaa toimintaansa ja tekee tätä määrittelyä suhteessa toisiin ihmisiin. Juuri inhimillisen vuorovaikutuksen välityksellä ihmiset kehittävät yhteisen ymmärryksen siitä, mitä tietyt toisiaan seuraavat teot merkitsevät. Finchin & Masonin esimerkissä taloudellisen avun tarjoaminen vanhalle äidille voi näyttäytyä nöyryyttävänä tai anteliaana tai jonakin muuna.

Finch & Mason (1993), kuten myös Morgan (2011) ja Wiesmann ym. (2008) puhuvat eksplisiittisistä ja implisiittisistä neuvotteluista. Eksplisiittisillä neuvotteluilla tarkoitetaan avointa keskustelua, jonka erityiset tarpeet ja tapahtumat ovat käynnistäneet. Esimerkiksi perheenjäsenelle on tapahtunut jotakin ja perheenjäsenet keskustelevat keskenään, millaista apua tarvitaan ja kuka sitä antaa. Puolisosuhteessa keskustelija työnjaosta käydään tyypillisesti yhteen muutettaessa, mutta myös tilanteissa, joissa toinen on tyytymätön omaksuttuun työnjaokoon. (Finch & Mason 1993, 61; Wiesmann ym. 2008, 357.)

Evertssonin & Nymanin (2009, 36-37) mukaan neuvottelujen käsite tulisi määritellä selkeästi käsittämään vain sellainen vuorovaikutus, jossa pyritään tietoisesti muuttamaan suhteessa omaksuttuja käytäntöjä. Neuvottelut ovat siis heidän mukaansa aina eksplisiittisiä ja erityisten tarpeiden ja tapahtumien vuoksi käynnistettyjä. Neuvottelut eroavat muusta vuorovaikutuksesta siinä, että niitä edeltää havaittu erimielisyys tai jännite osapuolten intressien välillä. Lisäksi tilanteeseen liittyy tosiasiallisten vaihtoehtojen olemassaolo. Kolmantena kriteerinä on, että neuvottelevien osapuolten intressit ovat osin sekoittuneita, mikä tarkoittaa, että intressit ovat osin yhtäläisiä ja osin konfliktissa. Koska osapuolilla on yhteisiä intressejä, heille kummallekin on tärkeää saavuttaa yksimielisyys. Tämä tarkoittaa keskinäisen riippuvuuden tilannetta ja halua löytää kaikkia osapuolia tyydyttävä ratkaisu.

Finch & Mason (1993, 61) sekä Wiesmann ym. (2008, 343) käyttävät eksplisiittisten neuvottelujen rinnalla implisiittisten neuvottelujen käsitettä. Implisiittisillä neuvotteluilla viitataan tilanteisiin, joissa ei ole avointa keskustelua, mutta joissa ihmiset löytävät muita tapoja kommunikoida toistensa kanssa siitä, millaisia vastuita he pitävät järkevinä itselleen ja muille ihmisille. Tällainen kommunikaatio ilmenee todennäköisesti periodeittain niin, että sitoumusten kokonaisuudet kehittyvät asteittain ja mahdollisesti melkein huomaamatta tilanne

kerrallaan. Ratkaisut voivat tapahtua tilanteisiin reagoiden ilman eksplisiittisiä neuvotteluja. (Finch & Mason 1993, 61.) Wiesmannin ym. (2008) tutkimuksen mukaan haastateltavat sanovat työnjaon suhteessa ”tapahtuvan itsestään” tai sen kerrottiin ”kehittyvän”. Yksimielisyys voidaan löytää spontaanisti ilman keskustelua, mutta keskustelemattomuus voi myös liittyä pyrkimykseen välttää konflikteja ja siihen liittyen haluttomuutta nostaa keskusteluun asioita, joihin toivottaisiin kuitenkin muutosta. (mt., 343, 348, 350-351.) Keskustelujen välttäminen on tulkittu hyvän suhteen myytin ylläpitämiseksi. Puolisot saattavat ajatella, että rationaalinen kaupankäynti ajan- ja rahankäytöstä on ristiriidassa romanttisen suhteen ajatuksen kanssa. (Wiesmann ym. 2008, 358.) Taloudellista päätöksentekoa koskevissa tutkimuksissa tulee esille, että eksplisiittisiä keskusteluja käydään vasta, kun jokin erityinen tilanne pakottaa aiemmasta poikkeavaan toimintatapaan (Wiesmann ym. 2008, 358).

Wiesmann ym. (2008) käyttävät käsitettä ”hiljainen erimielisyys” kuvaamaan implisiittisten neuvottelujen tilannetta, jossa toinen osapuoli on tyytymätön tilanteeseen, mutta ei verbalisoi sitä. Näin yhteisenä nähty ongelma pyritään ratkaisemaan sopeuttamalla oma toiminta tilanteeseen, jota ei koeta voitavan muuttaa ilman avoimia keskusteluja, joita puolestaan ei haluta käydä. Esimerkiksi jos kulttuuri tukee naisen osa-aikatyötä, naiset saattavat reagoida kotivastuisiin liittyvään työnjakoa koskevaan tyytymättömyyteen lyhentämällä omaa työaikaansa sen sijaan, että nostaisivat puolison kanssa esille keskustelun tasaisemmasta kotitöiden jakamisesta. Parit myös sanovat yleisesti, että esimerkiksi kotitöitä koskevat kiistat eivät ole heidän suhteessaan olennaisia ja he eivät välttämättä tee eksplisiittisiä keskustelualoitteita niiden tasaisemmasta jakamisesta. Lisäksi kotitöiden tekeminen puolison puolesta voidaan nähdä rakkaudenosoituksena. (Wiesmann 2008, 349, 357-358.)

Suhtautuminen työnjaon haasteisiin riippuu siitä, miten oikeutettuna tietynlaiset työnjaon tavat nähdään. Tämä puolestaan liittyy siihen, miten puolisot ovat sisäistäneet sukupuoliroolit. Sukupuolen mukaan eriytyneeseen työnjakoon päädytään usein implisiittisten neuvottelujen tai ”automaattisen” työnjaon tavalla. Puolisot tietävät vastuunsa ja ovat niistä yksimielisiä ja siksi tarvetta keskusteluun ei juurikaan ole. Konfliktit ovat harvinaisia ja kumpikin puoliso on useimmiten tyytyväinen työnjakoon. Myös symmetriseen työnjakoon pyrkivät parit voivat olla tavoitteestaan yksimielisiä. Tavallisesti nainen kiinnittää miestä enemmän huomiota työnjaon toteutumiseen. Odotuksista ja preferensseistä keskustellaan avoimesti erityisesti suhteen alussa, jolloin puolisot etsivät kumpaakin tyydyttäviä ratkaisuja. (Wiesmann ym. 2008, 351, 356.)

Ilman eksplisiittisiä keskusteluja puolisojen välinen työnjako muotoutuu helpposti traditionaalisen mallin mukaiseksi (sukupuolittuneeksi). Symmetriseen työnjakoon päätyminen edellyttää yleensä eksplisiittisiä neuvotteluja ja käytäntöjen kriittistä tarkastelua. (Wiesmann ym. 2008, 350-351, 357; Evertsson &

Nyman 2009, 53; Heikkinen ym. 2014, 37.) Kuten Jallinoja & Widmer (2011, 241) sanovat, puolisojen välistä suhdetta määrittää tasa-arvon sääntö ja tasa-painon etsimisessä neuvottelut ovat keskeisessä roolissa. Tasa-arvon säännön toteutumattomuutta selittää osin se, että perheessä käytyjä neuvotteluja ohjaavat usein myös monet muut periaatteet (mt., 244). Lisäksi ihmiset eivät aina yhdy käsitykseen, että tasa-arvo ilmenisi nimenomaan esimerkiksi symmetrisenä työnjakona. Objektiivinen lähestymistapa tasa-arvoon etsii mitattavia tasa-arvon kriteerejä (Harris 2009, 214), mutta tasa-arvoa voidaan lähestyä myös tulkinnallisesti, jolloin on todettu, että ihmiset määrittelevät tasa-arvon monin eri tavoin, riippuen siitä, mikä alue määrittelijän mielestä on olennainen (mt., 219-220).

3.4 VALINTA ANSIOTYÖN JA KOKOPÄIVÄISEN LAPSENHOIDON VÄLILLÄ

Tässä tutkimuksessa äidin lapsenhoitoa ja ansiotyötä koskevaa valintaa tarkastellaan äidin suhdeverkostossa ja erityisesti puolisosuhteessa tapahtuvana ratkaisuna. Suomalaisessa tutkimuksessa äidin työtä ja lapsenhoitoa koskevan ratkaisun yhteydessä on tarkasteltu tai sivuttu myös puolisosuhteen vaikutusta tai puolisojen välisiä neuvotteluja esimerkiksi Revon (2003, 2007), Salmen (2004), Kängsälän (2012), Närvin (2014), Lammi-Taskulan ja Salmen (2014) sekä Weckströmin (2018) tutkimuksissa. Ulkomaisista tutkimuksista esimerkiksi Gatrellin (2005) tutkimus ansiotyöhön päätyneistä brittiläisistä äideistä huomioi niin ikään verkostot valintaan vaikuttavina tekijöinä. Ruiner ym. (2011) kuvaavat prosesseja, joissa symmetrisen työnjaon lähtökohdista lapsen saamisen jälkeen äidin työn teon mahdollisuudet rajautuvat usein ensisijaiseksi katsotun perheen isän työn mukaan. Kempeneer & Thibault (2008) osoittavat, miten perhe- ja sukurakenne voivat osaltaan määrittää äidin ansiotyölle jäävää tilaa. Lisäksi Croninin (2015) tutkimuksessa tulee esille äidin ystävyys- ja tuttavuussuhteiden merkitys tuen antajana ja mahdollisuutena jakaa äitiyden kokemuksia ja lapsen kohdistuva kiinnostus.

Erilaisten käytäntöjen ja niiden muotoutumisen tutkimisen kannalta elämän käännekohtat ovat kiinnostavia (vrt. Ruiner ym. 2011, 148). Erityisesti ensimmäistä kertaa äidiksi tuleva on lapsen syntymän myötä suhteessa ja suhdeverkostossa, jonka tyypisistä hänellä ei ole aiempaa kokemusta. Perhe-elämään liittyvissä käännekohtissa saatetaan joutua kyseenalaistamaan yhteisiä olemassa olevia perhekäytäntöjä ja luomaan niiden tilalle uuteen tilanteeseen paremmin sopivia toimintatapoja. Yhtä lailla työelämään liittyvissä käännekohtissa, esimerkiksi ylennyksissä tai työhön liittyvissä muutoissa, mutta myös työttömäksi jäättäessä saatetaan joutua pohtimaan perhe-elämän järjestymistä uudestaan. (mt., 148.)

Perhesuhteiden ja ansiotyösuhteen kannalta merkittävä käännekohta suomalaisessa kontekstissa on vanhempainvapaan päättymisen aikaan sijoittuva pohdinta siitä, miten pienen lapsen hoito vauvaiän jälkeen järjestetään. Lapsesta huolehtimisen vastuu on kysymys, jota joudutaan ratkaisemaan yhä uudelleen eri tilanteissa lapsen kasvaessa ja vanhempien työtilanteiden tai taloudellisen tilanteen muuttuessa. Puolisojen välisessä suhteessa siihen kietoutuu yhteen velvollisuus tai mahdollisuus tehdä töitä ja ansaita rahaa, mutta myös muut ajankäyttöön liittyvät kysymykset. Äitiys ja isyys voidaan nähdä symmetrisinä tai toisiaan täydentävinä tehtävinä. Stefansen ja Farstad (2010, 125) sanovat, että symmetrinen vanhemmuus perustuu dyadisiin vanhemmuuden suhteisiin eli siihen, että kummallakin vanhemmalla on vahva henkilökohtainen side lapseen ja lapsella erillinen suhde kumpaankin vanhempansa. Esimerkiksi edellä käsitellyssä Evertssonin ja Nymanin (2009, 46) aineistossa parit mieltävät usein roolinsa toinen toisiaan täydentäviksi, jolloin kummallakin on omat vastuualueensa.

Sukupuolen mukaan eriytynyttä työnjakoa kuvataan usein käsitteillä ”perinteinen” tai ”traditionaalinen”, millä tarkoitetaan ensinnäkin sitä, että perhe muodostuu kahdesta eri sukupuolta olevasta vanhemmasta ja heidän jälkeläisistään. Siinä miehelle kuuluu elättäjyydestä vastaaminen ja naiselle kodinhoito ja lapsista huolehtiminen. Perinteisen ja traditionaalisen käsitteet ovat tässä yhteydessä ongelmallisia, koska tämänkaltainen työnjako perheissä tuli ihanteeksi vasta teollistumisen myötä, jolloin ”moderni perhe” korvasi ”traditionaalisen”, maatalousyhteiskunnassa muotoutuneen perheen (vrt. Parsons 1955). Toisaalta omana aikanamme käsitteet ovat puolustettavissa, koska tällainen työnjako näyttäytyy meille traditiona tai traditionaalisenä. Isovanhempamme tai vanhempamme ovat pitkälti toteuttaneet tätä työnjaon mallia ja tässä tutkimuksessa onkin kysymys pitkälti siitä, miten perhe tältä pohjalta muotoutuu jatkossa.

Suomalainen kotihoidon tukea koskeva lainsäädäntö perustuu ”perheiden” mahdollisuuteen tehdä valintoja. Tällöin on olennaista tarkastella, miten perheiden ratkaisu muotoutuu. Perhe ratkaisun tekijänä tarkoittaa lapsen vanhempien yhdessä asuessa kahta aikuista, joiden keskinäisessä suhteessa ratkaisut voivat tapahtua monin tavoin. Kuten Evertsson & Nyman (2009, 52) ovat todenneet, merkittävässäkin ratkaisuissa puoliset, jotka ratkaisua perheenä tekevät, eivät välttämättä aina nojautu eksplisiittisiin neuvotteluihin ja sen sijaan omaksutut käytännöt ohjaavat pitkälti toimintaa.

Se, että läheissuhteisiin liittyvistä käytännöistä ei välttämättä neuvotella tai näitä käytäntöjä ei (aina) pohdita syvällisesti ja eksplisiittisesti, on mahdollista selittää myös sillä, että päätöksenteon prosessi ei ylipäätään ole todellisuudessa läpinäkyvä. Tähän perustuvat myös perheenjäsenten välisissä suhteissa muotoutuneet perheikäytännöt ja se, että ihmiset eivät aina huomaa tekevänsä päätöksiä. Toisaalta läheisen emotionaalisen suhteen kontekstissa henkilökohtaisten ratkaisujen tekemisessä monet erilaiset motiivit kietoutuvat toisiinsa. Päätök-

senteon prosessia tutkineen Jonathan Haidtin (2001, 822) mukaan järkeily voi toimia objektiivisesti vain rajallisissa olosuhteissa. Tämä merkitsee olosuhteita, joissa ihmisillä on aikaa ja kykyä järkeilyyn ja jossa he ovat motivoituneita täsmällisyyteen. Lisäksi vaaditaan tilanne, jossa ei ole väitteitä, joita pitäisi puolustaa, eikä suhteita, jotka rajaavat lopputulosta. Tällaisessa tilanteessa myöskään motiivien koherenssi ei saisi olla uhattuna. Nämä ehdot voivat Haidtin mukaan täytyä vain, jos kysymys ei ole emotionaalinen. Tässä tarkasteltavassa äitien ansiotyötä ja lapsenhoitoa koskevassa kysymyksessä mikään näistä ehdoista ei täyty, joten se ei Haidtin mukaan voi tulla ratkaistuksi objektiivisen järkeilyn pohjalta.

Kuitenkin ratkaisut halutaan useimmiten esittää rationaalisina ja selitettävissä olevina (vrt. Elster 2007, 214; Heritage 1996, 19). Empiirinen tuki sille, että ratkaisut erityisesti mutkikkaissa tapauksissa olisi tehty rationaalisen valinnan pohjalta, on usein suhteellisen heikko. Esimerkiksi emootiot voivat sekoittaa rationaalisuutta, koska ne johtavat usein nopeisiin päätöksiin. Toiminta on Elsterin mukaan rationaalista, jos se on toimijan uskomukset huomioiden optimaalinen. Uskomuksille tulisi hakea tukea näytöistä tai todisteista, joiden puolestaan tulisi olla tulosta optimaalisesta investoinnista tiedonkeruuseen. (Elster 2007, 26, 221, 191.) Yksinhuoltajaäitien ansiotyö- ja lapsenhoitovalintoja rationaalisen valinnan teorian näkökulmasta tutkinut Mia Hakovirta (2008) sanoo myös, että toimijoilla ei voi olla täydellistä tietoa toiminnan ympäristöstä (mt., 95) eivätkä he myöskään voi aina toimia omien arvojensa mukaisesti sosiaalisen kontekstin rajoitusten vuoksi (mt., 100). Valinnan tutkimuksen tekee vaikeaksi Hakovirran mukaan se, että kaikkia valintoihin vaikuttavia tekijöitä ei voida koskaan mitata (mt., 100).

Haidtin (2001, 815) mukaan ihmisten arvioinnit moraalisisissa kysymyksissä ovat kuitenkin intuitiivisia. Niihin liittyvä rationaalinen pohdinta rakentuu intuitiivisesti muodostuneen asenteen pohjalta ja pyrkii oikeuttamaan sen. Kuitenkin rationaalinen pohdinta lisää ymmärrystä teoista ja vaikuttaa tuleviin intuitiivisiin arvioihin. Lisäksi Haidtin mukaan moraaliset arviot eivät ole vain yksittäisten ihmisten tekoja vaan ne ovat jatkuva prosessi, joka tapahtuu suhteissa toisiin ihmisiin. Järkeily ja argumentit voivat kiertää ihmisten välillä ja vaikuttaa niihinkin ihmisiin, jotka eivät osallistu niiden muodostamiseen. (mt., 828 - 829). Näin moraalialia koskeva keskustelu, sekä yksittäiset julki tuodut reflektoinnit että julkinen keskustelu muodostavat osan sitä kulttuurista kontekstia, joka osaltaan määrittää sosiaalisesti hyväksytyin toiminnan rajat ja muuttaa näitä rajoja.

Archerin (2012, 6) mukaan ihmiset toimivat refleksiivisyytensä pohjalta. Haidtin (2001, 817-819) mukaan usein intuitiivisesti tehdyt moraaliset ratkaisut perustellaan usein vasta jälkeen päin. Suuressa osassa ihmisten toimintaa on todennäköisesti mukana nämä molemmat elementit, sekä refleksiivisyys että intuitio. Joka tapauksessa ihmiset pyrkivät toimimaan tavalla, joka on mahdollista selittää sosiaalisesti legitimiillä tavalla (Haidt 2001, 822; Kuusisto 1998, 271;

virt. myös Raijas & Sailio 2012, 322). Haidt (2001, 819, 822) näkee tekojen ja niiden selitysten olevan vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja tulevien tekojen ja niiden sosiaalisesti hyväksytyjen selitysten kanssa. Myös Archerin mukaan ihmisten osin kontekstisidonnaiset refleksiivisyys ja teot muuttavat tulevien tekojen konteksteja ja sitä kautta myös mahdollisuuksia toimia (Archer 2012, 52-53).

Relationaalisen sosiologian näkökulma on viitekehys, jonka kautta käsillä oleva tutkimus tarkastelee perusteluja, joita pienten lasten äidit antavat ansio-työn ja lastenhoidon välillä tekemälleen valinnalle. Lisäksi tämän äitien valinnan tilanteen kontekstualisoimiseksi ja peilaamiseksi tutkimus selvittää myös julkisessa keskustelussa äitien ratkaisuille annettuja selityksiä. Vaikka relationaalisessa näkökulmassa ihmisten toiminta nähdään intentionaalisen ja rakenteita muuttavana, siinä ei kuitenkaan ajatella individualismin perinteen mukaisesti ihmisten tekevän valintoja pelkästään yksilöllisten preferenssiensä ohjaamina. Sen sijaan relationaalinen näkökulma tuo esille, että suhteet, joissa ihmiset elävät, ovat valintojen tekemisen reunaehtoina.

4 AINEISTO JA MENETELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää äitien ansiotyön ja lapsenhoidon välillä tekemien ratkaisujen logiikkaa. Ensisijaisesti tutkimus nojautuu haastatteluaineistoon, joka koostuu 35 kaksivuotiaan lapsen äidin haastatteluista, joissa äidit selittävät, miten ovat päätyneet ratkaisuunsa. Lisäksi valinnan logiikan muotoutumista tarkastellaan tätä aihetta käsittelevän julkisen keskustelun aineistolla, jonka tehtävänä on toisaalta auttaa hahmottamaan haastatteluaineiston erityispiirteitä ja toisaalta olla yhtenä esimerkkinä siitä sosiaalisesta kontekstista, jossa valinta tapahtuu.

Seuraavassa esitellään aineistonhankinnan prosessi ja kuvataan aineisto, analyysin apuna käytetty Perelmanin (1996; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969) argumentaatioteoria sekä analyysin vaiheet. Aineisto koostuu 35 haastattelusta, joista ansiotyössä olevien äitien haastatteluja on 19 ja kotona lasta hoitavien äitien haastatteluja on 12. Lisäksi aineistossa on neljä osa-aikatyötä tekevän (alle 60% työaika) tai oman lapsen kanssa vierasta lasta hoitavan äidin haastattelua. Julkisen keskustelun aineisto sisältää aihepiiriä käsitteleviä kirjoituksia seuraavasti: Valtakunnallinen sanomalehti *Helsingin Sanomat* 48 kirjoitusta, lapsiperheille suunnattu aikakauslehti *Meidän Perhe* 37 kirjoitusta ja Naisasialiitto Unionin aikakauslehti *Tulva* 16 kirjoitusta.

4.1 AINEISTOT

Aineiston keruulla pyrittiin monipuoliseen kotia ja työtä koskevan valinnan perustelujen esille tuomiseen. Haastatteluaineisto kerättiin yksilöhaastatteluilla. Kuten Fontana ja Frey (2005, 696-698) sanovat, haastattelu on yleisin tapa, jolla pyrimme ymmärtämään toisiamme ja sen käyttö myös tutkimusmenetelmänä on siksi perusteltua. Haastattelua ei nykyään nähdä neutraalina tietojen vaihtona vaan prosessina, joka johtaa kontekstuaaliseen ja vastavuoroisesti rakennettuun kertomukseen.

Haastatteluissa selvitettiin äitien valinnoilleen antamat perustelut (refleksiivisyys) sekä ne merkittävät suhteet (sosiaalinen konteksti), joihin upoksissa äidit tekevät valintojaan. Haastateltavia äitejä pyydettiin nimeämään henkilöitä, jotka äitien itsensä mielestä ovat vaikuttaneet olennaisesti lapsenhoitoa ja ansiotyötä koskevaan ratkaisuun. Lisäksi kysyttiin työsuhteeseen ja työn merkitykseen liittyviä kysymyksiä. Arjen kulkua koskevissa kysymyksissä pyrittiin saamaan kuva siitä, millaisissa yhteisöissä ja suhteissa äidit tyypillisesti elivät arkeaan. Haastat-

telussa myös ehdotettiin näitä olennaisia suhteita kysymällä esimerkiksi, miten puoliso vaikutti ratkaisuun, miten omat tai puolison vanhemmat suhtautuivat siihen, millainen merkitys oli ystävillä, tuttavilla tai viranomaisilla ratkaisun muotoutumiseen. Äidit kertoivat esitettyjen suhteiden vaikutuksista tai kiistivät niiden vaikutuksen. Avoimilla kysymyksillä kysyttiin myös, millaisilla muilla asioilla tai keillä henkilöillä oli vaikutusta ratkaisun muotoutumiseen. Näin haastatteluaineistosta muodostui ratkaisun pohtimisen yhteydessä relationaalinen kartta, joka ilmaisee kyseisen ratkaisun kannalta olennaiset suhteet ja sen, miten niitä mahdollisesti tämän ratkaisun yhteydessä on tarkasteltu reunaehtoina tai muotoilun kohteena. Joskus kuvaukset kertoivat myös siitä, miten relationaalinen tilanne on muuttunut lasten saamisen jälkeen.

Haastatteluihin perustuvassa tutkimuksessa tutkija saa tietoa sosiaalisesta kontekstista vain haastateltavien kautta. Olennaista onkin, miten haastateltavat mieltävät oman sosiaalisen kontekstinsa ja miten he näkevät omat toimintamahdollisuutensa suhteessa siihen. Yksilöhaastattelu mahdollistaa yhden henkilön näkökulman laajan esittämisen ja asioiden käsittelyn oman elämänsä kautta. Se mahdollistaa myös sellaisten asioiden esille tuomisen, joita pidetään sosiaalisesti vaikeina. Haastattelutilanteissa on kuitenkin aina mahdollista, että asioita pyritään esittämään tavoilla, joita haastattelijan kuvitellaan odottavan. (Peltola 2014, 65; Pietilä 2010, 217, 225-226.) Yksilöhaastattelussa korostuu haastattelijan osuus. Haastattelijan kysymykset ja kommentit vievät haastattelua eteenpäin (Peltola 2014, 66) ja vaikuttavat näin olennaisesti siihen, millaisia asioita tuodaan esille, mikä on tärkeää huomioida haastattelun tulosten tulkinnan ja johtopäätösten yhteydessä.

Tuloksen kannalta olennaista on, miten tutkimus kehystetään, koska tulokset eivät kuitenkaan ole neutraaleja. Neutraaliuden sijaan haastattelijalla on sekä tietoisia että tiedostamattomia motiiveja, haluja, tunteita ja painotuksia. (Fontana & Frey 2005, 696.) Haastattelu onkin sekä historiallisesti, poliittisesti että kontekstuaalisesti värittynyt menetelmä (mt., 695), kuten käsittääkseni mikä tahansa tiedon hankkimisen ja analysoinnin menetelmä. Tässä tutkimuksessa pyrkimyksenä on haastattelukysymysten muotoilusta lähtien ollut ymmärtää erilaisille toimintatavoille annettavia perusteluja ja niiden suhdetta siihen kontekstiin, jossa ratkaisun tekeminen on tapahtunut. Tilannetta on pyritty katsomaan avoimesti (vrt. mt. 697) valitun relationaalisen viitekehyksen kautta.

HAASTATELTAVIEN REKRYTOINTI JA AINEISTOJEN KUVAUS

Haastateltaviksi tutkimukseen etsittiin suhteellisen korkeasti koulutettuja, Helsingissä tai lähikunnissa asuvia, parisuhteessa eläviä äitejä, joiden nuorin lapsi oli haastattelun aikaan kaksivuotias. Lapsen iäksi valittiin kaksi vuotta, koska

juuri siinä iässä äitien ratkaisut eivät selkeästi kallistu kumpaankaan suuntaan. Tuolloin (vuonna 2010) kaksivuotiaista lapsista suunnilleen puolet (51 %) oli kunnallisessa tai yksityisessä päivähoidossa (Säkkinen ja Kuoppala 2011, 3). Tosin niistä kaksivuotiaista lapsista, jotka olivat perheessään kuopuksia, kotihoidossa oli pienempi osuus.

Pyrin aluksi rekrytoimaan haastateltavia lapsiperhepalvelujen kautta viemällä ilmoituksia neuvoloihin ja päiväkoteihin. Lisäksi heti alussa haastateltavia pyrittiin saamaan eri työpaikoista avainhenkilöiden tai yritysten henkilöstöosastojen kautta. Pian kuitenkin selvisi, että nämä keinot olivat tehottomia ja hitaita. Avainhenkilöiden kautta saatiin joitakin haastateltavia, henkilöstöosastojen, ilmoitustaulujen ja *Meidän Perhe*-lehden Internet-sivujen kautta yhteydenottoja ei tullut. Seuraavassa vaiheessa etsin haastateltavia kaupungilta liikekeskusten läheisyydestä. Lisäksi hankin Helsingin kaupungilta tutkimusluvan, joka mahdollisti pääsyn perhepuistoihin ja avoiimiin päiväkoteihin etsimään haastateltavia.

Lähestyin naisia, jotka olivat kaksivuotiaalta näyttävän lapsen seurassa ja kysyin, olisivatko he kiinnostuneita osallistumaan tutkimukseen. Kerroin heille tutkimusaiheen ja esitin pyynnön saada haastatella heitä. Kiinnostuneille annoin lyhyen tiedotteen, jossa kerrottiin tutkimuksen aihe, perusasiat haastattelusta ja yhteystietoni (sähköpostiosoite, puhelinnumero ja tieto yliopistosta, jonne tein tutkimusta). Useimmiten sovimme jo tässä ensimmäisessä kohtaamisessa haastatteluajan tai pyysin heidän yhteystietonsa, jotta voisin ottaa yhteyttä sen sopimiseksi.

Haastateltavia oli suhteellisen helppo saada tutkimukseen esittäytymällä henkilökohtaisesti ja kertomalla tutkimuksesta. Lisäksi kun kannoin vastuun yhteydenotosta, haastateltavien ei tarvinnut nähdä vaivaa, kuten ilmoitustaululta kutsun lukiessaan. Oletan myös, että haastatteluun on jokin verran helpompi suostua, kun haastattelijan voi tavata etukäteen. Tutkimukseen haastatelluista äideistä kolme tuli omien kontaktien kautta ja yhden heistä (ensimmäisen haastateltavan) tunsin henkilökohtaisesti etukäteen, kaksi muutakin olin tavannut aiemmin. Yksi haastateltava tuli lumipallomenetelmällä. Useita haastateltavia sain, kun muutama jo haastattelemistani äideistä laitoi omien äitiyhteisöjensä sähköpostilistoille haastattelukutsuja.

Kertoessani tutkimuksestani kohtaamilleni naisille, kerroin myös osallistujien valitsemisen kriteereistä. Osa kiinnostuneista ei luonnollisestikaan sopinut kriteereihin koulutustasonsa tai parisuhdestatuksensa vuoksi, eikä heitä siksi ole haastateltu. Toki hyvin monet myös kieltäytyivät haastattelusta. Monet kiinnostuneista kuitenkin sopivat kriteereihin, mikä voi olla selitettävissä sillä Kataisen (2011) ja Närvin (2014a) havainnolla, että korkeasti koulutettuja on yleensäkin muita helpompi rekrytoida tutkimuksiin mukaan. Joskus kriteereihin sopimattomuus tuli esille vasta haastattelussa, mutta siinäkin tilanteessa tein haastattelut loppuun saakka. Pidin tätä tahattomasti hankittua kahdeksan haastattelun ai-

neistoa hyvänä vertailuaineistona, mutta en litteroinut näitä haastatteluja. Koulustasokriteerin vuoksi hylkäämäni haastatteluaineistot olivat hyvin saman tyyppisiä kuin mukaan otetut haastattelut. Muutama haastateltu oli yksinhuoltaja ja yhdellä haastatellulla äidillä nuorin lapsi oli alle vuoden ikäinen.

Kriteereihin sopivat haastateltavat löytyivät suhteellisen helposti. Tämä selittyi varmasti osin sillä, että suurin osa kaksivuotiaiden lasten äideistä elää avo- tai avioliitossa (vrt. Suomen virallinen tilasto (SVT), 2016) ja suunnilleen puolella nuorista naisista on korkeakoulututkinto (Kalenius 2014, 12; Suomen virallinen tilasto (SVT), 2012). Haastatellut naiset elivät heteroparisuhteessa. Kaksi haastateltavaa oli ulkomaalaistaustaisia, toinen heistä asui suomalaisen ja toinen ulkomaalaistaustaisen kumppanin kanssa. He puhuivat suhteellisen hyvää suomea ja olivat asuneet maassa pitkään. Analyysissa heitä ei eroteta muusta aineistosta eikä mainita ulkomaalaistaustaa, ellei sillä kyseisen kohdan näkökulmasta katsota olevan merkitystä. Sitaateissa tausta ei tule esille, koska olen korjannut mahdolliset kielivirheet. Myös muissa sitaateissa olen muuttanut joskus puhekielisiä tai murreilmauksia yleiskielelle sen lisäksi, että olen jättänyt pois paljon puheessa tavallisia mutta kirjoitetussa kielessä erikoiselta vaikuttavia täytesanoja.

Suurin osa haastatteluista on tehty syksyn 2009 ja kevään 2010 aikana. Syksyllä 2011 ja alkuvuodesta 2012 täydensin aineistoa muutamalla haastateltavalla. Äidit olivat iältään 26-45 vuotiaita. Kaksi heistä opiskeli ammattikorkeakoulussa tai yliopistossa, yhdellä oli keskeytyneet opistotason opinnot takanaan ja sen jälkeen suoritettu toisen asteen tutkinto. Useimmilla oli ammattikorkeakoulututkinto tai ylempi korkeakoulututkinto (maisteritutkinto) ja yhdellä tohtorin tutkinto. Haastatellut toimivat useilla eri ammattialoilla ja useimmiten palkkatyössä. Mukana oli yksi yrittäjä ja yksi yrityksen perustamista suunnitteleva äiti. Haastateltavat eivät olleet kertomansa mukaan kotona työttömyyden vuoksi, joskin yksi haastateltava sanoi, että saattaisi ottaa kiinnostavan työn vastaan, vaikka olikin päättänyt olla kotona vielä vuoden haastatteluajankohdasta lähtien. Taustaa koskevilla kriteereillä pyrittiin siihen, että äideillä olisi koulutuksen, asuinpaikan ja parisuhteen tuomia resursseja, joiden voi olettaa lisäävän mahdollisuuksia tehdä erilaisia valintoja. Sillä, että haastateltavien sosioekonomiset taustat olivat samankaltaisia, yksinkertaistettiin aineiston analyysia ja mahdollistettiin huomion kiinnittäminen sosioekonomisten asemien erojen sijaan muun tyyppisiin asioihin. Puolisojen koulutustasolle ei asetettu kriteerejä. Ne vaihtelivat toisen asteen tutkinnosta tohtorin tutkintoon ja ammattialat olivat niin ikään vaihtelevia. Puolisoihin ei ollut työttömiä, mikä mahdollisesti myös viittaa siihen, että tutkimukseen on helpompi tulla, jos tuntee täyttävänsä sosiaalisen hyväksyttävyyden kriteerit.

Tutkimukseen mukaan tulemisen motiiveja käsittelevässä kirjallisuudessa on arveltu, että omista kokemuksista puhutaan mielellään. Myönteisistä koke-

muksista puhuminen mahdollistaa ilon tai ylpeyden kokemuksen, kielteisistä kokemuksista puhuminen voi olla eräänlainen puhdistava kokemus. Edelleen mahdollisuus puhua aiheesta, josta muut ihmiset ovat kiinnostuneita, antaa ihmisille tyydytystä. Lisäksi ihmiset haluavat, että heitä pidetään kiinnostavina. (Clark 2010, 401, 404.) Tässä tutkimuksessa kaksi rekrytoitua sanoivat tulleen mukaan, koska arvostavat tutkimusta ylipäänsä ja haluavat tukea sitä.

Mahdollista on myös, että haastateltavat haluavat tarkastella omia ajatuksiaan ja tunteitaan kyseisestä tilanteesta kiinnostuneen toisen ihmisen kanssa. Haastattelutilanne voi olla mahdollisuus reflektoida ajatuksia, pohdiskella asioita ja kertoa niistä toiselle ihmiselle. (Clark 2010, 406-407.) Tutkijan lisäksi myös haastateltavalla on omat tiedonintressinsä, nimittäin tuottaa itsestään, myös itselle, tietty versio haastattelun aihepiiristä. (Oinas 2004, 224) Mukaan tulevat ihmiset näkevät luonnollisesti itsekin nimenomaisen kysymyksen kiinnostavana tai he näkevät reflektoinnin sen suhteen jollakin tavalla tarpeellisena. Jotkut haastateltavista sanoivatkin, että haastattelun aikana he tulivat pohtineeksi asioita, joita he eivät olleet aiemmin miettineet, tai että omat ajatukset selkiytyivät haastattelun myötä. Vastaavasti mukaan ei todennäköisesti tule ihmisiä, jotka eivät pidä tätä kysymystä sillä tavalla problemaattisena, että he pitäisivät asiasta keskustelemista mielekkäänä tai kiinnostavana.

Haastatteluvastauksissa voi olla kysymys identiteetin rakentamisesta tai esimerkiksi vastapuheesta, jossa pyritään kumoamaan omaan viiteryhmään liittyviä negatiivisia käsityksiä. Haastattelussa saatetaan myös nojautua valmiisiin kulttuurisiin puhetapoihin tai normeihin. (Aaltonen & Höglbacka 2015, 20.) Tutkimushaastatteluihin saatetaan myös osallistua, jos koetaan, että sitä kautta voidaan edustaa jotakin ryhmää ja saada tuon ryhmän käsityksiä julki sekä mahdollisesti vaikuttaa ryhmän asemaan. Haastateltavat voivat myös pyrkiä voimaannuttamaan edustamaansa ryhmää poliittisesti ja näin edistämään ryhmän mobilisoitumista. Tällaisten motiivien kannalta on toki ongelmallista, että haastatteluissa kerrotut tarinat eivät tule sellaisenaan esille, ja tutkija päättää lopulta, mitkä osat ja miten esitettynä tulevat tutkimusraporttiin. (Clark 2010, 411-412.)

Tutkimuksessa noudatettiin eettisiä sääntöjä. Haastateltavien henkilöllisyys suojattiin ja tämän vuoksi yksittäisiä tietoja, jotka eivät vaikuta tutkimuksen tuloksiin, on voitu muuttaa tai jättää kertomatta. Tutkimuksessa käytettävät pseudonyymit suojaavat yksityisyyttä ja joskus henkilön sanomisesta on voitu jakaa kahdelle pseudonyymille, jotta jäljitettävyyttä estettäisiin. Tietojen julkaisemisesta on pyritty ottamaan huomioon ajatus haastateltavien suojaamisesta emotionaalilta tai muultakin vahingolta. (vrt. Fontana & Frey 2005, 712.) Haastattelutilanteessa on tämän vuoksi kerrottu, että haastattelun voi keskeyttää milloin tahansa ja että kysymyksiin voi olla vastaamatta. Joskus toki jo pelkkä kysymys voi aiheuttaa emotionaalista haittaa. Toisaalta se, että tulee tutkimushaastatte-

luun, joka käsittelee omaa henkilökohtaista elämää, merkitsee valmiutta käsitellä tähän liittyviä teemoja. Kukaan haastateltavista ei keskeyttänyt haastattelua.

HAASTATTELUJEN KULKU

Haastattelut tehtiin haastateltavien valinnan mukaan useimmiten yliopistolla tai haastateltavien kotona. Kodeissa tehdyissä haastattelutilanteissa oli usein mukana lapsi tai lapsia. Haastatteluja tehtiin myös haastateltavien työpaikoilla ja kahviloissa sekä haastattelijan kotona. Lisäksi mukana on yksi puhelinhaastattelu. Paikka ja aika pyrittiin valitsemaan haastateltavien toiveiden mukaan ja kotona tapahtuvissa haastatteluissakin varmistettiin, että haastattelulle jää tarpeeksi aikaa ennen muiden perheenjäsenten saapumista paikalle.

Haastattelujen paikka ei käsittääkseni vaikuttanut haastattelujen kulkuun ja sisältöön. Sen sijaan siihen vaikutti se, mihin vaiheeseen aineistonkeruuta haastattelu sijoittui. Ensimmäisten haastattelujen aikaan etsin tapaa edetä haastattelussa. Muokkasin haastattelurunkoa poistamalla ja lisäämällä kysymyksiä sekä muuttamalla joidenkin alkuvaiheessa esittämieni kysymysten järjestystä. Haastattelujen edetessä aloin myös kysyä enemmän tarkentavia kysymyksiä ja sain näin kerättyä rikkaampaa aineistoa kuin alkuvaiheessa.

Haastattelut kestivät 40 minuutista kolmeen tuntiin ollen kuitenkin useimmiten hieman yli tunnin mittaisia. Muodoltaan ne ovat puolistrukturoituja teemahaastatteluja. Aluksi kysyin taustakysymyksiä (ikä, ammatti, puolison ikä ja ammatti, asuinpaikka, työtilanne). Sen jälkeen kysyin kokemuksia äitiys- ja vanhempainvapaasta. Tämän jälkeen kysyin, miksi he haastattelun aikaan olivat joko kotona tai ansiotyössä. Tähän sain usein niukahkon vastauksen, josta käsin pyysin tarkennuksia. Esimerkiksi jos äiti sanoi, että omalla alalla etenemisen vuoksi nopea paluu työelämään on tärkeää, jatkoin keskustelemalla, millä tavalla tämä ilmenee ja kuinka nopea paluu on tärkeä. Jos äiti kertoi olevansa kotona, koska se on lapselle hyväksi, kysyin tarkennuksia siitä, millä tavalla ja mihin ikään saakka se on lapselle hyväksi.

Haastattelut jatkuivat monenlaisissa järjestyksissä kysymysten, vastausten ja tarkennuspyyntöjen kautta. Nostin keskusteluun useita mahdollisia ratkaisun perusteluja, vaikka äidit eivät itse olisi tuoneet niitä esille. Teemoihin liittyvillä kysymyksillä haastoin haastateltavia: Vaikuttiko puolisojen keskinäinen rahan jakamisen tapa ratkaisuun, keskusteltiinko puolison jäämisestä perhevapaalle, vaikuttivatko käsitykset ammatillisesta tulevaisuudesta, lapsen hyvästä hoidosta, taloudellisesta tilanteesta ja sen merkityksestä ratkaisuun ja niin edelleen. Haastatteluissa äidit joutuivat näin ottamaan kantaa myös sellaisiin kysymyksiin, joita he eivät ehkä olleet ajatelleet aiemmin ja ratkaisua tehdessään. Tutkijan valta tuleekin esille siinä, millaisia ehdotuksia haastateltaville annetaan, mutta

haastateltavien vallassa on esittää avoimiin kysymyksiin omia perusteluja sekä kiistää tai myöntää tutkijan esitykset siitä, mitkä asiat mahdollisesti ovat vaikuttaneet ratkaisuun. Korostin kuitenkin, että kaikkiin kysymyksiin ei ole pakko vastata. Kysymyksiin kuitenkin vastattiin, joskus niukemmin ja joskus laveammin. Haastattelut etenivät alun kysymysten jälkeen usein rönsyilevinä keskusteluina, joissa asioita tarkennettiin sekä haastateltavien että haastattelijan aloitteesta. Haastattelun kuluessa tarkistin, että etukäteen valitsemani teemat tulevat käsiteltyä. Käsittelyn järjestys vaihteli.

Olen pyrkinyt neutraaliuteen suhteessa äitien tekemiin valintoihin. Olen kuitenkin reagoinut selityksiin erilaisilla kommenteilla, kuten: ”Joo.”, ”Sehän kuulostaa hyvältä”, ”Niin.” Olen halunnut ilmaista haastateltaville, että olen ymmärtänyt heidän puheensa ja että olen ymmärtänyt heidän ratkaisunsa siinä tilanteessa ja heidän ilmaisemillaan intresseillä. En ole halunnut olla mitään kommentoimaton haastattelija. Sen sijaan olen pyrkinyt olemaan ”luonnollisen keskustelun” utelias osapuoli, joka reagoi luonnollisilla tavoilla. Ymmärrykseni osoittaminen on ollut aitoa, haastatteluissahan perustelut joskus hyvin luovilekin ja joskus tavanomaisille ratkaisuille olivat moninaisia, perusteellisia ja kiinnostavia.

Haastattelutilanteessa(kin) lienee inhimillistä, että halutaan mieluummin sosiaalista hyväksyntää kuin tuomitsemista (vrt. Katainen 2011, 42). Tässäkin tutkimuksessa eräs haastateltava sanoi epätavallisesta ratkaisusta kertoessaan, että oli suunnitellut asian kertomatta jättämistä. Ilmeistä onkin, että kerrottavia asioita valikoidaan niin haastattelussa kuin muussakin puheessa myös tilannekohtaisesti vuorovaikutuksen tuloksena. Sen lisäksi, että haastattelijan esittämät kysymykset tuovat joitakin aiheita esille ja jättävät toisia aiheita varjoon (elleivät haastateltavat itse tuo niitä esille), haastattelijan kommentit voivat vaikuttaa siihen, miten paljon eri aiheista halutaan puhua.

Sitä, mitä kerrotaan ja sitä, mitä mahdollisesti jätetään kertomatta, tarkastellaan suhteessa kerronnan kontekstiin, mikä on olennaista myös käyttämäni argumentaatioteorian valossa. Ihmiset eivät tavallisessakaan kanssakäymisessä usko toistensa täyteen avoimuuteen (Oinas 2004, 224). Kuten Vähäsantanen & Saarinen (2012, 494) sanovat, haastateltava voi kieltäytyä vastaamasta tai puhua muusta kuin siitä, mitä on kysytty. Kysymyksillä ja vastauksilla voidaan tuottaa tilanteessa yhteisyyttä, mutta myös luoda ja ylläpitää eroja. Näin keskustelun osapuolet voivat vaikuttaa vastavuoroisesti toisiinsa ja siihen, millaiseksi keskustelu muodostuu. Tässä haastattelun interaktiivisessa käytännössä haastattelija ja haastateltava tuottavat yhdessä tietoa, kertomuksia ja merkityksiä. (Vähäsantanen & Saarinen 2012, 493-494.)

Itse haastattelutilanteessa muodolliset suhteet ja henkilökohtaiset ominaisuudet, kuten ikä, sukupuoli, henkilöhistoria ja ammatillinen tausta voivat tuottaa valtasuhteita kietoutuessaan yhteen haastattelutilanteeseen liittyvien motiivien,

ennakkokäsitysten ja haastattelukäytäntöjen kanssa. (Vähäsantanen & Saarinen 2012, 507.) Saatetaan esimerkiksi ajatella, että naiseus tai sukupuoli yleensä olisi osapuolia yhdistävä tekijä, joka johtaisi suurempaan avoimuuteen (Oinas 2004, 215), mutta ajatusta on myöhemmin kritisoitu sanomalla, että sama sukupuoli ei välttämättä luo tilaa keskinäiselle ymmärrykselle ja tasa-arvoiselle vuorovaikutukselle (Vähäsantanen & Saarinen 2012, 495; Broom ym. 2009, 53). Naiseuden tuoman ymmärryksen ei välttämättä olekaan ajateltu perustuvan essentialistiseen oletukseen naisten samanlaisuudesta vaan naisia yhdistäviin traditioihin, sosialisaatioon ja jaettuihin kokemuksiin (Oinas 2004, 215). Siksi voidaan vieläkin ajatella, että sama sukupuoli voi edesauttaa sellaista avoimuutta, joka voi tuottaa haastattelupuhetta hyvin aroistakin asioista. Myös poliittiset sitoutumiset voivat tuottaa yhdistävää tai erottavaa samanlaisuutta. (Rastas 2005, 92.)

On sanottu, että vastavuoroisuus ja hyvä suhde tai yhteisymmärrys saavutetaan nopeammin, kun yhteydet haastattelijan ja haastateltavan välillä tunnistetaan ja kun osapuolten elämät ovat linkittyneitä jollakin tavalla (Broom ym. 2009, 62; Rastas 2005, 87-88). Itse ajattelen, että enemmän kuin ulkoiset yhtäläisyydet, tilanteeseen vaikuttavat haastattelijan reaktiot vastauksiin (vrt. Broom ym. 2009, 63). Sukupuoli voi muodostua sekä resurssiksi että rajoittavaksi tekijäksi. Ennakoon asetettu oletus samanlaisuudesta voi myös estää näkemästä erojen mahdollisuutta (Broom ym. 2009, 63; Rastas 2005, 88). Mahdollisuus ymmärtää toista osapuolta edellyttää tietoisuutta mahdollisten erojen olemassaolosta, mutta myös valmiutta kyseenalaistaa odotukset eroista ja niiden merkityksistä. (mt., 102). On mahdollista, että äitiydestä ja äitien valinnoista on helpompi keskustella toisen naisen kanssa, koska asiat, joita keskustelussa käsitellään, ovat (edelleenkin yhteiskunnassamme) nimenomaan äitien elämää koskettavia asioita.

Haastattelussa samanmielisyys ei käsittääkseni ole olennaista. Kuten Smyth & Mitchell (2008, 444, 447) sanovat, ystävällisyys ei edellytä yhteisymmärrystä tai jaettuja identiteettejä, koska haastattelutilanteessa ymmärtäminen saavutetaan kielen avulla, keskustelussa ja reflektiossa. Muutoinhan tietoa voitaisiin saavuttaa vain tutkijan kanssa samalla tavalla ajattelevien ihmisten käsityksistä. Pahimmillaan identiteetin jakaminen voi johtaa oletukseen jaetusta ymmärryksestä, mikä puolestaan voi estää kriittisen analyysin tai rikkaan haastatteluaineiston saamisen. (Smyth & Mitchell 2008, 444, 447.)

Haastattelujen edetessä kävi ilmi, että lisäkysymysten esittäminen silloinkin, kun oletti etukäteen tietävänsä vastauksen, rikasti aineistoa olennaisilla ja joskus yllättävillä tavoilla. Haastattelukirjallisuudessa puhutaankin paikantuneesta tiedosta. Keskusteluissa kysellään, kyseenalaistetaan, vertaillaan eri kertomuksia, ollaan eri mieltä ja tulkitaan. Keskustelijat näkevät tavallisen vuorovaikutuksen tilanteen monisäikeisempänä, sekavampana ja tulkinnanvaraisempana kuin tutkijat. Tutkijalla on väistämättä kuitenkin sekä ensimmäinen että viimeinen sana:

Hän määrittelee tutkimuksen kohteen ja haastattelukysymykset sekä sen, mikä on tutkimuksen kannalta haastattelutilanteessa tärkeää. (Oinas 2004, 222, 224.)

Loppujen lopuksi ajattelen, kuten Fontana ja Frey (2005), että hyvän haastattelijan olennaisimmat taidot ovat kyky tarkkailla, empaattinen sensitiivisyys ja älyllinen arviointikyky. On tärkeää ymmärtää haastateltavan maailmaa ja voimia, jotka voivat stimuloida tai estää vastauksia. (mt., 703.) Olen pyrkinyt kohti näitä taitoja, mutta litterointeja lukiessani olen toki huomannut tarkkailukykyäni joskus peittäneen. Näin on varmaan käynyt joskus myös empaattiselle sensitiivisyydelle. Empaattisessa lähestymistavassa ei pyritä ystävyteen metodina, vaan moraalisuuteen, jossa ihmisen kunnioitus menee teoreettisten ja metodologisten näkökohtien edelle (mt., 697). Tämä on näkemykseni tieteen tekemisen etiikasta ja periaate, johon olen pyrkinyt. Kuten Fontana ja Frey (mt., 716) sanovat, tärkeintä on olla rehellinen ja kohdella haastateltavia hyvin, ja vasta sen jälkeen tulevat tutkimuksen intressit ja viimeisenä tutkijan henkilökohtaiset intressit.

JULKISEN KESKUSTELUN AINEISTO

Tutkimuksen julkisen keskustelun aineisto koostuu lehtikirjoituksista, joissa käsitellään pienten lasten äitien ansiotyön ja lastenhoidon välillä tekemiä ratkaisuja. Aineisto on kerätty elokuun 2009 ja toukokuun 2011 välillä seuraavista lehdistä: *Helsingin Sanomat*, *Meidän Perhe* ja *Tulva*. *Helsingin Sanomat* on valtakunnallinen sanomalehti, *Meidän Perhe* on erityisesti vauvaiän ohittaneiden lasten äideille (vanhemmille) suunnattu lehti ja *Tulva* on Naisasialiitto Unionin julkaisema feministinen aikakauslehti.

Valittu media-aineisto antaa kuvan haastattelujen ajankohtana käydyistä äitien perhevapaiden pitämistä koskevasta keskustelusta tuoden esille mielipiteitä ja valintaan vaikuttavia rakenteellisia ja institutionaalisia seikkoja eli kuvaten sitä laajempaa kontekstia, jossa yksittäiset äidit tekevät ratkaisujaan. Jallinojan (2006) mukaan aikakauslehtien ”ihmissuhdeviihde” ja laulehtien ”vakava perheasia” muodostavat yksityiselämän kaksi erilaista julkisuutta, jotka tuotetaan omissa diskursiivisissa maailmoissa. ”Vakava perheasia” on se julkisuus, jossa esitetään mielipiteitä yksityisen elämänpiirin säätelystä ja ”ihmissuhdeviihde” puolestaan esittelee yksittäisiä ihmisten elämäntarinoita. (mt. 32-33.) *Helsingin Sanomissa* ja *Tulvassa* esitettiinkin käsityksiä ja mielipiteitä siitä, mihin suuntaan lapsenhoitokysymyksessä tulisi edetä. *Meidän Perheen* haastattelut esittelivät yksittäisiä äitejä ja pariskuntia, jotka kertovat omasta perhe-elämästään ja siinä tehdyistä ratkaisuista.

Mediassa muodostuva julkinen mielipide perustuu usein sekä tutkimustietoon että yksityiselämässä saatuihin kokemuksiin, varsinkin, jos saman suuntaisia kokemuksia on paljon. Jallinoja sanoo, että kirjoittajien asenne ohjaa kuitenkin

johtopäätöksiä, joita he tekevät tutkimustietoon tai henkilökohtaisiin kokemuksiinsa nojautuen. (Jallinoja 2006, 39, 40-41.) Yhdysvaltalaisista äitejä koskevaa lehtikirjoittelua tutkineiden Dillawayn & Parén (2008, 459) mukaan median antama kuva kotiäideistä ja ansiotyössä käyvistä äideistä on dikotominen, jolloin se yksinkertaistaa vanhempien kokemukset, joissa ansiotyö ja lastenhoito eivät ole toisensa yhtä voimakkaasti poissulkevia ratkaisuja kuin lehdistö antaa ymmärtää.

Sekä haastatteluaineistoja että eri medioiden tuottamia aineistoja analysoitaessa on pyritty huomioimaan yleisösuhte (vrt. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 18-19) tekstin tuottamisen yhtenä ehtona. Julkisen keskustelun aineiston tarkoitus tässä tutkimuksessa onkin olla peilauspintana, toisena näkökulmana, jossa puhujina ovat valintaa tekevien äitien lisäksi esimerkiksi järjestöjen tai poliittisten puolueiden edustajat tai asiaan kantaa ottavat toimittajat ja asiantuntijat.

4.2 PERELMANIN ARGUMENTAATIOTEORIA

Lastenhoidon ja ansiotyön välisen ratkaisun perustelemisen logiikan hahmottamiseen tässä tutkimuksessa käytetään Perelmanin argumentaatioteoriaa. Kyseisestä teoriasta puhutaan yleisesti nimenomaan Perelmanin argumentaatioteorian (vrt. Summa 1989, 100; Summa & Palonen 1998, 11, 15). Ensisijaisena lähteenä tämän teorian osalta tutkimuksessani on kuitenkin Perelmanin & Olbrechts-Tytecan yhdessä kirjoittama teos ”The New Rhetoric, A Treatise on Argumentation” (1969). Perelmanin teoriassa tarkastellaan, millaisin keinoin kiistanalaisille väitteille, joilla toimintaa selitetään, pyritään saamaan hyväksyntä. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 1, 14; Frank 2007, 323.) Sen lisäksi, että tutkimuksessa tarkastellaan valintojen perustelemisen logiikkaa argumentaatioteorian välineiden avulla, siinä tarkastellaan perustelujen yhteyttä toiminnan kontekstiin ja toimintaan. Koska sosiaaliseen toimintaan liittyy vaatimus sen tekemisestä ymmärrettäväksi, se, millaisia selityksiä voidaan antaa, vaikuttaa toiminnan mahdollisuuksiin (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 23-24; Summa 1989, 103-104).

Argumentaatioteorioita on alun perin käytetty julkisten puheiden analysoimiseen, myöhemmin niitä on yleisimmin käytetty kirjoitettujen dokumenttien analyysissä, erityisesti politiikan tutkimuksen alalla (ks. Palonen & Summa 1998, 7-8, 13-14; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 6). Teoria sopii tällaisten muodollisten diskurssien analysoimisen lisäksi myös fragmentaaristen ajattelun ilmausten analyysiin. Olennaista ei ole, onko teksti puhuttu vai kirjoitettu, tai onko se syntynyt puhuttaessa suurelle yleisölle vai keskustelussa esimerkiksi perheen tai vain yhden keskustelukumppanin kanssa tai jopa selvitettäessä itselle jotakin asiaa. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 6-8.) Kyse ei siis ole laskelmoidusta

perustelujen keksimisestä irrallaan kyseisestä toiminnasta vaan nimenomaan siitä, miten jotakin toimintaa perustellaan itselle ja/tai muille. Se voidaan nähdä sekä omia ratkaisuja selittämään ja ymmärtämään pyrkivänä refleksiivisyytenä, että jo tehdyn toiminnan legitimoitipyrkimyksenä. Ymmärtämisspyrkimyksiä ja legitimoitipyrkimyksiä voi mahdollisesti olla vaikea erottaa toisistaan. Kuusisto (1998, 271) siteeraa Quentin Skinneriä, jonka mukaan ihmiset eivät toimi moraalisten periaatteiden ajamina vaan niin, että he voivat edes jollakin tavoin perustella toimintansa vallitsevien hyväksyttävyyuskriteerien mukaisesti. Siksi sekä kielenkäyttö että muu toiminta pysyvät yleensä tiettyjen yleisesti hyväksytyjen rajojen määrittämällä alueella. Näin siis Skinnerin mukaan yhteisön vaalimat ideaalit säätelevät hyväksytyjä perusteluja ja sitä kautta epäsuorasti myös toiminnan rajoja. (mt., 271.)

Argumentatiivisten keinojen erittely toimii tässä tutkimuksessa apuvälineenä, joka auttaa erottelemaan aineistosta erilaisia perustelemisen tapoja. Ajatuksena on, että näiden perustelujen avulla selvitetään sekä kontekstia, jossa valinta tapahtuu, että logiikkaa, jolla valintaa tekevä subjekti omien pyrkimystensä ohjaamana suhtautuu kontekstinsa asettamiin ehtoihin. Valinnalle annetut perustelut kertovat, miten toimija reflektoi sekä kontekstia että siihen suhtautumistaan. Esimerkiksi epävakaa työsuhte kontekstina ja objektiivisena tosiasiana voi johtaa erilaisiin reflektointeihin siitä, miten tilanteessa tulisi toimia ja millaiset mahdollisuudet juuri itsellä on työllistyä omalla alalla. Kysymys on sekä tavoista hahmottaa konteksti ja omat toimintamahdollisuudet (vrt. Donati 2011, 64) että legitimeistä tavoista selittää omia ratkaisutapoja (vrt. Haidt 2001, 822; Kuusisto 1998, 271; Rajas & Sailio 2012, 322).

Näin aineistosta etsitään yhteyksiä ratkaisun (havaittujen tai koettujen) reunaehtojen, valinnan perustelujen ja valinnan välille. Perustelemisen tapojen (argumentaatiotapojen) säännönmukaisuuksien pohjalta muodostetaan käsitys siitä, miten ratkaisuja tehdään erilaisten reunaehtojen kontekstissa tai millaiset niiden perustelemisten tavat ovat kulttuurisesti hyväksytyjä. Argumentointi on siis vuorovaikutuksellista (Summa 1989, 93). Se merkitsee yleisön huomioimista argumentaation keinojen valinnassa. Onnistunut argumentaatio saa yleisön kiinnittämään huomion tapahtumiin tai asioihin, joita he eivät olisi muuten tulleet ajatelleeksi. Tällöin argumentaatio tuottaa uuden näkökulman, josta käsin esitetyt väitteet näyttävät normaaleilta. (Perelman 1996, 16, 20, 44, 47-48; Summa 1989, 100.) Esimerkiksi epätavallinen ratkaisu tai yleisesti huonona pidetty ratkaisu voidaan perustella niin, että kyseisessä tapauksessa se tulee hyväksytyksi.

Argumentaatiolla voidaan siis luoda tilaa toimia uusilla tavoilla. Argumentointia on kuvattu myös pakottamisen vastakohdaksi (Summa 1989, 100), pakottamisen sijaan se liittyy vakuuttamiseen ja taivutteluun (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 27-29). Toisten hyväksynnän tavoittelemisen argumentaation keinoin edellyttää sekä oletusta vastavuoroisesta älyllisestä kontaktista että merkityk-

sen antamista näiden toisten käsityksille (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 14). Tekstin tuottamisen lähtökohtana on siis puhujan käsitys puhuja-yleisö-suhteesta, mikä puolestaan vaikuttaa osaltaan argumenttien rakenteeseen. Silti yleisösuhteen pohdinta ei välttämättä ole tietoista. (Summa 1989, 88.) Yleisö on se joukko, johon puhuja haluaa vaikuttaa. Se voi olla tietty henkilö tai ryhmä tai vaikka vain puhuja itse. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 18-19; Summa 1989, 88). Eräs tähän tutkimukseen haastatelluista äideistä sanoikin, että ei voi jäädä kotiin enää kolmanneksi vuodeksi, koska ei pystyisi perustelemaan ratkaisua itselleen. Lisäksi hän sanoi, että sen, minkä hän voi perustella itselleen, hän voi perustella kenelle tahansa.

Perelmanin mukaan yhteisymmärrys arvoista syntyy argumentoinnin, siis väitteiden ja vastaväitteiden perustelemisen kautta (Perelman 1996, 8). Painottaessaan mahdollisuutta tehdä järkeviä (tässä tutkimuksessa voisi ajatella kuitenkin: ymmärrettäviä) ratkaisuja inhimillisen elämän alueella Perelman laajensi järjen ja logiikan alueen koskemaan elettyä kokemusta, luonnollista kieltä ja epäselvyyksiä. Argumentaatioteoriassa on oltu kiinnostuneita erityisesti siitä, miten tunteminen ja tietäminen yhdistyvät puheessa. (Perelman 1996, 15, 63; Frank 2007, 323.) Perelman oli erityisen kiinnostunut välineistä, jotka mahdollistavat vastakkainasettelujen purkamisen (Frank 2007, 329), mikä myös tässä kahden polarisoiduksi muodostuneen vaihtoehdon välisessä ratkaisussa on kiinnostavaa.

Ajattelu nähdään Perelmanin teoriassa väitteiden ja vastaväitteiden vuorotteluna ja jatkuvana, pysyvästi avoimeksi jäävänä prosessina. Arjen ajattelussa pyrimme usein löytämään ”totuuden” tai ”objektiivisesti parhaan vaihtoehdon”. Argumentaatioteorian näkökulmassa sen sijaan korostuu ajallisuus, paikallisuus ja vuorovaikutus sekä käytännöllisesti ja emotionaalisesti hyväksyttävissä oleviin ratkaisuihin pyrkiminen. Oletuksena on, että kaikki inhimillinen päättely etenee retorisesti. Siksi retorinen vaikuttaminen nähdään tavanomaisena järjellisen, inhimillisen ajattelun ja vuorovaikutuksen tekniikkana. Argumentilla ajatellaan olevan sekä sosiaalinen että yksityinen merkitys, ja argumentoinnissa ajattelu ja vuorovaikutus kietoutuvat yhteen. (Summa 1989, 88, 90, 93-94.)

Argumentoinnin lähtökohdaksi pyritään löytämään sellaisia yleispäteviä toiseikkoja ja arvoja, jotka jokainen valistunut kuulija todennäköisesti hyväksyy. Perelmanin mukaan tällöin vedotaan terveeseen järkeen, yleiseen mielipiteeseen tai itsestäänselvyysiin. Päättelyn lähtökohdaksi on siis valittava väitteitä, jotka kuulijat hyväksyvät. Argumentaatiossa pyritään siirtämään näille väitteille annettu hyväksyntä koskemaan myös johtopäätöksiä. Tällainen hyväksynnän siirto edellyttää sidosten luomista lähtökohtaisten väitteiden (premissien) ja hyväksyttäviksi tarjottujen kiistanalaisten väitteiden välille. (Perelman 1996, 24, 28.)

Jos lähtökohdaksi asetettujen väitteiden hyväksyntä on riittävän yleistä, niitä ei voi kiistää ilman päteviä perusteluja. Argumentaatioteoria ei usko erehtymättömään auktoriteettiin ja siksi sen mukaan sekä yleisen mielipiteen että asian-

tuntijoiden hyväksymät tosiseikat voidaan aina kyseenalaistaa. Tosiasia voidaan kumota osoittamalla se yhteensopimattomaksi muiden, varmemmiksi koettujen tosiseikkojen kanssa. Tosiseikkojen sijaan voidaan nojata myös otaksumiin, jotka voivat koskea sitä, mitä tilanteessa normaalisti tapahtuisi, minkä varaan on siis mielekästä laskea. Lopputulos voi jäädä myös avoimeksi. (Perelman 1996, 31-32.)

Argumentaation lähtökohdiksi usein asetettavilla arvoilla on universaali hyväksyntä vain, jos niitä ei määritellä. Heti kun arvoja pyritään täsmentämään, syntyy erimielisyyksiä ja ryhmien välisiä vastakkainasetteluja. Yleispäteviä arvoja onkin pidetty vain suostuttelukeinona, jolloin ne ovat eräänlaisia mentaalisia työkaluja, jotka eivät muutu soveltamisen työkaluina. Siksi niitä voidaan käyttää yhä uudelleen. (Perelman 1996, 34.) Esimerkiksi lapsen hyvä on tällainen täsmentämätön arvo, jonka tavoittelemisen välttämättömyydestä vallitsee yksimielisyys. Kiistat syntyvät, kun tätä arvoa aletaan määrittelemään tarkemmin.

ARGUMENTAATION TEKNIIKAT

Argumentaatiossa sidosmuotoisilla tekniikoilla (assosiaatio) pyritään saamaan premissejä (esioletuksia) koskeva hyväksyntä koskemaan myös johtopäätöksiä. Erottelumuotoisilla argumenteilla (dissosiaatio) pyritään ratkaisemaan ajatteluun sisältyviä ristiriitaisuuksia ja katsomaan asiaa uudesta näkökulmasta, mikä tapahtuu käsitteiden purkamisella. Käsitteiden purkamisessa niihin sisältyviä, kielen tai vakiintuneen perinteen yhteen sitomia tekijöitä erotellaan toisistaan. (Perelman 1996, 58; Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 411.) Lisäksi teoria ohjaa tarkastelemaan sitä, mitä kulloinkin pidetään jaettuina käsityksinä (esioletuksina) ja mitkä puolestaan ovat kiistanalaisia käsityksiä eli argumentaation kohteita (mt., 70).

Olen käyttänyt Perelmanin argumentaatioteoriaa apuna erilaisten perustelujen logiikkojen hahmottamisessa. Tarkoituksena on ymmärtää perusteluja paremmin, ei luokitella niitä. Olenneiseksi tutkimuksen kysymyksen asetteluun kannalta muodostuivat aineistossa esiintyneet sidosmuotoiset erilaiset syyn ja seurauksen (Perelman ja Olbrechts-Tyteca 1969, 263-266) sekä keinon ja päämäärän (mt., 273-278) väliset perättäisyysuhteet ja vertailu (mt., 242-247) sekä erotteluun (dissosiaatioon) (mt., 411-415) perustuva argumentointi, jossa käsitteen uudelleenmäärittely tapahtuu purkamalla käsite ja tunnistamalla siihen liittyvät esioletukset.

Syyn ja seurausten suhde voisi olla esimerkiksi seuraavanlainen: ”Koska ruoka on niin kallista, on pakko ostaa mahdollisimman paljon tarjoustuotteita.” Näin siis jokin aiempi teko tai edeltävä tilanne aiheuttaa sen, että on ostettava mahdollisimman edullista ruokaa. Keinon ja päämäärän logiikka sen sijaan on hieman toisenlainen; ”Koska halusimme lähteä lomalla ulkomaille, päätimme säästää

ruokaostoksissa.” Tässä ruuassa säästäminen esitetään keinona saavuttaa mahdollisuus tehdä jotakin, mitä pidetään tärkeänä. Sama toiminta voidaan esittää keinona halutun asian saavuttamiseksi ja samalla valintana. Syyn ja seurauksen logiikka saa ratkaisun sen sijaan näyttämään välttämättömyydeltä.

Usein on kuitenkin vaikeaa erottaa tietty teko syiden ja seurausten tai keinojen ja päämäärien päättymättömästä sarjasta. Samalla tavalla todellisuudessa on vaikea liittää yleensä monien tapahtumien yhteisvaikutuksena syntyneet ilmiöt yhteen ainoaan syyhyn. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 266-269; Perelman 1996, 96.) Samaa kausaaliketjua voidaan arvioida eri tavoin riippuen siitä, nähdäänkö siinä syitä ja seurauksia vai keinoja ja päämääriä. Keinoilla on vain päämäärästä riippuva arvo, mutta joskus ne voivat muuttua päämääriksi, jolloin niiden arvo nousee. (Perelman 1996, 98.) Esimerkiksi kun työ on vain keino saada rahaa, sen arvo on alempi kuin jos töihin pääsemisestä muodostuu haluttu päämäärä, jolloin sillä on muutakin arvoa ja merkityksiä kuin välinearvo.

Yksi argumentaation tekniikka on asioiden vertailu. Argumentatiivisena keinona sitä voidaan käyttää, vaikka asioita ei voitaisikaan todellisuudessa mitata. Tällöin vertailu nojaa oletukseen, jonka mukaan se voidaan käytännössä tarkistaa. (Perelman 1996, 86-87) Argumentaatioteorian (Perelman & Olbrechts-Tyteca 196) mukaan vertailua käytetään niin, että puolustettavasta valinnasta kerrotaan vain hyviä puolia ja vertailukohteesta vain negatiivisia asioita. Vertailtavat asiat eivät välttämättä myöskään ole yhteismitallisia ja esimerkiksi erityisyys tai harvinaisuus voi olla kriteeri, jonka mukaan asia tulee arvokkaammaksi kuin jokin toinen asia (mt.).

Äitien ansiotyön ja lapsen kotihoidon väliseen valintaan liittyy julkisessa keskustelussa paljon vastakkainasettelua. Perelmanin teoria dissosiaatiosta, käsitteiden purkamisesta, on yksi tapa tarkastella vastakkainasetteluja ja mahdollisuutta ymmärtää niitä tai purkaa niitä. Dissosiaatiolla voidaan pyrkiä purkamaan sellaisia käsitteiden yhteen liittämisiä, jotka ylläpitävät ilmiöön liittyvää vastakkainasettelua. Esimerkkinä tarkastelen tässä äitien ansiotyö- ja lapsenhoitovalintaan liittyvää yhtä tyyppillistä väitteitä, jonka mukaan kaksivuotiaalle lapselle koti on paras paikka tai kaksivuotiaalle lapselle päiväkotia on paras paikka.

Käsitteen purkaminen tapahtuu kiistämällä käsitteen osatekijöiden yhteen kuulumisen. Väärällä tavalla yhteen liitettyjen elementtien erottaminen tuottaa olennaisia muutoksia tuohon käsitteeseen. Dissosiaatiossa näiden elementtien rakennetta muotoillaan uudelleen. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 411-412.) Käsitteeseen sisältyvän ristiriidan purkaminen edellyttää teoreettisella tasolla ratkaisua, joka pätee yleisemminkin eikä vain jossakin yksittäisessä tapauksessa. Käsitteellisten dissosiaatioiden prototyyppi on pari ilmenevä vs. todellisuus. Tarve erottaa ilmenevä todellisesta nousee siitä, että erilaiset ilmenevät todellisuudet (esimerkiksi seuraavat väitteet: ”lapsen hyvä toteutuu vain kotihoidossa” ja

”lapsen hyvä toteutuu vain päivähoitossa”) ovat keskenään yhteen sopimattomia, jolloin niitä molempia ei voida pitää todellisuutta ilmaisevina.

Kuten Perelman & Olbrechts-Tyteca (1969) sanovat, käsitteen purkamisen tavoitteena on määritellä todellisuus niin että se erottaa epätodet lausumat tosista lausumista. Jos lausumaa ei epäillä, sitä pidetään ilman muuta totena. Jos sitä epäillään, tuotetaan pari ilmenevä vs. todellisuus ja pyritään selvittämään niiden suhde toisiinsa. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 413, 415-416.) Dissosiaation purkaminen edellyttää argumentteja, joilla aiempiin totena pidettyihin lausumiin (ilmeneviin) tukeutuneet saadaan uskomaan, että purkamisen kautta tuotettu uusi käsite on todenmukainen. Dissosiaatiossa muodostettu toinen termi voidaan ymmärtää vain verrattaessa sitä ensimmäiseen termiin. (vrt. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 418.)

Toinen termi (todellisuutta kuvaava termi) muotoutuu konstruktiona, jossa muodostetaan sääntö siitä, miten ensimmäisen termin (ilmenevä) aspektit voidaan erotella olennaisiksi ja toisaalta illusorisiksi. Näin toinen termi (todellisuus) on sekä normatiivinen että selittävä. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 416.)

Ilmenevää kuvaavia ristiriitaisia termejä ei voi enää pitää yleisenä totuutena, kun dissosiaatiossa tapahtuva kumoaminen tuottaa uudenlaisen näkemyksen tilanteesta (vrt. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 427). Tuloksena äitien erilaisiin ratkaisuihin ja heidän käsityksiinsä parhaasta päivähoitomudosta voi löytyä näkökulma, joka tekee erilaiset näkemykset ymmärrettäviksi ja voi poistaa ajatuksen niiden vastakkaisuudesta. Kuitenkaan dissosiaatiossa syntynyt uusi käsite ei ole lopullinen ratkaisu. Kaikki lopputulokset altistuvat uudelle arvioinnille keskustelujen jatkuessa. Sosiologian näkökulmasta uudenlaiset sosiaaliset kontekstit tai uusi tieto ilmiöstä voivat johtaa uusiin arviointeihin, ja juuri ajalle tyyppillisten arviointien suhde sosiaaliseen kontekstiin on kiinnostava.

4.3 AINEISTON ANALYYSI

Koska olen itse tehnyt haastattelut ja litteroinnin ja lisäksi osittaisia analyysseja litterointien aikana, tunsin aineiston suhteellisen hyvin aloittaessani järjestelmällisen analyysin. Myös julkisen keskustelun aineiston luin sen keräämis- ja valikoimisprosessin aikana. Varsinaisen analyysin aloitin sisällönanalyysillä ja tarkempia analyysseja tein soveltuvin osin Perelmanin argumentaatioteoriaa käyttäen. Analyysin apuna käytin Atlas.ti – ohjelmaa.

Suomalaisessa keskustelussa rahaa ja lapsen hyvää koskeviin julkisiin keskusteluihin liittyy ristiriitaisuuksia, joiden ymmärtämistä pidin tärkeänä ja siksi erottelin aineistosta aluksi rahan liittyvät perustelut. Esimerkiksi rahan liittyen julkisessa keskustelussa sanotaan usein, että kaikilla äideillä ei ole varaa jäädä kotiin, mutta kuitenkin kotihoidon tukea käyttävät eniten juuri pienituloiset äi-

dit. Lapsen hyvä puolestaan on argumentti, josta ratkaisun yhteydessä usein puhutaan ja jolla omaa, kumpaa tahansa ratkaisua on aiempienkin tutkimusten mukaan puolustettu. (Nätkin ja Heimo 2007, 217; Repo 2007, 233; Kilpeläinen 2009, 87.) Siksi oli tärkeää selvittää, miten lapsen hyvä lopulta määräytyy äitien ratkaisujen yhteydessä.

Erottelin näihin teemoihin kuuluvan tekstin aineistosta. Koska tekstit niihin liittyen olivat laajoja, nimesin niille alakategorioita. Rahateeman alateemoja olivat: taloudellinen olosuhde, yhteiset taloudelliset tavoitteet, omat taloudelliset tavoitteet, rahan jakaminen, kotihoidon hinta ja tasa-arvo. Lapsen hyvää koskevan teeman alla tarkastelin lapsen hyvää kotihoitona ja lapsen hyvää päiväkotihoidona, keskusteluja puolison kanssa, muiden käsitystä asiasta, lapsen hyvä -käsityksen lähdettä ja päivähoitoa koskevia suunnitelmia suhteessa lapsen hyvään. Erityisesti rahateeman yhteydessä aineistosta nousi merkittäväksi keskustelut puolison kanssa, joten nimesin sen yhdeksi tarkasteltavaksi teemaksi. Lisäksi aineistolähtöisesti nimesin alkuvaiheessa seuraavat teemat: sosiaaliset verkostot, asiantuntijamielipide, viihtyminen perhevapaalla, viihtyminen töissä. Toki aihepiirien näkyvyys aineistossa johtui osin haastattelukysymyksistä. Tässä ensimmäisessä vaiheessa etsin erilaisia syy-seuraus- ja keino-päämääräselityksiä näiden ennakoita merkittäviksi olettamani kategorioiden sisältä.

Seuraavassa vaiheessa tarkastelin perusteellisemmin kahden pääteeman, rahan ja lapsen hyvää koskevan käsityksen suhdetta niiden alakategorioihin. Vaihe muistuttaa Strauss & Corbinin (1998, 123-124) pitkittäiskoodausta (axial coding). Olin kiinnostunut erityisesti puolisosuhteesta raha- ja lapsen hyvä -teemojen sisällä paitsi reunaehtona, aineistolähtöisesti myös tavoitteena. Relatiivinen näkökulma ja erityisesti rahaa koskevien perustelujen tarkastelu ohjasi tarkastelemaan kotia ja työtä koskevaa valintaa puolisosuhteen muotoutumisen elementtinä.

Rahaan ja lapsen hyvään liittyvien perustelujen ratkaisuuden kieltäminen haastatteluissa johdatti analyysin seuraavaan vaiheeseen. Usein rahaa ja lapsen hyvää koskeviin perusteluihin liitettiin: ”Olisin mä muutenkin mennyt töihin”, ”Ei raha ollut ensisijainen syy”. Myös kotiin jäämisen olennaisena perusteluna esitettyyn ”lapsen hyvään” lisättiin lähes aina: ”Tämä on itsenikin kannalta hyvä ratkaisu”, ”Viihdyn kotona”. Nämä ilmaisut ohjasivat etsimään ratkaisulle muita syitä näiden syiden takaa tai rinnalta.

Kolmannessa vaiheessa, jota Strauss ja Corbin (1998, 143) kutsuvat valikoiduksi koodaukseksi (selective coding) pyrin löytämään erityisesti raha- ja lapsen hyvä -teemoja yhdistävän käsitteen. Ymmärtääkseni valinnan perustelujen toisiinsa liittymistä, kirjoitin jokaisesta haastattelusta lyhyen koosteen, jolloin perustelujen logiikka erottuu muusta tekstistä. Näin myös äitien moninaista perustelujen logiikkaa oli mahdollista verrata toisiinsa. Tässä koosteessa huomioin erityisesti äidin erilaiset merkittävät suhteet, joiksi aineiston perusteella

tarkensin äidin suhteet lapseen, puolisoon ja työhön. Lisäksi tarkastelin äitien suhteita ystäviin ja lapsen isovanhempiin sekä asiantuntijoihin. Pohdinta siitä, mikä merkitys taloudellisilla tavoitteilla ja lapsen hyvällä lopulta on, johti miettimään Perelmanin teorian mukaan sitä, voivatko nämä päämäärät olla sittenkin välineitä jollekin muulle, eli mikä näitä kahta, samaan suuntaan ratkaisua vievää perustetta mahdollisesti yhdistäisi.

Toinen merkittävä asia oli, että toiminnan perustelut olivat usein harmonisia, ratkaisua nimenomaan valittuun suuntaan vieviä. Ennakkoon olin odottanut enemmän selityksiä, joissa ratkaisu olisi nähty sisäisesti ristiriitaisena, sekä hyviä että huonoja puolia sisältävänä valintana. Kun haastatteluissa kuitenkin esitettiin useimmiten vain omaa ratkaisua puoltavia selityksiä, lähdin tarkastelemaan erilaisten syiden yhteen kietoutumista ja argumentaation rakentumisen logiikkaa. Myös äitien suhteet lapseen, puolisoon ja työhön näyttivät kaikki ohjaavan ratkaisua samaan suuntaan. Mikä oli lopulta se asia, jonka vuoksi syyt johtivat samaan suuntaan?

Näitä kaikkia aluksi erikoiselta tuntuvia harmonisia selityksiä yhdistäväksi tekijäksi nimesin pyrkimyksen sosiaalisten suhteiden tasapainoon. Sosiaalisten suhteiden tasapainon käsite teki kotihoito- ja ansiotyöratkaisuista sekä taloudellisista tavoitteista keinoja sen sijaan, että ne olisivat itsessään päämääriä. Näistä monista osa-alueista huolehtiminen oli keino saavuttaa äidin näkökulmasta katsottuna merkittävien suhteiden tasapaino, joka osaltaan saa arkielämän tuntumaan hyvältä. Pyrin ymmärtämään paremmin hahmottelemaani kokoavaa suhteiden tasapainon käsitettä tarkastelemalla niitä aineistossa harvinaisempia tilanteita, joissa ratkaisuun sisältyi jonkinlainen disharmonia tai tilanteita, joissa äiti oli muuttanut ratkaisuaan aiemmin suunnitellusta. Näissä tilanteissa tulee esille, millaisista suhteista tai asioista äidit sanovat olevansa valmiita luopumaan tai millaisista suhteista tai asioista he pyrkivät pitämään ehdottomasti kiinni, vaikka jokin niihin liittyvä asia aiheuttaisikin ”hankausta” tilanteessa. Näin asioita koskevan ymmärryksen määrittäminen uudelleen ja toisien määrittelytapojen purkaminen (dissosiaatio) näyttäytyvät olennaisina perustelemisen tapoina.

Tosiasiaa analyysin eri vaiheet ja samanaikainen teorioiden ja aiempien aihetta koskevien tutkimusten lukeminen limittyvät toisiinsa tapahtuen samanaikaisesti ja analyysin vaiheiden välillä edestakaisin liikkuen. Kuten Layder (1998, 28) sanoo, tutkimus on usein sekava käytännöllinen tehtävä, joka ei noudata ennustettavia vaiheita tai sitoudu selkeisiin tavanomaisiin ohjeisiin. Analyysin vaiheet ja teoriaan tutustuminen sekoittuvat toisiinsa. Analyysin tekeminen vaikuttaa lukemiseen ja lukeminen puolestaan jälleen analyysin tekemiseen. Relationaalisen sosiologian käsitteet auttoivat jäsentämään valintaa, joka tapahtuu olennaisesti suhteissa. Teoretisointi onkin jatkuva prosessi, joka on käynnissä tutkimuksen kaikissa vaiheissa (Layder 1998, 3). Täysin teoriasta vapaata tutkimusta on vaikea kuvitella, ja siksi onkin tärkeää tunnistaa, millä tavalla teo-

reettiset käsitykset ja käsitteet ovat ohjanneet tutkimusta. (mt., 4.) Teoretisointi, jossa hyödynnetään sekä tutkimuksen alkuasetelmaa määrittäneitä että aineiston analyysin myötä olennaiseksi muotoutuvia teorioita, edustaa pyrkimystä järjestää aineiston antama informaatio jonkinlaiseen selittävään viitekehukseen. (mt., 10, 27)

Eettisen periaatteen mukaan haastateltavia tulee, myös analyysissa, käsitellä kunnioituksella. Tutkijan ja tutkittavien välinen valtasuhde ilmenee olennaisesti aineiston analyysissa ja tutkimusraportin kirjoittamisessa. Eettiset pohdinnat tulee ulottaa myös näihin prosesseihin. (Vähäsantanen & Saarinen 2012, 508.) Tutkijan tulee kuitenkin voida kyseenalaistaa haastateltavien omia tulkintamalleja. Kunnioittaminen ei tarkoita sitä, että tutkimuksen tulkinta myötälisi haastateltavien tulkintoja. (Oinas 2004, 224.) Toisaalta on sanottu, että haastateltavien tulisi voida tunnistaa itsensä myös analyysin pohjalta tehdystä tulkinnasta (vrt. Fontana ja Frey 2005, 715).

Julkisen keskustelun analyysin tarkoituksena on tässä tutkimuksessa olla peilauspintana primaariaineiston analyysille. Julkinen keskustelu on kiinnostava myös siksi, että monet ihmiset muodostavat käsityksensä eri asioista juuri siihen nojautuen. Sen voi katsoa myös edustavan diskursseja, josta äidit saavat aineksia omiin perusteluihinsa, mutta joita he voivat myös muuttaa ja rikkoa ja antaa näin puolestaan aineksia sille. Tässä tutkimuksessa oletetaan, että perustelut sekä selittävät valinnan prosessin muotoutumista että legitimoivat sitä, eikä näitä perustelujen eri tehtäviä voi jälkikäteen tapahtuvassa reflektomisessa tarkkaan erottaa toisistaan (vrt. Haidt 2001). Tutkimus ei ”jää” ainoastaan puheen tutkimisen tasolle vaan pohtii perustelujen yhteyttä valintaan, jota ne perustelevat ja sosiaaliseen kontekstiin, jossa sekä valinta että sen perustelu ovat muotoutuneet.

5 RAHA ANSIOTYÖN JA KOKOPÄIVÄISEN LAPSENHOIDON VÄLISEN VALINNAN PERUSTELUISSA

Salmi ym. (2009) selvittivät tutkimuksessaan vuonna 2006 Kelan vanhempain-raharekisteristä poimitulla 3000 äidin ja 3000 isän aineistolla kaksivuotiaiden lasten vanhempien perhevapaiden pitämiseen liittyviä ratkaisuja ja käsityksiä. Tutkimuksen mukaan puolet työelämään palanneista kaksivuotiaiden lasten äideistä olisi toivonut mahdollisuutta hoitaa lasta pidempään kotona. Työelämään palanneista äideistä 40 % sanoi palanneensa perheen taloudellisen tilanteen vuoksi ja vähemmän koulutetuilla äideillä talous oli muita äitejä useammin perusteluna. (mt., 40). Useat kotona lasta hoitavat äidit sanovat, että puolison hyvät tulot edesauttavat mahdollisuutta hoitaa lapsi kotona (mt., 41). Lisäksi pienituloiset äidit hoitavat lapsia muita pidempään kotona (mt., 47). Viimeaikainen perheen rahataloutta koskeva tutkimus ohjaa kysymään tarkemmin, mitä rahaperustelut tarkoittavat äitien ansiotyötä ja lastenhoitoa koskevien perustelujen yhteydessä.

Tässä yhteydessä rahaa on tarkoituksenmukaista tarkastella toisaalta perheen yhteisen elintason määrittymisen näkökulmasta ja toisaalta äidin henkilökohtaisena rahana ja henkilökohtaisen elintason määrittäjänä. Lastenhoitoratkaisuissa viitataan usein puolisojen väliin tuloeroihin. Saulin (2014) vuonna 2010 kerättyyn aineistoon pohjautuvan tutkimuksen mukaan 71 prosentilla äideistä on pienemmät tai korkeintaan yhtä suuret tulot kuin puolisoilla. Noin kymmenellä prosentilla puolisoista tulot ovat yhtä suuret tai lähellä toisiaan ja viidenneksellä äideistä tulot ovat selvästi puolison tuloja suuremmat. Noin puolella ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista naisista tulot ovat yhtä suuret tai suuremmat kuin puolison tulot.

Edelleen Saulin (2014) tutkimuksen mukaan puolessa talouksista puoliset sijoittivat kaikki tulonsa yhteiseen budjettiin. Muissa Euroopan maissa näin tehdään kahdessa kolmasosassa kotitalouksista. Saman aineiston mukaan 14 prosenttia suomalaisen lapsiperheen yhdessä asuvista vanhemmista sanoi pitävänsä kotitalouden kaikkia tuloja yhteisinä, mutta jättävänsä vähintään puolet omista tuloistaan omaan käyttöönsä. Loput kaikkia tuloja yhteisinä pitävistä piti omista tuloistaan omassa käytössään alle puolet tai ei yhtään. On mahdollista, että omaan käyttöön tulevaa osuuttakin pidetään yhteisenä siinä mielessä, että siitä päätetään yhdessä. Kaksi kymmenestä sanoi jakavansa kaikki tulonsa ja kuusi kymmenestä yli puolet tuloistaan perheen kanssa. (Sauli 2014.) Raijaksen (2011, 558) mukaan hyvätuloiset parit pitävät rahansa muita useammin erillään

ja avoliitoissa rahat pidetään erillisinä useammin kuin avioliitoissa. Ruotsalaisien parien rahankäyttöä tutkineet Evertsson ja Nyman (2014, 65) sanovat, että erillisten rahojen järjestelmä on näihin päiviin saakka ollut harvinaisempi kuin muut keskinäisen talouden järjestämisen tavat. Toisaalta sekä suomalaisissa että ulkomaisissa tutkimuksissa on tuotu esille, että suhteen edetessä yhä suurempi osa rahasta katsotaan yhteiseksi (Raijas 2011, 558; Evertsson ja Nyman 2014, 71). Käsitys rahan omistajuudesta ja käytöstä voikin olla tilanteen mukaan joustava ja muuttuva asia (Evertsson ja Nyman 2014, 77).

Zelizerin (2005, 20-25, 32, 35) mukaan ajatellaan usein, että läheissuhteet ja raha kuuluvat eri kategorioihin, jolloin läheissuhteita järjestettäessä rahaa ei haluta ajatella (Zelizer 2005, 20-25, 32, 35). Raha on kuitenkin osa suhteiden rakentumista ja on tärkeää tarkastella, miten tuo yhteen kietoutuminen tapahtuu (mt., 34). Tämänkin tutkimuksen haastatteluaineistossa rahaan liittyy monia erilaisia merkityksiä, kuten raha elintason määrittäjänä, raha omana rahana tasa-arvoisten kulutusmahdollisuuksien, elatusvastuun jakamiseen osallistumisen tai taloudellisen itsenäisyyden tuojana. Myös aiempi tutkimus on tuonut esille, että raha on keino muokata puolisosuhdetta, mutta puolisosuhde puolestaan muokkaa rahaan liittyviä käytäntöjä suhteessa. Tämä tulee esille erityisesti erilaisissa elämän käännekohtissa, kuten parin yhteen muuttamisessa ja juuri lapsen syntymässä ja lapsen hoitojärjestelyissä, mutta myös tilanteissa, joissa joudutaan tekemään ratkaisuja siitä, kumman ura asetetaan etusijalle. Aiemmat tutkimukset tuovat esille myös rahasta puhumisen vaikeuden, mikä myös käsillä olevassa tutkimuksessa tulee esille. (Zelizer 2005, 34; Burgoyne 1990, 637-638; Smart 2007, 173, 179; Ruiner ym. 2011, 148-149; Pahl 2008, 578-579, 589; Sonnenberg ym. 2011, 574, 580-581; Vogler ym. 2008, 117, 138-140; Evertsson & Nyman 2014, 65, 67, 78-79; Nyman 2003, 84).

Kuitenkin Evertssonin ja Nymanin (2014) avopareja ja erillään asuvia pareja koskevan tutkimuksen mukaan erillisten rahojen järjestelmässä yhteistä taloutta koordinoidessaan puoliset keskustelevat suhteellisen paljon rahasta. Tutkimuksen mukaan puoliset ajattelevat, ettei toisen henkilökohtainen kulutus ja säästäminen ole yksityisasiasia vaan asia, jota toisella on oikeus kommentoida. Yksityisellä kulutuksella puolisosuhteessa on vaikutusta siihen, kuinka paljon rahaa jää puolisojen yhteiseen kulutukseen. Oman rahan kontrollista luopuminen edistää symbolisesti tärkeää, rakkautta ja sitoutumista osoittavana pidettyä yhteistä kulutusta. Erillisten rahojen taloudessa siitä päättäminen, mikä määrittää yhteiseksi kuluksi, on osa talouden koordinoitua. Toisaalta yksityisen ja yhteisen kuluttamisen rajojen hämärtyminen ilmentää osapuolten ymmärrystä siitä, mitä parisuhteessa oleminen tarkoittaa. (mt., 65, 70-72, 75.)

Raha saatetaan tuoda esille vastakkaisena tekijänä suhteessa esimerkiksi henkilökohtaisiin arvoihin (vrt. Hakovirta 2008, 92). Tämän tutkimuksen aineistossa äidit esittävät rahan kietoutuvan yhteen muiden ratkaisua määrittävien tekijöiden

kanssa, eikä se erityisesti työssä käyvien äitien perusteluissa näyttäyty erillisenä, muita perusteluja vastaan toimivana ja pakottavana tekijänä ratkaisulle. Sen sijaan julkisen keskustelun aineistossa erityisesti perhepoliittisten järjestelmien taloudellisella ohjaavuudella nähdään olevan merkittävä rooli ratkaisun kannalta. Tulonsiirtojen nähdään määrittävän pitkälti sitä, millainen ratkaisu on mahdollinen ja näin ne määrittävät osaltaan myös puolisojen välistä taloudellista suhdetta.

5.1 ÄITIEN PALUU ANSIOTYÖHÖN: PERHEEN ELINTASO JA ÄIDIN TALOUDELLINEN ITSENÄISYYS

Taloudelliset syyt esitetään aineistossa yhtenä, joskus ratkaisevana ja useimmiten pääasiallisesti muista syistä tehtyä valintaa tukevana syynä. Saaran puolison tuloina ovat suhteellisen pienet päivärahat ja hän itse työskentelee hyvin palkatulla alalla.

”Se, että kun mun mieheni tulot on tietysti aika minimaaliset (...), niin se on tietysti vaan tosiasia, et mun täytyy huolehtia perheen elättämisestä. Et mul ei sillä tavalla ollu sellasta vaihtoehtoa, et mä jäisin kolmeksi vuodeksi kotiin.” (Saara)

Äidin ansiotyöratkaisu ei ole valinnan tulos vaan näyttäytyy taloudellisista syistä itsestään selvänä. Erjan tapauksessa puolisojen välinen tuloero on pienempi, mutta määrittää kuitenkin ratkaisua.

”Taloudellisista syistä [lähdin töihin]. Koska me ostettiin isompi asunto, niin rahaa oli pakko saada vähän enemmän ja mul oli paremmat tulot kuin mun miehellä (...) et mä menin töihin [kun lapsi oli 9 kk]. (Erja)

Puoliso jäi kotiin puoleksi vuodeksi. Lasta haluttiin hoitaa vanhempainpäiväraha-kauden jälkeen jonkin aikaa kotona ja isän valikoituminen lapsen kokopäiväiseksi hoitajaksi esitetään puhtaasti taloudellisena ratkaisuna, jonka puoliset tekivät yhdessä ja jossa korostuu yhteinen talous. Talous asetti reunaehdoja, koska puoliset olivat ostaneet isomman asunnon. Tätä asunnon ostoa ei problematisoida vaan se esitetään itsestään selvänä asiana tässä vaiheessa. Problematisoimattomuus viittaa siihen, että asunnon vaihtaminen isompaan tässä vaiheessa kuuluu niin sanottujen esioletusten, sekä puhujan että kuulijan jakamien itsestään selvien käsitysten (vrt. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 70-71, Summa 1989, 105) piiriin. Tämän esioletuksen pohjalta Erjan ja myös Kian argumentaatio noudattavat syyn ja seurauksen logiikkaa.

”Töihin menon motivaatio, siis yksi syy, on se, että meillä on asuntolaina. Se on ehkä yks. Mehän lykättiin meidän lainanlyhennyksiä hoitovapaan ajalta. Siinä meni puolisen vuotta, että mä olin hoitovapaalla, niin maksettiin vaan korot ja pärjättiin näin. (...) Että sitä asuntolainaa pitää alkaa maksamaan pois.” (Kia)

Näissä ilmauksissa asuntolainan ottaminen esitetään ilman perusteluja välttämättömyytenä ja töihin menon välttämättömyys sen seurauksena. Asunnon ostamisessa voidaan painottaa myös omaa valintaa, kuten seuraavassa Isla:

”Se palkkatyössä käyminen mahdollistaa sellasta elintaso sitten, että voi niinku tehdä erilaisia asioita, mitä vois niukemmilla resursseilla tehdä. Ja voi elää levollisemmin. Ja tietysti se, et on mahdollista tässä elämänvaiheessa ostaa asunto, missä pystyy sit asumaan pidempään. Ja sen tyyppisiä asioita, mitkä ei olis mahdollisia, ellei olis palkkatyötä itselläkin.” (Isla)

Tässä perustelun logiikkana on edellä mainitun syy-seuraus -logiikan sijaan valinnan mahdollisuutta painottava keinon (ansaitseminen työllä) ja päämäärän (elintaso) logiikka. Kahdet tulot ovat keino hankkia rahaa esimerkiksi halutun kaltaiseen asuntoon ja ylipäänsä taloudellisen turvallisuudentunteen hankkimiseen. Samalla ilmaistaan, että yksilläkin tuloilla olisi selvitty, mutta silloin olisi asuttu muualla ja vähemmän levollisemmin. Paula tuo esille, että rahaan liittyvä levollisuuden tunne tai epävarmuuden poissaolo on myös lapsen etu. Työssä käyvät äidit eivät asetakaan rahaa ja lapsen hyvää vastakkain. Tällainen selitys on mahdollinen, kun äidin ansiotyön ja lasten päivähoidon yhdistelmä on yleisesti hyväksytty ja arvostettu ratkaisu (vrt. Autto 2007, 215; Raijas 2011, 562), eikä vain taloudellisen välttämättömyyden seuraus. Kuten Autto (mt.) sanoo, kun palkkatyö taloudellisen pakon sijaan alkoi merkitä naisen aseman turvaamista ja vapauden lähdeä, palkkatyön valitseminen ilman taloudellista välttämättömyyttä saattoi tulla moraalisesti hyväksytyksi. Edelleen Autton mukaan 1990 – luvun lopulla sekä sosiaalipoliitikot että Helsingin Sanomien pääkirjoitustoimittajat kannustivat äitejä menemään työmarkkinoille (mt., 215). Toisaalta monien kirjoittajien mukaan vaatimukset ovat ristiriitaisia ja äideiltä odotetaan sekä tuottavan työn tekemistä että merkittävän ajan antamista lapsille (Hays 1996, 4, 9; Repo 2009, 75; Connidis & McMullin 2002, 562; Faircloth 2014, 27). Aineistossa esimerkiksi Henni sanoo, että ansiotyöratkaisussa ”raha oli ratkasevin”, mutta hänkin esittää oman töihin lähtemisensä valintana sanoen, että suunniteltua remonttia, jonka maksaminen edellytti kaksia tuloja perheessä, olisi voitu siirtää. Näin sitaatti osoittaa sen, mitä Autto (2007, 215) edellä sanoo: on moraalisesti hyväksyttyä lähteä töihin ilman taloudellista pakkoa.

Äidin lastenhoitoa ja ansiotyötä koskeva valinta vaikuttaa samassa taloudessa asuvan puolison taloudelliseen tilanteeseen ja ajankäyttöön. Monet haastateltavat sanovat puolisonsa pitävän kysymystä silti äidin asiana, jolloin puoliset hyväksyvät kumman tahansa ratkaisun. Aineistossa tulee kuitenkin esille, että puoliset voivat olla myös erimielisiä siitä, millaista elintaso tulisi yhdessä tavoitella. Eeva esittää seuraavassa ratkaisuun liittyvän potentiaalisen erimielisyyden tilanteen.

”Ei, ei [hän olisi hyväksynyt kotiin jäämistä]. Että hän oli sitten, kun me puhuttiin (..) että totta kai mä meen niinku töihin, et missään tapauksessa mä en jätä menemättä töihin. Ja tota se on niinku ihan ajanhaaskausta, jos mä jäisin kotiin pitkäksi aikaa.” (Eeva)

Kotiin jääminen olisi merkinnyt pienempää asuntoa ja toisesta autosta luopumista. Eeva kuitenkin itsekin halusi töihin. Jos puoliso olisi ollut Eevan kotiin jäämisen kannalla: ”Niin sit varmaan mä olisin hitaammin hakeutunut. (...) Siin on aina vähän silleen, et yritetään niinku myötäillä.”

Rahaa tarkasteltiin usein perheen näkökulmasta, mutta siihen yhdistyy käsitys rahan ja puolisosuhteen yhteydestä toisiinsa. Haastattelun aikaan työssä ollut Kia sanoi, että jo vanhempainvapaalla hänen tulojensa alennuttua puolisojen ”piti tietyllä tavalla sulautua enemmän yhteen [taloudellisesti].” Hoitovapaalla, ”kun mulla tulotaso pieneni äitiysloman jälkeen, piti vielä enemmän yhteistä rahaa jakaa”. Kia sanoi edelleen, että hänellä oli koko ajan rahaa käytettävissään. ”En mä voi sanoa, et mulla ei ollut rahaa, et mä kituuttelin siinä, vaan me pantiin yhteen kaikki”. Samoin työssä käyvä Isla sanoi, että puolisojen keskinäiset rahakäytännöt ovat muotoutuneet ”vuosien varrella”. Heillä on ollut yhteinen tili ensimmäisen yhteisen asunnon ostamisesta lähtien, mutta molemmilla on edelleen myös omat tilit. Yhteinen tili on ”tavallaan merkki siitä, et jotenkin ollaan sitouduttu”. Usein av(i)oliiton vakiintuessa, erityisesti yhteisen asunnon ja yhteisten lasten myötä perheeseen tulevan rahan jakamisen käytännöt muuttuvat niin, että rahat käsitetään joko kokonaan tai osittain yhteisiksi (Ruiner ym., 2011,159; Nyman 2003, 84; Elizabeth 2001, 390-391; Raijas 2011, 560; Evertsson ja Nyman 2014, 71). Raijaksen (2011, 560) mukaan kyse on ajan myötä kehittyvästä puolisojen välisestä luottamuksesta. Yksilöllisistä talouksista luopuminen kokonaan tai osittain voidaan nähdä osoitukseksi sitoutumisesta ja rakkaudesta. Kuitenkin toisille yhteinen talous voi sen sijaan merkitä henkilökohtaisen identiteetin menettämistä. (Smart 2007, 179-180; Evertsson ja Nyman 2014, 75.) Ajatus (osin) yhteisestä taloudesta yhdistyy ansiotyön valinneiden äitien ajattelussa haluun antaa taloudellinen kontribuutio tuolle taloudelle.

Samalla kuitenkin yhä yleisempi odotus taloudellisesta riippumattomuudesta ja siihen liittyen elatusvastuun jakamisesta puolisojen kesken voi muodostua äitien kotia ja työtä koskevaa valintaa rajoittavaksi tekijäksi, kun naisen ansiotyö

muuttuu oikeudesta velvollisuudeksi. Mieselättäjämallin mukaan elävissä perheissä perheeseen tulevien rahojen katsotaan todennäköisemmin olevan yhteisiä kuin kahden elättäjän mallissa. Kahden elättäjän mallissa puolestaan ajatellaan useammin, että oikeus kulutukseen syntyy ansaitsemisen kautta (Sonnenberg ym. 2011, 579). Edelleen perhetalouksien kehittyminen suuremmassa määrin yksilöllisiksi asettaa kummallekin puolisolle vaatimuksen sekä taloudellisen kontribuution antamisesta perheelle että vaatimuksen itsensä elättämisestä. Nuoret parit ja erityisesti hyvätuloiset parit sekä avoliitossa asuvat parit omaksuvat muita useammin erillisten tai osittain erillisten tilien käytännöt (Pahl 2008, 577-578, 580; Rajas 2011, 560; Evertsson ja Nyman 2014, 65). Omista tuloista luopuminen jäämällä kotiin hoitamaan lasta voidaan nähdä vaikeana erillisten talouksien käytäntöä sovellettaessa.

Katri, joka olisi halunnut jäädä kotiin hoitamaan lasta, otti hoitolapsia, koska puoliso ei hyväksynyt kotihoidon tuella elämisen tilannetta, jossa toiset ansiotulot olisivat jääneet pois. Puoliso on Katrin mukaan sitä mieltä, että kotihoitoon ei ole varaa.

”Kyl mä oikeesti uskon, et meil olis varaa, koska mun miehel on tosi hyvät tulot, mut sen mielestä meil ei oo ikinä mihinkään varaa. Siis (...) meil on omat rahamme jotenkin, ja kyl lapsenhoidon jutut maksetaan yhdessä ja joskus [puoliso] jotain maksaa enemmän, mut aika lailla niinku puoliksi maksetaan kaikki, niin ehkä meil sillä tavalla ajateltuna ei olis ollu varaa.” (Katri)

Katrin mukaan heillä olisi ollut varaa kotihoitoon, jos raha olisi käsitetty yhteisenä. Koska heillä kuitenkin on, yhdessä aiemmin tehdyn sopimuksen mukaisesti, erilliset rahat ja puoliksi jaetut kulut, Katri ei olisi voinut huolehtia kotihoidon tuella omasta osuudestaan. Siksi hänen mukaansa ansiotyöratkaisu muodostui taloudelliseksi välttämättömyydeksi. Hän myös sanoo:

”Et en mä oo ikinä ollut sellanen, et haluaisin sen rahoista puolia tai silleen. Mut et kyllä must tuntuu, et jos olis toisinpäin tilanne, niin mulle olis itsestään selvää, et mä niinku jotenkin jakaisin perheelle ne mun rahat.”

Samalla hän kuitenkin arvostaa sitä, ettei ole puolison rahoista riippuvainen. Hän sanoo lapsen tulon muuttaneen ajattelutapaa yhteisen talouden suhteen ja olisi itse ollut valmis jäämään kotihoidon tuelle ja hyväksymään, että puoliso maksaa sinä aikana suurimman osan kuluista. Kuten Evertsson & Nyman (2014, 76) sanovat, puoliset arvioivat muutostilanteissa keskinäisen talouden hallinnan järjestelmänsä uudelleen ja saattavat muuttaa sitä. Tässä tapauksessa vain Katri

olisi ollut valmis muutokseen, mutta puoliso halusi pitää kiinni aiemmin sovitusta järjestelmästä, mikä aiheuttaa vähemmän ansaitsevalle osapuolelle ongelmia ja tässä tapauksessa estää Katria jäämästä hoitovapaalle.

Kuten edellä tulee esille, kulutusmahdollisuuksien tasa-arvo puolisosuhteessa ja toisaalta taloudellinen itsenäisyys voivat joutua keskenään ristiriitaan ja puolison kanssa tehdyt sopimukset voivat asettaa reunaehdoja henkilökohtaisille ratkaisuille. Elizabeth (2001, 407-408) sanookin, että tasa-arvon ja autonomian päämäärät ovat jännitteissä suhteessa toisiinsa, koska taloudellinen itsenäisyys riippuu sekä yhteisen kulutuksen tasosta että omasta tulotasosta. Myös Raijas (2011, 560) sanoo, että kulujen puolittaminen voi tuntua vähemmän ansaitsevasta puolisoista epäoikeudenmukaiselta, koska se johtaa puolisojen väliin elintasoeroon. Evertssonin ja Nymanin (2014, 80) mukaan osa erillisten rahojen käytäntöä noudattavista puolisoista liudentaa erillisten talouksien rajaa turvaamalla kummallekin tuloista riippumatta joko saman tai kohtuullisen elintason. Katri pohtii tilanteen oikeudenmukaisuutta ja mukautuu eksplisiittisin ja implisiittisin neuvotteluihin aiempiin yhteisiin sopimuksiin, vaikka ei olekaan niihin tyytyväinen (vrt. Wiesmann ym. 2008, 343, 349). Hän luovii tilanteessa hankkimalla hoitolapsen, jolloin voi toteuttaa haluamansa kotihoidon samalla kun toteuttaa sopimukseen liittyvää vaatimusta elättää itsensä ja osallistua myös yhteisiineluihin.

Puolisojen omaksumat rahan jakamiseen liittyvät käytännöt voivat olla merkittävässä roolissa valinnan reunaehtoina. Erillisten talouksien ajattelutavassa molempien puolisojen osallistuminen elättäjyyteen voi säilyä moraalisenä velvollisuutena. Ansaitseminen kunnan kansalaisuuden osoituksena on ristiriidassa perinteisen hyvän äidin määrittelyn kanssa (vrt. Autto 2007, 214-215). Haastatellun Maarian mukaan työssä käyminen on aikuisen velvollisuus. Kia puolestaan sanoo: ”Tasavertaisessa taloudessa (...) minunkin palkkaa tarvitaan siihen valittuun asuntoon”. Isla ilmaisee saman ajatuksen: ”(...) et halua antaa sen oman osansa siihen”. Tasa-arvo merkitsee heille elättäjyysvastuun jakamista puolison kanssa. Myös Gatrellin (2005, 154) brittiäitejä koskevassa tutkimuksessa osa ansiotyöhön päätyneistä äideistä koki, että olisi ollut väärin puolisoa kohtaan jättää tälle elatusvastuu kokonaan.

Elättäjyyden jakamisen katsotaan oikeuttavan päätöksentekoon osallistumisen, kuten myös Essi sanoo.

”Mä en halua elää hänen siivellään. Et kyl mä haluan, et mul on sitten omia tuloja. (...) Et jotenkin se, omat tulot, niin sitten myös asettaa itsensä taas tasa-arvoiseksi keskustelukumppaniksi.” (Essi)

Myös Gatrell (2005, 166) sanoo, että naiset kokevat ansaitsemisen tuovan päätöksentekovaltaa puolisojen välisissä neuvotteluissa. Omat tulot nähtiin keskei-

senä tasapainon säilyttämisen välineenä. Gatrellin mukaan tämä motivoi naisia töihin silloinkin, kun puolison tulot oli katsottu riittäviksi perheen elatukseen. (mt., 164.) Lisäksi omien tulojen katsotaan tuovan taloudellisen itsenäisyyden. Laura kertoo haluavansa omat tulot, koska ei halua olla toiseen sidoksissa taloudellisesti. ”Mulla on ollu hirveen tärkeä, et on omaa, tulee jostain itselle, omalle tilille suoraan rahaa.” Osa naisista peilasi tilannetta oman äitinsä tilanteeseen, eivätkä he halunneet elää äitinsä tavoin puoliosastaan riippuvaisina (vrt. myös Gatrell 2005, 166). Evertssonin & Nymanin (2014, 75) mukaan puoliset pitävät omaa rahaa tärkeänä voidakseen kuluttaa haluamallaan tavalla ja osoittaakseen riippumattomuutensa.

Omat rahat ovat mahdollisuus hallita sekä omaa että perheen taloutta. Elizabethin (2001, 390) mukaan taloudellisen tasa-arvon ulottuvuudet ovat tasa-arvo suhteessa taloudellisten resurssien käyttöön, suhteessa henkilökohtaiseen kulutukseen, suhteessa taloudellisten resurssien kontrolliin ja suhteessa taloudellisen kontribuution arvoon. Erja, joka palasi töihin vanhempainloman jälkeen miehen jäädessä kotiin, sanoi että toisinpäin tilanne olisi ollut hänelle itselle taloudellisesti hankala. Taloudelliseen itsenäisyyteen tottuneet naiset (vrt. Raijas 2011, 562) eivät välttämättä halua luopua omista tuloista.

”Mä luulen, että mulla olis ollut enemmän stressiä [jos vain puoliso olisi ansainnut], koska mä oon aina hoitannut raha-asiani jämäptisti. Että hän on vähän sellainen leväperäisempi (...) et mä olisin varmaan stressannu siitä sit paljo enemmän.” (Erja)

Myös Julia oli iloinen ansaitessaan jälleen. Hän oli kuitenkin ollut valmis yhden hoitovapaavuoden taloudellisiin menetyksiin. Raha oli yksi, mutta ei ainoa syy siihen, että hän palasi töihin lapsen ollessa kaksivuotias. ”Kyl mua ainakin niinku ittee välillä korpes, et mul ei oo rahaa [hoitovapaalla]”, hän sanoi. Samalla hän sanoo, että selkeä rahan jakamisen järjestelmä on ollut hänelle tärkeä, jotta rahasta ei tarvitsisi puhua jokaisessa uudessa tilanteessa erikseen. Hoitovapaaratkaisussa kumpikin tiesi, mitä se tulisi merkitsemään sekä yhteiselle että kummankin omalle taloudelle. Julia jakoi puolisonsa kanssa yhteiset kulut niin, että kumpikin maksoi tuloihinsa suhteessa olevan prosenttiosuuden niistä. Näin maksettavaksi sovittujen yhteisten kulujen lisäksi kummallekin jäi tuloistaan henkilökohtaisesti käytettävissä olevaa rahaa. Julia oli tyytyväinen rahan jakamisen tapaan. Hän piti sitä selkeänä ja oikeudenmukaisena. Puoliso hyväksyi Julian hoitovapaalle jäämisen ja sen, että hänen osuutensa yhteisistä kuluista kasvoi tuona aikana.

Naisten käsitys siitä, että itse ansaittu raha tuo taloudellista valtaa perheessä, saa tukea tutkimustuloksista. Useiden tutkijoiden (Sonnenberg ym. 2011, 573; Sonnenberg 2008, 536, 548; Burgoyne 1990, 635-635, 662-663; Elizabeth

2001, 390, 407-408) mukaan taloudellinen valta perheessä on usein sidoksissa osapuolten ansiotasoon. Edelleen näiden tutkimusten mukaan jopa silloin, kun rahan on sovittu eksplisiittisesti olevan yhteistä, kumpikin puoliso on taipuvainen ajattelemaan, että enemmän ansaitsevalla puolisoilla on suurempi oikeus näihin yhteisiksi nimettyihin rahoihin. Näin osapuolet säätelevät psykologisen omistajuuskäsityksensä mukaan omaa kulutustasoaan (Burgoyne 1990, 663). Samanaikaisesti saatetaan silti tukea ajatusta siitä, että perheessä puolisojen elintason tulisi olla sama. Haastatteluaineisto osoittaa, että näiden ristiriitaisien käsitysten yhteen sovittaminen tuottaa ambivalenssia, joka osaltaan näyttää vaikeuttavan rahaneuvottelujen käymistä.

Rahasta saatetaan puhua myös kieltämällä sen merkitys ratkaisulle.

”Ja sitten periaatteessa moni palaa töihin niinku rahallisen syyn takia, se on jotenkin hyväksyttävämpää. Mut kun periaatteessa me olis voitu ihan hyvin tulla toimeen ilmankin, et kyse oli vaan mun halusta. (...) Itse asiassa mä en kyllä palannu sen [rahan]takia, et mä olisin kyllä voinnu elää isännän rahoillakin vähän aikaa. Et mä halusin palata.”
(Jatta)

Jatan mukaan puoliso ansaitsee enemmän ja maksaa kaikki yhteiset kulut, mutta tämän pitkien työpäivien vuoksi monet arjen taloudellisetkin päätökset ovat Jatan vastuulla. Jatta kuvasi perheen taloudellista tilannetta hyväksi, mutta asuntolainan vuoksi kumpikin puolisoista piti hyvänä suhteellisen aikaista töihin paluuta. Paluun tarkka ajankohta oli Jatan mukaan hänen oma valintansa. Muutamien kuukausien kotihoitoaika olisi ollut myös mahdollinen. Omista tuloista saatetaankin olla valmiita luopumaan joksikin aikaa, vaikka niitä pidettäisi periaatteessa tärkeinä.

Auri halusi kotihoidon tuella eläessäänkin elää omilla rahoillaan, vaikka se merkitsi hänelle taloudellista niukkuutta.

”Must olis tuntunnu kuitenkin, et en mä olis kehannu ostaa sit mitään, mä olisin joutunnu aina selittää, et mä käytin nyt sun tiliä, et mä ostin itselleni jotain.” (Auri)

Vaikka taloudellisesta niukkuudesta olisi kärsitty kotihoitoaikana, taloudellisia syitä ei välttämättä nimetä ansiotyövalinnan syyksi. Taloudellisesta niukkuudesta huolimatta Auri halusi hoitaa lapsen kotona kaksivuotiaaksi asti ja paluuta määritti hänen mukaansa rahan liittyvien syiden sijaan muut asiat. Raha oli ”vain” seuraus muilla perusteilla tehdystä ratkaisusta. Myös Nyman (2003, 92) sanoo, että raha ei aina ohjaa naisten työtä koskevia ratkaisuja.

Nekin äidit, jotka sanoivat talouden vaikuttaneen töihin hakeutumiseen, sanoivat, ettei se ollut ratkaisevin tai ainoa syy. ”Mä väitän, ettei se kuitenkaan koskaan ollut semmoinen niinku suurin syy”, sanoo Kia. Isla puolestaan sanoo: ”En ehkä pidä rahaa suinkaan ainoana motivoivana tekijänä”. Paula, jolle oma raha oli olennaista, sanoo: ”Ei oo myöskään ollu semmosta niinku taloudellista tilannetta, et olis niinku pakko pian mennä takasin töihin, tai ei oo niinku ns. varaa olla hoitovapaalla.” Laura sanoo pohtineensa pitkään töihin palaamista ja sanoo, että olisi voinut jäädä kotiinkin ja lisäksi puoliso olisi hyväksynyt rooliseen ainoana elättäjänä olemisen.

Se, että äidit arvostavat hyvää elintasoja ja pyrkivät taloudellisen vastuun jakamiseen ja itsenäiseen talouteen, limittyvät toisiinsa. Ne ovat kolme eri asiaa, joihin liittyvää valtaa äidit arvostavat samalla kun he usein sanovat, että raha ei ollut heidän tapauksessaan töihin lähtemisen ainoa tai ratkaisevin motiivi. Myös Saara, joka sanoi, että hänen ansiotyönsä oli perheelle välttämätön, sanoi, että työnteolle on muitakin syitä.

”Joku semmoinen, et mä jäisin ihan pelkästään kotiin, mä luulen, et se ei kuitenkaan ehkä olis se mun juttu. Jotain pientä kuitenkin tekisin ihan varmasti. (Saara)

Tulkinta voi olla myös se, että koska töitä joka tapauksessa halutaan tehdä, kysymys siitä, olisiko varaa jäädä kotiin, ei ole olennainen. Samalla tiedostetaan hyvät puolet, joita kaksiin tuloihin liittyy. Henni sanoo rahan olleen ratkaisevin tekijä töihin paluulle, mutta pohtii myöhemmin: ”Kuitenkin mä olin ajatellut, et jos mul olis hirveesti rahaa, niin mä olisin kolme vuotta kotona, niin todennäköisesti nyt ajateltuna, vaikka mulla olis rahaa, niin en mä.” Gatrellin (2005, 155) mukaan äitien ansiotyövalintaa motivoi rahan ohella tai rahaa enemmän esimerkiksi palkitseva ura.

Raha on siis mukana ansiotyöratkaisun perusteluissa, mutta rahaperusteluun liittyy lähes aina selitys siitä, että muut tekijät olivat myös tärkeitä tai tärkeämpiä, jolloin raha mielletään ratkaisun myönteiseksi seuraukseksi. Äidin ansiotyö perheessä voi olla myös välttämätöntä, kuten Saara sanoi, mutta välttämättömyys ei muutu rajoittavaksi kahleeksi, jos työlle on muita, itselle sisäisesti rahaa merkityksellisempiä motiiveja. Raha näyttäytyy olennaisena asiana sekä ansiotyötä ja lapsenhoitoa koskevan valinnan että puolisosuhteen muotoilun kannalta. Kuitenkin yleinen rahan ratkaisuuden kieltäminen johtaa kysymään, mitkä ovat muut ja ehkä ratkaisevammimmat tekijät, jotka johtavat tehtyyn ansiotyövalintaan lapsen ollessa kaksivuotias.

5.2 YHTEISET RAHAT MAHDOLLISTAVAT ÄIDILLE LAPSEN KOKOPÄIVÄISEN HOITAMISEN

Rahamotiivi saa erilaisen merkityksen, kun sillä perustellaan äitien valintaa hoitaa lasta kokopäiväisesti ansiotyöhön lähtemisen sijaan. Näin toimineiden äitien mukaan ratkaisu on mahdollinen, koska puolisoilla on riittävät tulot koko perheen elättämiseen tai koska puoliset yhdessä tai äidit henkilökohtaisesti ovat valmiita elämään aiempaa alhaisemmalla elintasolla. Tasa-arvoa ei määritellä henkilökohtaisten tulojen kautta vaan mahdollisuutena tehdä itselle sopivia valintoja. Tasa-arvoksi voidaan nähdä myös kulutusmahdollisuuksien tasa-arvo, joka mahdollistuu, kun puolison tulot nähdään yhteisinä. Voidaan myös sanoa, että taloudellisesta tasa-arvosta luovutaan väliaikaisesti, koska mahdollisuus hoitaa omaa lasta kotona nähdään tärkeämpänä. Tarkastelen äidin ratkaisua hoitaa lasta kokopäiväisesti ensin perheen elintason ja sitten äidin henkilökohtaisen elintason näkökulmasta.

Lasten hoitaminen kotona ja siihen liittyen puolison tuloilla eläminen on helpompaa, kun perheeseen tulevat rahat nähdään yhteisinä. Evertssonin & Nymanin (2014, 77) tutkimuksen mukaan parit saattavat määritellä toisen tulot yhteisiksi tilanteessa, jossa toisen tulotaso laskee. Käsillä olevaan tutkimukseen haastatellut lapsia kokopäiväisesti hoitavat äidit sanoivat kummankin tekevän oman osuutensa perheen hyväksi omalla tavallaan. Tulot on helpompi kokea yhteisiksi, jos työssä käyvä puoliso ilmaisee eksplisiittisesti halunsa jakaa ne puolison kanssa (vrt. Ruiner ym. 2011, 156-157; Burgoyne 1990, 661).

”Mun mies on sitä mieltä, että hänen palkkansa on mejän molempien palkka. (...) Et mun ei oo koskaan tarvinnu ajatella, et mulla ei olis rahaa, vaikken mä itse tienaaa mitään. Et me ajatellaan, et meidän perhe on niinkun yksikkö.” (Pihla)

Perheen rahataloutta koskevien tutkimusten mukaan (enemmän) ansaitseva puoliso voi luopua ansaitsemastaan tulosta halutessaan edistää symbolisesti tärkeää yhteistä kulutusta. Yhteinen kulutus nähdään rakkauden ja sitoutumisen ilmauksena. (Evertsson & Nyman 2014, 75 -76; Ruiner ym. 2011, 149-150, 154). Haastateltujen äitien mukaan mukaan se, että juuri he jäivät kotiin, on tilanteeseen liittyvä pragmaattinen ratkaisu. Siihen liittyen puolison palkkaa jakamalla tunnustetaan lastenhoidon arvo yhtäläiseksi palkkatyössä käymisen kanssa. Haastatellut äidit pitivät hyvää rahatilannetta ja puolison kanssa sovittuja hyvänä ja oikeudenmukaisena pidettyjä rahan jakamisen käytäntöjä valinnanvapauden mahdollistavana tekijänä. Tällöin asema oman lapsen hoitajana ilman välttämättömyyttä käydä töissä saatetaan nähdä etuoikeutettuna. Jos puolison

tulot ovat hyvät tai jos puolisoille tai itselle on ehtinyt kertyä säästöjä, taloudellista uhrausta ei koeta merkittävänä.

”Tietysti taas tästä pitkästä työhistoriasta johtuen, niin, vaikka ei sitä rahaa ylen määrin ole, mutta on sitä kuitenkin silleen pikkasen ollut säästössä, ettei ole tarvinnut mistään tommosesta ihan niinkun normaalista elämänlaadusta. Että ei nyt varmaan käydä yhtä usein ulkomailla kuin ennen. Mutta siis, ettei nyt tarvii niinku ihan hirveesti sitä penniä venyttää. Koska eihän niillä tuilla, niin eihän niillä kukaan nyt selviä. Että kyllä se on tietenkin aina on taloudellinenkin kysymys siinä mietittävänä.” (Senni)

Taloudellinen kysymys ei tällaisissa tapauksissa perustelujen mukaan niinkään ole se, onko kotihoitoon varaa, vaan se, halutaanko kotihoitoon sijoittaa sen vaatima summa rahaa. Ajattelutapa korostaa valintaa: kotihoito ei ole normi, jota tulisi pyrkiä mahdollisuuksien mukaan noudattamaan, vaan henkilökohtainen valinta, joka tehdään haluttaessa.

”Mä oon ajatellut, että se on mun työ tällä hetkellä, niinku kotiäitiys. Mä itte arvostan sitä työnä hirveen paljon. Mä en tiedä, jos mä maksaisin jollekin, mä en tiedä, mitä mä maksaisin. (...) Jos se mun mielest olis hyvä ihminen, mä maksaisin määrättömästi. (...) Me ollaan tiimissä, mä teen niinku oman osuuteni. (...) Mut meil on tietyt säännöt ja tietyt asiat, jotka mun mielestä pitää toteutua, et se toimii.” (Noora)

Haastatteluissa tulee esille, että itselle tärkeänä pidettyä mahdollisuutta hoitaa lapsi kotona ei haluttu uhrata tulevaisuuden taloudellisen hyvinvoinnin varmistamiselle. Ilmaisusta päätellen se, paljonko kotihoito tarkalleen tulee maksamaan, ei ole olennaista, koska hyvän hoidon arvo on ”määrätön” (vrt. Zelizer 1981, 1038). Taloudellisesti kallis ratkaisu oikeutetaan sillä, että ratkaisu tuntuu kyseisenä hetkenä oikealta ja hyvältä. Zelizerin (mt., 1038) mukaan normatiivinen ajatus lapsen emotionaalisesta ja moraalista arvosta tekee mahdolltomaksi lapsenhoidon rinnastamisen sen vaatimiin kustannuksiin.

Asiasta saatetaan neuvotella eksplisiittisesti yhdessä. Sennin mukaan: ”Kylähän se oli tietysti sellanen, siis siinä mielessä yhteinen päätös, että todettiin, että sitten eletään vähemmällä”. Myös Tean mukaan päätös oli yhteinen: ”Sitten jää jotain sellasta tekemättä, mitä on ennen tehnyt”. Tean perusteluissa kotihoiatoratkaisu oli taloudellisesti haastava, mutta se johtui myös siitä, että samaan aikaan oli ostettu isompi asunto, josta ”ei tarvii tilan takia muuttaa koskaan pois”. Nämä isot taloudelliset ratkaisut yhdessä ovat tehneet pärjäämisestä ”jotenkuten pärjäämistä”.

Kun ratkaisu on tehty yhdessä, äitien mukaan molemmat puoliset ovat sitoutuneet elintason laskuun. Osa haastatelluista kertoo elintason olevan edelleen hyvä. Osa puolestaan sanoo, että ratkaisu edellyttää muutoksia arjen kulutukseen, mutta sitä ei välttämättä pidetä ongelmana, jos näin toimimalla lapsi voidaan hoitaa kotona. Haastattelun aikaan jo töissä oleva Liisa, jonka puoliso hoitaa lasta kotona, kuvaa yhdessä tehtyä kotihoitoratkaisua taloudellisesta näkökulmasta seuraavassa:

”Kyllä mun mielestä kyse on myös valinnoista. Että jos joku sanoo, ettei ole varaa. Se ei välttämättä mee niin. Ei ole varaa, jos on joku iso asuntolaina, mutta voisi kysyä, tyydyttäisikö ihmisiä joku vähempi. (...) Silti mä olen sitä mieltä, että jokainen tekee. Eihän sitä voi tietää, mikä on toisen hyvä elämä. Toinen tarvii sen omakotitalon ja paljon sitä, mitä me ei tarvita. (...) Meillä olisi järjestetty asiat niin, että olisi tilanteessa kuin tilanteessa ollut mahdollista, että lapsi on kotona.” (Liisa)

Elintason laskeminen rinnastetaan mahdollisuuteen hoitaa lapsi kotona ja tässä rinnastuksessa kotihoitoa pidetään tärkeämpänä kuin kaksien tulojen tuomaa elintasoaa. Vanhempainvapaalta työhön lähtenyt Krista, joka puolen vuoden jälkeen irtisanoutui työstään ja jäi kotiin lapsen kanssa, sanoi: ”Ura ja raha ja kaikki, se ei tuottanut tyydytystä.” Taloudelliseen uhraukseen liittyy ajatus, että tässä vaiheessa ollaan mieluummin kotona. Edellä siteerattu Liisa sanoi, että hän olisi ollut kolmannenkin vuoden kotona, jos puoliso ei olisi halunnut viimeistä hoitorahavuotta itselle. Kotona lasta hoitava Elisa asetti rahan ihmissuhteita vastaan sanomalla arvostavansa ”ihmisten välistä kommunikaatiota eikä sitä rahaa tai sen kautta tulevaa onnea”.

Omien tulojen puuttuminen voidaan kokea ongelmalliseksi, koska tilannetta pidetään yleisesti merkinä epätasa-arvosta. Noora kuvaa perheensä työnjaon käytäntöjä ”omalaatuisena feminisminä”. Tämän voi tulkita niin, että tasa-arvon periaatteet ovat tärkeitä (vrt. Jallinoja & Widmer 2011, 241) mutta se ei merkitse ehdottomuutta sen suhteen, että kummankin tulee ansaita joka tilanteessa omat rahansa. Näyttää siltä, että sekä ansiotyön tekeminen että toisaalta pienten lasten hoitaminen kotona ovat yhtäaikaista ihanteita (vrt. Repo 2009, 74, 76), mutta erityisesti pitkälle koulutettujen naisten kohdalla lasten hoitaminen kotona näyttäisi vaativan enemmän perusteluja (Alasuutari 2003, 67).

”Et mä oon yrittäny miettiä niit itselleni tärkeitä parametrejä siinä. Et en mä koe, jos mul ei oo omaa rahaa, niin ei se silti mun mieles tarkoita, et mä oon joku talebanvaimo. Et kun se on mun tietoinen valinta. (...) Et mun elämä on mun mielestä hyvää monella tavalla.” (Noora)

Noora ja Pihla kritisoivat ajatusta, että naisen tulisi myös pienten lasten äitinä ansaita omaa rahaa. Samalla he kritisoivat ajatusta, että joku muu voisi määrittellä, miten heidän pienten lasten äiteinä tulisi elää. He pitivät tässä vaiheessa mahdollisuutta hoitaa lasta tärkeämpänä kuin ansaitsemista (vrt. Nyman 2003, 92). Noora joutuu määrittelemään feminismiin jotenkin muuten kuin taloudellisenä itsenäisyytenä, jota tavallisesti korostetaan puhuttaessa puolisojen välisestä tasa-arvosta. Tässä voidaan nähdä dissosiaation (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 411) alkuasetelma, tasa-arvon käsitteeseen omassa elämässä sisältyvä risiiriä, joka tulisi ratkaista jollakin tavalla. Myös Smart (2007, 175-177) sanoo, että henkilökohtaiset merkitykset voivat kyseenalaistaa sosiaaliset merkitykset. Smartin kuvaamat naiset saattoivat lähteä töihin saadakseen omaa rahaa, jonka käytöstä voi päättää itse. Mutta he saattoivat myös jäädä kotiin. He kysyivät, mitä he tekisivät taloudellisella riippumattomuudella, koska olivat tyytyväisiä senhetkiseen asemaansa perheessä.

Tean mukaan yhteinen lapsen kotihoitopäätös oikeuttaa hänet käyttämään puolison ansaitsemia rahoja samalla tavalla kuin puoliso itsekin niitä käyttäen. ”Mä en koe sitä ees mitenkään ikäväksi, että mä olen tälleen hänen armoillaan. Niin kuin jotkut äidit sanoo, että on aina tosi nöyryyttävää, jos joutuu mieheltä pyytämään talousrahaa.” Se, että rahat tulevat nimenomaan miehen tilille, näytetään hänelle käytännön järjestelyinä eikä symbolina miehen suuremmasta oikeudesta rahoihin.

Kotihoitoratkaisun yhteydessä ei kuitenkaan aina sovita rahan jakamisesta eksplisiittisesti. Jos työssä käyvä puoliso ei ehdota maksavansa aiempaa enempää yhteisistä kuluista ja/tai osaa kotiin jäävän äidin henkilökohtaisista kuluista, äiti, usein implisiittisten neuvottelujen (vrt. Wiesmann ym. 2008, 343, 358) tuloksena, sovittaa toimintansa tähän. Äiti reflektoi tilannetta, mutta ei ota sitä puolison kanssa välttämättä puheeksi. Hän saattaa esimerkiksi käyttää säästöjään rahoittaakseen kotihoitoa.

Osassa haastateltujen äitien perheitä työssä käyvä puoliso maksaa kotihoitoaikana asumiskulut, mutta suuri osa talouskuluista ja äidin henkilökohtaiset kulut jäävät äidille. Näinkin ratkaisu vaikuttaa enemmän ansionsa menettäneen äidin talouteen kuin ansiotyössä jatkavaan puolisoon, joka Burgoynen (1990, 655, 662-663) mukaan kokee ansaitsemiensa rahojen olevan enemmän hänen omiaan kuin puolisolle kuuluvia. Kun puoliset sopivat perheeseen tulevan rahan olevan yhteistä, he antavat samalla kotityölle saman arvon kuin palkkatyölle. Tasa-arvon kokemus liittyy tällöin yhteiseen sopimiseen, keskinäiseen kunnioitukseen ja mahdollisuuteen tehdä valinta (vrt. Smart 2007, 175-177, 182; Ruiner ym. 2011, 156-157).

Aineisto osoittaa, että äidit, jotka kokevat ambivalenssia suhteessa puolison tuloilla elämiseen, ovat tyytyväisiä kotihoitoratkaisuun samalla kun he ovat tyytymättömiä siitä koituvaan puolisojen keskinäiseen taloudelliseen epätasa-arvoon.

Raha-asioista voi olla vaikea puhua, ja erityisesti pienempituloiselle osapuolelle on usein vaikeaa ottaa esille kysymystä suurempituloisen osapuolen tulojen jakamisesta (Repo 2003, 71). Kotihoidosta sovittaessa puoliset eivät välttämättä keskustele mahdollisuudesta jakaa perheeseen tulevat rahat uudella tavalla toisen tulojen jäädessä pois. Tämä puolestaan saattaa johtaa epätietoisuuteen omasta oikeudesta kuluttaa perheeseen tulevia rahoja henkilökohtaisesti yhtä paljon kuin puoliso. Osa haastateltavista sanoi, etteivät he halunneet pyytää puolisoa jakamaan tulojaan.

”Mul on ehkä vähän poikkeuksellinen tilanne. Et mun mies tienaa sen verran hyvin. Et se on ehkä sen tasa-arvon kannalta ollu, noihin raha-asioihin liittyen ehkä ainoo, mitä mä olen joskus miettinny. Et olisko se jotenkin oikeudenmukaista, et hänen palkkaansa jotenkin tasattais enemmän, niinku et se antais mulle rahaa. Et koska mullahan on nyt tilil suurin piirtein nolla euroo. (...) Et joku toinen ei ehkä kestäis tämmöstä. Mut mä kestan. Et sit mä vaan ostan vähän halvempaa.
(Meeri)

Oma taloudellinen tilanne nähdään ongelmallisena, mutta sen vuoksi ei kuitenkaan olla valmiita palaamaan töihin. Esimerkiksi edellä siteeratulla Meerillä on vakinainen työ, joten paluupäätöskään olisi ollut mahdollinen. Mette oli sopinut puolisonsa kanssa samasta elintasosta, mutta ajatus ei toteutunut.

”Kuitenkin, ei se mene niin. Hän voi ostaa uuden iPodin tai jotakin uutta ja ajattelen, että se on hänen rahaansa ja hän haluaa käyttää sitä itse. Mutta enhän minä voi ostaa uutta puhelinta. Ostan sitten, mitä tarvitsen, kun menen töihin. En tiedä, miksi naiset eivät halua pyytää rahaa. Rahan pyytäminen mieheltä tuntuu tosi pahalta.” (Mette)

Myös aiempien tutkimusten mukaan parit pyrkivät usein taloudelliseen tasajakoon tai pitävät sitä ihanteena, mutta samalla tuodaan esille, että taloudellisten resurssien kontrolli jakautuu epätasaisesti (Sonnenberg 2007, 537; Burgoyne 1990, 662; Sonnenberg ym. 2011, 579; Vogler ym. 2008, 138). Yhtäläisen kulutustason ja toisaalta taloudellisen autonomian tavoitteet ovat jännitteisessä suhteessa toisiinsa (Elizabeth 2001, 398, 407; Repo 2003, 72-73). Jännitettä näyttää olevan vaikea ratkaista. Haastatellut äidit tuovat esille ambivalenssin näiden periaatteiden välillä. Kun puolison tuloja käytetään, se oikeutetaan yhteisen päätöksen ja samanarvoisen kontribuution ajatuksella: lapsen hoitaminen on yhtä arvokasta kuin ansioityössä käyminen, kuten Pihla ja Tea sanovat.

Vaikka kulutusmahdollisuuksien epätasaisuutta pohditaan, rahaa ei välttämättä oteta puheeksi. Tilannetta reflektoidaan ja siihen mukaudutaan tavalla,

jota Wiesmann (2008, 343) kuvaa implisiittisiksi neuvotteluiksi. Kyse ei siis ole tähän liittyvän perheikäytännön refleктоimattomasta noudattamisesta, mutta ei myöskään eksplisiittisistä neuvotteluista. Erikan mukaan asiaa ei nosteta esille, koska: ”Se on vaikeet ottaa kyllä. (...) Ja sit kun mä oon aina ollu sellanen itsenäinen, kuitenkin, raha-asioissa ja muissa.” Rahan pyytämisen vaikeus tai vastaanottamisen haluttomuus selittyykin Elizabethin (2001, 397-398) ja Ludwig-Mayerhoferin ym. (2011, 374-375) mukaan sillä, että naiset ovat omaksuneet ajatuksen taloudellisesta itsenäisyydestä ja pitivät sitä myös tasa-arvoisen suhteen merkinä.

Tämänkin tutkimuksen aineistosta ilmenee, että kyvyttömyyttä elättää itsensä pidetään jonkinlaisena epäonnistumisena jopa siinä tilanteessa, että puolison kanssa on sovittu lapsen hoitamisesta kotona. Äidit saattavat asettaa itselleen taloudellisen itsenäisyyden vaatimuksen ja pitävät sitä tärkeämpänä kuin tasavertaisia kulutusmahdollisuuksia suhteessa puolisoon. Neuvottelut saattavat jäädä implisiittisiksi sen suhteen, mikä olisi oikeudenmukainen tapa jakaa rahat. Nyman & Evertsson (2014, 76) sanovat, että toisille oikeudenmukainen jakaminen tarkoittaa kulujen maksamista puoliksi ja toisille se tarkoittaa kummankin osallistumista yhteisiin kuluihin ansiotasojen mukaisessa suhteessa tai niin, että kummallekin jää yhtä paljon rahaa henkilökohtaiseen kulutukseen. Lisäksi Nymanin & Evertssonin (mt., 76) mukaan käsitys oikeudenmukaisesta jakamisesta muuttuu ajan myötä erilaisten tilanteiden tullessa eteen.

”Ei oo yhteistä tiliä, mutta käytännössä se on muodostunut niin, että mun mies maksaa laskut ja mä käytän sen mun kolme ja puolsataseni ruokaan niin kauan kuin se riittää, ja sen jälkeen mun mies ostaa ruokaa. Tarvittaes mä pyydän siltä rahaa. Ja se rahan pyytäminen on tässä se kaikkein ärsyttävin homma mulle. (...) Ei ehkä miehelle mutta mulle. Et meil on jäänyt ehkä vähän kesken se, et jos mä nyt niinku ajattelen jälkikäteen, et olis pitänyt tehdä silleen niinkun alun perin selväksi nää raha-asiat. Et olisi ollu vaikka se ruokatili tai jotain, koska se on paljon vaikeampi pyytää sitä rahaa kuin ottaa sitä sieltä tililtä, vaikka se on sama asia.” (Erika)

Se, missä määrin parit kiistelevät rahaan liittyvistä järjestelyistä, osoittaa konfliktiin joutuneita intressejä ja parien rahalle antaman merkityksen. Tutkittavien omat tulkinnat tulisi Smartin mukaan ottaa vakavasti sen sijaan, että vain tutkijan oma tulkinta sukupuolten välisestä eriarvoisuudesta huomioitaisiin. (Smart 2007, 177; vrt. myös Harris 2009, 220.) Aineistossa näkyy haastateltavien tietoisuus näistä (tutkijoiden tai julkisen keskustelun välittämistä) ”yleisistä tulkinnoista”. Äidit vastustavat niitä omilla merkityksenannoillaan. Kun yhteisillä rahoilla eläminen sujuu kitkatta, ulkopuolisen arvio tilanteen epätasa-arvoisuudesta

koetaan vääränä. Kun kitkoja esiintyy, kysymys epätasa-arvosta saattaa nousta esille, mutta esimerkiksi edellä Erikan mukaan omat ratkaisut nähdään omaan tilanteeseen sopivampina kuin ansiotyöhön lähteminen suunniteltua aiemmin.

Repo (2003, 71) ja Vogler ym. (2008, 118) sanovat, että puoliset eivät halua riidellä raha-asioista. Erityisesti naiset pyrkivät välttämään rahaan liittyviä riitoja. Ristiriidoista vakeneminen johtaa tilanteen hyväksymiseen ja sillä tullaan uusintaneeksi perheen sisäisiä rahaan liittyviä valtasuhteita. Hiljaisuudella ja kieltämisellä väistetään konfliktierkän alueen ongelmallisuus (Repo 2003, 71). Raijaksen (2011, 557) mukaan rahasta on vaikea puhua, koska perheen halutaan ajatella perustuvan emotionaalisiin suhteisiin eikä taloudelliseen kaupankäyntiin. Useissa perheen rahataloutta koskevissa tutkimuksissa tulee esille, että parit eivät välttämättä keskustele avoimesti perheeseen tulevan rahan käytöstä (esim. Burgoyne 1990, 662; Wiesmann 2008, 358).

Rahan pyytäminen tuo ilmi taloudellisen suhteen. Toisen rahoilla voidaan elää, mutta taloudellisen riippuvuussuhteen ilmaisemista voidaan pyrkiä kiertämään. Tämä on myös esimerkki implisiittisistä neuvotteluista, jossa äiti tiedostaa tilanteeseen liittyvän ristiriidan, mutta ei halua tehdä aloitetta neuvotteluista sen suhteen.

”Sit jos mä tiedän, et mun tilil ei enää oo paljo (..)niin sit mä en mene [kauppaan], vaan se menee. (...) Mä saatan tehdä vaik sen, et mä maksan luottokortilla, ja sit se luottokorttilasku menee sille miehelle. Sellasta voi käyttää.” (Petra)

Reeta kuvaa, miten kotihoitotilanteessa hänen mukaansa mahdottomaksi muodostuneesta taloudellisen itsenäisyyden ideaalista siirrytään kohti taloudellisen tasa-arvon käytäntöä. Aluksi puoliso antoi hänelle ruokarahaa käteisenä. Joskus Reeta myös pyysi rahaa. Suunnilleen vuoden kuluttua puoliso hankki hänelle rinnakkaiskortin. Kysymykseen rinnakkaiskortin eduista suhteessa rahan pyytämiseen tarvittaessa Reeta vastaa kertoen, miksi hän ei itse esittänyt jo aiemmin tätä järjestelyä.

” [Rinnakkaiskortti] on todellakin [parempi järjestely]. Ihmettelen, et mä en tajunnu sitä niinku itse pyytää. Mut jotenkin on niin totunnu, et olen omavarainen ja minulla on omat rahani. Niin en mä niinku osannu pyytää sellasta, ei vaan tullu mieleen.” (Reeta)

Yhteisen rahan käytännön omaksuminen oli Reetalle prosessi, joka alkoi kortin vastaanottamisesta.

”Siihen meni aikansa, et opin käyttämään sitä hänen korttiaan. Et alkuun mä käytin sitä vaan ruokaostoksiin. Et siin meni niinku oma aikansa, ennen kuin mä aloin käyttää sitä omiin vaateostoksiin.” (Reeta)

Kuitenkin myöhemmin, kun lapsi puolison mielestä voisi olla jo hoidossa, Reeta on alkanut pitää tilannetta, jossa hänellä ei ole tuloja, henkilökohtaisena valintana yhteisen valinnan sijaan. Siksi hän myös sanoo jälleen hyväksyvänsä, että hänen elintasonsa on alhaisempi kuin puolison. Raijaksen (2008, 256) mukaan yksimielisyyden puuttuessa hyödykkeen maksaa se, joka sitä haluaa. Aineistossa Reetan sanoin: ”Se ei ole hänen valintansa, et se on puhtaasti enemmän mun valinta, niin on ollut sit semmonen olo, et mun on tyydyttävä kohtalooni”, millä hän tarkoitti tyytymistä alempaan elintasoa suhteessa puolisoon. Tilanne aiheuttaa kuitenkin edelleen jännitteitä, koska puolisolle tulee Reetan hyväksymästä alhaisemmasta elintasostaan huolimatta kotihoidosta ”ylimääräisiä” kuluja. Puolisot, jotka hyväksyvät äidin työstä pois jäämisen ja siitä koituvat taloudelliset menetykset, arvostavat lapsen saamaa kotihoitoa. Osa puolisoista arvosti lisäksi, äidin (Petra, Mia, Noora) kertoman mukaan, omaa vapauttaan tehdä ansiotöitä päiväkotien aikatauluista vapaana.

Tässä tulee selkeästi esille, että kotihoitopäätös ei voi parisuhteessa olla puhtaasti henkilökohtainen päätös. Ratkaisu tehdään erityisessä taloudellisten ja ajallisten resurssien jakamisen käytäntöjen tilanteessa ja sen vaikutukset heijastuvat edelleen kummankin elintasoon ja ajankäyttöön. Kotiin jäävä puoliso voi hyväksyä henkilökohtaisen rahan vähyden. Päivähoitoa hyvänä pitävä ansiotyössä käyvä puoliso ei välttämättä hyväksy sitä, että hän maksaa esimerkiksi asumisen kokonaan. Yksimielisyyttä ei aina saavuteta. Käytännöt saattavat muotoutua eräänlaisen luovimisen kautta, jolloin toisen tekemisiin vastataan omalla toiminnalla (implisiittiset neuvottelut) eksplisiittisten neuvottelujen sijaan, koska avoimia neuvotteluja ei haluta käydä. Neuvotteluja rahan jakamisesta kotihoitoaikana on ymmärrettävästi vaikea käydä, jos puoliso ei ole hyväksynyt kotihoitoratkaisua.

Sitä, että rahasta ei keskustella, voidaan pitää myös positiivisena asiana, merkinä siitä, että asiat sujuvat ilman eksplisiittisiä sopimuksiakin hyvin, kuten seuraavassa Elisan puheenvuorossa:

”Meil on ollut aika pitkälle alusta alkaen suhteellisen yhteiset tulot. Että mies on tietenkin nyt joutunnu maksamaan enemmän vuokraa ja tämmöst (...) Mut sit mä maksan laskut oikeestaan. Ja sitten niinku, hän käy monesti kaupassa ja muuta, että aika yhteiset meil on. Ei meil oo raha-asioista, et mun rahat, sun rahat, mitään neuvotteluja ollut ikinä.” (Elisa)

Neuvotteluja ei koeta tarvittavan, kun rahan jakamiseen ja käyttämiseen ollaan tyytyväisiä.

Omien tulojen puuttuessakin tilanne voidaan nähdä tasa-arvoisena myös siksi, että lasten kanssa vietettyä aikaa arvostetaan enemmän kuin rahaa (vrt. Nyman 2003, 92). Kun kotiin jäämisen katsotaan tuovan henkilökohtaista iloa tai hyötyä, sen kustannusten epätasainen jakaminen tulee hyväksyttäväksi.

”Mulle se kotiin jääminen on enemmän tunnepuolen, kiintymyspuolen kysymys kuin tasa-arvopuolen. (...) Mä koen olevani etuoikeutettu siinä, että mä saan olla mun lapsen kanssa. Mies on vähän huonommassa asemassa, kun se ei saa olla. (Erika)

Töihin menon positiiviset seuraukset saavat odottaa, mutta niitä on odotettavissa vakinaisessa työsuhteessa olevalla Erikalla haastattelua seuraavien muutamien kuukausien jälkeen.

”Mä meen ostaan ihan mitä vaan turhaa, naistenlehtiä ja kaikkee (...) Mä meen kahvilaan ja ostan mitä haluan sieltä, en mieti, meen kampaajalle, siis tällasta. Paitsi en mä sit tiedä, et viittiks sitä enää, kun on tottunu elään niin pienel rahalla, niin sitten ei enää raaski tehdä. Et mitä mä teen kaikel sil rahanmäärällä.” (Erika)

Omistautuminen pitkään lasten kokopäiväiselle kotihoidolle on naiselle usein taloudellinen riski ja taloudellinen uhraus (Repo 2009, 102; 2003, 81, 84; 2012, 146-147; Rantalaiho 2012, 109; Kipeläinen 2009, 96). Lapsia kotona hoitavilta äideiltä kysyttiinkin, olivatko he miettineet asiaa tulevaisuuden näkökulmasta. Äidit vetosivat yleensä hyvään koulutukseensa ja työkokemukseensa ja uskoivat löytävänsä tarvittaessa piankin töitä. Tämän hetken hyvät valinnat olivat ensisijaisia. Pihlan kanta työllistymisriskiin oli: ”Et mä en niinku kannu huolta siitä huomisesta ollenkaan”. Hän uskoi, että paikka työelämästä löytyy jollakin tavalla myöhemminkin.

”En mä tiedä, olenks mä sitten vähän hölmö, mut mä en niinku, mä jotenkin aattelen, et me ollaan yhdessä. (...) Ei se ole kauheen hyvin huolehdittu. Mä oon terve ihminen ja mä pystyn tekeen töitä. Mä oon kova tekeen töitä, että en mä niinku. Tietysti pelottaa joskus, jos vammautuis tai tulis jotain, niin se niinku pelottais. Mut toisaalta meillä on isot perheet kummallakin, meil on hirveen hyvä se tukiverkosto sit kuitenkin, meil on isot suvut. (Mia)

Kotona lapsia hoitavat äidit eivät pidä omien tulojen puutetta ongelmana, jos sen vastapainona on valintana kuvattu mahdollisuus lapsen kotihoitoon. Heille olisi suurempi ongelma joutua tekemään ansiotyövalinta vastoin omaa tahtoaan.

Voglerin (2008, 117, 137) mukaan tapa, jolla parit järjestävät taloudelliset suhteensa ilmentää käsityksiä parisuhteesta. Vogler ym. (2008, 138-139) sanoo, että viime aikoina yleistynyt osittain yhteisten ja osittain omien rahojen järjestelmä jakamisen ja tasa-arvon retoriikasta huolimatta ei näytä itsestään selvästi poistavan epätasa-arvoa. Joko kokonaan tai osittain erillisten rahojen järjestelmässä taloudellinen valta perustuu siihen, että puolisojen tulot tulevat rahan jakamisen tavassa näkyviksi. Kulutuksen taso voi määräytyä sen mukaan, paljonko rahaa kumpikin tuo talouteen. Samanlaisuuden (equity) vaatimus menee tasa-arvon (equality) vaatimuksen edelle. Tasa-arvon määrittäminen samanlaisuuden pohjalta niin, että kulutusmahdollisuudet riippuvat kontribuutiosta on tullut korvaamaan ajatuksen siitä, että läheisessä suhteessa tasa-arvo merkitsee kulutusmahdollisuuksien samanlaisuutta. (mt., 139-140.)

Aineiston pohjalta näyttää siltä, että äideillä ei aina ole selkeää kuvaa siitä, kumpi tapa järjestää rahan jakaminen puolisojen kesken olisi legitimi tai oikeudenmukainen. Toisaalta ei haluta elää puolison ansaitsemilla rahoilla ja toisaalta ajatellaan, että yhteistä lasta hoitavalla puolisoilla on oikeus yhtäläiseen elintasoon tai ainakin toisen rahojen käyttämiseen jossakin määrin. Tyytymättömyys voi johtaa refleksiivisyyteen ja luovimiseen (implisiittiset neuvottelut) rahaneuvottelujen esittämisen sijaan. Joskus tyytymättömyys johtaa eksplisiittisiin neuvotteluihin. Haastatellut äidit eivät kerro lähteneensä rahan vuoksi töihin, mutta he kertovat iloitsevansa jo etukäteen siitä, että henkilökohtaisen rahan määrä kasvaa, kun työt alkavat. Oma raha tai sen puuttuminen ei näytä olevan merkityksetön asia vaan olennainen osa ratkaisun kokonaisuutta.

Ratkaisua pohtiessaan naiset eivät juurikaan puhu kotihoidon tuen tasosta. He kiinnittävät enemmän huomiota perheeseen tulevaan tulojen kokonaisuudelleen ja toisaalta puolisojen väliseen mahdolliseen elintasoeroon. Erityisesti kun puoliso ansaitsee hyvin ja omat aiemmat tulot ovat olleet hyvät, tulonsiirron taso ei näyttäyty ratkaisevana. Kotihoidon tukijärjestelmä on luonnollisesti taustalla reunaehtona, joka legitimoii lapsen kokopäiväisen kotona hoitamisen vaihtoehdona. Oikeus hoitovapaaseen on vakinaisessa työssä olevan ja työpaikkaansa tärkeänä pitävän äidin tilanteessa välttämätön ehto, jotta kotiin jääminen ei johtaisi työpaikan menetykseen. Hoitovapaaseen liittyvälle tulonsiirrolle annettu merkitys riippuu pitkälti perheen taloudellisesta tilanteesta ja myös rahan jakamisen käytännöistä ja omille tuloille annetuista merkityksistä.

5.3 JULKINEN KESKUSTELU: PERHEPOLIITTISET TULONSIIRROT OHJAAVAT ÄITIEN RATKAISUJA

Julkinen keskustelu perhepoliittisista tuista tuo esille kannanottoja sekä äidin (tai vanhemman) lapselle antaman pitkän kotihoidon että äidin varhaisen ansioitöihin paluun puolesta. Keskustelu lasten hoidon tukea koskevasta poliittisesta järjestelmästä on samalla äitien toimintaa normittavaa keskustelua. Yksityisten ja julkisten keskustelujen voidaan olettaa saavan aineksia toisiltaan ja vaikuttavan toisiinsa.

Helsingin Sanomissa ja Naisasiayhdistys Unionin *Tulva*-lehdessä käytyjen keskustelujen mukaan pienten lasten äitien valinnanvapauteen vaikuttaa olennaisesti käytössä oleva perhevapaa järjestelmä ja siihen liittyvät tulonsiirrot. Kotihoidon tukijärjestelmän puolustajat sanovat kotihoidon tuen antavan perheille mahdollisuuden valita kotihoidon ja päivähoidon välillä. Lisäksi järjestelmä antaa mallia puolustavien kirjoittajien mukaan perheille mahdollisuuden valita, kumpi vanhemmista hoitaa lasta kotona. Mallin ongelma on näiden kirjoittajien mukaan kotihoidon tuen alhainen taso, joka rajoittaa erityisesti pienituloisten perheiden vanhempien mahdollisuutta hoitaa lapsi itse kotona. Kotihoidontukijärjestelmää kritisoivien kirjoittajien mukaan nykyinen malli puolestaan ohjaa naiset kotiin hoitamaan lapsia, koska malli ylläpitää kotihoitoideologiaa. Lisäksi heidän mukaansa tuen alhainen taso estää miehiä jäämästä kotiin, koska malli tukee puolisoista pienempituloisen kotihoitovastuuta. Näin keskusteluun osallistuvat kirjoittajat painottavat perhepoliittisen järjestelmän voimakasta ohjausvaikutusta, joka perustuu pienten lasten vanhempien käyttäytymisen ohjaamiseen taloudellisilla kannustimilla.

Samalla keskustelijat kuitenkin näkevät ohjausvaikutuksen eri tavoin. Kotihoidon tukijärjestelmän puolustajat perustelevat järjestelmää vapaan valinnan ihanteella. Järjestelmää vastustavat esittävät, että nykyinen kotihoidontukijärjestelmä ylläpitää sukupuolittunutta työnjakoa perheissä ja on siksi vahingollinen. Tavoitteen tulisi sen sijaan olla symmetriseen työnjakoon ohjaaminen, johon kirjoittajien mukaan pitäisi käyttää perhevapaiden kiintiöimistä. Kiistaa näistä malleista käytiin *Helsingin Sanomissa* (HS) erityisesti talvella 2010-2011, samaan aikaan, kun tutkimuksen haastatteluaineisto on kerätty.

Lasten kotihoidon tuen puolustajat pitävät valinnanvapautta tärkeänä arvona. Esitetään esimerkiksi, että kotihoitoa tulisi tukea ”ettei lasten saaminen aja ketään köyhyysloukkuun, oli lapsia sitten yksi tai kymmenen ja hoidettiin heitä sitten kotona tai päivähoidossa” (HS Mielipide 11.3.2011). Toisen kirjoittajan mukaan ”kotihoitoa pidetään edelleen hyvinvoivien porvariperheiden ylellisenä valintana, joka ei kunnan veroeuroja ansaitse. Mutta eikö yhteiskunnallisen tasa-arvon takia juuri pitäisikin antaa samanlainen mahdollisuus kaikille perheille?” (HS

Mielipide 28.8.2011). Samaan tapaan: ”Eikö jokaisella perheellä tulisi olla oikeus itse päättää, kuka jää kotiin hoitamaan lasta ja kuinka kauan lasta hoidetaan kotona?” (HS Mielipide 14.3.2011).

Kirjoituksissa esitetään, että valinnanvapauden ehtona on kotihoidon tuen tason korottaminen nykyisestä. Olennaista argumenteissa on, että valinnanvapaus mahdollistetaan tulonsiirtojärjestelmällä ja perheiden muusta taloudellisesta tilanteesta ei puhuta. Valinnanvapaudella tarkoitetaan vapautta valita kotihoito, ja tämän mahdollistamista pidetään hyvänä asiana. Siksi: ”Nyky muodossaan kotihoidon kuntalisät ovat perheille tarpeen” (HS Mielipide 9.2.2011).

Kun kirjoituksissa vaaditaan valinnanvapautta ”kaikille”, annetaan ymmärtää, että ne, joilla valinnanvapautta ei vielä ole, ovat pienituloisia perheitä. Samalla kuitenkin juuri pienituloisissa perheissä kotihoito on yleisintä (Salmi ym. 2009, 37). Toisaalta juuri heidän keskuudessaan talous on esitetty muita useammin syyksi ansiotyöhön menemiselle (mt., 40), jolloin aiempaa parempi tuki voisi tuoda lisää valinnanvapautta. Pitkät kotihoidon tukikaudet ovat harvinaisia hyvin ansaitsevien naisten keskuudessa ja heillä talouden sijaan paluussa korostui työn vetovoima (mt., 40-41). Kotihoidon tuki on perhekohtainen ja sen tasoon vaikuttavat perheen muut tulot. Hyvätuloisten äitien ansionmenetykset kotihoidon tuelle jäätessä ovat kuitenkin aina muita äitejä suuremmat ja siksi kotihoitoratkaisu voi olla heille taloudellisessa mielessä muita ongelmallisempi.

Kotihoidon tukijärjestelmän antamaa vapautta valita, kumpi vanhemmista lasta hoitaa kotona, uhkaa kirjoittajien mukaan esitys vanhempien kiintiöihin perustuvasta perhevapaajärjestelmästä. Mallia pidetään valinnanvapautta ka-ventavana.

”... Jos perheessä ei toteuteta mallin vaatimaa sukupuolten tasa-arvoa, pakotetaan lapsi (...) kodin ulkopuoliseen hoitoon kuusi kuukautta aiemmin kuin niin sanotuissa oikein käyttäytyvissä perheissä.” (HS Mielipide 21.3.2011.)

Perhepoliittista ohjausta pidetään siteeratussa kirjoituksessa pakottavana, jos uudistus korvaisi nykyisen kotihoidon tukijärjestelmän. Mallia vastustava toinen kirjoittaja (HS Mielipide 18.3.2011) käyttää pakottamista lievempää ilmaisua ja sanoo, että malli palkitsisi ”oikeasta” käyttäytymisestä. Palkitseminen perheiden ulkopuolisen tahon määrittelemästä ”oikeasta” käyttäytymisestä nähdään kuitenkin vääranä, koska myös se uhkaa valinnanvapautta.

Perhevapaauudistuksen, jota kirjoituksissa nimitetään 6+6+6-malliksi, puolustajat sen sijaan esittävät ensin, että nykyinen kotihoidontukijärjestelmä pakottaa ja ohjaa sen sijaan, että se toisi valinnanvapauden. Lisäksi tuki on vahingollinen naisille. ”Tuen pienuus aiheuttaa perheissä köyhyyttä. Varsinkin avioeron jälkeen köyhyysloukkuun joutuvat äidit. (...)” (HS Kotimaa 21.12.2010.)

Ajatuksena on siis, että kotihoidon tukijärjestelmä saa naiset jäämään kotiin. Näin myös *HS* Mielipide 1.12.2010, jonka mukaan kotihoidon tuen ”suuri korvaus” voidaan tulkita ”kotiin painostavaksi”. *HS* Pääkirjoituksen 23.12.2010 mukaan ”vanhempainvapaat ja hoitovapaat raivaavat pitkiä aukkoja työhistoriaan”. Kuitenkin vanhempainvapaita tulisi kirjoituksen mukaan pidentää niin, että ”lapsi ehtisi kasvaa yli vuoden ikäiseksi” kotihoidossa. Kirjoittajan näkökulmasta riippuen korvaus on siis tasoltaan sellainen, että se ”ajaa naiset kotiin” tai ”pakottaa molemmat vanhemmat töihin”.

Tulva-lehti kritisoi monissa kirjoituksissaan nykyistä kotihoidon tukijärjestelmää.

”Perheiden lähes loputon ”mahdollisuus valita” jota [ministerikin] ilmeisesti edelleen kannattaa, on johtanut äidit omimaan perhevapaat. (...) Niukkuudesta huolimatta tuki kannustaa edelleen naisia alle kolmevuotiaiden lasten kotiäitiyteen.” (*Tulva* 4/2010.)

Toimittaja kritisoi ministeriä, jonka mukaan kotihoidon tuki on ”vaihtoehto niille perheille, joissa halutaan hoitaa lasta kotona”. *Tulvaan* 1/2011 omasta äidiksi tulemisestaan artikkelin kirjoittanut toimittaja sanoo, että nykyisessä tukijärjestelmässä: ”Helpointa on luisua perinteiseen työnjakoon ja tehdä asiat niin kuin ennenkin on tehty.” Kirjoittajan mukaan perheitä pitäisi tukea vanhemmuuden jakamisessa sen sijaan, että valinnanvapauden nimissä vahvistettaisiin perinteistä työnjakoa. Äitien valinnan taloudellisten ehtojen näkökulmasta kirjoitusten viesti on, että perhevapaajärjestelmä tulonsiirtoineen on hyvin ratkaisevassa asemassa luomassa reunaehtoja äitien (ja vanhempien) valinnoille.

Kiintiömallia puolustavat kirjoittajat ajattelevat siis, että nykyistä pidempi ansiosidonnainen perhevapaa pidentäisi lasten kotihoitoaikaa, mutta samalla heidän mukaansa kotihoidon tuki, joka ”raivaa pitkiä aukkoja työhistoriaan” on vahingollinen, koska äidit ovat sen turvin liian kauan kotona. Kotihoidon tuki (hoitoraha) siis toisaalta pienuudellaan estää vanhempia jäämästä tarpeeksi pitkäksi ajaksi kotiin ja samalla se kuitenkin olemassaolollaan houkuttelee (vain) äitejä jäämään liian pitkäksi ajaksi kotiin. Esitetty kiintiömalli tukisi lapsen kotihoitoa puoleentoista vuoteen saakka ansiosidonnaisella henkilökohtaisella tuella. Kirjoittajien mukaan puolitoista vuotta on lapsen kannalta aika, joka olisi hyvä viettää kotihoidossa.

Rahapuhe on *Helsingin Sanomissa* ja *Tulvassa* olennaisesti puhetta siitä, millaisia valintoja tulisi tukea, jolloin tuloksena on myös normatiivisia viestejä siitä, kuinka kauan lasta tulisi hoitaa kotona ja kuinka kauan äidin tulisi olla kotona, jotta lapsen hyvä toteutuisi tai kuinka kauan äiti voi olla kotona vaarantamatta uraansa ja talouttaan. Tähän puheeseen liittyy käsitys taloudellisen tuen tason ratkaisevasta vaikutuksesta siihen, miten äidit ja isät toimivat.

Keskustelu perhepoliittisten tulonsiirtojen ohjaavuudesta sisältyi tarkasteltuna ajanjaksona myös toiseen, Espoon ja Vantaan kaupunkien ehdottamaan kuntalisen käytön rajoitusta koskevaan keskusteluun. Espoo ja Vantaa halusivat vaikuttaa vanhempien käyttäytymiseen poistamalla kuntalisen niiltä vanhemmilta, jotka eivät hoida kaikkia alle kouluikäisiä lapsiaan kotona. Ajatus siis on, että kuntalisen näin houkuttelisi ottamaan kaikki lapset kotiin tai toisaalta viemään myös nuorimman lapsen hoitoon ja menemään itse töihin. Uudistusta kritisoivat äidit ovat uudistuksen ohjausvaikutuksesta samaa mieltä kuin päättäjät: tulonsiirroilla toteutettu taloudellinen ohjaus tehoaisi. Kun päättäjät sanovat, että he eivät voi tietää, miten uudistus todellisuudessa vaikuttaisi kotihoidon tukeen oikeutettujen vanhempien (äitien) käyttäytymiseen, tukea kritisoivat kirjoittajat sanovat vaikutuksen olevan ratkaiseva.

”Moni äiti tai isä hoitaisi varmasti mielellään vauvan kotona puolitoistavuotiaaksi, jos vanhempainrahakausi ulottuisi lähemmäs tuota ikää ja tekisi valinnasta taloudellisesti mahdollisen. (...) Espoo-lisälle olisi monissa perheissä käyttöä, koska asuminen pääkaupunkiseudulla on niin kallista. Asuntolaina on usein mitoitettu kahden ansiotyössä olevan aikuisen mukaan.” (*HS* Mielipide 21.8.2010.)

Myös tässä näkyy ajatus, että menot mitoitetaan työssä käymisen tilanteen mukaan, ja siksi tukien tulisi paikata ansiotulojen poisjääminen.

Osa kirjoittajista sanoo, että vanhemmat voivat toki edelleen valita mieleisensä vaihtoehdon, mutta he huomauttavat, että tämä mahdollisuus poistuu ”pienituloisilta”. Näin he esittävät, että nimenomaan tulonsiirtoihin sisältyy eriarvoisuuden lähde. *HS* Kaupunki 15.11.2009 sivulla olevan kirjoituksen mukaan ”uudistus eriarvoistaa lapsia varallisuuden mukaan”. *HS* Mielipide 1.10.2009 kirjoituksessa sanotaan: ”Erityisesti vähävaraisten perheiden oikeus subjektiivisen päivähoitoon rajoittuu.” Julkisen keskustelun aineistossa vanhempien valintojen nähdään tapahtuvan olennaisesti taloudellisten tarkastelujen pohjalta ja näissä tarkasteluissa erityinen paino on perhepoliittisten tulonsiirtojen vaikutuksilla. Myös näissä kirjoituksissa perheiden tuloerojen muodostama eriarvoisuus sivuutetaan ja lisäksi sivuutetaan puolisojen erillisten talouksien käytännön ja (äitien) henkilökohtaisten tulojen merkitys valintaan vaikuttavina tekijöinä.

Kirjoituksissa keskustelijat näkevät kotihoidon tukijärjestelmän eri tavoin. Toisille se on valinnanvapauden lähde ja toisille pakottava ja ohjaava mekanismi. Jallinojan (2006, 100) tutkimuksessa kotihoidon tukea puolustavat kirjoittajat olivat niitä, jotka olivat jo valinneet kotihoidon. Ansiotyössä olevat naiset sen sijaan eivät vaatineet tukeen korotuksia, vaikka voisi ajatella, että juuri heidän joukostaan löytyisivät ne äidit, joilla ei ollut varaa kotihoitoon.

Keskustelu tulonsiirroista tarkastelluissa lehdissä on keskustelua äitien valintojen yhdestä reunaehdosta, rahasta. Argumentit on sijoitettava puheen päämäärän kontekstiin (vrt. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 18-19; Summa 1989, 88), joka *Helsingin Sanomien* ja *Tulvan* keskusteluissa näyttää olevan harjoitettavaan politiikkaan vaikuttaminen. Kun puhutaan vain yhdestä äitien valintaan vaikuttavasta tekijästä, sen osuus korostuu ja sen kietoutuminen yhteen muiden valintaan vaikuttavien tekijöiden kanssa jää huomiotta. Yhdestä tekijästä puhuminen on ymmärrettävää, kun huomioidaan puheen konteksti ja päämäärä. Perusteluissa tulonsiirron symbolinen vaikutus oikean käyttäytymisen osoittajana tulee esille ja vaihtoehtoinen toiminta joutuu negatiiviseen valoon. Vaikka kirjoituksissa pyritään rakenteiden muuttamiseen, valintojaan pohtivat äidit voivat tulkita ne kritiikiksi omaa toimintaansa kohtaan. Kuten Vuori (2014, 54) sanoo, aiheeseen liittyvää polarisaatiota pidetään yllä, kun oman näkökannan (tässä lapsen kotihoidon tai äidin ansiotyön) perusteleminen tapahtuu esittämällä toinen näkökanta negatiivisessa valossa. Polarisaatioasetelmassa kuva todellisuudesta yksinkertaistuu ja kapeutuu, mutta tämä näyttää olevan usein julkisen keskustelun logiikka (Dillaway & Paré 2008, 439, 459). Tämä näkyy julkisessa keskustelussa, jossa haetaan tukea tietyille perhepoliittiselle järjestelmälle, jolloin harjoitetun perhepolitiikan ja toisaalta sille mahdollisesti esitetyn vaihtoehdon vaikuttavuus korostuvat.

5.4 YHTEENVETO: ELINTASO JA PUOLISOSUHDE REUNAEHTOINA JA MUOTOILUN KOHTEENA

Kun aineisto on kerätty haastatteleamalla korkeasti koulutettuja naisia, joilla todennäköisesti on talouden näkökulmasta tilanteessa keskimääräistä enemmän liikkumavaraa, tutkimus ei luonnollisesti kuvaa kattavasti kaikkia mahdollisia tilanteita. Osa haastatelluista äideistä sanoi ansiotyöratkaisun olleen välttämätön tässä vaiheessa. Tällöin tilanne esitettiin syyn (perheen taloudellinen tilanne) ja seurauksen (myös äidin työssä käyminen) logiikalla (vrt. Perelman ja Olbrechts-Tyteca 1969, 263-264, 270-271).

Taloudellisen välttämättömyyden sijaan ansiotyöratkaisu saatettiin tuoda esille keinona pitää perheessä yllä suhteellisen hyvää tai kohtuullista elintasoja, jonka puolestaan katsottiin edistävän lapsen ja koko perheen hyvinvointia sekä suoraan että välillisesti. Tässä ratkaisu esitettiin keinon (myös äidin työssä käyminen) ja päämäärän (taloudellinen hyvinvointi ja siitä seuraava mielenrauha) logiikalla (vrt. Perelman ja Olbrechts-Tyteca 1969, 263). Perheen talouden vuoksi töihin lähteminen voidaan esittää näin joko välttämättömyytenä tai valintana, kuten jo Auvinen (1968, 79-80) 1960-luvulla esitti luokitellessaan äitien työssäkäynnin perusteluja.

Perheen taloudellista tilannetta olennaisemmaksi kysymykseksi ansiotyöratkaisussa nousi äidin yksilöllinen taloudellinen tilanne. Äidit kertoivat omien tulojen tuovan heille taloudellisen itsenäisyyden ja suhteessa puolisoon tasavertaisen neuvotteluaseman koskien perheen taloudellisia ratkaisuja. Työssäkäynti oli keino muotoilla parisuhdetta haluttuun suuntaan, symmetristä työnjakoa ja tasa-arvon periaatteita noudattavaksi suhteeksi. Yksilöllisen talouden parantamisen näkökulmasta valintaa kuvattaessa käytettiin vapaaehtoisuutta korostavaa keinon ja päämäärän logiikka.

Raha oli lapsia kotona hoitavien äitien perusteluissa niin ikään mukana. Puolison hyvät tulot mahdollistivat ja oikeuttivat äidin työstä pois jäämisen lapsenhoidon vuoksi. Tällöin mahdollisuus valita kotihoito nähtiin perheen ja äidin itsensä etuoikeutena. Puolisojen tai äidin kyky alentaa elintasoaan tuotiin myös esille ratkaisun mahdollistavana keinona. Tällöin painotettiin yhteisen ajan arvoa suhteessa materiaaliin arvoihin. Niinpä kotihoitoratkaisu oli keino edistää sekä lapsen että koko perheen hyvinvointia, eikä rahan itse ansaitsemista mielletty tasa-arvon merkiksi.

Puolisojen välille voi kuitenkin syntyä jännitteitä, jos he eivät ole kotihoitoratkaisun yhteydessä keskustelleet rahan jakamisesta uudelleen uudessa tilanteessa. Vähemmän ansaitsevalle on todettu olevan vaikeaa nostaa rahakeskusteluja esille (Burgoyne 1990, 661). Kotiäitiyskulttuurin taloudelliset käytännöt ovat ristiriidassa itsensä elättämisen ja omien tulojen omistamisen kulttuurin kanssa (vrt. Ludwig-Mayerhofer ym. 2011, 375, 379). Taloudellisen riippumattomuuden tavoite saattaa olla niin vahva, että äiti ei halua ottaa puolisoltaan rahaa, vaikka hänen kulutusmahdollisuutensa siten jäisivät puolisoa huonommiksi (Ludwig-Mayerhofer ym. 2011, 374-375; Elizabeth 2011, 374-375). Kuten Elizabeth (mt., 408) ja Ludwig-Mayerhofer ym. (mt., 378) sanovat, taloudellisen itsenäisyyden ja erillisyyden vaade puolisosuhteessa voi olla tasa-arvon kannalta myös ongelmallinen. Osa pareista sen sijaan kehittää järjestelyjä, joilla he sovittavat yhteen vapauden ja sitoutumisen taloudellisten asioiden suhteen (Evertsson & Nyman 2014, 80). Tämä voi tarkoittaa toisen taloudellista tukemista tilanteissa, joissa tuloerot ovat suuret, koska parit haluavat pitää kiinni siitä, etteivät kulutusmahdollisuuksien erot heidän välillään olisi kovin suuria.

Pitkät kotihoidon tukikaudet voivat olla äideille taloudellisesti ongelmallisia sekä senhetkisessä arjessa että eläkekertymän kannalta (Sipilä ym. 2012b, 213; Kilpeläinen 2009, 96). Kuitenkin kotona lasta hoitavat äidit näkivät ristiriitaisena ajatuksen siitä, että tasa-arvo voisi merkitä sitä, että joku ulkopuolinen määritteli, miten heidän kuuluu elää. Tasa-arvo saatettiin käsitteellistää monella tavalla (vrt. Harris 2009, 220). Myös Nyman (2003, 92), Smart (2007, 179-182) ja Harris (2009, 220) sanovat, että ihmisten oma käsitys tasa-arvosta ei välttämättä myötäile tutkijoiden käsitystä asiasta. Tulkinnallinen lähestymistapa on kiinnostunut siitä, millaisia kysymyksiä ihmiset pitävät relevanttina tasa-arvon

kannalta (Harris 2009, 221). Vaikka haastatellut äidit eivät aina allekirjoittaneet tutkijoiden tasa-arvon kriteerejä, he kokivat ihmisten hyvin yleisesti ajattelevan, että omat tulot ovat merkki tasa-arvoisesta asemasta perheessä ja yhteiskunnassa. Osa äideistä kritisoi tätä näkemystä ja korosti tietävänsä itse, milloin he ovat tasa-arvoisia perheessään ja mikä heidän omassa elämässään on tärkeää.

Naisten viimeistään 1960-luvulta alkaen esittämä vaatimus oikeudesta palkkatyöhön näyttää kääntyneen naisten palkkatyön normalisoitumiseksi (Alasuutari 2003, 67; Jallinoja 2006, 103; Autto 2007, 215) ja ehkä jopa velvollisuudeksi, jota osoittaa se, etteivät äidit enää voi olla varmoja siitä, että puoliso hyväksyy vanhempainvapaan jälkeen äidin työelämästä poissaolon pitkäksi ajaksi. Tämä on kiinnostavaa, koska samalla myös familistiset argumentit lasten kotihoidon puolesta ovat yleisiä (Repo 2009, 75-76) ja perinteinen työnjako ihanteena on jopa vahvistunut (Lammi-Taskula & Salmi 2014, 88). Toisaalta myös symmetrisen työnjaon ja taloudellisen tasa-arvon ihanteet ovat samalla vahvoja, mutta valinnat perheen ja työn välillä eivät aina ole omien ihanteiden mukaisia (Närvi 2014a, 81, 93). Kuitenkaan taloudellinen rationaliteetti ei näytä ratkaisevan esimerkiksi sitä, kumpi jää kotiin hoitamaan lapsia (Lammi-Taskula & Salmi 2014, 83-84). Äidin kotiin jäämistä puolusteltiin tässäkin tutkimuksella usein rahalla, mutta myös sillä, että äiti halusi jäädä kotiin. Isän ansiotyössä käymistä puolustettiin rahalla, mutta jos puolisojen palkat olivat samansuuruiset, sitä puolustettiin muilla asioilla.

Äidit kuvaavat ratkaisua usein yksimieliseksi. Erimielisyyksien tai jännitteiden kuvaaminen osoittaa tässä tapauksessa, miten raha on merkittävä tekijä puolisosuhteen ja vanhempi-lapsi-suhteen muotoilussa. Puhuttaessa rahasta äidit painottivat usein, että raha ei suinkaan ole ollut ainoa tai edes merkittävin tekijä ansiotyöratkaisuun päättymisessä. Siksi onkin tärkeää tarkastella muita näkökohtia ja huomioida, että relationaalisesta näkökulmasta katsottuna raha elintason tuojana ja suhteiden muotoilijana ei ole muista aspekteista erillinen tekijä.

Julkinen keskustelu korostaa perhepoliittisten järjestelmien ohjaavaa vaikutusta. Ilmeistä on, että järjestelmien vaikutus tapahtuu sekä tulonsiirtojen, konkreettisen mahdollistamisen (hoitovapaa, päivähoiton laatu ja saatavuus) että ratkaisuille näin annetun hyväksynnän muodossa. Yksityiset keskustelut korostavat perheessä tapahtuvia sopimuksia ja käytäntöjä sekä perheen taloutta, jonka rinnalla pieneltä tuntuville tulonsiirroille ei kotihoidon mahdollistajana usein anneta paljoakaan painoa. Toisaalta järjestelmien symbolinen merkitys hyväksynnän antajana erilaisille ratkaisuille tulee aineistossa esille. Julkinen keskustelu sivuuttaa perheiden oman talouden antamat mahdollisuudet ja tähän liittyen puolisojen mahdollisuudet neuvotella ratkaisujen yksilöllisistä vaikutuksista. Naisten aseman turvaajana nähdään ansiosidonnaisen perhevapaan pidentäminen ja kiintiöiminen ja pitkien, huonosti kompensoitujen hoitovapaiden järjestelmästä luopuminen. Kotihoidon tukea puolustettaessa puhutaan ”perhei-

den” ratkaisuista ja sivuutetaan sen yksilölliset vaikutukset. Sitä vastustettaessa puolestaan sivuutetaan ihmisten erilaiset preferenssit ja erilaiset työmarkkina-tilanteet sekä erilaiset läheissuhdeverkostot.

Julkisuudessa käytävä rahakeskustelu on aihetta polarisoivaa. Haastatteluaineisto sen sijaan purkaa polarisaatiota tuomalla esille puolisojen keskinäisten sopimusten mahdollisuudet taloudellisen eriarvoisuuden lieventämisessä tai estämisessä. Haastattelut tuovat esille kysymyksen omista valinnoista ja ulkoa päin ohjaamisen vastustamisesta. Kuten edellä historiaa käsittelevässä luvussa on tuotu esille, henkilökohtaisen valinnanvapauden kaventamista on yksilötasolla vaikea mieltää positiivisesti tasa-arvon lisäämisenä (vrt. Julkunen 1994a, 191; Jallinoja 1983, 167). Lisäksi rahan merkityksellistäminen vaihtelee, kuten myös Nyman (2003) ja Smart (2007) sanovat. Vapaita valintoja, jotka yleistyessään heikentävät naisten yhteiskunnallista asemaa on kuitenkin pidetty uhkana laajemman yhteiskunnallisen tasa-arvon toteutumiseksi (Julkunen 1994a, 191; Julkunen 2010, 285-286). Jänniteitä näyttää syntyvän siitä, että yhteiskunnallisen tasa-arvon pyrkimykset vaativat osalta äitejä toimintaa, joka on ristiriidassa heidän senhetkisten arjen pyrkimystensä kanssa.

6 LAPSEN HYVÄ VALINNAN PERUSTEENA

Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että äidit pitävät omaa ratkaisuaan lapsen hyvän mukaisena riippumatta siitä, hoidetaanko lasta kotona vai päivähoitossa (vrt. Repo 2007, 233). Lapsen hyvä on retorisesti vahva argumentti, jolla voidaan perustella monenlaisia asioita. (Nätkin & Heimo 2007, 217; Hiilamo & Kangas 2009, 472.) Se, mitä lapsen hyvällä tarkoitetaan, vaihtelee historiallisesti ja kulttuurisesti. Käsite on siinä mielessä relationaalinen, että lapsen hyvä on jonkun toisen toteutettava asia. Sen toteutuminen vain suhteessa toisiin, epäsymmetrisissä suhteissa (Martiskainen 2014, 163) on ilmeistä. Kuten Martiskainen (mt., 163) sanoo, sidos läpäisee lapsesta ensisijaisesti vastuussa olevan aikuisen toimintaa. Toisaalta lapsen hyvää on usein käsitelty individualistisesti, irrallaan muun yhteisön hyvinvoinnista käsitellen erityisesti äitiyttä vain lapsen hyvän toteuttamisen velvollisuuksien näkökulmasta. Vuori (2001, 360) kritisoikin lapsen kehitysteorioissa siitä, että niissä lapsen ja äidin suhdetta tarkastellaan vain lapsen näkökulmasta ja äidin elämän kokonaisuus sivuutetaan.

Keskustelu lapsen hyvästä on vilkasta ja liittyy yleistyneeseen ajatukseen siitä, että lapset ovat haavoittuvia, alltiita riskeille liittyen sekä fyysiseen että emotionaaliseen kehitykseen. Tähän yhdistyy ajatus siitä, että vanhempien toiminnalla nähdään olevan deterministinen vaikutus yksittäisen lapsen kehitykseen ja tulevaisuuteen. (Faircloth 2014, 26; Lee 2014, 217.) Fairclothin (2014, 44) mukaan ajatus siitä, että varhaislapsuuden kokemuksilla on elinikäiset vaikutukset hänen elämänsä, on alettu ottamaan itsestäänselvyytensä. Tässä ajattelutavassa vanhemmat nähdään lapsen elämän riskinhallitsijoina ja samalla vanhempien itsensä katsotaan muodostavan ehkä merkittävimmän riskitekijän lapsilleen (mt., 44).

Esimerkiksi päivähoitoa ja kotihoitoa koskeva keskustelu on liitetty kysymykseen vanhempien tekemien valintojen ratkaisuudesta lapsen tulevalle kehitykselle. Alle kolmevuotiaiden lasten kohdalla on kuitenkin suuri erimielisyys koskien sitä, tulisiko lasta hoitaa päivähoitossa vai kotona, vai voisiko näitä kahta ratkaisua pitää yhtä hyvinä ja arvokkaina vaihtoehtoina pienten lasten kohdalla (Ifland 2013, 214; Hiilamo & Kangas 2009, 470, 472). Keskustelussa korostuu toisaalta äidin ja lapsen välisen suhteen ensisijaisuus (Faircloth 2014, 48) ja toisaalta ajatus siitä, että lastenkasvatus on niin tärkeää ja toisaalta myös vaikeaa, ettei sitä voi jättää vain vanhempien, heidän perheidensä, sukulaisten ja ystävien asiaksi (Lee 2014, 219). On myös sanottu, että päivähoitoa ja kotihoitoa koskeva ratkaisu ei näytä tuottavan eroja lapsen kehityskulkuihin. Sen sijaan olennaista on lapsen tarpeiden huomioiminen ja lapsen ja vanhempien

sekä lapsen ja hoitajien suhteen tukeminen. (Hämäläinen ym. 2009, 375, 377; Silvé ym. 2010, 178)

Sukupuolten tasa-arvon ja naisten urakehityksen kannalta ongelmallisina pidettyjä äitien pitkiä poissaoloja työelämästä on kuitenkin ajateltu voitavan lyhentää jakamalla perhevapaista molempien vanhempien kesken. Keskustelu isän lapsenhoitovastuista liitettiin 1960-luvulla lähinnä sukupuolten tasa-arvoon ja tasa-arvokasvatukseen ja päivähoitoa tarkasteltiin ennen kaikkea naisten ansiotyön mahdollistamisen näkökulmasta (Mickwitz 2008b, 35-36; Jallinoja 1983, 157; Vuori 2004, 60). Edelleen työelämän tasa-arvon näkökulma on tässä keskustelussa vahvasti mukana (vrt. Lammi-Taskula & Salmi 2014, 78-79). Tärkeänä on kuitenkin pidetty myös lapsen näkökulmaa ja lapsen oikeutta tunnesuhteeseen molempien vanhempien kanssa (Vuori 2004, 61) ja isän tarvetta olla hoivaava isä (mt., 60). Suomalaiset isät ovat pitäneet isyysvapaata vuodesta 1978 lähtien, mutta sen suosio on lisääntynyt erityisesti 1990-luvulla (Lammi-Taskula & Salmi 2014, 79). Perheistä, joissa isät olivat pitäneet perhevapaata, hieman alle puolet oli tehnyt aiheeseen liittyen taloudellisia laskelmia. Jos isät eivät pitäneet vapaata, laskelmia oli tehty vain kolmanneksessa perheistä. Kiinnostavaa on, että keskustelu ja laskelmien tekeminen oli näin selvästi harvinaisempaa perheissä, joissa perhevapaat jäivät äidille (mt., 83-84). Tämä vahvistaa tutkimustuloksia, joiden mukaan puoliset omaksuvat sukupuolen mukaan eriytyneen työnjaon mallin (jota usein kutsutaan perinteisen työnjaon malliksi) usein ilman keskusteluja (Evertsson & Nyman 2009; Wiesmann 2008). Lammi-Taskulan & Salmen mukaan isät haluavat olla lastensa kanssa, mutta perhevapaiden pitämisen esteinä ovat usein joko käsitykset elatusvelvollisuudesta tai kokemukset siitä, että töistä poissaoleminen olisi hankalaa (mt., 89-90).

Tässä luvussa kysytään, miten äidit perustelevat ansiotyön ja lapsenhoidon välillä tekemäänsä ratkaisua lapsen hyvää koskevilla käsityksillä. Tähän liittyy kysymys siitä, mitä äidit tarkoittavat lapsen hyvällä vertaillessaan koti- ja päiväkotihoidon ja erilaisia tapoja toteuttaa niitä. Koska lähes kaikkia lapsia hoidetaan jossakin vaiheessa päivähoitossa, tarkastellaan myös sitä, miten äidit (tai vanhemmat) ratkaisevat lapsen päivähoitoon siirtymisen ajankohdan.

6.1 KOTI ON PARAS PAIKKA KAKSIVUOTIAALLE LAPSELLE

Suurin osa haastatelluista lasta kokopäiväisesti kotona hoitavista äideistä perustelee ratkaisuaan sillä, että kotihoito on vielä kaksivuotiaalle lapselle tärkeää hyvän ja läheisen suhteen luomiseksi lapsen ja vanhemman välille. Äidit sanovat, että lapsella voi olla yhtäaikaisesti hyvä ja läheinen suhde, kiintymyssuhde, useampaan aikuiseen, tyypillisesti molempiin vanhempiin. Syy sille, että nimenomaan äiti hoitaa lasta kotona, esitetään pragmaattisena, vanhempien

olosuhteista johtuvana eikä lapsen tarpeista johtuvana. Äitien mukaan isät viettävät lasten kanssa aikaa iltaisin tai ainakin viikonloppuisiin ja lapsen suhdetta isään kuvataan niin ikään läheisenä. Äidin mahdollinen ensisijaisuus hoitajana perustuu haastateltujen äitien mukaan siihen, että pitkä perhevapaa ja pitkä imetyisaika on tehnyt heistä lapselle läheisemmän hoitajan.

”Ehkä kasvatustiedettä lukeneena ja muutenkin aihetta käsitelleenä oon todennu sen, että lapsen paikka on mun mielestä kolmevuotiaaksi asti kotona äidin kanssa.” (Elisa)

Jatkoperusteluna Elisan mukaan kyse on hyvän suhteen luomisesta lapsen ja äidin välille. Yhteyden luominen on Elisan mukaan mahdollista myös äidin ollessa työssä, mutta tällöin: ”Totta kai on yhteys, mutta ei ehkä niin tiivistä ja läheistä”. Samaan tapaan asiaa perustelee Mia:

”Mun mielestä lapsi luontaisesti kuuluu olla äidin luona. Äidin lähellä ja äidin läheltä tavallaan omaan tahtiinsa, omalla energialla ja omalla voimalla niinkun hakee sitä eroo äidistä. Et sen mukaan, mitä se uskaltaa ottaa ja mitä se hakee.” (Mia)

Äidit siis toimivat kiintymyssuhdeteoriaan perustuvien ohjeiden mukaisesti pysyen lapsen pääasiallisina hoitajina vielä lapsen ollessa kaksivuotias, mutta he ajattelevat voivansa vaihtaa hoitovuoron koska tahansa lapselle myös läheiseksi tulleen puolisonsa kanssa. Mia käyttää puheenvuoroissaan myös ilmaisua ”äidin tai isän”, ja sanoo, että ensisijaista on kotihoito ja lapsen mahdollisuus hyvään suhteeseen vanhemman kanssa. Se, että hän äitinä valikoitui hoitajaksi, johtui puolisojen henkilökohtaisista kiinnostuksen kohteista: puoliso on työorientoitunut ja Mia itse viihtyy myös kotona. Vanhemman erityistä merkitystä korosti myös Katri: ”Mä haluan varmistaa, et mun lasta niinkun ensimmäiset vuodet rakastetaan ja se saa sen perusturvan.” Vastakohta-asettelu ”vieraan” ja ”sen, joka rakastaa” välillä tulee eksplisiittisemmin esille seuraavassa:

”(...) se oli must ihan luonnotonta, et mä jätän niinku sit lapset sinne [päiväkotiin] (...) et tää ei oo luonnollista, et mä jätän ne tonne vieraitten ihmisten hoitoon.” (Pihla)

Pihla on valmis jakamaan lapsenhoidon puolisonsa tai lasten isovanhempien kanssa. Kokemus, josta hän kertoo, oli vanhemman lapsen hoitoon vieminen, kun tämä oli kaksivuotias, mitä hän nyt jälkeenpäin pitää liian varhaisena päiväkotihoidon aloittamisen aikana. Kun nuorempi lapsi on täyttämässä syksyllä kolme, tälle on haettu osapäiväistä hoitopaikkaa.

Myös Katja Revon (2009, 84; 2013, 206) mukaan äidit nojaavat kotihoitoa koskevilla perusteluillaan kiintymyssuhdeteoriaan. Revon mukaan ammattilaisten tuottama psykologinen tieto lapsen kehityksestä kehystää ymmärrystämme lapsesta. Revon haastattelemien äitien mukaan vanhempien lapselle antaman ajan määrän nähtiin olevan yhteydessä siihen, kuinka hyvin vanhempi oppii tuntemaan lapsen ja kuinka hyvä suhde hänelle syntyy lapseen. Äidit puhuvat perusturvallisuudesta, pysyvyydestä, kiintymyssuhteesta ja läsnäolosta. Kotona hoidetuista lapsista kasvaa tasapainoisia aikuisia, sanovat haastatellut äidit. (Repo 2009, 84; 2013, 206, 209.)

Kiintymyssuhdeteoria on edelleen keskeinen varhaista vuorovaikutusta jäsen-tävä teoria kehityspsykologian piirissä (Korhonen ja Perho 2014, 49). Parsonsin (1955) perheteoria ja Bowlbyn (1953) kiintymyssuhdeteoria ovat vahvistaneet äidin ensisijaisuutta korostavaa ydinperheideaalia (Jallinoja 2014, 19). Jallinojan (2006) vuosituhannen vaihteen sanomalehtikirjoituksiin perustuvassa tutkimuk-sessa ilmeni, että kotihoitoa perusteltiin edelleen kehityspsykologisella tiedolla lapsen ja vanhempien välisen kiintymyssuhteen rakentamisesta. Kuitenkin vuo-situhannen vaihteen uusfamilismia voidaan sanoa nykyaikaiseksi familismiksi (Jallinojan mukaan moderniksi familismiksi), koska perheen ensisijaisuutta korostaessaankin se yhdistyi uudenlaisiin käytäntöihin, kuten juuri molempien vanhempien työssäkäyntiin. Lisäksi kotihoitoa puolustaneet kirjoittajat sanoivat isän olevan yhtä hyvä hoitaja kuin äidinkin. Näissä kirjoituksissa siteerattiin psy-kiatria, joka oli sanonut, että vauva saa paremmin turvaa, jos häntä hoitaa kaksi läheistä vanhempaa yhden sijasta. Jallinoja sanoo, että perhettä puolustaneet kirjoittajat venyttivät kiintymyssuhdeteoriaa ja puolustivat isän hoivavastuuta tällä teorialla. (mt., 104-105, 131, 139, 141.) Vielä 1990-luvulla asiantuntijat nä-kivät äidin usein ensisijaisena hoitajana ja samalla vastuullisena siitä, että myös isä voi ottaa hoivaajan roolin (Vuori 2001).

Myös tähän tutkimukseen haastatellut äidit näkivät äitien ja isien tehtävät pitkälti samanlaisina. Aineiston mukaan lasten isä oli kuitenkin lasten kanssa käytännön syistä vähemmän kuin äiti. Näin isä otti alkuperäisen kiintymyssuh-deteorian heille antaman aseman perheen talouden turvaajana ja äiti saattoi keskittyä lapseen ilman taloudellisia huolia ainakin, jos perheen isä ansaitsi hyvin ja oli valmis jakamaan tulonsa äidin kanssa.

Haastatellut kotona lapsia hoitavat äidit sanovat, että päivähoito tai pitkät päivähoitopäivät vaarantavat riittävän ajan antamisen ja siksi kotihoito on lapselle hyväksi. Äidit, jotka pitävät pitkän perhevapaan, pitävät perhevapaan jakamista vanhempien kesken vaikutukseltaan neutraalina mahdollisuutena, jota heidän perheessään ei ole käytetty. Isän sanotaan olevan lapsille läheinen, vaikka tämä kävisi kokoaikaisesti työssä kodin ulkopuolella.

Myös muiden lähisukulaisten sopivuus lasten hoitajiksi perustuu äitien mukaan siihen, että he välittävät näistä lapsista heihin muotoutuneen suhteen

pohjalta. Edes äidin antama hoito ei kuitenkaan ole hyvää, jos äiti ei viihdy kokopäiväisessä lapsenhoitotehtävässään, mikä puolestaan ei ole tahdon asia.

”Et eihän siitäkään mitään tuu, et on väkisin. Mitä se lapsi siit saa? Pienikin voi kokea syyllisyyttä, et se on niinku aiheuttanu semmosen kamalan elämänvaiheen.” (Petra)

”(…) mut jos ei jaksu hirveesti tehdä sen lapsen kanssa, olisko sen lapsen kuitenkin sit parempi mennä sinne päiväkotiin, missä sillä on niinku enemmän tekemistä ja virikkeitä. Ehkä sit jaksaa vanhemmatkin paremmin sen jälkeen sitten olla enemmän sen kanssa. En osaa sanoa.” (Senni)

Vaikka kotihoitoa pidettiin omalla kohdalla ja mahdollisesti yleisestikin parhaana vaihtoehtona, se ei ole sitä, jos, kuten Elisa sanoo, ”ei oo sellanen terveellinen ilmapiiri”, tai Reetan sanoin: ”Okei, jos äidin omat hermot ei kestä olla kotona, niin se on toinen juttu.” Monet äidit olivat kuitenkin varovaisia yleistyksissä ja korostivat puhuvansa vain omasta tilanteestaan, jossa kotihoitoa pidettiin parhaana vaihtoehtona. Myös Revon (2007, 235) tutkimuksessa päiväkotihoito nähtiin vaihtoehtona vain, jos vanhempi ei ”jaksu” itse hoitaa lapsiaan, mutta kotihoitoa pidettiin itsestään selvästi parempana vaihtoehtona, ellei tällaisia ”ongelmia” ollut.

Kotihoitoa perustellaan lapsen ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen lisäksi sillä, että koti on paikkana päiväkotia parempi ympäristö pienelle lapselle. Kotihoitoa puolletaan perusteluissa liittämällä siihen määreet kiireettömyys, aikatauluttomuus ja lapsentahtisuus.

”Ja niinkun varmaan arvaat, ei häntä koskaan revitä sängystä ylös, lähetä mihinkään raahaamaan, niin on se vähän erilaista. Saa leikkiä rauhassa, kukaan ei revii.” (Meeri)

”Et meil on ehkä, kun lapset on ollu kotona, niin meil on aika lailla, ollaan kun ellun kanat, että hyvin silleen vapaasti lapset saa touhuta, ei oo mitään tarkkoja rytmejä ja sillä tavalla.” (Pihla)

Perusteluissa asetetaan vastakkain kodin tarjoama lapsentahtinen rauhallinen rytmi ja päivähoitopäivistä johtuvat ulkopuolelta tulevat aikataulut, jotka rikkoivat tämän lapsentahtisuuden. Krista nojautuu kokemukseensa lapsuudesta: ”[Lapsena] olin mummolassa joka kesä. Niin halusin myös samanlaisen rutiinin, samanlaisen rauhallisuuden lapselleni.” Myös Revon aineistossa äidit perustelivat kotihoitovalintaa erityisesti kiireettömyydellä. Kiireetöntä arkea pidettiin

lapsen kannalta mukavana, mutta sen ajateltiin myös edistävän tasapainoiseksi kasvamista. (Repo 2007, 236.) Lasten tulisi voida välttyä siltä kiireeltä, jonka nykyinen elämäntyylillä on aiheuttanut perheille. Kotihoito katsotaan keinoksi pitkittää huoletonna ja strukturoimatonta lapsuutta. (Repo 2013, 203.)

Revon aineistossa kiireettömyys ja vanhempien lapselle antama aika kietoutuivat yhteen ja nimenomaan niiden yhdistelmästä syntyi tilanne, joka tulevaisuudessa vaikuttaisi positiivisesti lapsen kehitykseen ja lapsen tulevaan elämään. (Repo 2013, 205.) Kotihoito mahdollisti joustavuuden ja mahdollisuuden vastata lapsen aloitteisiin tehdä asioita yhdessä. (mt., 206.) Revon haastattelemat äidit puhuivat rauhallisista aamuista lapsen kanssa tai mahdollisuudesta nousta ylös vasta kun lapsi oli siihen itse valmis. (mt., 206.) Näin myös tämän tutkimuksen aineistossa esimerkiksi Petra sanoo rauhallisia aamuja yhdeksi ratkaisun hyvistä puolista.

Kiireettömyys liitetään kyseiseen hetkeen ja aikaan, ei niinkään tulevaisuuden tavoitteisiin, jolloin lapsuus nähdään itseisarvoisesti arvokkaana elämänvaiheena. Iflandin (2013, 234) tutkimuksen mukaan myös Norjassa on perusteltu aiemmin kotihoitoa samaan tapaan. Sen on sanottu mahdollistavan vähemmän stressaavan päivittäisen elämän sekä lapselle että vanhemmille. Kotihoidon tuen puolustajien mukaan lapset viettävät ”liian vähän” aikaa vanhempiensa kanssa, jos he ovat hoidossa ”koko päivän”, millä tarkoitettiin kahdeksaa tuntia. Lapsen tarvitsema kiireettömyys nousee Stefansenin & Farstadin (2010) ja Revon (2013) mukaan lapsikäisyydestä, jossa korostuu suojan tarve ja toisaalta käsitys maailmasta ”kovana” paikkana, joka ei sovi pienelle lapselle. Kiireettömän lapsuuden ajatus asetetaan vastakkain aikatauluja ja työn tuntua sisältävän institutionalisoidun lapsuuden kanssa. Se on paitsi vaihtoehtoinen, myös joka tapauksessa pian edessä oleva maailma, jota pyritään siirtämään mahdollisuuksien rajoissa myöhempään vaiheeseen. (Repo 2013, 203-204; Stefansen & Farstad 2010, 128, 130.)

Virikkeistä ja pedagogikasta puhuminen kotihoitoon liitettynä nousee haastattelussa vastauksina ajatukseen, että juuri niiden vuoksi päivähoito olisi tärkeää. Äitien mukaan myös kotihoidossa on pienelle lapselle tarpeeksi virikkeitä. Virikkeellisuuden ja muunkin kasvatuksen näkökulmasta kotihoito saatetaan asettaa päivähoiton edelle tai sitten ne molemmat nähdään hyvinä vaihtoehtoina

”Itse mä koen, että se arki on täynnä virikkeitä. Ihan semmosta niinku arjen tavallisten asioiden tekemistä, se on virikkeitä. Välillä on tietysti semmosii päiviä, että maalataan tai leivotaan tai autetaan ruuanlaitossa. Tai onhan se lapselle se arki, meidänkin lapset siivoo. Jos mä siivoan, ne siivoaa kanssa. (...) Ei mun mielestä tän ikäselle tarvii keksii mitään.”
(Mia)

”No must oli aika hämmästyttävää, kun tää mun lapsi meni kolmevuotiaana kerhoon, kun ne sano, oletko sinä ollut päiväkodissa, kun osaat noin hyvin saksia käyttää. Sit mä olin sillee, et kyl meil on saksii kotonakin, et ikään kuin sä et vois kotona niinku antaa [tehdä].” (Pihla)

Äidit sanovat, että myös kotihoito voi antaa laadukasta pedagogiikkaa. He sanovat, että kotihoidossa kasvattaminen on helpompaa kuin suuressa ryhmässä ja lisäksi kotihoidossa äiti itse voi vaikuttaa kasvatuksen sisältöön. Äidit korostavat, että kotihoito on sekä yksilöllistä että omien arvojen mukaista. Kysymys on siis myös vallasta määrittellä, millaisia asioita – siis taitoja ja arvoja – lapselle opetetaan. Vertailu voi olla myös tilannesidonnaista ja sen tulos riippuu siitä, millaista kotihoitoa on mahdollisuus antaa ja millaiseen päivähoitoon sitä verrataan. (Stefanssen & Farstad 2010, 137; Vincent ym. 2008, 13-14, 22.)

”Mun mielest sellaset pienet tilanteet, kuten esimerkiksi riidat (...) tietyt kohteliaisuussäännöt, et kiitetään ja sanotaan ole hyvä ja pyydetään anteeksi. Tämmöset pienet asiat niin musta tuntuu, et mä pystyn (...) antaa sen paremmin kotona, kuin se, että ne on kakstoista kolmetoista lasta niinku samassa ryhmässä ja yks ohjaaja tai kaks ohjaajaa. Eikä ne nää niitä tilanteita.” (Mia)

Kotihoitoon päätyneet äidit luottavat itseensä kasvattajina. He sanovat olevansa aktiivisia ja ottavansa lapsen mukaan arjen toimintoihin. Virikkeiden lisäksi kotihoito tarjoaa äitien mukaan lapselle riittävän sosiaalisen ympäristön. Useat äidit sanovat vievänsä lapsiaan lähes päivittäin tai ainakin usean kerran viikossa perhepuistoon, jota he pitävät myös hyvänä harjoituksena päiväkotielämää varten. Stefansen & Farstad (2010, 137) sanovat kotihoidon liittyvän erityisesti ajatukseen vanhemmista lapsen suojelijana ja hoivaajana, kun taas kehittäminen ja opettaminen liittyvät päivähoiton merkityksen korostamiseen. Tässä tutkimuksessa myös lapsiaan kokopäiväisesti hoitavat äidit korostivat pedagogista näkökulmaa ja siihen liittyen omia taitojaan lastensa kasvattajina. Seuraavassa äiti esittää perustelunsa selkeästi vastauksena päivähoitoa puolustaville puheenvuoroille.

”Mun mielest se on ihan potaskaa. Pieni lapsi ei tarvii semmosta, sen sosiaalisuuden oppii seurakunnan kerhossa. Tai sit sen oppii (...) sillai, et näkee esimerkiksi sukulaisii tai puistossa lapsii. Ei mun mielestä alle kolmevuotias tarvii mitään sen suurempaa sosiaalisuutta. (...) Musta se on ihan hassuu, et pitäisi olla isossa ryhmässä, lapsi, niinku, ja siellä opetella sitten sitä sosiaalisuutta.” (Mia)

Iso ryhmä esitetään päinvastoin uhkana lapsen hyvinvoinnille. Siellä joutuu ”pärjäämään” tai ”selviämään” tai ”taistelemaan”, mikä voi aiheuttaa stressiä ja vaikuttaa lasten hormonitasoon. Päiväkodissa lapset eivät saa olla ”rennosti ja vapaasti ja turvassa ja rauhassa”, sanoo Pihla.

Useat kotona lasta hoitavat äidit pitävät lapsiryhmiä liian suurina. He sanovat, että suuret ryhmät estävät yksilöllisen hoidon ja ne aiheuttavat melua. Edelleen he saattavat sanoa, että hoitajia on lapsiryhmän kokoon nähden liian vähän ja päiväkodeissa voi suurista ryhmistä johtuen esiintyä kiusaamista. Suuressa ryhmässä lapsi joutuu kilpailemaan aikuisten huomiosta ja pyrkimys pärjätä ryhmässä voi olla lapselle liian suuri haaste. Myös Revon (2007, 234) haastattelemat kotihoidossa olevien lasten vanhemmat saattoivat pitää päiväkotia huonona tai jopa mahdottomana vaihtoehtona siksi, että hoito suuressa ryhmässä ei heidän mielestään palvele lapsen etua.

Lisäksi kotihoitoa perustellaan lapsen yksilöllisillä persoonallisuudenpiirteillä. Tällöin kotihoito on nimenomaan kyseisessä perheessä hyvä ratkaisu, eikä sen yleistä paremmuutta pohdittu. Yksi pitkään lasta kotona hoitanut äiti sanoi kotihoitovalinnan olleen aluksi itsestään selvyys lapselle tehdyn sairaanhoidollisen toimenpiteen vuoksi. Sen jälkeen, äiti jatkoi edelleen kotihoitoa, koska hän kertoi todenneensa sen muista syistä mielekkääksi. Meerin mukaan kotihoitovalintaan vaikutti lapsen luonne. Häntä huolestaa, miten ”sellanen kiltti ja rauhallinen lapsi” pärjää päiväkodissa. Senni pohtii samalla tavalla lapsen yksilöllisten piirteiden kautta ratkaisua.

”Toi lapsi on koko aika ollu semmonen hitaasti lämpenevää tyyppiä (...) niin sitten sitä yhtäkkiä sitten miettii, et ehkä se nyt olis kuitenkin parempi, että saa sit vielä vuoden rauhas kasvaa kotona ja vähän niinku opetella oleen enemmän vieraitten ihmisten kanssa. Ja on se huomattavasti reipastunnu, että silleen menny ihan oikein tää suunta.”
(Senni)

Toisaalta:

”(...) et jos se olis vaan menny vaikka puoltoistavuotiaana sinne päiväkotiin, niin olisko se niinku ihan erilainen?” (Senni)

Vanhempien ratkaisujen mahdollisesti suuri vaikutus (vrt. Hays 1996, 95; Faircloth 2014, 26) pohdituttaa äitejä. Hoitoa voidaan miettiä siltä kannalta, mikä näyttäisi olevan kyseiselle lapselle sillä hetkellä hyväksi, mutta myös siltä kannalta, mihin suuntaan hoitoratkaisu mahdollisesti muuttaa lasta. Toisaalta ainakin Sennin mukaan tätäkin on mahdotonta ennustaa, koska muutos voi koskea montaa asiaa, eikä niitä – ainakaan kaikkia – voi ennakoita.

Kotona lasta hoitavista äideistä osa oli sitä mieltä, että päiväkotikin on periaatteessa hyvä ratkaisu, mutta päiväkodit eivät toimi tarkoitettulla tavalla suurien ryhmien ja vaihtuvien hoitajien vuoksi. Siksi lapsen tulisi olla mielellään ”hieman vanhempi” ennen kuin hän aloittaa päivähoidon. Useat haastatelluista kotona lasta hoitavista äideistä olivatkin hakeneet haastattelua seuraavaksi syksyksi lapselle hoitopaikkaa.

Kotihoitoa perustellaan aineistossa lapsen ja vanhemman kiintymyssuhteeseen, kotihoidon rauhallisuuteen ja kasvatuksen edellytyksiin (virikkeet, oikeat arvot, aikuisen ja lapsen suhde, itse hyvänä kasvattajana) liittyvin argumentein. Revon (2007, 236) haastattelema vanhempi sanoi kotihoidon olevan ”satsaus tulevaisuuteen”, ja monet kyseiseen tutkimukseen haastatellut vanhemmat ajattelivat kotihoidolla olevan positiivisia vaikutuksia perheen arkielämään ja lapsen kehitykseen. Ehkä siksi, että kotihoito tulee yksilö- ja perhetasolla kalliiksi ja näyttäytyy näin taloudellisesti epärationaalisena valintana, se edellyttää vahvoja perusteluja erityisesti lapsen näkökulmasta. Vuosituhannen vaihteen ”familistisen kääntein” ajan keskustelu antaa aineksia näille perusteluille, mutta perustelut on myös sidottava omaan aikaansa. Familistinen käänne korosti lapsen etua, mutta aivan kuten rahamotiivissa, myös tässä äidit sanovat, että käsitelty motiivi (raha tai lapsen hyvä) ei ole heidän ainoa motiivinsa kotiin jäämiselle. He korostavat, että kyse ei ole lapsen hyväksi uhrautumisesta vaan lapsen ja oman hyvän motiivien yhteen kietoutumisesta.

Osalle Revon haastattelemissa äideistä kotihoito oli itsestään selvä valinta, jota ei katsottu tarvittavan perustella yksityiskohtaisemmin. Näille vanhemmille oli ”hyvin selvää” tai ”oli alusta asti selvää, että kolme vuotta ollaan kotona vaikka päällään seisten”. Toisille vanhemmille ratkaisu sen sijaan liittyi valinnan tilanteeseen liittyviin erilaisiin ehtoihin. (Repo 2007, 234.) Tämän tutkimuksen aineistossa kotihoito on monille siihen päätyneille ihanne, mutta nimenomaan äidin jääminen kotiin pragmaattinen ratkaisu. Kuitenkin myös tässä tutkimuksessa kotihoito oli joissakin tapauksissa ratkaisu, jota ei ollut etukäteen suunniteltu, mutta johon oli päädytty, koska ei haluttu viedä lasta ”vielä” hoitoon (Mette) tai koska ratkaisu oli tuntunut hyvältä sekä äidin että lapsen kannalta (Senni). Lisäksi kotihoitoratkaisulla nähtiin olevan hyviä seurauksia myös äidin itsensä tai koko perheen kannalta (ks. luku 7), eivätkä lapsen hyvää koskevat käsitykset näin ole olleet ainoita syitä kotihoitoon päätymiselle.

6.2 KODINOMAINEN PÄIVÄHOITO SOPII PIENELLE LAPSELLE

Saaran töihin lähteminen heti vanhempainvapaan jälkeen ja Kian töihin lähtö lapsen ollessa puolentoista vuoden ikäinen johtui heidän perustelujensa mukaan sekä työn vetovoimaisuudesta että rahasta. Voidakseen toteuttaa ratkaisunsa

he etsivät hoitopaikan, jonka tuli olla lapsen ikään nähden sopiva, jotta äidin ja lapsen intressit eivät joutuisi vastatusten. He pitävät kodinomaista vaihtoehtoa tässä ikävaiheessa lapselle parhaana vaihtoehtona. Kian mukaan hän on ”taannut lapselleen hyvän hoitopaikan”, mikä perustelujen mukaan näyttää oikeuttaneen töihin lähtemisen. Tärkeää on kodinomainen hoito, pysyvä hoitaja ja pieni ryhmä. Saaran tapauksessa hoitaja tulee heille kotiin toisen hoitolapsen kanssa. Laura ja Henni sen sijaan kertovat pohtineensa pitkään ansiotyön ja kotiin jäämisen välistä ratkaisua. Ratkaisevana tekijänä ansiotyövalinnalle he pitävät mahdollisuutta saada lapselleen ”ihanteellinen hoitopaikka”, joka tarkoitti hyvää ja etukäteen tuttua perhepäivähoitajaa ja kodinomaisia olosuhteita.

”Mä sain aivan ihanteellisen perhepäivähoitopaikan. Se oli niinku ratkasevin. Yks tuttava oli ollut tän, sil naisella, on tällanen 30-vuotias, on kolme lasta. Kaks koululaista, yks tämmönen leikki-ikänen. Hän on tehnyt vuosia tätä hommaa, häneltä vapautu sitten paikka ja me käytiin siel kattoon. Se oli aivan ihastuttava paikka, aika lähellä mejän kotia.”
(Henni)

Perustellessaan ansiotyöhön lähtemistä hyvän hoitopaikan löytymisellä äidit kantavat heille kulttuurisesti määrätyn vastuun lapsen hyvästä. Myös Laura sanoi, että lapsen jättäminen päivähoitoon on ollut helppoa, koska hän tietää hoitajan olevan hyvä. Hennin mukaan päiväkotihoito tulisi kyseeseen lapsen ollessa 4-5-vuotias, mutta kaksivuotiaan kannalta iso ryhmä ja hoitajien vaihtuminen eivät ole hyviä asioita.

”Ne ryhmäkoot on niin, ja sit mä luulen, et se lapsi niinku turvaa tavallaan siihen yhteen hoitajaan. Tän ikäsel lapsel ei voi olla hirveen montaa. Päiväkotiryhmissäkin, et siel vaihtuu [hoitajat]. (Henni)

Henni aloitti työt lapsen ollessa vuoden ja kolmen kuukauden ikäinen. Ihanteellisempi hoidon aloittamisen ikä olisi Hennin mukaan jälkikäteen ajateltuna ollut noin kolme kuukautta myöhemmin, noin puolitoistavuotiaana. Perhepäivähoito on lapsen kannalta hyvä ratkaisu, mutta koti olisi hänen mielestään ollut yhtä hyvä. Kotihoidossa on kuitenkin Hennin mukaan huolehdittava siitä, että lapsi näkee muita lapsia. Taidollisesti lapsi voi hänen mukaansa oppia kotona saman kuin päiväkodissakaan. Hoitaja voi hyvin olla joku muukin kuin äiti. Olennaista Hennin mielestä on, että hoitajat eivät vaihdu.

Päivähoidon järjestäminen joko lapsen tai hoitajan kotona tukeutuu kotihoidoideologiaan. Sekä kotona lasta hoitavat äidit että päivähoitoratkaisun tehneet äidit olivat sitä mieltä, että lapsella voi olla useita kiintymyssuhteita alusta alkaen.

Perhepäivähoidon tai hoitajan kotiin palkkaamisen valinneet äidit sanovat, että heidän lisäksi lasta voi hoitaa joku muu, joka on valmis sitoutumaan tähän lapseen. Hennin, Lauran, Kian ja Saaran tapauksessa hoitajaan oli tutustuttu etukäteen tai hoitaja oli jo tuttu muista yhteyksistä, ja häneen oltiin tyytyväisiä. Näin kodinomainen hoito tulee perusteltua kotihoitohanteen mukaisena muunnelmana ja noudattaa nykyaikaisen familismin periaatetta (vrt. Jallinoja 2006, 131). Ratkaisun peilaaminen kotihoitoon näkyy äitien perusteluissa myös siinä, että lyhennettyä työpäivää pidetään hyvänä.

”Ja sitten mä sain järjestetty, et mä teen nelipäivästä viikkoo, 7 1/2 tunnin päivät ja perjantait vapaat. Plus sitten silleen, et mun mies viel, et hän vie käytännös lapsen kaheksan yheksän aikoihin ja mä sitten, kun mä meen seitsemän jälkeen töihin, niin mä oon hakemas sitten häntä jo kolmen aikoihin. Elikkä päivä tulee aika lyhyeks.” (Henni)

Epäsäännöllisiä työvuoroja tekevät Laura ja Erja nostavat esille myös mahdollisuutensa viettää lapsen kanssa aamupäiviä tai arkipäiviä kotona. Vuorotyö mahdollistaa lisäksi hoitovurojen jakamisen puolison kanssa, jolloin päivähoidossa vietettävää aikaa voitiin lyhentää. Ajatuksena näyttää olevan, että hyvääkään päivähoitoa ei saa olla liikaa ja että vanhempien kanssa vietettävä aika on tässä vaiheessa (lapsen ollessa kaksivuotias) tärkeää.

Perusteluissa kodinomaisten hoidon hyvyys perustuu paljolti siihen, että se on melkein kuin kotihoitoa. Kodinomaisuuden, siis pysyvän hoitajan ja pienen lapsiryhmän, vuoksi perhepäivähoito mahdollistaa äideille varhaisemman ansiotyöhön siirtymisen kuin päiväkotihoito, jonka nämä äidit ajattelevat sopivan ”vähän isommalle” lapselle. Erjan, Lauran, Kian, Saaran ja Hennin lapset siirtyivätkin hoitoon hieman keskimääräistä aiemmin, joko suoraan tai pian vanhempainvapaakauden jälkeen noin yhden vuoden ja kahden tai kolmen kuukauden iässä. Nämä kodinomaista hoitoa pienen lapsen kohdalla arvostavat äidit ovat siirtämässä lapsen päiväkotihoitoon myöhemmin. Kia ja Saara olivat jo hakeneet päiväkotipaikkaa lapselle.

6.3 TÄLLE LAPSELLE PÄIVÄKOTI ON PARAS VAIHTOEHTO

Osa ansiotyössä käyvistä äideistä sanoi, että päiväkotihoito on nimenomaan heidän lapselleen ja heidän tapauksessaan hyvä vaihtoehto tai kotihoitoa parempi vaihtoehto. Päiväkotihoidon puolustamisessa luonteenomaista oli sen näkeminen osana laajempaa, itselle ja omalle perheelle sopivaa ratkaisua. Haastatelluista äideistä vain Jatta sanoi selkeästi, että lapset hyötyvät ammatillisesta päivähoitosta jo varhaisessa vaiheessa ja siksi se on kotihoitoa parempi ratkaisu yleensäkin.

”Mä haluan, että lapsi pääsee näkemään oman ikäsiään, joku ohjatusti ja valvotusti leikittää niitä. Koska mä uskon silloin, että sosiaalisuus niin kun kasvaa. Ja myöskin se, että mä (...) itse nään sen, että mun mielestä lapsen siinä olemisessa ja siinä pitää joskus, joissakin tekemisissä olla jotakin tarkoituksenmukaisuutta, eikä sitä, että [kotiäiti] istuttaa lasta neljä tuntia kattomassa dvd:ä, kun sen ajan joku ammattilainen vois sitä oikeesti, niinku tavoitteellisesti leikittää.” (Jatta)

Myös Eeva arvostaa ammatillista hoitoa. Hänen mielestään päiväkotia parempi paikka lapselle siksi, että hän ei pidä itseään yhtä hyvänä hoitajana kuin päiväkodin ammattilaiset ovat.

”Mun mielestä (...) päiväkotia on niinkun parempi, koska siel on sitä ammattilaisen ohjaamaa ja semmosta tietosta kasvatusta, jos niin voi sanoa.” (Eeva)

”Että mitä minä en pystyis, kun mä en ole sen alan ihminen, niin pystyis kotona tarjoamaan. Että olis luultavasti vähän köyhempää se mun tarjooma.” (Eeva)

Repo (2013, 209) sanookin, että päivähoitoratkaisuun päätyneet vanhemmat uskovat päivähoiton tarjoaman opetuksen ja kokemusten hyödyttävän heidän lapsiaan myös tulevaisuudessa. Kuitenkin tulevaisuusnäkökulmaa enemmän äitien puheessa näyttää korostuvan nykyhetken hyvinvointi. Siihen liittyen esimerkiksi Isla painotti arvioinnissa oman lapsensa ominaisuuksia.

”Lapsi kaipaa, varsinkin meidän tällainen hyvin reipas ja vauhdikas lapsi, niin hän kaipaa paljon tekemistä ja haasteita ja sellaista mielekästä tekemistä. (...) vaikka lapsen on tietysti hyvä olla vanhemman lähellä, niin tietysti, mitä vanhemmaksi hän tulee, niin sitä enemmän hän kaipaa varmasti myös toisten lasten seuraa ja sellaista, sosiaalisia virikkeitä. Et se vaatis ikään kuin se kotona olo hyvin aktiivista, niinkun jotenkin.” (Isla)

Samalla kun Islan mukaan tietyn tyyppinen lapsi tarvitsee päiväkotihoidon, hän myös epäilee omaa motivaatiotaan kotiäitinä. ”Jotenkin taas tulee itselle sellainen olo, että jaksaisiko ja osaisiko sitä sitten antaa sellaisia [aktiiviteetteja] lapselle”. Myös Heidin mukaan lapset viihtyvät päiväkodissa johtuen kavereista ja monista aktiviteeteista.

Äidit eivät aseta päiväkotihoidon välttämättä yleensä ottaen kotihoitoa paremmaksi. Ratkaisun hyvyys on suhteessa sekä lapsen persoonallisuuteen että hoi-

tavan aikuisen persoonallisuuteen, intresseihin ja motivaatioon. Haastatelluista äideistä vain Kaisa ja Jatta sanoivat, että päivähoito voi yleensä ottaenkin antaa jotakin sellaista, mitä koti ei voi antaa. Kuitenkin Kaisan mielestä puolipäiväinen hoito oli riittävää kaksivuotiaalle lapselle ja myös Jatta oli sitä mieltä, että ”liian pitkät” päivähoitopäivät eivät ole eduksi lapselle. Nämä kaksi vaihtoehtoa sen sijaan nähdään molemmat mahdollisina hyvinä ratkaisuinä. Vastakkainasettelun sijaan äidit pohtivat sitä, missä vaiheessa lapset ”voivat mennä” tai missä vaiheessa heidän olisi ”hyvä mennä” päivähoitoon kodin ulkopuolelle.

Päivähoidon hyvät puolet liittyivät ansioyöhön päätyneiden äitien mukaan ammattitaitoisen ja virikkeitä tarjoavien hoitajien lisäksi lapsiryhmään. Vaikka Eeva arvosti nimenomaan hoidon ammatillisuutta, hän toisaalta sanoi, että kotihoito voisi olla yhtä hyvää, jos kotona olisi sisarus. Isla arvosti päivähoitossa ammatillisen kasvatuksen lisäksi ”toisten lasten seuraa ja sosiaalisia virikkeitä”, jotka kotonakin olisivat saatavilla, jos hoitaja olisi riittävän aktiivinen. Vaikka toisaalta arvostettiin nimenomaan ammatillista hoitoa, toisaalta sanottiin, että saman tason voisi saavuttaa kotonakin, jos äiti olisi motivoitunut järjestämään lapsen kaipaamia aktiviteetteja. Sen sijaan, että päiväkotihoito, johon oman lapsen kohdalla oli päädytty, tuotaisiin esille parhaana vaihtoehtona, saatettiin sanoa, että se ei ole kotihoitoa huonompaa. Näin ollaan ikään kuin altavastajina kotihoidon puolustajien edessä.

”En mä koe, että se olisi lapselle, et ei kokenu, et sitä jotenkin vahingoittaisi sitä lasta, jos ei ole kolmea vuotta kotona sen lapsen kanssa. (...) en olisi tietenkään tehnyt sitä, jos olisin ajatellut, että se jotenkin vahingoittaisi tai et se ei olisi lapselle hyväksi.” (Isla)

Ansioyövalinta on pientenkin lasten äitien kohdalla yleisesti hyväksytty ja normaalina pidetty asia (vrt. Autto 2007, 215; Alasuutari 2003, 67; Jallinoja 2006, 103; vrt. kuitenkin Repo 2007, 233).

Siksi ja myös siksi, että ansioyö on äidille(kin) taloudellisesta näkökulmasta katsottuna rationaalinen valinta, äitien ei tarvitse selittää päiväkotihoidon lapsen kannalta kotihoitoa paremmaksi vaihtoehdoksi. Heidän täytyy kuitenkin osoittaa, että päivähoito ei ole haitaksi lapselle.

Varhaiskasvatusajattelun mukaan päivähoito kuitenkin hyödyttää lasta eikä se ole ”vain” äidin hoivan korvike (Autto 2007, 208-210). Osa äideistä sanoo, että olisi vienyt lapsen päiväkotiin, vaikka ei olisi itse töissä. Nämä äidit ajattelevat, että päivähoito on ainakin omalle lapselle parempi kuin se hoito, mitä itse olisi ollut motivoitunut tai kykenevä tarjoamaan. Osa äideistä myös sanoo, etteivät he ole ”kotiäitityyppiä”. Kyse ei siis ole vain motivaatiosta järjestää lapselle aktiviteetteja vaan myös persoonallisuuden piirteestä, joka aiheuttaa sen, että kotona ei viihdyttäisi pitkään. Osa-aikaisesti työskentelevän Kaisan lapsi

on kolme tuntia päivässä päiväkodissa, koska hänen mielestään lapsen kannalta paras vaihtoehto on koti- ja päivähoidon yhdistäminen. Aineistossa ei ollut äitejä, joiden kaksivuotias lapsi olisi ollut päivähoidossa äidin ollessa kotona esimerkiksi työttömänä tai muista syistä. Päivähoito liitetään tässä aineistossa äitien työssä käymiseen. Samalla ammatillista varhaiskasvatusta arvostetaan ja työssä käyvät äidit näkevät lapsensa tässä vaiheessa hyötyvän siitä. Sitä ei muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta kuitenkaan aseteta kotihoidon edelle hoitomuotona tässä vaiheessa. Suuri osa haastatelluista äideistä on kuitenkin sitä mieltä, että viimeistään lapsen ollessa 3-vuotias hänen tulee päästä päiväkotiin, lapsiryhmään ja ammatillisen kasvatuksen piiriin.

Päiväkotihoidon perusteluissa nojaututaan nykyaikaiseen familismiin (vrt. Jallinoja 2006, 131). Niinpä päivähoitoratkaisu on hyvä, mutta päivähoitoa ei saa olla ”liikaa”, ja sen tulee mielellään olla kodinomaista tai tapahtua pienissä yksiköissä (vrt. mt., 134-135). Haastateltavat puhuvat päivähoitoajan rajaamisesta, joka tapahtuu rajaamalla työaika ”normaaliin työpäivään” (Isla, Eeva), jakamalla puolison kanssa päiväkotikuljetukset (Isla, Henni, Kia), käyttämällä isovanhempien apua päivähoitopäivien rajaamisessa (Isla, Eeva), tekemällä lyhennettyä työpäivää (yhdessä tapauksessa sekä äiti että isä) (Henni, Teija) tai sopimalla osittaisesta etätyöstä työnantajan kanssa (Jatta).

Myös Revon haastattelemat äidit, joiden lapset olivat päivähoidossa, saattoivat pyrkiä rajoittamaan työaikaansa, koska he pitivät perheikää tärkeänä. Perheikää, jolloin vanhemmat olivat lasten kanssa, kuvattiin aktiivisena ja emotionaalisenä läsnäolona. Työajan rajoittaminen tarkoitti Revon tutkimuksessa sitä, että töitä ei tuoda kotiin, tai jos niitä tehdään kotona, niitä tehdään silloin, kun lapset nukkuvat. Loppujen lopuksi päiväkotien tiukkoja aukioloaikoja pidettiin hyvänä asiana, koska ne asettivat rajat vanhempien työnteolle. (Repo 2005, 414-415.) Repo esittääkin, että lastenhoito on kulttuurissamme määrittynyt sellaiseksi aktiiviseksi ja emotionaaliseksi läsnäoloksi, jota ei voi yhdistää työnteokseen (mt., 415). Useissa tutkimuksissa on osoitettu, että ansiotyöratkaisuun päätyneet äidit pyrkivät rajoittamaan työaikaansa lapsen ollessa pieni, ja osa heistä on jopa valmis vaihtamaan työpaikkaansa tai työtehtäviään, jotta lapsi ei joutuisi olemaan ”liikaa” päivähoidossa. (Luotonen 2012, 114-115; Halrynjo & Lyng 2009, 333-334, 337; Choroszewicz 2016, 133-135.)

Päiväkotihoidon ratkaisun hyvyys perustuu haastatteluaineistossa myös siihen, että lapselle löytynyt päiväkotito on erityisen hyvä päiväkotito, mitä kaikki päiväkodit eivät äitien mukaan välttämättä ole. Se, että päiväkotito on hyvä, nähdään jonkin verran sattuman tuloksena. Äidit tuovat esille, että on myös huonoja päiväkotiteja. Tämä on kiinnostavaa, koska voitaisiin ajatella, että nimenomaan ammatillisuus takaisi keskimäärin hyvän laadun, johon vanhemmat voisivat luottaa.

”Ollaan äärimmäisen tyytyväisiä. Se on ollut hieno paikka ja tämä hänen hoitajansa on ollut ihan loistava. Sellainen nuori lastentarhanopettaja, joka kovasti tykkää hänestä ja hän tykkää tästä hoitajastaan, että se on sikäli osunut erittäin hyvin.” (Isla)

Useimmiten äidit sanovat lasten viihtyvän ”tosi hyvin hoitopaikassa”. Äitien kertomusten mukaan se, että lapselle syntyy hyvä suhde hoitajaansa päiväkodissa, on jossakin määrin sattuman, persoonallisuuden yhteensopivuuden tulos pikemmin kuin hoitajan ammatillisten taitojen tulos. Yhteiskunnallinen keskustelu institutionalisoidun päivähoidon paremmuudesta liittyy siihen, että lapset hyötyvät ammatillisesta varhaiskasvatuksesta erityisesti kognitiivisten taitojen ja sosiaalisen pääoman suhteen (Ifland 2013, 218-219).

Päivähoidon etuja puolustavat äidit sanovat lisäksi, että hoitomuotoja ei voi vertailla huomioimatta sitä, miten vanhemmat eri ratkaisuisia voivat.

”Et se, mitä mä oon ainakin ollut sitä mieltä, et se, joka hoitaa sitä lasta kotona, niin sillä pitää olla hyvä olla. Jos sillä ei ole hyvä olla, niin sitten ei ole lapsellakaan.” (Heidi)

Suunnilleen kahden vuoden iässä tai viimeistään 3-4-vuotiaina lapsen ajateltiin kaipaavan tai tarvitsevan vertaisseuraa siinä määrin, että päiväkotihoito tulee parhaaksi ratkaisuksi.

”No siis kolme vuottahan olis mahdollista... ja just et tää, et tulee sellainen ikkuna siin lapsen kehityksessä, et se on tavallaan valmis sitten meneen hoitoon, ja osaa vähän puhua, ja ei tunnu niin pahalta jättää... Ja just se, että päivähoitopaikan saa helpoiten syksyllä.” (Julia)

Koti- ja päiväkotihoidon vertailun sijaan erityisesti ansiotyöhön päätyneet äidit sanovat, että lapsen hyvää ei voi tarkastella irrallaan ympäröivien ihmisten elämästä. Halu saada lapselle päivähoitoa ja halu palata työelämään ovat äideille useimmiten rinnakkaisia pyrkimyksiä. Äidit ovat vapaita menemään töihin, koska he näkevät päivähoidon hyvänä ratkaisuna.

6.4 SOPIVA IKÄ SIIRTYÄ PÄIVÄHOITOON

Kotihoitoa pidetään hyvänä lapsen varhaisvaiheessa, mutta myös poliittisella tasolla erimielisyys liittyy siihen, missä iässä lapsi voi aloittaa päivähoitossa ja missä iässä lapselle tulisi tarjota ammatillista varhaiskasvatusta (vrt. Ifland 2013, 214). Kun lapsi viedään hoitoon suunnilleen kolmen vuoden iässä, kriteerit liittyy-

vät usein siihen, että lapsi on ”kypsä eroamaan äidistä” (Elisa, Mia) tai lapsi on ”valmis päivähoitoon” (Petra, Reeta, Tea, Meeri, Katri). Liisa sanoo, että lapsen tulee osata kertoa päivän kulku, kun hän aloittaa hoidossa. Kaksivuotiaana lapsen hoitoon vieneet vanhemmat sanovat esimerkiksi, että kriteerinä on puhumaan oppiminen, käveleminen ja unirytm. Julia puhui ”kokonaisuudesta”, Essin mukaan kaksivuotias ”on jo valmis” päivähoitoon ja Meten mukaan 2-3-vuotiaana lapsi alkaa kaivata vertaisseuraa.

Hieman yli vuoden vanhan lapsen hoitoon vieneet puhuvat siitä, milloin lapsen ”voi” viedä hoitoon. Myös he pitävät kriteereinä taitoja, kuten puhuminen ja käveleminen. Myös tässä iässä arvellaan virikkeiden ja vertaisseuran olevan lapselle hyväksi. Sopivan ikärajan sanotaan riippuvan myös sekä lapsesta että vanhemmista ja lisäksi äidit sanovat, että kodinomaiseen päivähoitoon voi mennä varhemmin kuin päiväkotiin esimerkiksi siksi, että stressittömyys on pienelle lapselle tärkeää.

”Ja sit kun lapsi on menny kaksivuotiaana päiväkotiin, se ymmärtää puhetta. Sille voi selittää, jos tulee semmonen tilanne, et sille voi selittää, et äiti tulee kohta hakemaan ja sitten mennään kotiin ja silleen. Mut jos on just joku yheksän kuukauden ikänen lapsi, niin se ei ymmärrä, kun vanhemmat lähtee.” (Maaria)

”Mä olin päättäny etukäteen, et mä haluan, et lapsi osaa kävellä ja että se osaa sanoa joo ja ei, et se pystyy ilmasemaan itseään siellä päiväkodissa.” (Jatta)

Ikärajoja ja kriteerejä ei välttämättä kuitenkaan haluta antaa yleisinä ohjeina. Äidit korostivat puhuvansa omasta tilanteestaan, heistä itsestään mahdollisina kotihoitajina ja heidän lapsistaan omine erityispiirteineen.

”Jaa, en mä tiedä [mikä on sopiva aika viedä lapsi hoitoon]. Tosi vaikeet sanoo. Et mun mielestä, jos mä nyt sanon mun lapsista, ne on aika erilaisia. Vanhempi, mä sanoisin, et se oli päälle kaksi, ehkä kaksi ja puoli, ennen kun se rupes olemaan ryhmässä ja nauttimaan ja leikkimään ikätovereitten kanssa. (...) ja sit tää nuorempi (...) on alusta asti leikkiny yhdessä (...) Jos mä nyt ihan henkilökohtasesti, ehkä mä oon vähän sitä mieltä, että vuoden vanha on liian nuori. Mut toisaalta, perheitten tilanne, enhän mä tiedä, minkälainen tilanne niillä on siellä kotona.” (Heidi)

Useat äidit sanovat, että mitään yleispätevää ikärajaa ei ole tai että he eivät tiedä, mikä tällainen ikäraja olisi. Näyttää siltä, että vuosituhannen vaihteessa julki-

sessä keskustelussa ihanteeksi muotoutunut kolmen vuoden ikäraja (Jallinoja 2006, 104) ei nouse haastatteluissa kovin voimakkaana esille. Äidit sanovat, että käsitys ikärajusta perustuu oman lapsen havainnointiin. Familistinen ideologia näkyy siinä, että äidit pitävät keskeisenä lapsen näkökulmaa pohtiessaan omaa ansiotyön ja kokopäiväisen lapsenhoidon välillä tekemäänsä ratkaisua. Vahvan familistisen keskustelun (vrt. Jallinoja 2006) jälkeenkin pienten lasten ansiotyössä käyminen on pysynyt normaalina, mutta sitä perusteltaessa on huomioitava lapsen hyvä. Tämän esille tuomiseksi päivähoiton suhteen korostetaan kasvatuskumppanuutta (Alasuutari 2003, 26; Autto 2007, 210) ja työssäkäyntiratkaisussa painotetaan perheen ja työn yhdistämistä puhumalla sekä-että-ratkaisusta (vrt. Salmi 2004, 125).

Talousjärjestö OECD on pyrkinyt tarkentamaan, missä lapsen ikävaiheessa äidin kannattaisi palata työelämään. Raportti ei kuitenkaan anna yksiselitteistä vastausta. Raportin mukaan äidin työuran kannalta paluu töihin viimeistään kuuden kuukauden perhevapaan jälkeen olisi järkevää. Todennäköistä raportin mukaan on, että lapsi hyötyy kotihoidosta 6 – 12 kuukauden ikään saakka ja kahden vuoden iässä institutionaalisen varhaiskasvatuksen edut ovat merkittävämmät kuin siihen liittyvät haitat. Näiden ikäryhmien välillä kuva ratkaisun vaikutuksista on raportin mukaan epäselvä. Toisaalta raportin mukaan lapsen kognitiiviseen ja sosiaaliseen kehitykseen näyttävät raportin mukaan vaikuttavan enemmän vanhemmuuden laatu kuin varhaisten vuosien päivähoitoratkaisu ja vanhemmuuden laadusta myös riippuu, missä määrin päivähoitoon siirtyminen hyödyttää lasta. (OECD 2011, 175 ja yhteenveto.) Hämäläinen, Kouvo ja Silvén (2009) sen sijaan sanovat suomalaiseseen aineistoon nojautuen, että päivähoitomuoto ei näytä yksin selittävän eroja lapsen kehityksessä. Tutkimuksen mukaan: ”Mikään hoitomuoto ei näytä Suomessa toista paremmalta, eikä varhainen päivähoito yksin näytä sysäävän liikkeelle kauaskantoista kielteistä tai sen paremmin myönteistäkään kehityskulkua”. (mt., 375.)

Tämän tutkimuksen haastatteluaineiston mukaan näyttää siltä, että se ajanjakso lapsen elämässä, johon liittyen toiset äidit painottavat kotihoidon tärkeyttä ja toisten mielestä lapsi ”voi” mennä päivähoitoon tai lapsi ”hyötyy” päivähoitosta, on lyhyt ja sijoittuu välille 1 ½ - 3 vuotta. Sitä nuoremmille äidit toivovat yleisesti kotihoitoa ja erityisesti kahden ikävuoden jälkeen osa painottaa institutionalisoidun päivähoiton etuja. Kolmen vuoden jälkeen lähes kaikki haastattelutavat pitävät lapsen kannalta parhaana ratkaisuna päiväkodissa ja lapsiryhmässä tapahtuvaa hoitoa. Edellä mainitun OECD:n raportin (OECD 2011, 175) mukaan aika, josta ”kuva on epäselvä” sijoittuu lapsen ikävuosien 1 – 2 vuotta välille.

Stefansen & Farstad (2010, 136-138) sanovat, että Norjassa keskiluokkaisissa perheissä vanhemmat arvostavat ammatillista varhaiskasvatusta työväenluokkaisten perheiden pitäessä kotihoitoa pienelle lapselle parempana vaihtoehtona.

Englannissa sen sijaan keskiluokka suosii kotona tapahtuvaa hoitoa alle 3-vuotiaille lapsille ja työväenluokassa suositaan päiväkotihoidon (Vincent ym. 2008, 12-14). Norjassa päivähoitoratkaisuun päätyneet vanhemmat arvostavat institutionaalisen päivähoidon pedagogiikkaa ja pitävät lapsia joustavina, sopeutuvina ja yksilöllisinä toimijoina. (Stefansen ym., 128.) Pidempää kotihoitoa suosivat vanhemmat näkevät lapsensa suojaa tarvitsevana ja lisäksi maailman liian kovana tai monimutkaisena paikkana lapselle. Siksi lapsen tulisi voida elää kotona ”rauhassa” ennen kuin hänen elämänsä alkaa määrittää moderni rationaliteetti. (mt., 128.)

Nyt haastatellut sekä lasta kotona hoitavat että ansiotyössä käyvät äidit sanovat käsityksensä lapsen valmiudesta siirtyä päivähoitoon perustuvan havaintoihin lapsesta ja oman lapsen tuntemiseen. Useimmiten äidit kertovat tuntevansa jonkin verran asiantuntijatietoa, mutta he eivät sano nojautuvansa siihen. Asiantuntijatieto saattaa vahvistaa heidän ratkaisuaan, minkä he kokevat positiivisena asiana, tai asettua sitä vastaan, jolloin he sanovat tietävänsä itse parhaiten, mikä heidän tapauksessaan on paras ratkaisu. Tieto lapsen hyvästä ei myöskään perustu sukulaisten ja ystävien mahdollisiin kommentteihin. Usein äidit sanovat toimivansa ”vastavirtaan”, mutta yhtä lailla he sanovat myös ratkaisunsa olevan omassa tuttavapiirissä tavanomainen. Tämä kertonee ristiriitaisista normeista. Dillaway & Paré (2008, 449) ovat siteeranneet O’Reillya (1996) sanoen, että kukaan äiti ei ole koskaan turvassa kritiikiltä.

Väestöliiton tekemän kyselyn mukaan useimmat vanhemmat ajattelevat sopivan päivähoidon aloittamisen iän olevan 1-3 vuoden välillä, joskin 30-39-vuotiaat miehet ajattelevat, että 2 vuoteen mennessä on hyvä aloittaa päivähoito. Sen sijaan kun kysyttiin omaa halukkuutta hoitaa lasta kotona, naiset olisivat halunneet hoitaa lasta kotona huomattavasti pidempään kuin miehet. (Lainiala 2014, 52-53.) Kyselytutkimuksiin nojautuvien tutkimustulosten mukaan toivotut toivotut kotihoitoajat ovat usein huomattavasti toteutuneita kotihoitoaikoja pidemmät, vaikkakin osa äideistä oli työttömyyden vuoksi haluamaansa pidempään kotona hoitamassa lasta (Salmi ym. 2009, 40-41; Lainiala 2014, 53). Tässä tutkimuksessa äidit kuitenkin sanoivat pystyneensä olemaan kotona sen verran kuin olivat halunneetkin olla, ja osa oli hoitanut lasta kotona haluamaansa pidempään, koska puoliso ei ollut halunnut jäädä perhevapaalle. Äidin valinta näyttäytyy näin kompromissina, jossa äidin ja puolison intressejä ja lapsen oletettuja intressejä sovitellaan yhteen.

6.5 JULKINEN KESKUSTELU: VANHEMPIEN VALINNANVAPAAUS VS. TASA-ARVO JA VARHAISKASVATUS

Julkisen keskustelun aineistossa päivähoitoa ja kotihoitoa ei aseteta avoimesti toisiaan vastaan. Aihe ei näytä olevan samalla tavalla ideologisesti latautunut kuin vuosituhatien vaihteen uusfamilismia korostavassa keskustelussa tai sitä ennen tasa-arvon aatteen läpimurron aikaan (vrt. Jallinoja 1983; 2006). Kolmen vuoden mittaisen kotihoidon puolustaminen lapsen hyvän vuoksi on vaihtunut kotihoidon puolustamiseen vanhempien valinnanvapauden nimissä. Varhaista töihin paluuta puolustetaan edelleen sukupuolten tasa-arvolla, mutta se on saanut rinnalleen varhaiskasvatuspainotuksen.

Kysymys hoitomuotojen paremmuudesta liitetään tämän tutkimuksen *Helsingin Sanomista* ja *Tulva*-lehdestä kerätyssä julkisen keskustelun aineistossa kysymykseen sopivasta iästä siirtyä päivähoitoon. Osassa kirjoituksia puolustetaan kolmen vuoden kotihoitoa, jota ennen lapsi ei tarvitse ammatillista varhaiskasvatusta, ja osassa pidetään puoltatoista vuotta ikänä, jolloin lapsi voi siirtyä päivähoitoon. Puolentoista vuoden kotihoitoa tukevissa kirjoituksissa saatetaan myös pitää vahingollisena ”liian pitkiä” kotihoitajaksoja, koska niissä lapsi joutuu ”varhaiskasvatuksen ulkopuolelle”. Lisäksi puolentoista vuoden kotihoitoajan puolustamiseen yhdistyy usein ajatus siitä, että perhevapaat tulisi jakaa vanhempien kesken. Pitkän kotihoidon kannalla olevissa kirjoituksissa puolustetaan perhevapaajärjestelmää, joka antaa ”perheille valinnanvapauden” sekä kotihoidon pituuden että kotihoitoa antavan vanhemman suhteen.

Kun kirjoittajat vaativat yhteiskunnalta valinnanvapauden mahdollistamista, he tarkoittavat kotihoidon mahdollistamista tai tukemista taloudellisen tuen avulla siihen saakka, kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. Pitkän äidinhoivan hyväksyvät eivät vastusta vanhempien kesken jaettua vanhempainvapaata, mutta he odottavat hyväksyntää myös sille, että vain toinen vanhemmista jää kotiin ja että tämä kotihoitoaika voi olla myös pitkä. Kiintiömalli nähdään uhkana valinnanvapaudelle. Valinnanvapaus on kirjoittajien mukaan hyvä asia, koska jokainen perhe tietää, mikä heille on paras ratkaisu. Lapsen hyvä on osa tätä ”perheelle sopivaa” ratkaisua. Jos valinnanvapautta (taloudellisesti tuettua kotihoitoa) ei ole, vanhempien on käytävä töissä. Näin valinnanvapautta puolustavat kirjoitukset puolustavat nimenomaan nykyistä kotihoidon tuen järjestelmää.

HS Mielipide 28.8.2011 mukaan kotihoitoa ei tueta (tarpeeksi), koska sitä ei arvosteta. *HS* Mielipide 9.2.2011: ”Vanhemmat tietävät itse parhaiten, millaiset hoitojärjestely soveltuvat luontevasti heidän perheelleen. Nykymuodossaan kotihoidon kuntalisät ovat perheille tarpeen.” Taloudellinen tuki kotihoidolle näyttää kirjoittajien mukaan olevan paitsi konkreettinen ja tarpeellinen tuki, myös osoitus yhteiskunnan hyväksynnästä ja osoitus luvasta hoitaa lapsia kotona.

”Eikö jokaisella perheellä tulisi olla oikeus itse päättää, kuka jää kotiin hoitamaan lasta ja kuinka kauan lasta hoidetaan kotona. Perhe voi toteuttaa tasa-arvoa, työelämää ja lapsi- ja perhelähtöisyyttä itselleen sopivalla tavalla.” (HS MieliPide 14.3.2011, ”Kotiäiti”.)

”Väestöliiton tutkimuksen mukaan enemmistö pienten lasten vanhemmista haluaa hoitaa lapset kotona. (...) Mitäpä, jos päättäjät todella alkaisivat tehdä päätöksiä, käsi sydämellä, lapsen parhaaksi?” (HS MieliPide 30.11.2011.)

Valinnanvapautta puolustetaan sanomalla, että jokaisella vanhemmalla on tietoa oman perheen ja lapsen parhaasta. Lisäksi ratkaisun perusteeksi esitetään vanhempien halu toimia tietyllä tavalla. Kirjoituksissa ei esitetä kotihoidon etuja, vaan nimenomaan perusteluja, joiden mukaan valinnanvapaus on hyvä asia. Myös Jallinojan (2006, 102-103) tutkimissa lehtikirjoituksista vuosituhatosen vaihteessa puolustettiin valinnanvapautta, mutta tähän yhdistettiin ajatus, että kotihoito on kolmevuotiaaksi saakka paras hoitomuoto. Nyt puolustetaan vain valinnanvapautta. Kirjoituksissa ei kielletä ammatillisen varhaiskasvatuksen etuja, mutta jos niistä puhutaan, niiden sanotaan hyödyttävän lasta parhaiten vasta kolmen ikävuoden jälkeen. Nyt keskitytään vanhempien erityiseen tietoon lapsesta ja erilaisiin perhetilanteisiin, joiden vuoksi variaatiot hoitomuodoissa tulisi sallia.

Valinnanvapauden, siis äidin antaman suhteellisen pitkän kotihoidon, puolustajat kritisoivat kiintiömalleja, koska ne rajoittavat kirjoittajien mukaan valinnanvapautta. Perhevapaiden jakamista ei myöskään vastusteta, mutta kysymys pitäisi jättää vanhempien omaan harkintaan.

Jos kahden vanhemman perheissä yksi kuuden kuukauden osuus kiintiöidään vain isille ja isä ei omaa osuuttaan käytä, vanhempainvapaan pituus jää kahdeksitoista kuukaudeksi. Uusi malli ei siis ratkaisevasti pidennä nykyisin käytössä olevaa mallia. Jos perheissä ei toteuteta mallin vaatimaa sukupuolten tasa-arvoa, pakotetaan lapsi ikään kuin rangaistuksena kodin ulkopuoliseen hoitoon kuusi kuukautta aiemmin kuin niin sanotuissa oikein käyttäytyvissä perheissä. Eikö tässä pyrkimys sukupuolten väliseen tasa-arvoon ohita lapsen edun?” (HS MieliPide 21.3.2011.)

Kirjoittaja ei hyväksy, että tasa-arvoista ratkaisua vastaan toimimisesta ”rangaistaan” lasta. ”Rangaistus” on päivähoitoon ”pakottaminen” toisten perheiden lapsia aiemmin. Ideologinen viesti siitä, mikä olisi ”oikein” ei ole kirjoittajan mukaan hyvä asia, koska hän kannattaa ”valinnanvapautta”. Koska kirjoitus

puolustaa ”valinnanvapautta”, se näkee ”päivähoitoon pakottamisen” lapsen kannalta negatiivisena asiana.

Näiden kirjoitusten viestiä vastaan asettuvat kirjoitukset, joissa puolletaan lasten siirtymistä päivähoitoon puolentoista vuoden iässä. Tämän tyyppisiä kirjoituksia Jallinojan (2006, 107) mukaan vuosituhannen vaihteeseen sijoituvissa sanomalehtikirjoituksissa ei joitakin yksittäisiä kirjoituksia lukuun ottamatta ollut. EU-maissa hallitusten työurien pidentämiseen tähtäävä politiikka onkin voimistunut vasta 2000-luvun edetessä (Ifland 2013, 213).

Alle puolitoistavuotiaan lapsen kotihoitoa pidetään kotihoidontukimallin suomaan valinnanvapauteen kriittisesti suhtautuvissa kirjoituksissa tärkeänä, mutta kirjoittajien mukaan sen jälkeen lapsen voi viedä päivähoitoon tai lapsi olisi hyvä viedä päivähoitoon. Puolentoista vuoden rajapyykki tulee esille monissa kirjoituksissa. ”Professori Liisa Keltikangas-Järvisen mukaan alle puolitoistavuotias lapsi tulisi hoitaa kotona.” (*HS Mielipide* 8.7.2010.) ”6+6+6-mallin perusidea on se, että sen avulla toteutuu samanaikaisesti moni tärkeä vanhempainvapaan uudistamiselle asetettu tavoite: lapsen hyvinvoinnin ja lapsiperheiden toimeentulon parantaminen” (*HS Mielipide* 16.3.2011). Kymmenen kuukauden ikäistä lasta ”harva haluaa viedä hoitoon”, sanoo kirjoittaja (*HS Pääkirjoitukset* 23.12.2010.) Perheasian asiantuntijoiden mielipidekirjoituksessa asetutaan puolustamaan nykyistä parempaa tukea lähes puoleentoista vuoteen saakka:

”Työryhmän kuulemien lapsen varhaisen kehityksen asiantuntijoiden mielestä vanhemmilla tulisi olla mahdollisuus hoitaa lastaan kotona vähintään yhden vuoden ikäiseksi tai mieluummin ylikin.” (*HS Mielipide* 14.3.2011)

Samaa esittävät toiset asiantuntijat (*HS Mielipide* 16.3.2011). Heidän mukaansa vanhempainvapaata tulisi pidentää jotta ”lapsen hoitaminen kotona ainakin yksi-vuotiaaksi” voitaisiin turvata. *HS Pääkirjoituksen* (23.12.2010) mukaan: ”Lapsen kannalta hyvä ja vanhempien kannalta oikeudenmukainen ratkaisu olisi pidentää vanhempainvapaata niin, että lapsi ehtisi kasvaa yli vuoden ikäiseksi.”

Nykyinen perhevapaajärjestelmä tuottaa puolentoista vuoden kotihoidon kannalla olevien kirjoittajien mielestä sekä liian pitkiä että liian lyhyitä perhevapaita. Nyt kirjoittajat asettavat kotihoidon ikärajaksi puolitoista vuotta. Se, että liian pitkät perhevapaat ovat ongelma, näkyy lehtikirjoitusten kotihoidon tukea kohtaan osoittamasta kritiikistä. Kritiikkiä esittävät nimenomaan perhevapaaudistusta toivovat kirjoittajat.

Lasten kotihoidon tuen ongelmallisuudesta kirjoitetaan seuraavasti: ”Eräs ongelma [tukijärjestelmää kritisoiden] kirjan mukaan on se, että lapset eivät saa

varhaiskasvatusta”. (HS Kotimaa 21.12.2010.) Toisen kirjoittajan mukaan: ”Suomalaisessa mallissa on mahdollista, ettei lapsella ole ennen kouluun menoa lainkaan kokemusta ryhmässä käyttäytymisestä.” (HS Pääkirjoitukset 23.12.2010.) ”Monessa muussa eurooppalaisessa maassa kaikilla kolmivuotiailla on leikki-koulupaikka (...) Kotiäitiyttä pidetäänkin jonkinlaisena vakiona kaikille äideille, mutta moni äiti haluaa varhaiskasvatusta lapselleen (...)” (Tulva 2/2011, Ideologinen vartti, kahden lapsen äiti, juristi.) Lisäksi: ”(...)koulutetut vanhemmat (...) katsovat päivähoiton tarjoavan valmiudet menestyä mm. koulussa paremmin.” (HS Mielipide 25.9.2009.)

”Kannatan ajatusta, että yhteiskunta antaa lapsiperheille vapauden pitkälti päättää, miten lapsi hoidetaan. (...) Suomessa on haluttu arvostaa myös äitien panostusta kodin ulkopuolisessa työssä. (...) Edistääkö kotivanhemman palkka päihdevanhempien lapsen hyvinvointia? (...) Me kaikki emme ole kotiäitityyppisiä, ja vanhemman hyvinvointi heijastuu lapseen.” (HS Mielipide HS 1.12.2010.)

Kotiin jääminen ei ole lapsen kannalta hyvä asia, jos vanhempi ei ole ”kotiäitityyppi”, puhumattakaan siitä, että vanhempi olisi päihdeongelmainen. Kirjoittajan nimimerkki ”Tasapainoisen lapsen työssä käyvä äiti” korostaa myös päivähoitoratkaisun palvelevan lapsen hyvää. Kirjoittaja kannattaa sekä valinnanvapautta, että ansiotyöratkaisun arvostamista ja murtaa kotiäiti-ideologian perustetta kodista aina lapselle hyvänä paikkana. Yhteiskuntatieteellisessä ja psykologisessa kirjallisuudessa on tuotu esille kotiin liittyvät riskit, mutta on tuotu esille myös, että nämä liittyvät marginaalisiin tapauksiin. Sipilän (2012, 52-54) mukaan kotihoidon laatuero ovat suuria ja pitkä kotihoito voi olla lapsen kognitiiviselle kehitykselle riski erityisesti vähän koulutusta saaneiden vanhempien ja maahanmuuttajaperheiden lapsien kohdalla. Vuori (2014, 57) tosin suhtautuu kriittisesti tämän tyyppiisiin kulttuurisiin yleistyksiin ja vastakkainasetteluihin, joita lastenhoitoa koskevan kysymyksen ympärille on kehittynyt.

Tulva – lehdessä kritisoidaan tukea, joka kirjoittajien mukaan ohjaa vain äidit kotiin. ”Perheiden lähes loputon mahdollisuus ”valita”, jota Paula Risikkokin ilmeisesti edelleen kannattaa, on johtanut äidit omimaan perhevapaat.” (Tulva 4/2010.) Samassa kirjoituksessa: ”Jo pelkästään tuen olemassaolosta (sekä mm. kiistellyn psykologin Liisa Keltikangas-Järvisen teorioista) on syntynyt nuorille perheille käsitys, että siihen asti olisi hyvä hoitaa lasta kotona. Isiä ei silti lastenhoitoon ole haluttu suin surminkaan velvoittaa.”

Perhevapaakeskustelun viesti lapsen hyvän kannalta ei ole vain kysymys siitä, kuinka pitkään kotihoidon tulisi jatkua. Kysymys on myös siitä, puhutaanko vanhemmista yleensä vai nostetaanko tärkeäksi se, että lapsella on läheiset suhteet erikseen sekä äitiin että isään. Kotihoidon tuen kannattajien mukaan olennaista

on, että lapsi saa olla kotihoidossa ja ”vanhemman” seurassa. Kiintiömallin ja lyhemmän kotihoidon kannalla olevat puoltavat ajatusta, että lapsen olisi hyvä olla sekä äidin että isän hoidettavana vuorotellen tuona aikana. Kiinnostavaa on, että nimenomaan lyhyeen kotihoitojaksoon liitetään ajatus perhevapaiden jakamisesta.

”Mielestämme lapsen etuun kuuluu myös se, että hänelle kehittyy vahva suhde molempiin vanhempiinsa. (...) Oleellista onkin se, että isän on itse päätettävä, hoidetaanko lasta ansiosidonnaisen päivärahana turvin [vuotta] pidempään vai ei. (...) Luotamme siihen, että isät oivaltavat oman merkityksensä vanhempina ja haluavat toimia lapsen edun mukaisesti.” (HS Mielipide 23.3.2011, asiantuntijoita, THL.)

”Vanhempainvapaakauden pidentäminen ja tasa-arvoisempi jakautuminen huoltajien kesken (...) parhaimmillaan (...) johtaa yhteiskuntaan, jossa lapset saavat elämälleen entistä paremman ja turvallisemman alun, isät voivat rakentaa tiiviimmän suhteen lapsiinsa (...): Säästöjä syntyy muun muassa toimeentulotuessa, työllistämismäärärahoissa, päivähoidon kuluissa ja lastensuojelussa. (HS Mielipide 15.3.2011.)

HS Pääkirjoitukset 23.12.2010 mukaan:

”Lapsen kannalta hyvä ja vanhempien kannalta oikeudenmukainen ratkaisu olisi pidentää vanhempainvapaata niin, että lapsi ehtisi kasvaa yli vuoden ikäiseksi. Samalla vanhempainvapaata pitäisi jakaa molempien vanhempien kesken nykyistä tasa-arvoisemmin.”

Perhevapaan jakamista sinänsä ei vastusteta niissäkään kirjoituksissa, joissa valinnanvapautta puolletaan. Tämä osoittaa jaetun vanhemmuuden idean tulleen yleisesti hyväksytyksi, vaikkakaan ei niin vahvasti suositeltavaksi, että siitä yksimielisesti haluttaisiin palkita vanhempia. Valinnanvapautta puolustavat kirjoittajat toivovat, ettei vanhempainvapaan jakamista asetettaisi lainsäädännössä taloudellisesti ja näin myös symbolisesti etusijalle suhteessa yhden vanhemman pitämään pitkään perhevapaaseen. He sanovat, että on tilanteita, joissa perhevapaiden jakamista ei voida toteuttaa, minkä vuoksi näitä ratkaisuja ei pitäisi asettaa taloudellisesti eriarvoiseen asemaan.

LapsiasiaINVALTUUTETTU asetuu samalle kannalle:

”Perheiden työ- ja elämäntilanteet vaihtelevat hyvin paljon. Siksi äidin ja isän tulee voida keskenään ratkaista, kumpi jää missäkin tilanteessa

lasta hoitamaan. Tämä tukee lapsen parasta. 6+6+6-malli on siihen turhan kaavamainen. 6+6+6-malli tarjoaa parhaiten taloudellisesti tuettua kotihoitoa niille lapsille, joiden perheissä isä haluaa ja kykenee pitämään oman itsenäisen vapaansa täysimääräisesti. Nyt itsenäistä vapaata käyttävät enemmän hyvin koulutetut ja vakaisissa työsuhteissa olevat isät. Lasten eriarvoisuutta ei pidä tietoisesti lisätä. (...) Niin sanottuun joustomalliin sisältyvällä kolmen kuukauden pituisella isän vapaalla olisimme siis hienosti Euroopan eturintamassa myös tasa-arvon näkökulmasta.” (HS Mielipide 18.3.2011, lapsiasiainvaltuutettu.)

Kirjoituksissa tulevat esille aika, joka lapsen tulisi voida olla kotihoidossa ja vastaavasti aika, jonka äiti voi olla kotona ilman, että hänen työuransa vaarantuu. Jälkimmäisessä näkökulmassa kotihoitoa halutaan tarkastella sekä äidin että lapsen kannalta. Lisäksi pohditaan ”perheiden” valinnanvapautta määritellä itse nämä asiat, jolloin eksplisiittisesti puhutaan lapsen edusta. Näihin kysymyksiin liittyy myös keskustelu Espoon ja Vantaan kaupunkien kuntalisästä, jota tarkastelen seuraavassa.

Keskustelun taustalla ovat Espoon ja Vantaan kaupunkien sittemmin toteutuneet suunnitelmat rajoittaa kotihoidon kuntalisän käyttöä niin, että sitä saisivat vain ne perheet, joiden kaikki alle kouluikäiset lapset hoidetaan kotona. Sanomalehtikirjoituksissa tämän mallin vastustajat tuovat esille hoitoon siirtymisen sopivia ikärajoja. Kotihoitoa tulisi mallia kritisoivien kirjoittajien mukaan tukea puoleentoista vuoteen saakka ja ”leikki-ikäisten” lasten pääsyä institutionaalisen päivähoidon piiriin pitäisi niin ikään tukea lapsen edun nimissä.

Vanhemmat vaativat tukea kunkin lapsen ikätason mukaisen hoitopaikan valitsemiselle eivätkä hyväksy ajatusta kaikkien sisarusten hoitamisesta samassa paikassa. Viranomaiset sen sijaan puoltavat uudistusta ja sanovat, että isolle sisarukselle ei ole hyväksi, jos hän on erillään äidistä ja pienemmästä sisarestaan (HS Kaupunki 20.10.2009). Näin sisarusten pitäminen yhdessä nähdään tärkeämpänä tavoitteena lapsen hyvän näkökulmasta kuin leikki-ikäisen mahdollisuus saada ammatillista varhaiskasvatusta. Tämä voidaan tulkita kotihoidon puolustamiseksi: jos vanhemmilla (äidillä) on mahdollisuus olla kotona, hänen tulisi antaa kotihoitoa kaikille lapsille. Eri tavoin ajattelevat osapuolet perustelevat kantaansa lapsen edulla.

Uudistusta vastustava kirjoitus sanoo, että Espoon ja Vantaan kaupunkien kuntalisien myöntämiseen tarkoittama muutos olisi ”julma isommille leikki-ikäisille sisaruksille”, jos heidät otettaisiin pois päivähoidosta kuntalisäuudistuksen myötä (HS Pääkirjoitus 24.9.2009).

Nimimerkki ”KTM, päiväkodin johtaja” kirjoittaa, että ratkaisut johtavat siihen, että isot sisarukset joutuisivat kotiin tai vaihtoehtoisesti kaikki lapset laitetaan päivähoitoon. Hänen mukaansa ”Espoon koulutetut vanhemmat eivät

yleensä halua pitää yli kolmevuotiaita lapsiaan yksinomaan kotihoidossa. He katsovat päivähoiton tarjoavan valmiudet menestyä mm. koulussa paremmin.” (HS Mielipide 25.9.2009.) Lisäksi 21.8.2010 HS Mielipide-palstalla kirjoitetaan, että Espoo-lisän rajoittaminen johtaa vaikeuksiin hoitaa pienempää lasta kotona puolitoistavuotiaaksi asti, jos perheessä on viisivuotias, jolle päivähoito olisi hyväksi. Kirjoittaja jatkaa: ”On todettu, että alle puolitoistavuotiaalle koti on paras hoitopaikka. (...) Moni äiti tai isä hoitaisi varmasti mielellään vauvan kotona puolitoistavuotiaaksi, jos vanhempainrahakausi ulottuisi lähemmäs tuota ikää.”

Näissä kuntalisiä koskevissa kirjoituksissa vanhemmat, mutta myös osa ammattilaisista, tukevat lasten hoitamista ensin kotona puoleentoista vuoteen saakka, mutta samalla he pitävät tärkeänä lapsen pääsemistä päivähoitoon määrittelemättä tarkkaan, milloin siirtymän viimeistään tulisi tapahtua. Vanhemmat pitävät vääränä kuntien uudistusehdotusta, jossa pienet lapset joutuvat heidän mielestään liian varhain päivähoitoon tai vastaavasti isommat lapset pääsevät sinne liian myöhään. Samalla he tulevat asettaneeksi ala- ja yläikärajan päivähoiton aloittamiselle. Kuntien edustajat tukevat kirjoituksissa sisarusten hoitamista samassa paikassa eivätkä pohdi päivähoiton aloittamisen ikärajoja. Uudistuksen liikkeelle paneva voima on kuitenkin oletettavasti kuntien taloudellisissa tavoitteissa.

6.6 YHTEENVETO: KOTIHOITOA JA PÄIVÄHOITOA SOPIVASSA IÄSSÄ

Kuten aiemmissa tutkimuksissa on tullut esille, äidit sanovat oman ratkaisunsa lähes poikkeuksetta tukevan lapsen hyvän toteutumista (vrt. Repo 2007, 233; Nätkin ja Heimo 2007, 217). Kotona lapsia kokopäiväisesti hoitavat äidit sanovat kotihoidon tukevan lapsen hyvää ja ansiotyössä käyvät äidit sanovat päiväkotihoidon tukevan lapsen hyvää. Perustelut noudattavat esimerkiksi Revon (2013) ja Iflandin (2013) aiemmin esille tuomia näkökohtia, joissa kotihoidon yhteydessä painotetaan vanhempien läheisyyttä ja rauhallista ympäristöä ja päivähoiton kohdalla painotetaan ammatillista verhauskasvatusta ja vertaisseuraa. Näyttää kuitenkin siltä, että äitien ratkaisuja ei määritä ainakaan pelkästään omaksuttu lapsenhoitoon liittyvä ideologia, koska äidit saattavat toimia ensimmäisen ja toisen lapsen kanssa eri tavoin.

Kotihoitoratkaisussa tuodaan esille kodin rauhallisuus ja lapsentahtisuus, vanhemman läsnäolo ja katkeamattoman leikin mahdollisuus. Osa kotihoitoratkaisun tehneistä äideistä puolustaa kotihoitoa yleensäkin lapsen kannalta parhaana vaihtoehtona. He asettavat kotihoidon ja päivähoiton vastakkain liitettävällä päivähoitoon negatiivisia määreitä. Monet kotihoitoratkaisuun päätyneet kuitenkin korostavat sen sopivuutta juuri heidän perheelleen ja lapselleen.

Päivähoitoratkaisussa korostuvat ammatillinen kasvatus ja vertaisseura. Päivähoitoratkaisun kohdalla tämä juuri omalle perheelle sopivan ratkaisun argumentti tulee vielä selvemmin esille. Lisäksi on kiinnostavaa, että oman päiväkodin hyvyys tuodaan esille erityisenä piirteenä. Kuten edellä kävi ilmi, päivähoitoa ei myöskään aseteta hierarkkiseen suhteeseen kotihoidon kanssa, vaan sen laadukkuuden katsotaan liittyvän usein juuri kodinomaisuuteen. Kodin merkitys tulee perusteluissa esille myös päivähoitopäivän säätelyssä niin, että lapsi saa riittävästi perheaikaa. Argumentointitapa purkaa vastakkainasettelua ja näkee kummassakin ratkaisussa hyviä puolia. Tämä on kiinnostavaa, koska varhaiskasvatusajattelu on vahvistanut päivähoiton asemaa suhteessa kotihoitoon (Autto 2007; Alasuutari 2003).

Päivähoidon puolustuksessa tuli esille relationaalinen aspekti siinä, että äidit sanovat muotoilevansa omalla ratkaisullaan lapsille muotoutuvia merkittäviä suhteita. Äidit näkevät positiivisena sen, että heidän oma osuutensa lapsen arjessa vähenee ja antaa tilaa lapsen laajemman suhdeverkoston rakentumiselle. Usein tuotiin esille näin isälle jäävä aiempaa suurempi rooli, mutta myös vertaisryhmän ja ammattilaisten positiivinen merkitys lapsen arjessa. Toisaalta lapsia kotona hoitavat äidit korostivat lapsen tarvetta vanhemman seuraan vielä tässä vaiheessa. Äidin ollessa lapsen kokopäiväinen hoitaja isä osallistui lapsen hoitoon iltaisin tai vähintään viikonloppuisin. Lisäksi tuotiin esille, että lapsi tapaa avoimissa perhepalveluissa vertaisiaan, kuten myös äitiystävien ja -tuttavien tapaamisissa.

Julkisessa keskustelussa koti- ja päivähoiton välille syntyy yksityisiä keskusteluja voimakkaampi vastakkainasettelu. Tässä keskustelussa päivähoiton puolesta esitetään argumentteja, joissa hoitomuodot asetetaan vastakkain ja jossa päivähoito asetetaan ensisijaiseksi suunnilleen puolestatoista tai kahdesta vuodesta lähtien. Keskustelu tuo positiivisena esille vanhempien jakaman perhevapaan suhteessa äidin pitkään perhevapaaseen ja lisäksi korostaa lapsen tarvetta vertaissuhteisiin ja ammatilliseen kasvatukseen. Päiväkotihoito tuodaan esille yleisesti parhaana vaihtoehtona 1 1/2-2 vuoden iästä lähtien.

Sen sijaan kun julkisessa keskustelussa puolustetaan kotihoitoa sitä ei aseteta eksplisiittisesti päivähoiton suhteen paremmaksi vaan vastakkain asetetaan valinnanvapaus ja pakko. Vastakkain asetetaan myös ajatus siitä, että lapsen päivähoitoon viemisen sopiva aika on määritettävissä objektiivisesti ja ajatus siitä, että tuo aika vaihtelee ja vanhemmilla on tieto siitä, milloin oma lapsi kannattaa viedä päivähoitoon. Valinnanvapaus on se hyvä asia, jonka puolesta argumentoidaan. Tässä näyttäisi olevan ero Jallinojan (2006) tutkimaan vuosituhannen vaihteen sanomalehtiaineistoon, jossa valinnanvapaus yhdistettiin suoremmin kotihoitoon. Tulkintani on, että varhaiskasvatusideologia on voimistunut sen verran, ettei sitä vastaan voida esittää avoimesti argumentteja, mutta sen sijaan

valinnanvapaus on edelleen positiivisesti väritynyt argumentti, jolla, kuten Jalilinoja (2006) ja Katainen (2011) sanovat, voidaan puolustaa monenlaisia asioita.

Julkisessa keskustelussa ajatusta puolisojen mahdollisesta erimielisyydestä ei nosteta esille. Yksimielisyys on ikään kuin esioletus (Perleman & Olbrechts-Tyteca 1969), joka mahdollistaa ilmauksen perheen subjektiudesta. Näin ”perhe” voi päättää ja lapsen kannalta on tärkeää saada olla ”vanhemman” kanssa kotona, oli tämä sitten isä tai äiti tai isä ja äiti vuorotellen. Haastatteluissakin puoliset tuodaan useimmiten esille yksimielisinä, mutta aineisto tuo kuitenkin esille prosesseja, joissa yksimielisyys muotoutuu ja myös tilanteita, joissa siihen ei päästä. ”Perhe” ei siis ole päättävä subjekti vaan kokoonpano, jonka aikuiset osapuolet tekevät muun muassa lastenhoitoratkaisuja joko neuvottelemalla toistensa kanssa tai ilman neuvotteluja.

Sekä haastatteluaineisto että julkisen keskustelun aineisto antavat ikärajoja siihen, milloin lapsi olisi hyvä viedä hoitoon. Haastateltujen äitien mukaan lapsen ”voi” viedä hoitoon hieman yli vuoden ikäisenä ja lapsi ”hyötyy” hoidosta joko 2 tai 3 -vuotiaana. Lapsi ”pitää” viedä hoitoon viimeistään 3-4-vuotiaana. Julkinen keskustelu antaa rajat: lasta tulisi voida hoitaa kotona 1 ½-vuotiaaksi ja lapsi tulisi viedä päivähoitoon noin 2- vuotiaana tai sitten lapsi voi olla kotona ainakin 3-vuotiaaksi saakka.

Haastatteluaineistossa kotihoitoidologia näkyy voimakkaana, mutta ei kuitenkaan naisten ansiotyötä ja päiväkotihoidoa tuomitsevana. Sen sijaan julkisessa keskustelussa osa vaatii vanhemmille valinnanvapautta ja osa puolestaan esittää oikean tavan toimia ja toivoo tämän oikean tavan tulevan yleiseksi normiksi, jota valtion tulisi tukea. On huomattavaa, että osa kirjoittajista puhuu pakosta. Kirjoittajat tulkitsevat pakoksi sen, että tietty käyttäytyminen asetetaan toisenlaisen käyttäytymisen edelle palkitsemalla siitä taloudellisesti.

Yksityisen ja julkisen keskustelun erilaiset painotukset voivat merkitä laajan yleisön ja asiantuntijoidien käsitysten erkaantumista toisistaan. Suuri osa lehteen kirjoittavista on asiantuntijoita, osa poliitikkoja. Kirjoitusten tarkoituksena lienee vakuuttaa yleisö omien näkemysten hyvydestä. Haastatteluun valikoituu sen sijaan ihmisiä, jotka ovat valmiita puhumaan omasta elämästään nimettömänä ja vain yhdelle henkilölle. Näiden ryhmien motiivit ovat erilaisia. Silti voidaan kysyä, kuten Knijn & Oorschot (2008, 1522), merkitseekö tilanne eliitin ja ns. tavallisten ihmisten käsitysten erkaantumista toisistaan. Joka tapauksessa kaikissa näissä kirjoituksissa tulee esille familismi siinä mielessä, että kaikkien mielestä ratkaisussa on huomioitava lapsen näkökulma. Äidit näyttävät reflektoivan laajasti kysymystä lapsen hyvästä. He myös näyttävät kantavan kysymyksestä viimesijaisen vastuun, koska puoliso saattaa vetäytyä vastuusta asian pohdinnassa (vrt. Faircloth 2014). Kuten Vuori (2001) ja Alasuutari (2003) ovat todenneet, äitien vastuulla näyttää olevan sekä päivähoitoratkaisu että myös lapsen kannalta

hyvänä nähdyn jaetun vanhemmuuden toteutuminen ainakin perhevapaiden pitämisen osalta.

7 SUHTEIDEN VERKOSTOSSA TEHTY VALINTA

Äitien ratkaisuihin heidän perustelujensa mukaan vaikuttavien taloudellisten kysymysten ja lapsen hyvää koskevien käsitysten tarkastelussa tulee esille, että nämä kysymykset kietoutuvat olennaisesti heidän läheissuhteisiinsa. Rahalla on perheen elintason lisäksi puolisosuhdetta määrittäviä merkityksiä ja lapsen hyvää koskevat käsitykset ja käsitys siitä, miten vastuu lapsen hyvän toteutumisesta jaetaan, muotoutuvat olennaisesti vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Työelämäsuhdetta tarkastellaan tässä tutkimuksessa suhteena samaan tapaan kuin läheissuhteita, koska tässä tarkastelussa kysymys on erilaisille suhteille ajan antamisesta ja erilaisten suhteiden merkityksestä omassa elämässä. Työelämäsuhteesta puhutaan tässä kokonaisuutena, vaikka se todellisuudessa koostuu yleensä useista ihmissuhteista ja ennen kaikkea tekemisestä. Se, millaisia merkityksiä työelämäsuhteelle annetaan, vaihtelee.

Tässä luvussa edellä mainittuja suhteita tarkastellaan erillisinä, mutta samalla pyritään ymmärtämään, miten eri suhteisiin liittyvät valintaan vaikuttavat syyt kietoutuvat toisiinsa. Yksilön kannalta suhteiden järjestäminen toisaalta lapseen ja puolisoon ja toisaalta työhön voi muodostua tasapainoiseksi tai jännitteiseksi liittyen esimerkiksi työaikoihin tai koti- ja lapsenhoitovastuiden jakamiseen (vrt. esim. Salmi ym. 2004, 78 - 86; Rönkä ja Kinnunen 2009, 84; Sutela ja Lehto 2014, 170-173). Yhteinen lapsi ja ja yhteen kietoutuneet taloudet luovat tilanteen, jossa ajankäytöstä on sovittava yhdessä ja näin esimerkiksi toisen puolison työn asettaminen etusijalle voi vaikeuttaa toisen puolison työn ja perheen yhteensovittamista tai jopa työmarkkinoille pääsyä (Ruiner ym. 2011, 155-157; Närvi 2014a, 146-149, 173-174; Käsälä 2012, 237-238). Intensiivisen vanhemmuuden ideologiaa (Faircloth 2014; Hays 1996) on pidetty uhkana myös puolisosuhteelle, koska siinä vanhemmuus asetetaan etusijalle (Rotkirch 2000, 187-188). Päivähoitopalvelut ja muu saatavilla oleva apu lasten- ja kodinhoitoon sekä tulonsiirrot voivat antaa liikkumavaraa ratkaisuille. Ystävien ja sukulaisten antama tuki tai tuen puuttuminen vaihtelevat suuresti ja luovat reunaehtoja ratkaisuille (Lammi-Taskula ym. 2004, 108-109; Lammi-Taskula ym. 2009, 61; Kempeneer & Thibault 2008, 39, 41, 54; Kröger 2005, 226-227; Danielsbacka ym. 2013, 61-62).

7.1 SUHDE LAPSEEN JA KOKEMUS KOTIÄITIYDESTÄ

Suhteessa lapseen vanhemmilla on huolehtimisen velvollisuus. Äidin ansiotyön ja kotihoidon välisen valinnan yhtenä reunaehtona on, missä määrin ja millaisena äiti näkee vastuunsa lapsen hyvinvoinnista (ks. luku 6). Äidin omalta kannalta kysymys on, miten hän haluaa elää lapsisuhdetta tässä vaiheessa, lapsen ollessa kaksivuotias. Kokopäiväisesti lasta hoitavat äidit viettävät usein paljon aikaa lapsen kanssa kahdestaan. Lisäksi heistä monet tapaavat lapsen kanssa ollessaan vertaisäitejä, omia ystäviään ja/tai sukulaisiaan. Aikaa voidaan viettää myös esimerkiksi museoissa, ulkoilualueilla tai muualla kaupungilla ja lapsen kanssa voidaan matkustaa kauempana asuvien sukulaisten luo. Lapsisuhdetta myös rajataan jo kotihoitovaiheessa irtautumalla siitä esimerkiksi harrastuksiin tai opiskeluun. Äidit pyrkivätkin siihen, että lapselle annettavan ajan ja yhteisen perheajan lisäksi tilaa on myös lapsen ja tämän isän (puolison) kahdenkeskiselle ajalle. Jossakin vaiheessa äidit alkavat kaipaamaan intensiivisen lapsisuhteen rinnalle työelämäsuhdetta. Samalla he näkevät lapsenkin kaipaavan vertaissuhteita ja ammatillista kasvatusta.

Äidit pitävät kotiäitiysajan mahdollistamasta tiivistä suhteesta lapseen usein siksi, että he haluavat seurata lapsen kehitystä, esimerkiksi nähdä lapsen ensimmäiset askeleet ja kuulla tämän ensimmäiset sanat. Lapsen kanssa ajan viettäminen sinänsäkin kuvataan nautinnollisena. ”Nyt mä halusin nauttia siitä mahdollisuudesta, että saa olla lasten kanssa”, sanoo töihin palannut Maisa. Niin ikään jo töissä käyvä Ida kuvaa aikaa ”ihan uniikkina”, jota ”ei saa koskaan takaisin”. Ajan erityislaatuisuudesta puhuivat myös Heini Martiskainen-de Koeningswartherin (2006, 104) haastattelemat äidit kertoessaan ajastaan vauvan kanssa kotona. Argumentaation yksi tyypillinen keino on esittää jokin asia ainutlaatuisena ja nimenomaan ainutlaatuisuutensa vuoksi arvokkaana ja asiana, jota ei siksi voi vertailla muihin vaihtoehtoihin. (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 245-246).

Lapsen kanssa vietettävää aikaa kuvataan usein palkitsevana ja erityisenä. Erityisyys tulee paitsi siitä, että pikkulapsiaika on nopeasti ohi, mutta myös siitä, että kotihoitoaika on mahdollisuus pitää taukoa työelämästä. Lapsen kanssa vietettävää aikaa kuvattiin ”hyvin leppoisana” (Moona) tai ”älyttömän aktiivisena ja kivana aikana” (Inka). Inka liittää siihen myös vapauden tunteen: ”Mä koin sen hirveen motivoivaks, et sai itse päättää aikatauluistaan niinku mikrotasolla. Että ei oo pakko lähteä ulos ja ei oo pakko mitään, kunhan lapsi hoidetaan hyvin”. Leppoisuus ja vapaus lapsisuhdetta kuvaavina adjektiiveina näyttävät määrittyvän työelämäsuhdetta vasten. Myös Tildalle kotihoitoajan kiinnostavuus tulee sen erilaisuudesta suhteessa aiempaan. ”Se oli sellanen, ihan uusi, ihan kuin olis toiseen elämään hypänny. Se oli niin iso ero siinä ja sit työelämässä.”

Lapsisuhteesta nauttimiseen liittyy lapselle omistautumisen mahdollisuus. Toisaalta siihen liittyy halu jakaa lapsen kanssa vietettävä aika toisten äitien kanssa. Äitiverkoston löytäminen on saattanut jopa johtaa kotihoitoajan jatkamiseen yli suunnitellun. (Äitiverkostosta enemmän kuvussa 7.4.) Mahdollisuus vertaisseuraan ja kodin ulkopuoliseen aktiiviseen elämään voi olla kotihoitoajasta nauttimisen edellytys. Et jos mä olisin ollu (...) sen lapsen kanssa kaksistaan kotona, niin ei se mun luonteelle kyllä sovi sellanen”, sanoo Tilda. Hän sanoo toimivansa kuten töissä eli suunnittelevansa itselleen ja lapselle paljon ohjelmaa. Toiset taas nauttivat nimenomaan rauhallisesta tahdista: ”Mä oon kyllä tällanen olija tai jotenkin, et mä en tykkää mistään kauheen tiukoista aikatauluista”, sanoo Varpu. Tiivistä lapsisuhteesta nauttiminen edellyttää näin mahdollisuutta elää tässä suhteessa omalta kannalta hyvältä tuntuva elämää joko paljon lapsen kanssa kahdestaan ollen tai viettämällä lapsen kanssa aikaa yhteisöllisesti vertaisäitien, ystävien tai sukulaisten seurassa.

Lapsen hoitaminen kotona merkitsee vapautta työelämän antamasta ulkopäin raamitetusta ajasta. Viihtyminen näyttää tulevan osin siitä, että voi keskittyä yhteen asiaan sen sijaan, että aika pirstaloituisi monien eri vaatimusten ja odotusten vuoksi (vrt. Rotkirch 2000; Kilpeläinen 2009). Lapsen tarpeiden mukaan raamitettu aika ei työelämään verrattuna välttämättä tunnu sidotulta. Positiivista ajassa Emmen mielestä oli lapseen keskittymisen lisäksi se, ettei ollut esimiestä. Lasta edelleen kotona hoitava Roosa sanoo: ”Niinkun et en mä koe luopuneeni mistään. Musta tuntuu, et mä oon saannu ihan hirveesti. Mä oon saannu ihania ja isoja asioita.” Roosan argumentin voidaan tulkita olevan vastaus siihen väitteeseen, että töistä pois jääminen olisi äidille menetys. Roosan mukaan mahdollisuus elää jonkin aikaa tiivistä lapsisuhdetta on pikemminkin mahdollisuus. Luotonen (2012, 94-95) käyttää käsitettä ”kodin imu” kuvattaessaan lapsen kokopäiväisestä hoitamisesta nauttimista äitien kertomuksissa.

Kotihoitoaikaan liittyvän vapauden rinnalla siihen liitetään usein sitovuus. Äidin ja lapsen epäsymmetrisessä suhteessa (vrt. Martiskainen 2014) äiti on se vastuullinen aikuinen, joka on sidottu usein pitkiksi ajoiksi lapsen tarpeiden täyttämiseen. Lapsen ravinnosta, unesta ja muista tarpeista huolehtiminen merkitsee sitä, että aikaa vietetään mahdollisten leikkipuistojen ja muiden lapseen liittyvien aktiviteettien lisäksi paljon kotona lapsen kanssa kahdestaan. Kuvauksiin kahdestaan lapsen kanssa olemisesta saatetaan liittää väsymyksen ja yksinäisyyden tunteita ja kokemus päivien toistumisesta samanlaisina. Näihin kuvauksiin liittyy aikuisseuran kaipaaminen ja kotoa pois lähtemisen vaikeus.

”Välillä tuntui, ettei jaksais mennä sinne [ulos], että siellä on loska ja kylmä ja jotain epämääräistä vesilunta, ällöttävää, kylmää ja märkää.”
(Fanny)

Jonna liittää yksinäisyyden ja väsymyksen toisiinsa: ”Se yksinäisyys siinä, kun välillä oli väsynyt (...). Välillä vaan tuntui siltä, että vaan niin kun loppumattomia kotitöitä ja ei mitään muuta”. Myös jo töihin palannut Anni sanoo:

”Et siis kyllä mun mielestä nyt tavallaan on ihan mukava olla pienen vauvan kanssa, ja mun mielestä se on ihan niinku semmosta luonnollista ja semmosta mukavaa olla kotona. (...) toisaalta se aika on jäänyt mun mieleen ihan äärettömän raskaana.”

Väsymyksen tunteiden ja yksinäisyyden yhteen kietoutuminen tulee esille myös Jokisen (1996, 41-42) äitiyttä käsittelevässä tutkimuksessa. Useampi kuin yksi äiti kuvaa myös yksinäisyyttä, joka tulee siitä, että leikkipuistoissa ei olekaan muita äitejä tai näiden kanssa ei tule yhteenkuuluvuuden kokemusta (ks. luku 7.4).

Lapsen riippuvuus voi tuntua ajoittain vaikealta. Senja sanoo, ettei hän ole ”niin lapsiorientoitunut”, että olisi halunnut hoitaa lasta pitkään kotona. Myös lasta edelleen kotona hoitava Varpu sanoo, että sidos lapseen tuntui aluksi ajoittain raskaalta: ”Sä et voinnu mennä mihin sua huvitti, vaan siin oli lapsi koko ajan mukana”. Muutos aiempaan oli hänen mukaansa suuri. Hän koki, että ”ei ollut semmosta omaa persoonaa [enää], et se oli semmonen yhdyside siihen lapseen”. Hän kuvaa vauva-aikaa itsestä luopumisena ja lapsen käytettäväksi antautumisena.

Lapsisuhteesta nauttiminen näyttää vaativan tuon suhteen ajallista rajaamista ja ajoittaista vanhemman vastuusta irrottautumista. ”Alukshan sitä hukkuu siihen lapsiarkeen, et jossain vaiheessa tuntuu, et elämä ei oo mitään muuta kuin vaippaa ja hiekkalaatikkoa ja suihkuu ja niinku pyykkiä. Et eihän se voi niinku tähän supistuu se mun elämänpiiri”, sanoo Salla. Hänen ratkaisunsa tähän oli kotihoido- toaikana ottaa itselleen aikaa myös opiskeluun. ”Muuten sitä kadottaa itsensä”: Sallan kuvaus itsensä kadottamisesta muistuttaa Anu Silfverbergin (2013, 117, 120) kuvausta ”äitiyden mustasta aukosta”, jota Silfverbergin mukaan on varottava, koska äitiydestä tulee tällöin naisen koko identiteetti. Kotona pidempään lasta hoitanut Oona puhuu positiivisemmin ”hurahtamisesta” äitiyteen, mikä hänen mukaansa on väliaikainen olotila. Varomisen sijaan Oona pikemminkin kertoo antautuneensa hurahtamiselle, jonka aikana ”kaikki muu oli toisarvoista (...). Se oli semmonen symbioosi.” Hurahdusta seuraa ajan myötä jälleen kiinnostus omaan työhön ja muihin itseä aina kiinnostaneisiin aisoihin.

Lapsisuhteesta nauttimisen sijaan tai rinnalla äidit saattavat puhua siitä, että vanhemman kuuluu omistautua lapselle. Aada oli palannut töihin heti vanhempainvapaan päätyttyä, mutta valitsi jonkin ajan kuluttua uudelleen kotihoidon.

”Että mä teen väärin [kun olin töissä]. Mä teen hyvin väärin, mutta mä pistin vaan verhot tajuntani eteen. (...) Se oli hirveän voimakkaana sisällä, että tämä on väärin. (...) Noin pieni ei kuulu, näin pieni vauva kuuluu olla kotona äidin kanssa.” (Aada)

Kysymys viihtymisestä lapsen kanssa kotona ei ole oleellinen, jos kokemus kotihoitoajan arvokkuudesta lapselle ja tyydytys siitä, että voi antaa tällaisen ajan heille, motivoi jatkamaan. Esimerkiksi Oona sanoo, että hänelle olennaista on tehdä asioita, joiden tekeminen tuntuu oikealta. Äiti siis saattaa sanoa, että ei viihtynyt kotona, ja lähti töihin. Tai sitten hän voi sanoa, että ei ole ollut kyse viihtymisestä vaan sen tekemisestä, mikä tuntui oikealta. Viihtyminen ei myöskään johda aina kotihoitoratkaisuun, vaikka on usein yksi kotihoitoratkaisun perustelu.

Osa äideistä, jotka kertovat viihtyneensä lapsen kanssa kotona hyvin, saattoivat jo olla töissä. Iina sanoo kaivanneensa töihin, vaikka viihtyi kotona. Ronja kuvaa aikaa lapsen kanssa kotona ”ihanana”, mutta sanoo myös, että kokopäiväinen lapsen hoitaminen ei ”kuitenkaan ehkä olis se mun juttu”. Näin hyvältäkin tuntuvan, tiiviin lapsisuhteen rinnalle saatetaan haluta työelämän suhde. Moona, jonka mukaan aika lapsen kanssa oli ”leppoisaa”, mutta sisälsi myös ”jonkinlaista tylsyyttä”, selittää töihin lähtemistään näin: ”Jotenkin sitä kokee, että se lapsi on osa sitä elämää”, millä hän tarkoittaa, että suhteen lapseen tulisi integroitua muuhun elämän kokonaisuuteen sen sijaan, että se määrittäisi ensisijaisesti hänen elämäänsä tai olisi hänen elämänsä keskus.

Salmi ym. (2009, 40-41) sanoo, että töihin lähtemistä voi selittää se, ettei kokopäiväisen lapsenhoidon katsota sopivan itselle ja vastaavasti kotihoidon pidemmäksi aikaa valinneet äidit sanovat pitäneensä tuosta ajasta. Gatrellin (2005, 152) haastattelemista äideistä muutama sanoi pitkästyneensä kokopäiväisinä kotiäiteinä ja osa haastatelluista sanoi, etteivät vauvat ole kovin kiinnostavia. Tähän tutkimukseen haastatellut äidit selittävät kaipaustaan töihin pikemminkin sillä, että lapsen hoitaminen ja suhde lapseen ei riitä elämän sisällöksi tai että hyvä suhde lapseen vaatii myös ajoittaista suhteesta irtautumista. Kyse ei ole aina pelkästään lapsisuhteesta vaan myös siitä, että huoli tulevasta työtilanteesta voi estää lapsisuhteeseen heittäytymisen. ”Tuntui, et kaikki oli niin kesken, et oli vaikeaa vaan niinku olla kotona. Ei ollu sellasta työelämän tilannetta, et olisi ollu helpottavaa vaan jäädä pois. Et mieluummin vaan [olis] tehny omii töitä”, sanoo Marke.

Ajan myötä kokemus tiiviissä lapsisuhteessa elämisestä muuttuu. Kotihoitoajasta pitänyt Maiju, joka kertoi ajan olleen hyvin sosiaalista ja merkityksellistä, sanoo, että kolmas vuosi kotona olisi vaatinut jotakin ”aikuisten hommaa” lastenhoidon rinnalle. ”Että se ei olisi enää mennyt sillä samalla kotona olemisen ja ystävien tapaamisen formaatilla.” Tai kuten Maisa sanoo: ”En tunne itseäni kokonaiseksi, jos en ole töissä.” Kyse ei töihin hakeutuvilla äideillä näytä olevan

siitä, ovatko vauvat kiinnostavia vaan pikemminkin siitä, että jossakin vaiheessa aletaan kaivata työelämän suhteita ja sisältöjä tai muuta itselle merkityksellistä tekemistä lapsisuhteen rinnalle. Mahdollisesti mikään muukaan läheissuhde ei yksin riittäisi elämän sisällöksi. Äidit on nähty tässä suhteessa erityislaatuina. 1950-luvun kasvatusoppaiden mukaan heille on luontaista haluta pysyä lapsen lähellä tämän ensimmäiset elinvuodet (Yesilova 2009, 65, 67; Bowlby 1953).

Töihin palaamista edeltää useissa perusteluissa äidin kokemus siitä, että he tunsivat olleensa kotona tarpeeksi kauan. Näin myös Sirulla:

”Tässä, kun laps täytti kaks, tuli nyt ekan kerran semmonen väsymys ja semmonen, että haluaisin mennä töihin, en jaksa tätä enää. Se liittyy myös tähän uhmaiän alkamiseen ja kaikkeen tämmöseen. Et jotenkin se, että tää on nyt jo kaks vuotta täs nähty. Et pitää mennä elämäs eteenpäin.”

Oma töihin kaipaaminen ja näkemys siitä, että lapsi on tarpeeksi vanha päivähoitoon osuvat samaan ajankohtaan. Töihin lähteminen on paitsi omien suhdeverkostojen, myös lapsen suhteiden säätelystä. Äiti-lapsi-sidosta haluttiin tässä vaiheessa väljentää. Samalla siirtymään liittyy ambivalenssia.

”Et kyl mä olisin mielellään kotona vieläkin. Tai en mä tiedä, sit on siin kotona olemisessakin, siihen turhautuu sitten, että kaipaa semmost aikuista seuraa ja sitä työelämää. Kyl mä olin silloin valmis lähteen töihin.” (Salla)

Tämä perustelu kuvaa suhteiden liikkeessä olemista. Ansiotyöhön siirtymisen vaiheessa he haluavat vähentää omaa keskeisyyttään lapsen elämässä ja vahvistaa lapsen suhteita vertaisiin, isäänsä tai kasvatuksen ammattilaisiin. Siihen, miten alkuvaiheen intensiivinen suhde lapseen koetaan, näyttää vaikuttavan tämän suhteen lisäksi sen ympärillä olevat muut suhteet. Äidit muotoilevat lapsisuhdettaan sekä määrittämällä kotihoitoajan pituutta että pyrkimällä tekemään kotihoitoajasta sekä lapsen että itsensä kannalta hyvän. Myös töihin paluun ajankohtaa määrittää se, ennakoitaanko ratkaisussa jäävän riittävästi aikaa lapselle.

7.2 ÄITIEN SUHDE TYÖHÖN OSANA RATKAISUN PERUSTELUJA

Tässä tutkimuksessa työelämää tarkastellaan äidin yhtenä suhteena, vaikka se todellisuudessa muodostuu monista suhteista. Silloinkin, kun työn merkitys on lähinnä sisällöllinen, se merkitsee yhdessä (työkavereiden kanssa) tekemistä

tai toisille (asiakkaille) tekemistä. Työelämän suhteet ovat tietynlaisia suhteita, joissa yhdistävä asia on yhdessä (mahdollisesti merkitykselliseksi koetun) työn tekeminen. Itsenäisesti työn tekeminenkin, esimerkiksi kirjoittaminen, suuntautuu toisiin ihmisiin ja sen merkityksellisyys tulee siitä, että työn tulos on toisille ihmisille tai yhteiskunnalle yleensäkin tärkeä tai kiinnostava. Työ merkitsee näin kollektiivisen päämäärän tavoittelemiseen osallistumista (vrt. Turunen 2012, 18). Relationaalaisesta näkökulmasta voidaan sanoa, että töihin kaipaaminen on tietynlaisen tekemisen ja sen ympärille muotoutuvien suhteiden kaipaamista. Ihmiset voivat jopa sanoa työyhteisönsä olevan ikään kuin toinen perhe, ja työhön kaipaaminen voi merkitä myös kaipaamista tekemään töitä juuri tiettyjen ihmisten kanssa (vrt. Hochschild 1997).

Aineiston analyysin mukaan työelämäsuhde on erityinen suhde, jonka äidit haluavat pitää elämässään ja jota he alkavat kaivata oltuaan pitkään poissa työstä. Kotihoitajakso vanhempainvapaan jälkeen voidaan tästä näkökulmasta käsittää yhtenä työn ja perheen yhdistämisen muotona sen sijaan, että se olisi vaihtoehto työlle (vrt. Sipilä ym. 2012, 195). Työllä voi olla monia merkityksiä ja eri ihmisille erilaisia merkityksiä. Se voi olla esimerkiksi edellä mainittua merkityksellistä tekemistä, ajankäytön rakenteistamista tai sosiaalisen elinpiirin rikastuttamista (Turunen 2012, 160). Se voi merkitä sosiaalisia verkostoja, itsen toteuttamista, nautintoa ja positiivisia kokemuksia, jotka antavat energiaa elämän muille alueille ja jota saatetaan kaivata perhevapaan aikana (Luotonen 2013, 43, 50; Walzer 1997, 213, 225; Salmi 2004, 122; Rönkä & Kinnunen 2009, 100-101; Hakovirta 2008, 96; Gatrell 2005, 151). Äidit voivatkin katsoa työelämäsuhteensa tukevan heidän suhdettaan lapseen ja perheeseen (Salmi 2004, 114, 123; Luotonen 2013, 29, 43, 50; Rönkä & Kinnunen 2009, 101; Sutela & Lehto 2014, 172-173). Mutta työ voi olla myös stressin aiheuttaja, jolloin se heijastuu negatiivisesti muihin suhteisiin (Rönkä & Kinnunen 2009, 95- 96, 98, 103).

Englannissa tehdyn tutkimuksen mukaan kotona lasta hoitavat äidit saattavat pelätä menettävänsä ammatillisen identiteettinsä ja tulevansa sen vuoksi epäkiinnostavaksi ihmiseksi esimerkiksi puolisonsa silmissä (Gatrell 2005, 165-166). Myös tähän tutkimukseen haastatellut, lasta kotona hoitavat äidit saattoivat sanoa, että heidän identiteettinsä liittyy koulutukseen ja ammattiin ja he erottavat itsensä toisenlaisista, ”todellisista” tai ”pullantuoksuisista” ”kotikotiäideistä” juuri töihin suuntautumisen vuoksi. He ovat myös saattaneet tehdä perhevapaan loppupuolella pienimuotoisesti töitä tai käyttäneet aikaa urasuunnitteluun. Myös Hakovirta (2008, 96) tuo esille työn merkityksen olennaisena osana ihmisen identiteettiä.

Eroja on kuitenkin siinä, missä vaiheessa äidit haluavat työelämäsuhteen (takaisin) arkeensa. Yhtä lukuun ottamatta haastattelun aikaan vielä lasta kotona hoitavat äiditkin pitävät töihin paluuta itsestäänselvyytenä lapsen kolmevuotispäivään mennessä. Myös he suuntautuvat töihin eivätkä identifioi itseään

kotiäideiksi. Näin he ovat, kuten Salmen (2004, 124-125) tutkimuksen mukaan korkeasti koulutetut äidit yleensäkin, hyvin sitoutuneita sekä työhön että perheeseen. Sitoutuminen työhön voi liittyä ajatukseen, että työ on aikuiselle ihmiselle velvollisuus (Kirsi, Inka, Emmi) tai siihen, että työ on yhteiskuntavastuun kantamista (Moona). Useimmiten esille tuli kuitenkin edellä mainitut työn henkilökohtaisemmat merkitykset.

Töistä pitäminen tai töihin sitoutuminen ei näytä selittävän sitä, miksi kaksivuotiaiden lasten äidit ovat päätyneet töihin. Tässä vaiheessa useimmat lasta edelleen kotona hoitavat äidit kertovat nimittäin niin ikään olevansa hyvin sitoutuneita työhönsä ja pitävänsä siitä tai alasta, jolle ovat kouluttautuneet. Tilda sanoo, että juuri sitoutumisensa vuoksi hän ei halua palata työelämään ennen kuin uskoo voivansa omistautua sille tarpeellisessa määrin. Myös Siru sanoo tietävänsä, että hänen tapansa tehdä työtä ei välttämättä sovi aivan pienen lapsen äitiyden kanssa yhteen. Jatkamalla kotihoitoa vältetään vielä joksikin aikaa elämän pirstaloituminen, kun on mahdollista keskittyä lapsen ilman työn vaatimuksia (vrt. Rotkirch 2000). Joko itseltä tai työnantajalta tuleviin korkeisiin sitoutumisen odotuksiin voidaan vastata jopa irtisanoutumalla työstä, jonka ei koeta sopivan yhteen perhe-elämän kanssa. Aada sanoo, että työssä odotetut iltamenot eivät olleet pakollisia, mutta niistä pois jättäytyminen johti kokemukseen siitä, että ”putosi kelkasta”, jolloin työn mielekkäisyys katosi. Myös Gatrellin (2005, 178) tutkimuksessa esille tulee äitien huono omatunto, kun töistä on lähdettävä lapsen hoidosta hakemisen vuoksi.

Salmen ym. (2009, 40) mukaan töihin paluuta lykätään, koska työelämän tahtia pidetään liian kiireisenä ja koska ei haluta työssäkäynnin tuomaa kiireisyyttä elämään. Luotosen (2013, 50) mukaan töihin paluun lykkääminen ei tunnu uhrukselta, jos työhön ei oltu kovin vahvasti sitoutuneita. Tämän tutkimuksen aineiston mukaan kyse ei ole heikosta sitoutumisesta työhön vaan halusta palata vasta, kun sitoutunut työnteko on mahdollista. Weckströmin (2018), Salmen (2004, 121-122) ja Röngän & Kinnusen (2009, 88-89) mukaan työssä käyvät äidit saattavat kokea, ettei työ jätä tarpeeksi aikaa perheelle. Hyman ym. (2005, 717-718, 720) tuovat esille, että joustamaton työ ja yhtäkkiä muuttuvat työvuorot vaikuttavat negatiivisesti perheeseen ja sopivat usein huonommin perhe-elämään yhdistettäväksi kuin työajoiltaan joustavat toimihenkilöille tyypilliset työt. Perheiden aikasuunnittelu edellyttää mahdollisuutta ennakoida työajat (Tammelin 2009, 179). Palkansaajien työaika-autonomia onkin lisääntynyt ja se helpottaa ajankäytön koordinoitua (mt. 179). Työaika-autonomia on suurinta toimihenkilöammateissa (Lyly-Yrjänäinen 2014, 48, 50-51), mikä osaltaan voi selittää korkeasti koulutettujen äitien nopeampaa paluuta työelämään. Tulevalta työltään Aadakin odottaa aidompaa joustavuutta ja parempaa yhteensopivuutta perhe-elämän kanssa.

Erityisesti osa-aikatyön kulttuureissa työmarkkinoille palaavat äidit saattavat lyhentää työaikaansa palattuaan töihin. Suomalaisäitien töihin paluuta tutkinut Luotonen (2013, 38-39) puhuu ”pehmeästä paluusta”, joka merkitsee aluksi osa-aikatyön tekemistä. Tässäkin tutkimuksessa osa äideistä palasi töihin 80 prosenttiselle työajalle. Aineistossa oli yksi äiti, jonka perheessä myös puoliso teki lyhennettyä työpäivää. Kaikki työnantajat eivät suhtaudu osa-aikatyöehdotuksiin suopeasti. Inkan työnantaja ei hänen toiveestaan huolimatta suostunut järjestykseen. Tutkimuksissa esille tuotu toinen ratkaisu on pyrkiminen vähemmän vaativiin ja siksi perheystävällisempiin töihin erityisesti aloilla, joilla odotetaan työhön sitoutumisen olevan voimakasta ja näkyvän pitkinä työpäivinä. (Halrynjo & Lyng 2009, 321, 336-337; Wall 2007, 87; Choroszewicz 2016, 135; Weckström 2018, 24.)

Vaikka arki ennakoidaan kiireiseksi, se ei aina merkitse töihin paluun siirtämistä. Äidit joutuvat punnitsemaan työhön paluun merkitystä itselleen ja toisaalta kiireen sietämistä.

”Töissä on tietysti kiirettä ja tuntuu, että pitäisi tehdä enemmän töitä kuin mihin edes se työaika antaa [myöden], mä joudun tekemään ylitöitäkin välillä. Ja varsinkin, jos tekee tunninkin ylitöitä, niin sitten se aika kotona on lyhyt. Ja se lasten huomio, ne haluaa sitä huomiota ihan hirvittävästi, kun äiti on ollut koko päivän poissa. Että se työn ja tän perhe-elämän yhteensovittaminen, on se kyllä aika haastavaa. (Maisa)

Kiireisyys voi olla se hinta, joka ollaan valmiita maksamaa ratkaisusta, jos työssä käyminen tuntuu muuten mielekkäämmältä kuin kokopäiväisen lapsenhoidon jatkaminen. Ina sanoo joskus miettivänsä, olisiko pitänyt olla vielä kotona kiireisyyden välttämiseksi. ”Et sehän on kauhee oravanpyörä se, kun lähtee töihin ja vie lapsen aamulla ja vielä töissä on kiire ja kauheeta vauhtia äkkiä hakemaan se ja äkkiä ruoka ja ilta on lyhyt.” Arjen kiireisyyteen vaikuttavat lapsenhoidon ja työelämän vaatimusten lisäksi se, miten puolison kanssa jaetaan kotitöitä ja lapsenhoitovastuuta ja se, onko lapsenhoitoon mahdollista saada apua esimerkiksi lapsen isovanhemmilta. Tosin myös se, mikä jollekin on kiirettä, voi toiselle olla mukavaa aktiivisuutta. Niinpä rauhallinen kotielämäkin voi olla yhdelle luksusta ja toiselle ”tylsistyttävää”.

Töihin palanneet äidit olivat kokeneet olleensa valmiita paluuseen ja lasta kotona vielä hoitavista äideistä monet sanovat alkavansa olla valmiita siihen. He sanovat voineensa olla tarpeeksi kauan kotona lapsen kanssa. Töihin palanneista moni sanoo, että heidän elämänsä on muuttunut kiinnostavammaksi, mielekkäämmäksi, rennommaksi ja kevyemmäksi paluun jälkeen. Esimerkiksi Ronja sanoo, että hän on parempi äiti saadessaan toteuttaa itseään töissä. Fanny sanoo rentouden tulevan siitä, että lasten kasvatusvastuu jakaantuu myös päiväkodille.

”Sit kun me tullaan kotiin, ei haittaa mitään, jos kukaan ei jaksakaan tehdä mitään fiksuja”. ”Nyt on jotenkin vapaampaa se oleskelu”, hän sanoo.

Arjen keveys tulee myös siitä, että äidillä itsellään on työn tuoman rytmin ansiosta enemmän vaihtelua. Lomat ja vapaapäivät erottuvat arjesta toisin kuin kotihoitoaikana, sanoo Fanny. Ilmeistä on, että mahdollisuutta olla lapsen kanssa pidetään edelleen tärkeänä, mutta se tuntuu kevyemmältä ja paremmalta, kun elämässä on vaihtelua ja myös muun tyyppisiä suhteita. Kuten Rönkä & Kinnunen (2009) tuovat esille, ihanteellisimmillaan perhesuhteet antavat voimaa työhön ja työ puolestaan perhesuhteisiin. Kyse ei välttämättä ole siitä, että yksi suhde olisi raskas ja tarvitsee voimaa muista suhteista, vaan siitä, että (monet) ihmiset tarvitsevat eri tyyppisiä suhteita.

Töihin paluuta ja töitä mietitään osin lapsisuhteen ja lapsen kokopäiväisen hoitamisen kautta. Toisaalta tiiviistä lapsisuhteesta on haluttu jo hieman irrottautua ja toisaalta sitä muistellaan hieman haikeana. Kahden kotihoitovuoden jälkeen töihin palannut Ida sanoo, ettei olisi voinut palata aiemmin. ”Et se on emotionaalisesti liian raskasta, olis ollut mulle olla töissä niin, et vauva on kotona.” Erityisesti valvotun yön jälkeen hän edelleen sanoo joskus ajattelevansa: ”Olispa kiva jäädä tänne perheen kanssa ja nukkuu aamulla pidempään ja mennä sit rauhassa aamupalalle. Ja mennä sit puistoon.” Hän sanookin joskus ikävöivänsä lasta työpäivän aikana. Työn yksi merkitys äideille on kuitenkin irrottautumisesta tästä suhteesta. Tätä merkitystä työllä ei ennen äidiksi tuloa ole voinut olla.

Työstä pitäminen on yksi perustelu sille, että töihin on palattu tässä vaiheessa. Iina ja Salla sanovat, etteivät olisi välttämättä palanneet yhtä nopeasti, elleivät olisi kokeneet viihtyväänsä omassa työssään. Marke ja Ronja sanovat työnsä olevan itsensä toteuttamista. Auri puhuu intohimosta. Hän sanoo, että oli ”ihanaa (...) tehdä omia, löytää taas itsestään se intohimo sitä omaa ammattia kohtaan”. Ellin mukaan ”työ antaa niin paljon” ja sen myötä ”sit taas pääsee niin kuin eteenpäin”. Marke perustelee työn tärkeyttä itselleen tiedollisella ja älyllisellä suuntautuneisuudellaan: ”Sit se on kauheen tärkeää, et saa lukea ja sit saa ajatella aikuisten ajatuksia ja asioita.” Kuten edellä kävi ilmi, perustelu ei yksin selitä paluuta, koska myös ne, jotka eivät vielä olleet palanneet, sanovat pitävänsä työstään. Koska haastatteluisissa kysyttiin perusteluja omalle valinnalle, ansiotyöhön liittyvät perustelut tulevat kuitenkin monipuolisemmin esille niillä äideillä, jotka tässä vaiheessa olivat valinneet töihin paluun. Töihin ovat kuitenkin palanneet myös alanvaihtoa suunnitteleva Anni ja Inka, joka sanoo odottavansa sitä, että löytää työn, jota kohtaan voi tuntea intohimoa. Tämänhetkisestä työelämäsuhteestaan Inka sanoo: ”Mulle työ on vain työtä”.

Salmi ym. (2009, 40) sanoo, että ansiotyöhön palanneista kaksivuotiaiden lasten äideistä suuri osa (neljännes) kertoo työstä pitämisen olevan selitys heidän ratkaisulleen. Tämä ja taloudelliset syyt yhdessä olivat töihin palaamisen suurin

motiivi (mt., 40-41). Taloudelliset syyt näyttävät olevan legitiimi syy paluulle, mikä voi lisätä tämän syyn osuutta perusteluissa. Työstä pitämiseen vaikuttavat myös objektiiviset työolot, joissa tutkimusten mukaan on jonkin verran eroja, jotka liittyvät koulutustasoon ja asemaan työmarkkinoilla (Sutela & Lehto 2014, 211; Lyly-Yrjänäinen 2013, 58).

Työstä pitämisen tai siihen sitoutumisen sijaan paluun ajankohtaa määrittää osin työsuhteen laatu. Jos työsuhde on vakinainen, kotona voidaan olla huolehtimatta paluun mahdollisuudesta. Tilastojen mukaan määräaikainen työsuhde liittyy pidempiin perhevapaisiin (Salmi ym. 2009, 39; Närvi 2014b, 548). Määräaikaisesta työsuhteesta perhevapaalle jääneet äidit saattavat kuitenkin haluta palata suhteellisen varhain, koska he pelkäävät pitkän perhevapaan vaarantavan paluun mahdollisuudet (vrt. myös Närvi 2014, 169-171). Esimerkiksi Markea ja Moonaa vaivasi heikko kiinnittyminen työmarkkinoille ja osin siksi he halusivat suhteellisen nopeasti takaisin työhön. Sallalla oli tämä tilanne ensimmäisen lapsen kohdalla, mutta toisen kohdalla hän uskalsi olla työkokemuksen jo kartuttua pidempään kotona. Työsuhteen määräaikaisuus oli ainakin yksi syy myös sille, että pitkää kotihoitoaika suunnitelleet Elli ja Karoliina palasivat työnantajan kutsusta suunnittelemaansa aiemmin töihin.

Toisaalta osa ilman vakinaista työsuhdetta olevista äideistä sanoo luottavansa, että hyvä koulutus ja aiempi työkokemus mahdollistavat palaamisen pidemmän ajan jälkeen. ”Kyl mä ehdin”, sanoo Oona. Äidit saattavat myös sanoa, etteivät he halua huolehtia asiasta nyt perhevapaalla. Epävarmoina pitämiensä näkyvien edessäkin he saattavat sanoa, että heille mahdollisuus hoitaa lasta itse on niin tärkeä asia, etteivät he luovu siitä työelämän epävarmuuden vuoksi (Hertta, Oona, Noora, Aada). Oona ja Roosa pitävät lapsen ensimmäisiin elinvuosiin ja omaan äitiyteensä liittyvää ratkaisua siinä määrin tärkeänä ja ainutkertaisena, etteivät he halua alistaa sitä tulevaisuutta koskeville uhkakuville (vrt. Kilpeläinen 2009, 96; Nyman 2003; Smart 2007).

Paluun ajankohta voi riippua myös työelämysuhteen pituudesta. Jo ensimmäisen lapsen syntymän aikaan vakinaisessa työsuhteessa ollut Maisa sanoo, että että hän palasi nopeasti töihin, koska oli ”malttamaton”. Osa äideistä sanoo myös, että toinen lapsi on heidän viimeisensä, ja siksi he haluavat nauttia ajasta nyt pidempään kuin ensimmäisellä kerralla. Kyse ei edelleenkään ole pelkästään työhön suhtautumisesta vaan siitä, miten työtä koskeva ratkaisu on sidoksissa muihin suhteisiin.

Ne ilman työsuhdetta olevat äidit, jotka hoitivat edelleen lasta kotona, uskoivat töitä kotihoitojaksosta huolimatta löytyvän. Jos tähän ennakoitiin liittyvän ongelmia, niiden syyt nähtiin muualla kuin pitkässä kotihoitoajassa. Tällainen tilanne oli äidillä, joka kertoo kouluttautuneensa alun perinkin väärälle alalle ja urakehitystä oli jo aiemmin vahingoittanut ulkomailla asuminen. Weckströmin (2019, 61-62) tutkimukseen osallistuneista äideistä vain vähemmistö ajatteli, että

lapsen hoitaminen kotona vahingoittaisi heidän työuraansa suhteellisen pitkää perhevapaasta huolimatta. Suomessa siirtymät perhevapailta työmarkkinoiden ulkopuolelle ovat ylipäänsä harvinaisia (Jolkkonen & Koistinen 2009, 118).

Myös Weckströmin (2018, 62) mukaan OECD:n 2007 ja 2015 julkaisemat tutkimukset osoittavat, että alle kolmevuotiaiden lasten äitien alhaisesta työllisyysasteesta huolimatta Suomessa yli kolmevuotiaiden lasten äitien työllisyysaste on korkeimpien joukossa Euroopassa. Koistinen & Jolkkonen (2009, 118) sanovat kuitenkin, etteivät siirtymät takaisin töihin aina ole kitkattomia. Pitkä tauko työelämästä tarkoittaa työkokemuksen ja koulutuksen kertymisen keskeytymistä ja mahdollisesti aiemmin hankitun kokemuksen ja koulutuksen arvon menettämistä. Lisäksi pitkä poissaolo työmarkkinoilta voi lähettää pysyvään työorientaatioon liittyen ei-toivotun signaalin. Jos taukoja työelämästä pitävät ne, joiden asema on muutenkin työmarkkinoilla heikko, eriarvoisuus kasvaa entisestään. Toisaalta äitiydellä on nähty työuraan myös positiivisia vaikutuksia. (Weckström 2018, 23.) Asiantuntijatyössä työskentelevä Tilda sanookin, että pitkä tauko asiantuntijatyöstä voi vaikuttaa hänen ammattitaitoonsa negatiivisesti paluun alkuvaiheessa, mutta hän uskoo myös tauon positiivisiin vaikutuksiin. Hän arvelee stressin poissaolon parantaneen hyvinvointiaan ja uskoo, että tauko on ollut myös ”tuulettumista”, joka voi näkyä uusina ajatuksina työssä.

Huoli urakehityksestä voi jouduttaa paluuta työelämään. Toisaalta jo tapahtunut hyvä urakehitys tuli esille asiana, joka mahdollisti pitkän poissaolon töistä. Ronja sanoo, että hänen alallaan ei olla pitkään poissa töistä ja se voisi olla ammatillinen riski. Inka sanoo, että hän voisi kiinnostua urakehityksestä, jos ”keksin, mitä elämälläni voisin tehdä” eli jos hän löytää jossakin vaiheessa alan, jota kohtaan tuntee intohimoa. Martta sanoo, että hänen alallaan ei ole urakehitysmahdollisuuksia, eikä hän siksi koe menettävänsä ammatillisesti mitään pitkän poissaolonsa vuoksi. Koska ammattien vaatimukset ja antamat mahdollisuudet ovat erilaisia, kotihoidosta koituvat ammatilliset kustannukset ovat myös erilaisia. Lisäksi ihmisten kiinnostus urakehitykseen ylipäänsä eroaa toisistaan.

Naisille avautuneet mahdollisuudet päästä vaativiin tehtäviin voivat tuoda niitä tavoitteleville myös paineita antaa työlle paljon aikaa, mikä puolestaan voi aiheuttaa ristiriitoja, kun myös lastenkasvatusta koskevat vaatimukset ovat kasvaneet (vrt. Hays 1996; Faircloth 2014; Connidis & McMullin 2014). Aineistossa työmarkkinoille kiinnittyminen yleensä tuli urakehitystä useammin esille. Urakehityksestä puhuminen voidaan kokea myös sopimattomaksi, kun se rinnastuu lapsenhoitovaihtoehtoon.

Töihin on ilman muuta palattu myös rahan vuoksi (ks. luku 5). Kuitenkin rahan vuoksi töihin palanneet sanovat, että raha ei ollut ainoa tai ei ehkä merkittävätkään syy tai että he olisivat palanneet ilman pakottavaa tilannettakin tässä vaiheessa töihin. Omille tuloille annettu merkitys on perustelujen mukaan osalle äideistä ratkaiseva työhön paluuta motivoiva tekijä. Jos omille tuloille

ei anneta näitä tasa-arvon ja itsenäisyyden merkityksiä, lasta voidaan hoitaa pidempään kotona, jos puoliset katsovat voivansa elää yksillä tuloilla. (ks. luku 5.) Taloudellisesti kotihoito ei luonnollisestikaan ole kannattava valinta ja sen aikana työura ei myöskään edisty (vrt. Kilpeläinen 2009, 96). Naisten ja miesten palkkaerot kasvavat pitkälti naisten perhevapaiden pitämisen seurauksena (Lammi-Taskula & Salmi 2010, 203).

Osalle äideistä halu palata töihin on itsestään selvyys. Osa puolestaan on päättänyt paluusta suhteellisen myöhään. Työelämäsuhte voidaan sovittaa muiden suhteiden ehtoihin ja vaatimuksiin. On myös mahdollista pyrkiä muokkaamaan muita suhteita niin, että omalle ansiotyölle jää tilaa. Esimerkiksi tässä haastateltu Sari sai sovittua päivittäisestä kahden tunnin etätyöstä työnantajan kanssa. Inka ei saanut haluamaansa nelipäiväistä työviikkoa ja Aada työnantaja edellytti, tosin epävirallisesti, iltamenoja. Maisa sai mahdollisuuden tehdä osa-aikaista työtä, mutta huomasi sen vaikuttavan etenemismahdollisuuksiinsa. Hän siirtyi kokoaikaiseksi työntekijäksi saadakseen kiinnostavampia työtehtäviä. Pienten lasten vanhemmille ja erityisesti äideille on ongelmallista, jos kyky tehdä pitkää työpäivää katsotaan sitoutumisen merkiksi (vrt. Hochschild 1997). Työntekijän mahdollisuudet muokata työaikojaan ja niiden joustoja ovat vaihtelevat. Tällöin nimenomaan perhe voi olla se, joka sopeutetaan hyväksymään äidin ajoittain pitkätkin työpäivät tai töiden tekeminen kotona (vrt. Salmi 2004). Lisäksi tässäkin tutkimuksessa tulee esille, että äidit pyrkivät saamaan tilaa omalle työlleen vaatimalla puolisoltaan tasa-arvoista osallistumista kotivastuisiin.

Äitien kotihoidon jatkamista ja töihin paluuta koskevissa perusteluissa näyttää painottuvan Archerin (2012) metarefleksiivisyydeksi kuvaama refleksiivisyyden muoto, jossa etsitään työn ja perheen välistä tasapainoa. Esimerkkinä tällaisesta ajattelusta voidaan nähdä työtään itsen toteuttamisena pitävän Hetan pohdinta:

”On kuitenkin kiva olla kotonakin. Kyl mä kuitenkin (...) olen tehny aina paljo kaikkii kotijuttuja. (...) Hoidan kukkia ja tykkään tehdä ruokaa ja tällasta, laittaa, et musta on kiva, et koti on kivan näkönen, kyl mä nyt sellastakin tykkään tehdä, mut jotenkin, et se on tasapainossa. Et jos on pelkästään kotityötä, niin musta tuntuu, että mä niinku taannun ja aika vaan pysähtyy ja mä putoon kärryiltä kaikesta.”

Valintaan sisältyviä ristiriitoja esille tuovat äidit osoittavat, millaisten asioiden välillä punnitsemista tapahtuu. Valinta ansiotyön tai lapsen kokopäiväisen kotona hoitamisen välillä voidaan esittää moraalisena kannanottona (kuuluu tehdä töitä, kuuluu hoitaa pientä lasta kotona), mutta kriteerinä voi olla myös se, mikä nähdään itselle hyvänä tai omien arvojen mukaisena vaihtoehtona sekä ammatillisen tulevaisuuden että senhetkisen arjen muotoutumisen kannalta. Erityisesti

ensimmäisen lapsen syntymä ja lapsen kanssa vietetty perhevapaa voi muuttaa suhtautumista työhön, kuten Maiju sanoo:

”Nyt mä oon tavallaan tajunnut paljon selkeämmin, mikä on työn merkitys, kuin ennen. Et jotenkin (...) se on jollain lailla tärkeämpi kuin koskaan ennen, koska mulla pitää olla jotain omaa ajateltavaa ja missä mä pääsen täysin eroon, erikseen (...). Sit mulla on sellanen olo, että (...) suhtaudun työhön kevyemmin kuin koskaan. (...) Että mä teen sitä kauhean löysin rantein tai kevyesti, se sujuu multa paremmin kuin koskaan. Et mul on olo, et mua ei rasita se työ läheskään niin paljon. Että mä meen sinne jotenkin enemmän mielelläni kuin ennen.”

Aiemmin olemassa ollut suhde työhön voi näin saada erilaisia merkityksiä suhdemuodostelmaan tulleen uuden suhteen, lapsisuhteen, myötä. Äitien kohdalla puhutaan usein työstä perheen vastapainona, mutta isien kohdalla tällaista puhetta ei yleensä kuule. Voidaan kysyä, onko nimenomaan äitien suhteessa perheeseen tai perheenjäseniin jotakin, mikä vaatii näille suhteille vastapainoa ja näistä suhteista irtautumista. Lisäksi työ perheen vastapainona -ajattelu uusintaa perheen ja työn näkemistä toistensa vastapoleina ja vaihtoehtoina jättää helposti muut suhteet sivuun. Esimerkiksi harrastuksilla ja ystävyysuhteilla voi varmasti olla samanlainen perheen vastapainona olemisen merkitys, joskin harrastukset yleensä ottaen nähdään useammin ehkä juuri työn vastapainona. Vastapainoajattelun sijaan suhdeverkostoa voidaan tarkastella kokonaisuutena, jossa muutos yhdessä suhteessa heijastuu tai ainakin voi heijastua kaikkiin muihin suhteisiin. Nimenomaan äitiys ja työ näyttävät kuitenkin olevan keskeisiä pienten lasten äitien elämässä ja heidän sosiaalisen identiteettinsä lähteinä (vrt. Gatrell 2005, 178). Niiden välillä tehtävän valinnan kannalta kuitenkin myös erityisesti puolisosuhde näyttäytyy olennaisena.

7.3 SUHDE PUOLISOON VALINTAA OHJAAVANA TEKIJÄNÄ JA MUOTOILUN KOHTEENA

Tähän tutkimukseen haastatellut ansiotyön ja kokopäiväisen lapsenhoidon välistä valintaansa perustelevat äidit elävät lapsen toisen vanhemman kanssa samassa kotitaloudessa. Koska vastuu kotitaloudesta ja lapsesta on periaatteessa yhteinen, kummankin puolison toiminta asettaa ehtoja ja luo mahdollisuuksia toisen puolison toiminnalle. Puolisosuhde on useimmiten ratkaisulle resurssi, joka tuo yksinhuoltajuuteen verrattuna sekä ajankäytöllisiä että taloudellisia resursseja valinnan tilanteessa. Puolison työajat ja osallistuminen kotityö- ja lastenhoitovastuisiin sekä elättäjyyteen muodostavat äidin ratkaisulle mahdollisuuksia,

mutta myös reunaehtoja. Samalla puolisosuhde voi olla ratkaisun yhteydessä muotoiltava suhde. Äidit voivat puolisosuhteessaan tavoitella symmetristä työnjakoa tai eriytyneeseen työnjakoon perustuvaa, tiimimallin mukaista ratkaisua. Joka tapauksessa he pyrkivät oikeudenmukaiseksi kokemaansa ratkaisuun ja puolisosuhteen harmoniaan.

Puolison mielipide äidin ansiotyöhön paluusta ja kotihoidon jatkamisesta on yksi ratkaisun reunaehto. Kangas & Rostgaard (2007, 254) ovatkin todenneet aviomiehen perhekäsityksen vaikuttavan äidin ansiotyöratkaisuun. Äidit kuitenkin suhtautuvat eri tavoin puolisojen toiveisiin. Senja sanoo, että puoliso ei olisi ”missään tapauksessa” hyväksynyt pitkää kotihoidontukikautta. Senja itsekin piti ratkaisua hyvänä, joskin hän arvelee, että olisi voinut tarvittaessa jonkin verran mukautua puolison toiveisiin. Moona sanoo ratkaisun olleen yhteinen myös puolison esitettyä kantansa: ”Me molemmat haluamme käydä töissä (...) Ei myöskään haluta sellaista työlle omistautunutta elämää ainakaan tässä vaiheessa elämää.” Moona sen enempää kuin puolisoakaan ei olisi ollut valmis siihen, että vain toinen puolisoista olisi voinut omistautua uralle tekemällä pitkiä työpäiviä. Jonkin verran suunnittelemaansa aiemmin töihin palannut Joanna sanoi töihin paluun aloitteen tulleen puolisolta. Puolisot neuvottelivat yhdessä asiasta ja päätyivät samaan tulokseen.

Puolisot saattoivat myös toivoa tai ainakin arvostaa äidin ratkaisua hoitaa lasta edelleen kotona. Roosin mukaan hänen puolisonsa on hyvin työorientoitunut ja tekee pitkää työpäivää niin, että osallistuu kotivastuisiin vain viikonloppuisin. Roosin mukaan ”puoliso pelkää sitä ajatusta, että pitäisi ottaa vastuuta lasten [hoitamiseen], tähän arjen pyörittämiseen”. Puoliso onkin sanonut, että Roosa voisi olla kotona niin kauan kuin haluaisi, myös kotihoidon tukikauden jälkeen. Roosin mukaan selkeä työnjako vähentää puolisojen välisiä konflikteja ja vapauttaa sitä kautta energiaa. Hän sanoo, että ”puoliso on kauheen kiittollinen siitä (...) että mulla on ne tietyt roolit ja mä taas oon kauheen tyytyväinen siitä, et mun ei tarvii mennä töihin vielä.”

Myös Nita on hyväksynyt puolison pitkät työpäivät, mutta kertoo sopineensa tämän kanssa, että halutessaan lähteä töihin, puoliso vähentää omia työtuntejaan. Nita painottaa, että tällainen perinteinen roolijako on heidän tilanteeseensa tälle hetkellä sopiva ja että se on erityinen ja väliaikainen ratkaisu.

”Et vaik meil on perinteiset roolit, niin me ollaan jollain tavalla sovittu niistä. Et ei mua ole millään tavalla ajettu pyssyllä tähän asemaan, et mä oon itse jäänyt ja mun mies on hirveen sensitiivinen sen suhteen. Et se itse koko ajan kysyy, et haluutsä alkaa tekeen töitä. (Nita)

Repo (2007, 239) sanookin, että kotihoitoratkaisu antaa työssä käyvälle puolisolle liikkumavaraa ja vapauttaa hänet päivähoitopäivien asettamista aikarajoista.

Kuten aiemmin on tullut esille (Alasuutari 2003; Jallinoja 2006; Autto 2007), kahden ansaitsijan mallista on tullut tavanomainen malli, ja siitä poikkeaminen voi vaatia selitystä – jopa kotona. Eksplisiittisten neuvottelujen tarve niin sanotun perinteisen työnjaon ratkaisussa näyttää nousevan joskus ambivalenssista ratkaisun suhteen. Neuvotteluilla halutaan tuoda esille tai varmistaa, että kyse ei ole itsestäänselvydestä ja tavan noudattamisesta vaan tähän erityiseen tilanteeseen sopivasta ratkaisusta, joka on voimassa vain niin kauan kuin kumpikin osapuoli haluaa sitä. Se, että myös niin sanotun perinteisen mallin mukainen työnjako voi vaatia eksplisiittisiä neuvotteluja, kertoo itsestäänselvyden alueen rajojen (vrt. Perleman & Olbrechts-Tyteca 1969) muuttuneen.

Symmetrisen työnjaon ihanteen vahvuutta osoittaa, että (mies)puolisot voivat avoimesti kieltäytyä ainoan elättäjän roolista tai ainakin pitää parempana, että myös puoliso osallistuu työelämään (Pilvi, Hertta, Moona, Senja). Erimielisyyden tilanteet aiheuttavatkin jännitteitä, kun äidit haastavat puolison odotukset. Pilvin puoliso ei olisi hyväksynyt lapsen hoitamista kotihoidon tuella. Hertan puoliso oli hyväksynyt kotihoidon kahteen vuoteen saakka, mutta ei enää tässä vaiheessa. Hertta ja Pilvi pitävät kuitenkin legitiiminä puolison vaatimusta elättäjyyden jakamisesta samalla kun he pitävät kotihoitoa lapsen kannalta parhaana vaihtoehtona.

Ansiotyötä itselleen tärkeänä pitävä Maisa ei jäänyt puolison toiveesta kotiin. Hän epäilee, että puolison toiveen taustalla oli hänen mukavuudenhalunsa. ”Että sitten kaikki pelas, niinku se kotihomma. Että oli ruokaa ja kotihuolto sit vähän parempaa sinä aikana”. Maisa kuitenkin vain naureskeli puolison toiveelle ja lähti töihin lapsen ollessa kaksivuotias. Tämä johti siihen, että myös puoliso joutuu työajoissaan huomioimaan päiväkodin aukiloajat ja kotitöistä jouduttiin neuvottelemaan uudelleen, mikä ei käynyt Maisan mukaan aivan kitkattomasti. Gatrell (2005) kertoo tutkimukseensa osallistuvista hyvätuloisista miehistä osan toivoneen salaa, että puoliso jäisi kotiin ja tekisi enemmän ”vaimotyötä”. Vaimotyöllä Gatrell tarkoittaa perheen läheissuhteiden hallinnointia ja rutiinitöitä, joista vapautuminen antaisi miehelle enemmän vapautta keskittyä uraan. Miehet saattoivat kertoa, että heillä oli hetkiä, jolloin he olivat toivoneet, että paita olisi silitetty ja jääkaapissa olisi ruokaa ilman, että itse tarvitsisi käydä kaupassa. (mt., 167-168.) Jos valinta nähdään äidin asiana, puoliso saattaa ajatella, ettei hänellä ole oikeuttakaan puuttua siihen. Näyttää siltä, että ainakaan suomalaisessa kontekstissa puoliso ei voi avoimesti vastustaa äidin töihin lähtemistä. Äidin ratkaisua hoitaa lapsia kokopäiväisesti kotona voi sen sijaan kiittää, jos ratkaisusta ollaan yhtä mieltä.

Useimmiten puolisot kuvataan yksimielisinä sen suhteen, että äiti voi valita joko ansiotyön tai kotihoidon. Varpun mukaan yksimielisyys selittyy sillä, että elämänarvot ovat alun perinkin olleet samanlaisia. Lisäksi: ”No kyl varmaan on jonkin verran tullut muokkautuneeksikin [samanlaisiksi] siinä yhteisen elä-

män myötä.” Moonan mukaan on mahdotonta tietää, mikä on alun perin ollut oma ajatus ja mikä on toisen vaikutusta. Roosa kuvaa puolisojen keskustelleen samanmielisesti ratkaisusta jo seurusteluaikoina. Puolisojen välinen yksimielisyys tekee ratkaisusta suhteellisen helpon. Erimielisyyden mahdollisuuttakin on saatettu pohtia. Idan mukaan: ”Mutta mä sanon suoraan, et jos mun mies olisi ollut sitä mieltä, että hän ei tue mun kotona olemista [kahden vuoden ajan], et hänen mielestä se olisi naurettavaa, niin en mä tiedä, oltaisko me enää yhdessä. Se on iso juttu.” Merkittäviin suhteisiin liittyikin se, että niissä henkilökohtaiset orientaatiot pyrkivät mukautumaan sekä asenteiden että käyttäytymisen tasolla (Jallinoja & Widmer 2011, 243). Erimielisyydet läheisissä suhteissa tuovat esiin jännitteen toisaalta sitovan yhteisyyden ja toisaalta autonomiapyrkimysten välillä (vrt. Ketokivi 2009, 37).

Siitä, minkä mittaiselle perhevapaalle äiti jää, puoliset näyttävät neuvottelevan ainakin jonkin verran myös eksplisiittisesti. Osa äideistä sanoo, että puoliso oli antanut heille ”vapaat kädet” kotihoidon jatkamisratkaisun suhteen. Puolisot olivat olleet valmiita jakamaan tulonsa äidin perhevapaan aikana ja toisaalta lisäämään kotityöosuuttaan äidin palatessa töihin. Elli oli pohtinut ratkaisua saatuaan entiseltä työnantajaltaan kutsun pitkään sijaisuuteen lapsen täytettyä kaksi vuotta. ”Kun mä paljon puntaroin sitä, et lähenks mä vai enkö lähe, ja kaikkee, niin hänel [puolisolla] oli, et mikä musta tuntuu oikeelta.” Näin sanoo moni muukin puoliso. Sarin mukaan: ”Ne on ehkä enemmän mun päätöksiä. Tai mun mies on tietysti kannustanut mua lähtemään töihin. (...) Mut mä luulen, et se oikeesti ehkä enemmän ajattelee, et tee niin kuin itse haluat.”

Sen sijaan usein implisiittisten keskustelujen varaan oli jäänyt se äidin toiminnalle reunaehtoja antama asia, että puoliso oli päättänyt itsestään selvästi jatkaa aiemmassa työssään ja useimmiten myös aiemmilla työajoilla. Kolmeen kotihoitovuoteen niin ikään päätyneen Tilda sanoo, ettei puolison kotiin jäämisestä keskusteltu, koska hän itse halusi jäädä kotiin ja puoliso ei nostanut asiaa esille. Ainakin osin ratkaisut näyttävät ”tapahtuvan”, kuten Evertsson & Nyman (2009) sanovat kuvatessaan tilannetta, jossa eksplisiittisiä neuvotteluja ei käydä. Tämä liittyy erityisesti tavanomaisiin ratkaisuihin.

Myös useiden äitien mielestä puolisojen työssä jatkaminen näyttää olevan itsestään selvästi parempi ratkaisu. Osa äideistä sanoo, että puolison perhevapaalle jäämisen vaihtoehto olisi ollut taloudellisesti mahdoton. Osa äideistä sanoi, ettei puoliso olisi selvinnyt perhevapaasta, koska ei olisi pystynyt hoitamaan lapsenhoidon ohessa kotitöitä. Elli puolestaan kertoo puolisonsa sanoneen: ”Pää ei kestäisi kotonaoloa”. Se, että asiasta ei puhuta, tai että sitä ei harkita vakavasti, näyttäytyy tässä aineistossa sekä yksimielisyytenä että itsestään selvien perhekäytäntöjen jatkamisena. Lasta kotona hoitaa siis joko äiti tai ei kumpikaan. Tämä perhekäytäntö tulee usein uusinnetuksi ilman (ainakaan perusteellisia) keskusteluja. Sen, että näin voidaan tehdä, voidaan katsoa osoittavan, että lap-

senhoitokysymystä pidetään perheessä edelleen enemmän naisen kuin miehen asiana. Logiikka tässä vaikuttaisi olevan saman tapainen kuin Castrénin (2019) tutkimissa puolisojen keskusteluissa koskien puolisojen sukunimien valintaa avioitumisen yhteydessä. Yleisin tapa ratkaista asia oli se, että mies piti oman sukunimensä ja kumpikin oli yhtä mieltä siitä, että nainen voi valita, säilyttääkö hän oman sukunimensä vai ottaako puolison nimen. Näin puolisojen sukunimivalinnassakin valinnanvapautta korostava tilanne piti nimenomaan naista vastuullisena valinnasta. (mt., 254-255.)

Lapsen kotihoidon jääminen äidin vastuulle voi olla myös puolisojen välillä käytyjen eksplisiittisten neuvottelujen tulos. Tällöin puoliset olivat olleet sitä mieltä, että juuri äidin vastuu kotihoidosta sopi kummankin puolison ammatilliseen tilanteeseen. Sirun mukaan hänen vakinainen työnsä ja puolison määräaikainen projektityö puolsi hänen itsensä kotiin jäämistään. Osa puolestaan sanoo, että puolison vakinainen työ antaa paremman taloudellisen turvan perheelle ja määräaikaisessa työssä olevan äidin oli järkevintä jäädä kotiin. Närvin (2014a, 144) haastatteleminen pienten lasten vanhempien mukaan perhevapaan jakaminen oli hänen tutkimuksensa mukaan usein molemmille vanhemmille ihanne, mutta siinä ei välttämättä onnistuttu. Käytännössä päädyttiin usein siihen, että kotihoito jäi äidin vastuulle ja sitä selitettiin puolisojen työelämään liittyvillä erityisillä tilanteilla. (mt.)

Kun puolisojen työssäkäynti ja työajat hyväksytään, oma ratkaisu sopeutetaan niihin usein ilman keskusteluja. Fanny, joka palasi töihin pian vanhempainvapaan jälkeen, päätyi tekemään kuusituntista työpäivää puolison pitkien työaikojen vuoksi. Hän ei nostanut asiaa keskusteluun vaan sovitti työaikansa puolison työaikoihin. Tätä voidaan pitää Wiesmannin ym. (2008, 343) kuvaamana implisiittisten neuvottelujen keinona, jossa äiti reflektoi ratkaisua, mutta ei tee keskustelualoitetta. Sari, jonka puoliso oli ilmoittanut jo suhteen alussa, että työ tulee olemaan hänen elämässään tärkein asia ja että suuri osa kotivastuista tulee jäämään hänelle, palasi kuitenkin heti vanhempainvapaan päätyttyä töihin. Arjen ratkaisuna Jatalla on osittaisen etätöiden tekeminen joka päivä. Kotihoitoratkaisu ei olisi sopinut hänelle töihin kaipaamisen vuoksi, mutta tällä ratkaisulla hän saa pidettyä päivähoitopäivät sopivaksi katsomansa mittaisina. Loput työt hän tekee illalla lapsen mentyä nukkumaan.

Äidit kuitenkin olivat sopeutuneet myös puolison esittämiin toiveisiin saada pitää perhevapaata. Omasta aloitteestaan kiintiöt ylittävän useamman kuukauden mittaisein perhevapaan oli pitänyt kaksi haastateltujen äitien puolisoista. Ira oli päättänyt lähteä töihin vanhempainvapaan jälkeen ja puoliso teki siinä vaiheessa aloitteen kotiin jäämisestä. Maiju oli ollut puolisonsa kanssa yhtä mieltä kolmen vuoden kotihoitajaksosta ja hän oli ajatellut olevansa lapsen kotihoitaja. Puoliso oli toivonut kuitenkin viimeistä vuotta itselleen. ”Täytyyhän hänenkin saada oma osuutensa [perhevapaasta]”, sanoo Maiju ajatelleensa. Maijun tapa-

uksessa puolison ratkaisu aikaisti hänen töihin paluutaan ja kumpikin äideistä kertoo olevansa ratkaisuun tyytyväinen, vaikka he eivät olisi todennäköisesti itse tulleet tehneeksi tällaista aloitetta.

Jos puolison helposti ”automaattisesti” (vrt. Evertsson & Nyman 2009) muotoutuva töiden jatkaminen ei sovi yhteen äidin tavoitteleman perhevapaaratkaisun kanssa, hän voi nostaa asian eksplisiittisiin keskusteluihin. Näin olivat tehneet ne äidit, jotka halusivat palata töihin ennen kuin lapsi olisi heidän mielestään sopivan ikäinen hoitoon. He olivat ehdottaneet puolisolle perhevapaan pitämistä. He sanovat odotuksensa perhevapaiden jakamisesta olevan oikeutettu tasa-arvokäsityksensä ja lapsen hyvää koskevan käsityksensä pohjalta. Lapsen kannalta kysymys on heidän mukaansa sekä hyvästä suhteesta kumpaankin vanhempaan että tasa-arvon mallista. Jonnan, Marken ja Moonan puoliset hoitivat äitien aloitteesta lasta useamman kuukauden kotona ja osa-aikaisesti työskentelevän Siirin puoliso oli hoitanut lasta kotihoidontukikauden alusta lähtien kahdena iltana viikossa. Myös vuorotyötä tekevän Ellin ratkaisu perustui puolison säännölliseen hoitovastuuseen. Teresa, Inka ja Veera olivat ehdottaneet tätä ratkaisua puolisoilleen, mutta nämä olivat kieltäytyneet vedoten omaan parempaan palkkaansa tai mahdottomuuteen olla työstä poissa pitkään.

Äiti voi myös nostaa esille päivittäisen koti- ja lastenhoitovastuiden uudelleen järjestämisen. On todettu, että lapsen syntymä aiheuttaa usein puolisojen välille siirtymän traditionaalisempaan töiden jakamiseen (Raijas & Sailio 2012, 325). Tämän purkaminen ei välttämättä onnistu helposti eikä välttämättä ilman (erityisesti töihin lähtevän) äidin aloitteesta käytäviä eksplisiittisiä neuvotteluja (Wiesmann ym. 2008, 357; Evertsson & Nyman 2009, 36-37; Närvi 2014a, 154). Äidin perhevapaan aikana muotoutuneet käytännöt ja äidin käsitys siitä, miten kotitöiden uudelleen jakaminen mahdollisesti onnistuisi hänen työhön paluunsa yhteydessä, ovat osa ratkaisun tekemisen kontekstia. Maisa, jonka puoliso oli toivonut häneltä pidempää kotihoitoa, sanoi tavoittelevansa nyt työssä ollessaan tasaista työnjakoa kahden kotivuotensa jälkeen. ”Nyt se on ehkä menossa parempaan suuntaan.” Hoitovapaalla kotityöt olivat tulleet hänelle rutiiniksi ja puolisolta oli samalla hävinnyt rutiini niiden tekemisessä. ”Niin, kyllä me on haettu tää vuosi, voi sanoa, semmosta, uudestaan sitä.” Puolison on ollut vaikea hyväksyä, että myös hänen täytyy tehdä kotitöitä suhteellisen paljon. ”Että kyllä siitä on jouduttu pikkasen niinku vääntämään kättä.” Myös Iina sanoo, että heidän liittonsa suurin kriisi liittyi kotitöiden uudelleen jakamiseen, kun hän palasi työelämään perhevapaalta. Karoliina sanoo, että kiistoja kotitöistä oli jo hänen perhevapaansa aikana, mutta myös hänen palattuaan töihin. ”Me palkattiin siivooja”, hän sanoo.

Tammelinin (2009, 180-181) ja Choroszewichn (2016, 132) mukaan pienten lasten perheissä kiireiseen arkeen sopeudutaan neuvottelujen kautta ja keinoina ovat esimerkiksi aikataulujen eriävyys, työaikojen rajaaminen, etätyöt ja ko-

titöiden jakaminen. Miettisen & Rotkirchin (2012, 116) mukaan nimenomaan ylempään keskiluokkaan kuuluvat lapsiperheiden vanhemmat puhuvat usein palvelujen ulkoistamisesta. Nämä edellä mainitut keinot tulivat esille myös tämän tutkimuksen aineistossa. Tammelinin (2009, 180-181) mukaan puoliso saattavat pyrkiä tasaiseen työnjakoon, mutta joskus kuitenkin naisen vahva palkkatyöidentiteetti yhdistyy perinteiseen työnjakoon kotona. Äiti voi myös kokea, että puoliso tukee hänen urallaan menestymistä tekemällä osuutensa kotitöistä ja huolehtimalla lapsesta. Vastaavasti se, että puoliso ei tee kotitöitä, voi johtaa äidin kokemukseen siitä, että puoliso ei hyväksy hänen joskus pitkäksi muodostuvia työpäiviään. (Weckström 2018, 28-31, 34-35, 37.)

Miettisen (2008) mukaan asenteiden tasolla tasa-arvolla on kannatusta, mutta käytännössä naiset tekevät yhä enemmän kotitöitä kuin miehet. (mt., 130-131.) Kotitöistä puhuessaan haastatellut äidit toistavat perusteluissaan aiemmista tutkimuksista (Faircloth 2014, 32; Närvi 2014a, 154) tuttua kertomusta, jonka mukaan naiset ovat edelleen päävastuussa lapsesta huolehtimisesta ja kotitöiden organisoimisesta eli vanhemmuuden näkymättömästä mentaalista työstä (vrt. Faircloth 2014). Vielä 1970-luvulla miehet saattoivat jopa sanoa, että kotityöt kuuluvat heille vasta, kun eivät pysty elättämään perhettään. Äideillä oli siis vapaus lähteä töihin, kunhan he hoitaisivat myös heille kuuluvat kotityöt siinä sivussa. (Kortteinen 1982.)

Ainakin tähän tutkimukseen haastatellut äidit, sekä ansiotyössä käyvät että lasta kokopäiväisesti hoitavat äidit, pitävät itsestään selvänä puolisojensa osallistumista kotitöihin ja lapsenhoitoon työpäivien jälkeen tai pitkien työpäivien tapauksessa vähintään viikonloppuisin. Myös kotona lasta hoitavat äidit mieltävät usein puolison työpäivän jälkeen tehtävät kotityöt yhteisinä. He näkevät ensisijaisena tehtävänään olevan lapsenhoidon, ei kodinhoidon. Kuitenkin osa äideistä pyrkii lapsenhoidon ohella tekemään mahdollisimman suuren osan kotitöistä, jotta ilta olisi perheen yhteistä aikaa. (Raijas & Sailio 2012, 325-326.) Lasta kokopäiväisesti hoitava Siru sanoo olevansa valmis tekemään iltaisin kotitöitä, mutta odottaa, että puoliso osallistuu iltaisin lapsenhoitoon. Hän sanoo joutuvansa joskus ”patistelemaan” puolisoaan tähän. Tilanteisten työnjakokeskustelujen lisäksi työnjaosta käydään myös periaatteellisia neuvotteluja (Maisa, Iina). Näin tehdään, kun käytäntöihin halutaan muutosta, mutta jokapäiväisiä keskusteluja ei haluta käydä (vrt. Evertsson & Nyman 2009).

Kuten aiemmin luvussa 5 on tullut esille, rahan jakaminen äidin hoitaessa lasta kotona sen sijaan on äitien mukaan vaikeammin ratkaistava asia. Siihen liittyviä epätasa-arvon kokemuksiakaan ei välttämättä nosteta keskusteluun, koska se on äitien mielestä vaikeaa ja koska heillä itselläänkään ei ole selkeää käsitystä siitä, miten rahat tulisi jakaa. Gatrell (2005, 123) sanoo, että naiset saattavat hyväksyä myös epäoikeudenmukaisena pitämänsä työnjaon tai vastuunjaon, koska pelkäävät, että ristiriidan esille nostaminen voisi uhata puolisosuhteen

harmoniaa. Rahan jakamista sanottiin ohjattavan joskus kuitenkin pelkän sopeutumisen sijaan implisiittisin keskusteluin erilaisilla epäsuorilla ratkaisuille. Halu olla taloudellisesti itsenäinen oli myös ollut yksi syy töihin paluulle. Kaikki äidit eivät kuitenkaan pitäneet itse ansaittua rahaa tasa-arvon määritelmän olennaisimpana asiana, eivätkä he kokeneet tarvetta palata töihin rahan vuoksi, jos kotihoito tuntuu heistä sopivammalta ratkaisulta. Tästä enemmän luvussa 5.

Sukupuolten tasa-arvon ollessa yleisesti hyväksytty arvo, ratkaisut on perusteltava myös siitä näkökulmasta sekä itselle että toisille. Symmetrisen työnjaon mallia ei tarvitse tässä mielessä perustella, sen oletetaan itsestään selvästi olevan tasa-arvoa edistävä malli. Todistustaakka jääkin lasta kotona hoitaville äideille. Nämä äidit korostavat tasa-arvossa sitä, että kumpikin vanhemmista voi valita itselleen sopivan tavan antaa panoksensa perheelle. Lisäksi tasa-arvossa korostettiin keskinäistä kunnioitusta ja asioiden päättämistä yhdessä. Erityisesti Oona, Nita, Martta ja Roosa olivat kriittisiä symmetristä työnjakoa painottavaa tasa-arvokäsitystä kohtaan.

Oona sanoo, ettei hän puhu perinteisten roolien puolesta vaan sitä vastaan, että joku ulkopuolinen määrittäisi hänen perheelleen sopivan työnjaon. Tasa-arvo ei voi hänen mukaansa merkitä vaihtoehtojen rajaamista ja vaatimusta toimia vastoin omaa toivetta ja omia arvoja. Hän sanoo lisäksi: ”En näe, et äitien ja isien pitää olla samanlaisia tai antaa samanlaisia asioita, vaan nimenomaan niin, et ne voi tuoda erilaiset roolit ja antaa molemmat sitä omaa palikkaansa lapselle.” Oona sanoo myös puolisonsa tehneen osaltaan töissä ratkaisuja ja urakehityssuunnitelmia perheikää silmällä pitäen.

Maksimainen (2010) toteaa, että terapiakulttuurisen, keskinäistä keskustelua korostavan parisuhteen viitekehyksessä ihmiset haluavat määrittää itse, mitä tasa-arvo on. Työnjakoa tai ansaitsemista olennaisempana saatettiin pitää toisen huomioon ottamista ja hyväksymistä, henkistä vapautta ja emotionaalissosiaalista tukemista. (mt. 81.) Harrisin (2009, 220-221; 2006, 45, 59, 51) mukaan puoliset pitävät tasa-arvona älyllistä tasavertaisuutta ja sen tuomaa yhtäläistä kykyä keskusteluihin sekä kummankin puolison oman erityisosaamisen käyttämistä perheen hyväksi, yhteistä päätöksentekoa, tasa-arvoista kommunikointikäytäntöä, keskinäistä toisen elämäntavan ja työn kunnioitusta ja keskinäisiä tunteita.

Anttonen & Sipilä (2007, 162-163) sanovat, että laajassa tutkimusaineistossa kotitöiden jakaminen ja päätösten tekeminen yhdessä liittyvät yleensä yhteen, mutta päätösten yhdessä tekemisellä on suurempi vaikutus perheeseen liittyvän tyytyväisyyden kokemiseen kuin kotitöiden tasan jakamisella. Epäsymmetrinen työnjako ei heidän mukaansa automaattisesti merkitse epäoikeudenmukaista työnjakoa (mt.) Tasa-arvoisen puolisosuhteen kriteerit voidaan määritellä eri tavoin kuin tutkijat yleensä ne määrittelevät ja myös tasa-arvoinen työnjako voidaan mieltää monella tavalla. Anttonen & Sipilän (2007, 163) mukaan korkeasti koulutetut puoliset jakavat työt muita harvemmin traditionaalisen (sukupuol-

littuneen) mallin mukaan. Ehkä juuri siksi tässäkin tutkimuksessa haastatellut äidit reflektoivat tekemäänsä traditionaalisen työnjaon mukaista ratkaisua hyvin perusteellisesti. Tasa-arvo on kuitenkin yleisesti hyväksytty arvo, jonka toteuttaminen on selitettävä ratkaisua perusteltaessa (vrt. Jallinoja 2006).

Ilman eksplisiittisiä neuvotteluja äiti voi palata töihin heti vanhempainvapaan jälkeen ja isä voi jatkaa työssä ilman taukoa. Kahden ansaitsijan malli näyttää legitimiiltä kuten myös se, että lapsenhoito ja sitä koskevat ratkaisut ovat edelleen äidin asia. Eksplisiittisten keskustelujen jälkeen monenlaiset ratkaisut ovat mahdollisia, mikä puolestaan osoittaa kahden ideologian, sekä kotihoitoidologian että ansiotyöideologian yhtäaikaisen olemassaolon.

7.4 SUKULAISET, YSTÄVÄT JA ÄITITUTTAVAT

Kun äidit tekevät ansiotyötä ja kokopäiväistä lapsenhoitoa koskevia ratkaisuja, kyse ei ole vain siitä, haluaako äiti käydä töissä vai hoitaa lasta kotona. Kyse on myös omien perhesuhteiden muotoilusta ja työelämäsuhteen vakiinnuttamisesta tai uudelleenmuotoilusta, jolloin ratkaisu on osa näitä pyrkimyksiä. Suhteessa ansiotyö- ja lapsenhoitoratkaisuun sukulaisuus- ja ystävyyssuhteilla on erilainen rooli. Ne ovat ratkaisun taustalla, mutta niiden muotoiluun liittyvät pyrkimykset eivät määritä ratkaisua. Sukulaisilta saatu apu voi vaikuttaa ansiotyöratkaisun toimivuuteen ja läheisiltä saatu ymmärrys kummalle tahansa ratkaisulle tuntuu hyvältä. Jos ystävyyssuhteet eivät tue omaa ratkaisua, suhdeverkostoa voidaan pyrkiä laajentamaan ja tällöin suhteet aiempiin ystäviin voivat etäännyä. Ystävyyss- ja sukulaisuussuhteet näyttävät olevan olennainen kehys ratkaisulle. Ne asettavat ehtoja sille, miltä ratkaisu arjessa tuntuu, mutta nämä suhteet voivat myös muuttua omien ratkaisujen myötä.

Äidit eivät yleensä sano, että isovanhempien avun saamisella tai poissaololla olisi ollut merkitystä heidän ratkaisulleen. Toisaalta he saattavat sanoa, että työssäkäyntiratkaisua helpotti tieto siitä, että isovanhemmat voisivat auttaa tarvittaessa. Aada kuitenkin kertoi, että hänen töihin paluunsa ehto oli, että oma äiti tuli heidän kotiinsa hoitamaan lasta. Joanna, joka sanoi työssäkäynnin yhtenä ehtona olleen hyvän perhepäivähoitopaikan saaminen, sanoi, että perhepäivähoito oli mahdollinen, koska lapsen kaikki neljä isovanhempaa olivat ilmoittautuneet varahoitajiksi. Niin ikään Anni sanoo, että isovanhempien paikkakunnalle muutto helpotti suuresti työssä käymistä kummankin epäsäännöllisten työaikojen vuoksi. Annin perheessä isovanhempien apu tarkoitti päivähoidosta hakemisia ja viemisiä. Senjan perheessä isoäiti asui jonkin aikaa heillä hänen aloittaessaan työt. Tyypillisintä oli, että isovanhemmat hakivat joskus lapsen hoidosta, kun kumpikin vanhempi teki tavanomaista pidemmän päivän ja lisäksi

se, että isovanhempi tuli kotiin hoitamaan sairasta lasta, jolloin kummankaan vanhemmista ei tarvinnut olla sen vuoksi pois töistä.

Ne työssä käyvät äidit, jotka kokivat elämänsä kiireisenä, kaipasivat isovanhempien apua arkeen. Useimmiten avun puuttumisen syynä oli isovanhempien asuminen kaukana, mutta joskus myös isovanhempien omat työt ja kiireisyys. Nekään äidit, jotka saivat apua isovanhemmilta, eivät laskeneet selviytymistään sen varaan. Eräs äideistä sanoikin, että apu tulisi vähemmän lähiaikoina, koska sukuun oli tulossa uusi lapsi, jolle isoäiti halusi myös antaa aikaa. Isovanhempien avusta oltiin kiitollisia ja sen sanottiin helpottavan perheen arkea kummankin käydessä töissä. Myös lasta kotona hoitava äiti saattoi saada vapaahetkiä isovanhemman hoitoavun ansiosta. Lisäksi osa näistä äideistä sanoi viettävänsä jonkin verran aikaa oman äitinsä kanssa lasta hoitaessaan. Isovanhemmat ovat tärkeitä läheissuhteita, jotka voivat vaikuttaa kumman tahansa valinnan tehneen äidin viihtymiseen ja sitä kautta mahdollisesti myös itse valintaan. Muista sukulaisista mainittiin oma täti ja sisko, mutta useimmiten kyse oli lapsen isovanhemmista ja kaikkein useimmin lapsen isoäideistä. Erityisesti lapsen isovanhemmilta voidaan pyytää suhteellisen useinkin käytännön apua, joka ei välttämättä ole vastavuoroista (vrt. Kröger 2005).

Äidit sanovat, ettei muiden mielipide, puolisoa lukuun ottamatta, vaikuta heidän ratkaisuunsa. He kuitenkin sanovat perustelleensa omaa ratkaisuaan omille ja puolison vanhemmille, jos heistä oli tuntunut, että nämä eivät ymmärtäneet sitä. Lähipiirin hyväksyntä ja ymmärrettyksi tuleminen näyttää olevan tärkeää. Pyrkinessään tähän hyväksyntään ratkaisuaan perustelemalla äidit voivat muuttaa läheisten käsitystä tekemästään ratkaisusta.

Oma äiti on saattanut kannustaa joko töihin paluuseen tai lapsen hoitamiseen kotona. Ilman kannanottojakin äidit voivat pitää omia aitejään tässä suhteessa malleina tai vastamalleina (vrt. Jokinen 1996, 56-57, 60), joihin omaa ratkaisua peilataan. Jonna sanoo, että hänen suvussaans naiset ovat pitäneet vain lyhyitä perhevapaita, eikä hänen suhteellisen nopeaa töihin paluun ratkaisuaan ole ihmetelty. Myös Marke sanoo äitinsä kannustaneen häntä pitämään kiinni omasta työstään. Paljon ratkaisuaan pohtinut Marke epäileekin, että nykyiselle isoäitien sukupolvelle, joiden lapset syntyivät 1970- ja 1980-luvuilla, varhainen töihin lähteminen on ehkä ollut helpompaa kuin hänen sukupolvelleen. Oonan äiti, joka oli hoitanut häntä pitkään kotona, oletti lapsensa suuntautuvan enemmän ammatillisiin pyrkimyksiinsä, vaikka hyväksyikin ratkaisun. Urasuuntautuneiden ja omalle uralle kannustavien äitien tyttäret Nita ja Aada pitivät äitiyden alalla isoäitejään esikuvinaan omien äitiensä sijaan ja olivat päätyneet tavanomaista pidempään kotihoitoratkaisuun.

Ida kertoo oman äitinsä tukeneen kotihoitoa sekä antamalla konkreettista apua että kommentoimalla sitä kannustavasti. Tämä tuntui hänestä ensin hyvältä, mutta nyt kun lapselle on haettu päivähoitopaikkaa kolmevuotispäivästä lähtien

”äiti vähän kiristeli hampaitaan”. Nyt äidin voimakkaiden kannanottojen käydessä ristiin hänen omien suunnitelmiansa kanssa, voimakas kannanotto ärsytti. Roosa sanoo pitkän kotihoidon mallin tulleen molempien puolisojen äideiltä. Veera puolestaan sanoo naurahtaen, että hänen anoppinsa mukaan kotihoito voisi jatkua lapsen rippikouluikään saakka.

Sukulaisuussuhteet, erityisesti suhde isovanhempiin, näyttäytyvät tärkeinä, jos sukulaiset asuvat samalla paikkakunnalla tai suhteellisen lähellä omaa perhettä. Koulutetut nuoret muuttavat useammin paikkakunnalta toiselle ja onkin mahdollista, että sukulaissidoksen kannalta nimenomaan maantieteellinen etäisyys on ratkaiseva asia luokka-aseman (vrt. Vincent & Brown & Ball (2008, 18-19) sijaan. Esimerkiksi Anni sanoo, että puolison vanhempien muutettua samalle paikkakunnalle, nämä ovat tiiviisti mukana perheen elämässä ja auttavat lapsenhoidossa. Maiju kertoo tapailevansa kotihoitoaikana paljon sekä ystäviä, äitituttavia että omia kauempana asuvia sukulaisiaan. Hän sanookin, että aika perhevapaalla on hänen kohdallaan ollut ”ehdottomasti sosiaalisinta aikaa sitten opiskeluajan”.

Ystävien ja äitituttavien merkitys ratkaisun kannalta on siinä, että he ovat äidin arjessa aikuissuhteita ja mahdollisesti jopa yhteisö, jossa vietetään aikaa ja jaetaan äitiyden kokemuksia. Äitituttaviin on tutustuttu erilaisissa lapsiin liittyvissä toiminnoissa ja paikoissa, kuten leikkipuistoissa, muskareissa, vauvajumppassa tai perhekahviloissa. Äitituttavien lisäksi vertaisäitejä voivat olla myös ”vanhat ystävät”, eli ystävät, joihin tutustuminen ei liity lapsiverkostoihin ja jotka on usein tunnettu jo pitkään. Äitituttavistakin voi tulla ajan myötä ystäviä. Äitituttavien ja ystävien apu on olennaisesti kokemusten jakamista ja hoitoapu, jota heiltä saadaan tai pyydetään, on usein lyhytaikaista (vrt. Kröger 2005, 218). Lisäksi ystävien kesken mahdollisen avunannon oletetaan olevan vastavuoroista. Haastatelluissa oli yksi äiti, joka kertoo hoitavansa ystävänsä kanssa vuorotellen kummankin lapsia niin, että kumpikin saa yhden ”vapaapäivän” viikossa. Tämä ei kuitenkaan näytä tyypilliseltä vertaisäitien keskuudessa.

Useat äidit sanovat, että äitituttavilla ja -ystävillä on olennainen merkitys lasta kotona hoitavan äidin viihtymisen kannalta. Sipilä ym. (2012, 185) tunnistavat ”kaupunkilaisen kotiäitikkulttuurin”, jonka perustaksi he nimeävät kotihoiton tuen järjestelmän. Croninin (2015, 662-663, 666-667, 669, 676-677) mukaan äitituttavat tai äitiverkosto (domestic friends, mom friends) on erityinen ystävyiden muoto, jossa jaetaan äitiyden kokemuksia ja saadaan mielihyvää tästä jakamisesta. Veera sanoo, että äitiyhteisö on todennäköisesti vaikuttanut siihen, että hän on edelleen haastattelun aikaan kotona. Maisan mukaan leikkipuistoissa käyminen ja toisten äitien tapaaminen oli tärkeää. ”Sosiaalinen piirihän kaventuu aika paljon, kun sä jääät lapsen kanssa kotiin. Kyllä se oli mulle tärkeä.” Myös Ida pitää äitiverkostoa tärkeänä. ”Jossakin vaihees, kun miettii paljon niit

lapseen liittyviä asioita, ei niitä jaksakaan muu kuunnella, kuin ihminen, joka on samassa [tilanteessa]sen lapsen kans.”

Perhepuistot helpottavat lapsiarkea. ”Ei tarvinnut enää [perhepuiston löytämisen jälkeen] miettiä, mitä teen, koska täällä voi olla aina ja ystävät on täällä”, sanoo Emmi. ”Suomalainen määrittää itsensä työn kautta ja sit työyhteisön kautta. Et sit kotiäidit jää sen yhteisöllisyyden ulkopuolelle”, sanoo äitiyhteisöjä kotihoitoaikana tärkeänä pitänyt Salla. Toista lasta odottava Sari sanoo, että tuleva perhevapaa on ehkä ensimmäistä pidempi, koska uudella asuinalueella on enemmän äitikontakteja ja alue ylipäänsä on viihtyisämpi. Myös Moona ennakoi toisen lapsen kohdalla olevansa pidempään kotona paitsi siksi, että hän on päässyt kerryttämään työkokemusta, myös siksi, että hänellä tulee olemaan ystäviä samaan aikaan perhevapaalla.

Samanhenkisiä äitejä saatettiin etsiä myös Internetin äitiverkostoista, kuten Inka. ”Koska mulle on kauheen tärkeää löytää ihmisiä, joiden kans just mä haluan keskustella, jotka jakaa jotain samaa.” Myös Oona sanoo, että varsinkaan toisen lapsen kohdalla äitiys ei riitä yhdistämään vaan pitää olla muutakin yhteistä. Äidit ovat tässäkin aktiivisia. Jos valmiita yhteisöjä ei ole lähellä, niitä etsitään kauempaa tai niitä voidaan perustaa esimerkiksi facebookin avulla. Tulkintani on, että ryhmät tukevat äitien itsetuntoa äiteinä (vrt. Cronin 2015) ja lasten kokopäiväisinä hoitajina. Toisaalta äitien arvostaessa kotihoitoratkaisuaan, heidän on luultavasti helpompi hakeutua näihin ryhmiin.

Verkoston olennainen merkitys näyttää olevan siinä, että se antaa tunnustusta äideille äiteinä ja sallii heidän puhua sillä hetkellä tärkeistä asioista. Äitien keskinäinen tuki ja kohtaaminen voivat toimia horisontaalisena orientaatioiden välittäjänä (Jallinoja & Widmer 2011, 241) ja antaa tukea äideille silloinkin, kun esimerkiksi ollaan puolison kanssa eri mieltä sopivan kotihoitoajan pituudesta, kuten Hertta ja Pilvi kertovat. Verkostojen voidaankin katsoa tukevan äitejä myös oman äitiyden tavan löytymisessä sen sijaan, että ne yksiselitteisesti tukisivat eriytyneen työnäön ydinperhettä, kuten Cronin (2015) väittää. Osa äitiverkostoissa viihtyvistä äideistä sanookin, että verkostoissa puhuttiin paljon muustakin kuin lapsista ja tuettiin toisia äitiyden kokemusten jakamisen lisäksi esimerkiksi ammatillisissa asioissa.

Äitituttavuussuhteet voivat pidentää aikaa, jona äidit viihtyvät kokopäiväisinä lastenhoitajina, kuten esimerkiksi Veera sanoo. Cronin (2015, 676) näkeekin äitiverkostot äidin ja lapsen sidosta ja näin perinteistä perhekesitystä vahvistavina. Tavanomainen äitien töihin paluun aika syksyllä, kun lapsi on noin kaksivuotias, näkyy verkoston liikehännässä. Haastatellut äidit sanovat, että tuolloin ”kaikki” lähtevät töihin. Tämä tukee heidän omaakin töihin paluutaan, koska kotihoitoa jatkavalla äidillä ei enää olisi tuttua äitiyhteisöä arjessa seurana. ”Kaikki” ovat ne äidit, joiden lapsi on suunnilleen saman ikäinen kuin oma lapsi ja joihin on tutustuttu, koska ollaan oltu samassa vaiheessa äitiyttä. Äitituttavat näyttävätkin

tukevan perhekeskeisyyttä, mutta myös äitien taloudellista ja ammatillista itsenäisyyttä asettamalla kotihoitoajalle rajat (vrt. Cronin 2015; Repo 2009, 76).

Jos kotihoitoa halutaan jatkaa yli kahden vuoden, äidit saattavat etsiä uusia äitituttavia tai äitiystäviä, jotka ymmärtävät ja tukevat tätä erityistä ratkaisua. Oona ja Nita sanovat, että joihinkin vanhoihin ystäviin on tullut pitkän perhevapaan myötä etäisyyttä, koska nämä ystävät ovat hyvin työkeskeisiä ja tässä vaiheessa elämää yhteistä kosketuspintaa ei siksi juuri ole. ”Olen aika lailla vieraantunut niistä mun uraäitiystävistä”, sanoo Oona. ”Mä en voi jakaa sitä maailmaa millään tavalla, et kylhän sekin vaikuttaa”, hän jatkaa. Nita sanoo, että äitiverkostojen kautta hän on saanut uusia ystäviä ja myös Siru sanoo lähipiirinsä ”uudistuneen”. ”Et niit pienten lasten äitejä ja uudet viiteryhmät. Se on tosi virkistävää.” Kysymys ei siis ole vain siitä, että olemassa oleva verkosto vaikuttaisi viihtymiseen ja sitä kautta kotihoidon jatkamiseen. Oman verkoston laajentaminen voi olla keino lisätä viihtyvyyttä kotihoitoratkaisussa, joka oli jo tehty huolimatta aiempien äitituttavien töihin paluusta. Äidit ovat näin sekä suhdeverkostoon sopeutujia että sen muuttajia. (vrt. Donati 2011; Archer 2012.)

Kotihoitoa tässä vaiheessa jatkaneista äideistä osa on tuntenut tarvetta selittää ratkaisuaan vanhalle ystäväpiirille. Vastakkain asettuvat Pilvin mukaan hänen omat ystävänsä, jotka hän määrittelee ”luomuhippihörhöporukaksi” ja puolison puolelta tulleet ”tommonen urakeskeinen porukka”.

”Et jotenkin se enemmistö must on, et ajattelee sillä lailla, että se on jotenkin outoa hoitaa lasta kotona [kolmevuotiaaksi saakka], ja mä uskon, et miehen kaverit, jotka on enemmän sellast niinku vähän kovaa porukkaa, et kyl siin vieläkin, niitten mielest mä oon kylä semmonen hörhö.”

Myös Nita sanoo itsensä ja puolisonsa olevan tuttavapiirissään ”kaks tämmöstä vastarannan kiiskiä” kotihoitoratkaisunsa vuoksi. Marttakin sanoo: ”Ei lähipiirissä ole siis ystäviä, jotka olis tehny näin (...) Et kyl mun ystävät on sitten sellasii, jotka menee niinku tasan tarkkaan töihin heti kun vaan on voinut.” Karoliina puolestaan kokee, että normi on nimenomaan kolmen vuoden kotihoito. Tavallisimmin äidit kertovat selittävänsä ratkaisuaan sukulaisille ja joskus niin sanotuille vanhoille ystäville. Tilda sanoo, että äitituttavien mahdollisilla ansiotyöhön lähtöä kritisovilla mielipiteillä ei välttämättä olisi merkitystä, koska heitähän nähdään vain kotihoitoaikana. Jos hän olisi palannut töihin, hän tapaisi kollegoitaan, ”uraihmissiä”, jotka puolestaan tukisivat töihin paluuta. Tosin Sarin ja Inkan kollegat olivat ihmetelleet heidän varhaista töihin paluutaan ja he olivat myös puolustaneet työpaikalla ratkaisuaan.

Kaikki äitiverkostoja kaipaavat äidit eivät kuitenkaan löydä niitä. Syyksi verkostojen puuttumiselle sanottiin, että lähipuistossa ei käynyt juuri ketään tai että

lähipuiston äidit eivät olleet samanhenkisiä. Joillekin äideille pikkulapsiaikaan ajoittuneet muutot vaikuttivat siihen, ettei pysyviä vertaissuhteita syntynyt. Kotihoitoa saatettiin jatkaa yksinäisyyden kokemuksista huolimatta. Karoliina sen sijaan sanoo, että yksi syy työnantajan kutsuun myönteisesti vastaamiseen oli, ettei hän viihtynyt odottamallaan tavalla lapsen kokopäiväisenä hoitajana osin siksi, ettei samanhenkistä äitiverkostoa löytynyt.

Valinta oli sen sijaan kokonaan äitiverkostoista riippumaton niillä äideillä, jotka eivät näitä verkostoja edes kaivanneet. Ellille riitti kotihoitoaikana yksi äidiksi samaan aikaan tullut ystävä ja omat vanhemmat, koska hän viihtyi paljon myös lapsen kanssa kahdestaan. Kirsi ei myöskään kaivannut verkostoja ja sanoo: ”Mut en mä oikeestaan kaipaakaan, mä olen sellanen erakkoluonne.” ”Nyt mä haluan vaan keskittyä tähän mun omaan, mä en halua, että mä ajattelen muiden asioita”, sanoo asiakaspalvelualalla ennen perhevapaata työskennellyt Elli. Hän oli kokenut leikkipuistojen keskustelujen olleen ongelmakeskeisiä ja raskaita ja halusi itse keskittyä hyvin asioihin.

Omalle ansiotyötä ja lapsenhoitoa koskevalle ratkaisulle näyttää löytyvän aina tukija tai malli. Jos puoliso ei tue ratkaisua, tukija löytyy omien vanhempien mallista tai tuesta, ystäviltä tai äitiverkostoista. Toisaalta, jos ystävät eivät ymmärrä ratkaisua, useimmiten puoliso on sen takana. Ilmeistä on, että sosiaalinen hyväksyntä on tärkeää. Äidit eivät tyydy olemaan olemassa olevien suhteidensa armoilla. Sen sijaan he pyrkivät etsimään ja luomaan suhteita, joka tukevat heidän ratkaisuaan. Samalla he tuovat esille, miten myös ystävyys- ja äitituttavuussuhteet voivat ainakin välillisesti vaikuttaa heidän ratkaisuunsa. Vaikutus on kuitenkin erilainen kuin puolison vaikutus, jonka kanssa monet vastuut ovat yhteisiä ja jonka kanssa jo siksi on pyrittävä yksimielisyyteen.

7.5 POLARISOITUNUT JULKINEN KESKUSTELU AIKAKAUSLEHDESSÄ

Meidän Perhe -lehti antaa äitien valinnasta polarisoidun kuvan. Suuri osa lehteen haastatelluista äideistä on töihin suhteellisen aikaisin lapsen syntymän jälkeen palanneita, työssään menestyneitä julkisuuden henkilöitä. Toisena ryhmänä ovat useimmiten ideologisesta syystä lasta kotona hoitavat äidit, joiden koulutusta ja ammattia ei aina edes mainita. Näin *Meidän Perhe* polarisoi aiheen haastateltavien valinnalla. *Helsingin Sanomien* ja *Tulvan* kirjoituksista muodostuva vastakkainasettelu syntyi sen sijaan kirjoituksista, joissa jompikumpi näistä vaihtoehtoista esitettiin tavoiteltavana ja valintana, jota perhepolitiikalla tulisi tukea. Mediakirjoituksissa tällainen kärjistyksiä etsivä logiikka on yleinen (Dillaway & Pare 2008, 459).

Meidän Perheen kirjoituksissa tulee esille puolison tuki ratkaisulle tai puolison kanssa yhdessä tehty ratkaisu. Perhepolitiikan osuus jää kirjoituksissa taka-alalle, mutta äitien valintoja normittavasta kulttuurista puhutaan jonkin verran. Tutkituna ajanjaksona lehdessä oli 22 ansiotyössä käyvän pienten lasten äidin elämää kuvaavaa kirjoitusta ja kotona lasta hoitavia äitejä esitellään 14 kirjoituksessa.

Haastateltujen julkisuuden henkilöiden ammatit ovat huippu-urheilija, runoilija, muotisuunnittelija ja muusikko. Näiden lisäksi lehdessä haastatellaan opettajaa, joka osallistuu kokopäivätyön lisäksi aktiivisesti politiikkaan. Näissä haastatteluissa korostuu työn keskeisyys ja äideiltä kysytään, miten he ovat onnistuneet yhdistämään vaativan työn tai työn ja politiikan perhe-elämään. Työssään menestyneet äidit ovat alusta alkaen yhdistäneet työn ja lapsenhoidon. Muotisuunnittelijaäiti (10/2010) sanoo, että suunnittelutyö on sopeutettava äitiyteen. ”Tajusin, että on tarkoitettu, että en voi enää itse päättää, mitä teen. Äitihormonit päättivät työjärjestyksen. Ensin vauva, sitten työt.” Työnteko oli pian lapsen syntymän jälkeen mahdollista, koska työaika oli joustava ja puoliso jakoi alusta asti lapsenhoitovastuun. Lisäksi puolison kanssa jaetaan ammatillisetkin työt. Suunnittelijaäiti sanoo tekevänsä töitä puolisonsa kanssa yhdessä ”rinta rinnan ja perhe on vapaallakin yhdessä melkein koko ajan.” Runoilija (MP 2/2010) puolestaan sanoo: ”En voisi tehdä näin paljon töitä, ellei puoliso tekisi suurta osaa kotitöistä.” Kirjoituksessa kuvataan puolisojen välille syntyvän joskus kitkaa aikataulujen sovittamisesta. Puoliso ”jätti käytännössä harrastuksensa tyystin”. ”Me opettelemme jakamaan aikaa uudella tavalla. Minusta tuntuu, että nyt osaamme sen ja kumpikin on tyytyväinen.”

Äitien puheenvuorot lehdessä viittaavat eksplisiittisiin neuvotteluihin ja prosessiin, jossa äitien puoliset ovat yhtä mieltä siitä, että äidin ura tulee mahdollistaa jakamalla lapsenhoitovastuita kahden työssä käyvän vanhemman kesken. He kuvaavat lapsiperheen tilannetta, jossa, kuten Evertsson & Nyman (2009, 53) sanovat, ajankäyttö on puolisojen yhteinen asia, eikä tasa-arvoinen tulos synny itsestään, vaan edellyttää useimmiten eksplisiittisiä neuvotteluja puolisojen kesken. Lisäksi lehtikirjoitusten mukaan lapsenhoitovastuuta jaetaan isovanhemmille ja joskus ystävillekin, jotta varhainen töihin paluu ja riittävän pitkät työpäivät olisivat mahdollisia. Runoilijaa lukuun ottamatta kaikissa näissä perheissä isovanhemmat auttavat lapsenhoidossa. Joskus lapsi otetaan mukaan työpaikalle tai työmatkalle. Asiaa helpottaa itsenäinen työ ja mahdollisuus vaikuttaa työaikoihin. Kirjoituksissa korostuu äidin vastuu järjestelyistä, joustavat työajat ja verkoston hyvä tuki. Äidit korostavat, että lapsi on aina tuttujen hoidossa ja lastenhoitojärjestelyissä huomioidaan lapsen hyvä. Joskus lapsi joudutaan jättämään hoitoon työmatkan ajaksi. ”Erot ovat minulle vaikeita. En koskaan totu [lapsen] jättämiseen”, sanoo huippu-urheilija (MP 7/2010). Vain muusikkoäiti (MP 4/2010), joka myös matkustaa paljon, pohti pienen lapsen äidin työn teon oikeutusta. Hän kuitenkin sanoo työn olevan sekä taloudellisesti välttämätöntä

että hänen omalta kannaltaan merkityksellistä, eikä työstä luopuminen ole hänellekään ollut vaihtoehto missään vaiheessa. Kun työtä halutaan tehdä tavanomaista enemmän tai tavanomaista aiemmin, siihen etsitään keinot.

Lisäksi lehdessä on kirjoituksia ”tavallista työtä” (ei-julkista työtä) normaaleina työaikoina tekevästä pienten lasten äideistä. Nämä kirjoitukset ovat lyhempiä ja niihin haastatellut äidit ovat tietyn ilmiön edustajia tai esimerkkitapauksia eivätkä henkilöinä kirjoituksen keskiössä, kuten edellä mainitut julkisuuden henkilöt. Kirjoitusten teemoina ovat esimerkiksi pienellä rahalla eläminen, puolison vaativa työ, perhevapaan pituus ja sen jakaminen puolison kanssa. Äitien ammatit ovat sairaanhoitaja, diplomi-insinööri, opiskelija ja opettaja. Näiden äitien kokopäivätyöratkaisua ei lehdessä kysellä, kyseenalaisteta tai perustella, mistä voi päätellä ratkaisun kuuluvan itsestään selvien asioiden tai esioletusten (vrt. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969, 70-71) piiriin. Samalla, kun lehti osoittaa tämän tavanomaisen, se sivuuttaa sen lähes kokonaan vailla uutisarvoa olevana. Sen sijaan lehti keskittyy ääripäiden esittelyn kautta polarisoidun kuvan esittämiseen, jossa parhaiten esille pääsevät joko menestyksen ja lapsenhoidon yhdistämään kykenevät ”superäidit” tai lapsille ja kodille omistautuvat äidit (vrt. Hays 1996).

Lapsen hoitaminen kokopäiväisesti kotona esitetään erityisenä ratkaisuna, joka perustuu joko traditionaalisen perhekäsityksen näkemiseen hyväksi, ekologiseen ideologiaan, uskontoon tai äitiyden kokemuksen erityisyyteen, johon on ”pysähdytty”. Näiden äitien ammateista mainitaan toimittaja, sairaanhoitaja, pedagogi ja tiedottaja, mutta ammatti saatetaan myös jättää mainitsematta. Silloinkin kun se mainitaan, sen merkityksestä äidille ei puhuta. Työn merkitys saattoi jopa näyttäytyä lähinnä poissaolona perheen luota.

Otsikolla ”Isä on perheen pää” esitellyssä eriytyneen työnjaon perheessä (*Meidän Perhe* 10/2009) äiti on päätnyt hoitamaan lapsia kokopäiväisesti useiksi vuoksiksi. Puoliso sanoo haastattelussa, että heidän yhdessä toteuttamansa malli on ”perua isovanhemmilta”. Äiti sanoo haastattelussa aluksi hangoitelleensa perinteistä työnjakoa vastaan, mutta lopulta puoliset olivat todenneet, että heillä tämä malli toimii parhaiten. Perheessä äidille kuuluu lastenhoitovastuun lisäksi myös muut ”naisten työt” ja puoliso hoitaa ”miesten työt” ja ansaitsee sekä hallitsee rahaa. Äiti kokee ”uran rakentamisen” olevan pois lapsilta eikä puhu aiemmasta sairaanhoitajan työstään sisällön näkökulmasta. Kuitenkin hän sanoo: ”Joskus on vaikeaa, kun ei ole niin sanotusti omaa rahaa tai omaa aikaa”.

Kahdessa muussa sukupuolen mukaan eriytyneen työnjaon perheessä, joita lehdessä esitellään, taustalla on uskonto. *Meidän Perhe* 12/2009 esittelee uskovaisen suurperheen äidin, jolle kotiäitiysvalinta on itseäänselvyys, eikä valintaa puolustella tai problematisoida. Äidin koulutusta tai ammattia ei mainita. Toisen uskovaisen perheen (*MP* 4/2010) äiti on palannut töihin, mutta oli kotona lasten ollessa pieniä. Hän sanoo: ”Miehen on määrä johtaa perhettään rakkautensa ja huolehtia toimeentulosta. Nainen on ensisijaisesti vastuussa lasten

hoivaamisesta”. Kuitenkin hänen mukaansa isän odotetaan silti osallistuvan lastenkasvatukseen ja äiti voi halutessaan käydä töissä.

Yksilölliseen valintaan perustuvassa kotihoitoratkaisussa ”itseään kuuntelemaan oppineelle” äidille (12/2009) työ oli nuorena tärkeää, mutta nyt hän ”osaa pysähtyä”. Muut elämänalueet sivuutetaan sanomalla: ”Kaikki on tässä”. Kirjoituksen mukaan äiti ”onnistuu äitydessä”, jos lapsesta kasvaa tasapainoinen aikuinen. Samalla äiti kuitenkin tuo esille, että lapsen hoitoon ”pysähtyminen” on sitä, mitä hän itsekin haluaa. Kirjoitus esittää, että vanhempien toiminnalla on ratkaiseva vaikutus lapsen tasapainoiseksi kehittymiseen (vrt. Faircloth 2014, 26). Lapsen toisesta vanhemmasta kirjoituksessa ei ole mainintaa.

Ekokylässä (7/2010) työnjako näyttää myös sukupuolen mukaan eriytyneeltä. Haastatellut äidit sanovat sen liittyvän väliaikaiseen tilaan, aikaan, jona miehet rakentavat kylään taloja perheille. Äidit hoitavat lapsia vuorotellen ja töiden lomassa, joten lasten ”ei tarvitse” mennä kunnalliseen päivähoitoon. Naiset arvostavat sitä, että kenenkään ei tarvitse olla äiti (tai isä) yksin, koska asuminen on yhteisöllistä siitä huolimatta, että jokaisella on oma yksityinen tilansa. Artikkeleihin on liitetty asiantuntijan kommentti, jonka mukaan perinteisten arvojen uudelleen nousuun liittyy usein myös perinteinen työnjako. Artikkeleihin haastatellut naiset korostavat sen olevan valinta. Naiset eivät ole kotiäitejä, vaan lastenhoitoa vuorottelemalla he irtautuvat ainakin osa-aikaisesti lastenhoidosta. He eivät kuitenkaan halua viedä lapsia päivähoitoon vaan pitävät parempana hoitaa lapset yhteisössä.

Osa-aikatyö voi olla myös vastaus puolison aikaa vievään työhön. Poliitikon puoliso (6/2010), joka on rajoittanut omaa työaikaansa ja siirtänyt ammatillisia pyrkimyksiään tulevaisuuteen puolison pitkien työpäivien ja pienten lasten vuoksi, sanoo: ”En voi saada kaikkea, olen perheeni tukiranka”, hän sanoo. ”Nyt puoliso voi panostaa politiikkaan (...) Maan poliittinen tilanne kaipaa mielestäni tekijöiksi [puolisoni] kaltaisia ihmisiä.” Ratkaisu ei ole äidille ongelma. ”Siivoan mielelläni, tykkään puuhastella kotona”. Ratkaisu ei perustu ideologiaan eikä haluun tukea perinteistä perhekäsitystä. Sen sijaan se esitetään, kuten tutkimushaastattelussa useat äidit esittivät ratkaisunsa, pragmaattisena, heidän perheelleen ja heille yksilöinä sopivana ratkaisuna.

Lisäksi lehdessä (10/2010) esitellään äiti, jonka perhe oli puolison työn vuoksi asunut useassa maassa. ”Olen aina halunnut lapsia ja koti on minulle kaikkein tärkein paikka, sanoo haastateltu äiti. Lisäksi: ”Kotiäitiys on naisille mahdollisuus. Silloin voi pysähtyä miettimään, mitä oikeasti haluaa.” Kyseinen äiti oli perustanut nettiyrittäjyksen ja siihen liittyvän blogin kotiäitiysaikanaan. Nyt vuosia myöhemmin hän työskentelee ”sosiaalisen median ammattilaisena isossa viennityrityksessä”. Lapset ovat jo koulussa, joten ”työnteko onnistuu useimmiten tinkimättä heidän ajastaan”. Myös puolison todetaan hoitavan lapsia, mutta äiti sanoo olevansa ”kodin hengetär, superäiti, pullantuoksuinen vaimo”. Silti, hä-

nen mukaansa jo kasvatuksellisista syistä, äidin on pyrittävä toteuttamaan myös omia toiveitaan. Kirjoituksessa tulee esille vaatimus siitä, että äiti pärjää sekä ansiotyössä että lasten- ja kodinhoidossa ja on tällaisena ”superäitinä” (vrt. Hays 1996) hyvä esimerkki myös omille lapsilleen. Kun suurimmassa osassa kirjoituksia esitellään joko ansiotyötä tai lastenhoitoa painottava äiti, tässä äiti näyttää esittelevän sellaisen intensiivisen äitiyden mallin, jossa ei tingitä sen enempää työstä kuin lastenhoidostakaan ja jossa lapset äidin työssäkäynnistä huolimatta ovat ensisijaisesti äidin vastuulla (vrt. Faircloth 2014, 32; Hays 1996, 4).

Meidän Perhe -lehden ainoa kirjoitus, joka esitti puolisojen välisen lapsista huolehtimista koskevan erimielisyyden, käsitteli näyttelijäperhettä, jossa äiti oli palannut töihin lapsen ollessa kaksivuotias (9/2009). Puoliso oli koko ajan tehnyt kokopäiväistä työtä ja oli lisäksi mukana vaativalla paikalla politiikassa. Puoliso ei juurikaan osallistu lapsenhoito- ja kotivastuisiin ja äiti selviytyy arjesta päivähoiton ja sukulaisten avulla. Äidin työssä käymistä kirjoituksessa ei käsitelty tai kyseenalaistettu. Äiti lisää, ettei voi vaatia puolisoaan osallistumaan kotivastuisiin, ellei tämä itse näe niitä merkityksellisiksi. Kotivastuiden jäädessä vain toiselle puolisolle, elämä muodostuu kiireiseksi. Äiti kuitenkin kokee olevansa vastuussa tilanteesta, koska on puolisoista se, joka lapsia oli halunnut.

Lehdessä esitetään myös biologiaan perustuvia käsityksiä siitä, miksi nimenomaan äiti helposti omistautuu lapsille. Feministiäitinä haastateltu äiti sanoo (8/2009) tehneensä ensimmäisen lapsen kohdalla virheen omiessaan lasta liikaa itselleen. Nyt jälkeen päin hän ajattelee, että naisten ei tulisi antaa ”biologian ja hormonien kepposten merkitä ensisijaista vanhemmuutta”. Hän kannustaa vanhempia jakamaan perhevapaat ja sanoo toisen lapsen kohdalla korjanneensa omalta kohdaltaan virheen. ”Isä jäi vuodeksi kotiin”, hän sanoo. Sen sijaan lehdessä *Meidän Perhe* 10/2009 haastateltu äiti ”kuunteli vaistojaan” ja hoiti lasta kaksi vuotta kotona. Tällöin hoitovastuu vaihtui ja isä jäi kotiin. Myös tässä kirjoituksessa äiti on sitä mieltä, että vaistot ja hormonit ohjaavat naista kotiin ja lapsen lähelle, mutta naisen kannattaisi vastustaa niitä ja antaa myös puolisolle tilaa hoitaa lasta. Lehteen haastatellut äidit näkevät hoitovastuiden jakamisen omaksi vastualueekseen. Näyttää siltä, että biologian ohjaama äiti saa lapsenhoitovastuut helposti itselleen isän tätä vastustamatta. Myös Vuoren (2001, 177) tutkimissa 1990 - luvun lastenhoito-oppaissa ajatellaan, että lastenhoitovastuiden jakaminen on naisen tehtävä (vrt. myös Faircloth 2014, 32).

Meidän Perhe -lehti tuo esille haastattelujen tavoin sen, että ratkaisu on äidin, mutta siitä neuvotellaan puolison ja joskus myös läheisverkoston kanssa. Puolisot esitetään useimmiten yksimielisinä. Tuomalla esille, että perusteluja vaatii sekä erityisen paljon aikaa vievä työ että kokonaan kotiin jääminen, lehti piirtää itsestään selvyuden (esioletusten) alueen rajat (vrt. Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969). Näin tehdessään lehti esittää uralla menestymisen ja lapsenhoidon yhdistelmän tai toisaalta perheeseen keskittymisen vaihtoehtoisina ihanteina ja

häivyttää tavanomaisimman tavan elää pikkulapsiarkea. Myös *Meidän Perheessä* äidit ovat päävastuussa lapsenhoidon organisoimisesta ja valintansa tilanteessa sekä relationaalisen kontekstin reunaehtoihin sopeutujia että tätä kontekstia muotoilemaan pyrkiviä toimijoita.

7.6 YHTEENVETO: SUHTEIDEN EHDOLLILLA JA SUHTEITA MUOTOILEMALLA TAPAHTUVA RATKAISU

Äidin ratkaisuun liittyvien suhteiden tarkastelu tuo esille suhteiden toisiinsa kietoutuneisuuden ja sen, miten ne muodostuvat ratkaisuijen reunaehdoiksi. Saman tyyppisissä suhdemuodostelmissa voidaan toimia eri tavoin, eikä sosiaalinen konteksti määritä kokonaan toimintaa. Äidit voivat suhtautua eri tavoin tilanteeseensa (vrt. Archer 2012). Toimintaa määrittävätkin kontekstin lisäksi tulkinnat siitä ja osin kontekstin vaikutuksesta muotoutuneet henkilökohtaiset pyrkimykset ja mieltymykset. Lisäksi sama äiti voi toimia eri tavoin ensimmäisen ja toisen lapsen kohdalla. Suhteiden kokonaisuudessa ja ehkä myös äitien mieltymyksissä tapahtuvat muutokset voivat johtaa uudenlaisiin ratkaisuihin.

Tutkimus osoittaa, että äitien ratkaisua ei voi ymmärtää yksittäisen syyn ja seurauksen tai keinon ja päämäärän tuloksena, koska ratkaisu tapahtuu suhteiden verkostossa, jossa on huomioitava monia asioita yhtäaikaaisesti. Äidit eivät myöskään pelkästään sopeudu sosiaaliseen kontekstiinsa vaan pyrkivät myös muuttamaan sitä. Muutokset yhdessä suhteessa, esimerkiksi siinä, että äiti väljentää suhdettaan lapseen lähtemällä töihin, heijastuvat muihin suhteisiin. Olemassa olevien suhteita määrittävien käytäntöjen (Morgan 2011) muuttaminen vaatii yleensä eksplisiittisiä neuvotteluja (Wiesmann ym. 2008; Evertsson & Nyman 2009; Närvi 2014a). Epätyydyttävään tilanteeseen voidaan vastata myös implisiittisin neuvotteluin luovimalla ja pyrkimällä kuitenkin mahdollisimman tyydyttävään lopputulokseen (Wiesmann ym. 2008). Haluttomuus aloittaa eksplisiittiset neuvottelut voi liittyä haluun pitää yllä harmonista puolisosuhdetta (Gatrell 2005; Maksimainen 2010).

On siis mahdollista tulkita, että erilaiset syyt ja seuraukset tai keinot ja päämäärät ovat asiaan vaikuttavia tekijöitä, mutta niiden tulkitseminen yksittäisinä muista seikoista irrallaan, johtaa löytämään vain osatotuuksia (vrt. Perelman & Olbrechts-Tyteca, 1969). Tarkastelemalla asiaa kokonaisuutena on mahdollista nähdä erillisten vaikuttavien tekijöiden takana oleva ”todellinen” päämäärä, jonka voidaan tulkita olevan pyrkimys suhteiden tasapainoon. Se tarkoittaa lapselle ja työlle annettavan ajan sopivaa suhdetta ja toisaalta puolisosuhteen muotoilemista omien mieltymysten ja relationaalisen tilanteen ohjaamana joko symmetriseksi tai tiimimallia toteuttavaksi suhteeksi. Tavoitetta voisi kuvata myös Archerin tavoin pyrkimyksenä omien arvojen mukaiseen elämään, jossa

ensisijaisena tavoitteena ei ole objektiiviset palkkiot työssä (vrt. Archer 2012, 312) tai ympäristön tarjoaminen elämäntapojen toistaminen (mt., 207) vaan merkitykselliseltä tuntuva elämä, jossa sekä työlle että läheissuhteille riittää aikaa.

Archerin mukaan metarefleksiivinen orientaatio on tullut vähitellen 2010 – luvulla aikuistuneen sukupolven keskuudessa vallitsevaksi orientaatioksi, koska tämä sukupolvi on jo lapsuudenajan perheessään tottunut arvoja koskevien viestien ristiriitaisuuteen ja siitä johtuvaan refleктоimisen välttämättömyyteen (Archer 2012, 245). Historia osoittaa, että pienten lasten äiteihin on jo pitkään kohdistunut niin ristiriitaisia odotuksia, että ansiotyötä ja lapsenhoitoa koskevaa ratkaisua on lähes välttämätöntä reflektoida suhteessa niihin. Nuoret naiset kohtaavat nämä ristiriitaiset odotukset jo varhain ja ovat mahdollisesti pohtineet sekä äidiksi tuloa että äitiyden ja työn yhdistämistä jo ennen kuin nämä asiat ovat heille itselleen ajankohtaisia. Nopea töihin paluu tai mahdollisuus hoitaa lasta kotona ovat osalle äideistä tärkeitä, mutta usein ratkaisu näiden välillä muotoutuu tilannekohtaisesti, eikä näyttäydy itestään selvänä. Vastuu lapsenhoidosta ja puolisosuhteen käytännöt antavat reunaehjoja ratkaisulle. Suhteita pyritään kuitenkin myös aktiivisesti muotoilemaan niin, että ne tukevat omia pyrkimyksiä, joissa painoa annetaan sekä läheissuhteille että ansiotyölle.

Kuten Salmi (2004) on sanonut, pienten lasten äitien tilannetta tulisi tarkastella sekä-että-mahdollisuutena eikä valintana työn tai perheen välillä. Voisi ajatella, että metarefleksiivisyyteen Archerin (2012, 236, 2240) mukaan liittyvä työn merkityksellisyyden odotus ja instrumentaalisen rationaalisuudesta kieltäytyminen selittävät myös kieltäytymistä pelkästään työlle omistautuvasta elämästä. Objektiivisten palkkioiden tavoittelu työssä ei ole ensisijainen tavoite (mt., 210-211) eikä työn vuoksi haluta luopua muista tärkeistä asioista, kuten sopivaksi katsotun ajan antamisesta tärkeille ihmisuhteille. Toisaalta perhesuhteiden vuoksi ei haluta luopua mahdollisuudesta tehdä työtä. Työelämäsuhde on erityislaatuinen kollektiiviseen suuntautuva suhde, jota ei välttämättä voi korvata muilla suhteilla. Merkityksellisten asioiden integroitumista omassa elämässä edistää, jos puolisosuhteessa elävillä pienten lasten vanhemmilla on saman tyyppiset arvot ja he pyrkivät yhdessä löytämään sellaisen elämäntavan, jossa kummankin ammatilliset tavoitteet ja aika perheelle toteutuvat. Tavoitteena on yhdistää erilaiset pyrkimykset kokonaisuudeksi (mt., 97, 110, 115). Perhe-elämä on kuitenkin inhimillistä elämää, jota ei voi täydellisesti ohjata tapahtuvaksi joidenkin ihanteiden mukaan. Lisäksi puolisojen väliseen työnjakoon vaikuttavat työllisyystilanteet ja työn laatu, henkilökohtaiset pyrkimykset ja mieltymykset sekä suhteiden verkosto, joka ratkaisuja tekeviä puolisoja ympäröi. Toteutunut ratkaisu ei välttämättä ole omien ihanteiden mukainen tavoiteltu ratkaisu (vrt. Närvi 2014).

Meidän Perhe – lehden kirjoitukset vahvistavat kuvaa polarisoiduista valinnoista. Kuitenkin erityisesti työlleen omistautuneiden äitien on myös mediassa

selitettävä, miten vastuut lasta kohtaan toteutetaan. Sen sijaan kotona lapsia hoitavien äitien ammatilliset pyrkimykset on *Meidän Perheen* haastatteluissa lähes sivuutettu. Näissä haastatteluissa on taustalla ajatus siitä, että ratkaisu on tässä ajassa erityinen ja erikoinen ja juuri siksi lehtiartikkelit on kirjoitettu. Lehti ei suoraan arvota ratkaisuja, mutta voi tuoda asiantuntijan tai seuraavassa numeroissa olevien yleisöpalautteiden kautta esille jonkin verran kritiikkiä erilaisia ratkaisuja kohtaan.

Media keskittyy erityisiin tapauksiin tavanomaisen sijaan ja tuottaa näin polarisaatiota ilmiöiden kuvauksessa (vrt. Dillaway & Paré 2008). Siksi onkin tärkeää, että tutkimusta varten kerätään aineistoa myös kuuntelemalla niitä ihmisiä, joista media ei ole kiinnostunut. Erityisen, tässä tapauksessa joko työssä menestymisen tai perheelle omistautumisen, ohjaamana tapahtuvien ratkaisujen esitleminen luo toisaalta julkisessa puheessa laajat raamit ja viestittää, että monenlaiset ratkaisut ovat mahdollisia ja sallittuja. Toisaalta tällainen tapa esittää äitiyttä luo paineita olla ”superäiti”, joka organisoii lapsenhoidon ja menestyy työelämässä tai omistautuu kokonaan lapsille ja kodille. *Meidän Perhe* esittää puoliso useimmiten samanmielisinä, kuten haastatteluaineistokin. Ratkaisuun mahdollisesti liittyneet erimielisyydet on lehtihaastattelun ajankohtaan mennessä ratkaistu tai niihin on sopeuduttu ja arkeen on löydetty puolisoja tyydyttävät ratkaisut.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 ÄITIEN KOTIHOIDON JATKAMISELLE JA ANSIOTYÖHÖN PALUULLE ANTAMAT ANTAMAT PERUSTELUT

Tutkimuksessa selvitetään, millaisia perusteluja kaksivuotiaiden lasten äidit antavat toisaalta ansiotyöhön paluulle ja toisaalta kotihoidon jatkamiselle. Perustelujen nojalla on tarkasteltu valinnan reunaehdoja ja valinnanvapauden mahdollistavia tekijöitä. Näitä on tarkasteltu perheen talouden, lapsen hyvää koskevien käsitysten ja äidin läheissuhteiden ja työelämäsuhteen näkökulmista. Äitien antamien perustelujen pohjalta muotoutuvaa käsitystä valintaan vaikuttavista tekijöistä on peilattu samaan aikaan aiheesta käytyyn julkiseen keskusteluun. Julkisen keskustelun aineisto on tutkimuksessa apuväline, analyysin peilauspinta, joka auttaa havaitsemaan haastatteluaineiston erityispiirteitä. Samalla se on yksi näkymä siihen, millaisia aineksia mediakeskustelu on antanut äitien perusteluille.

Suomessa ja muissa Pohjoismaissa pieniä lapsia hoidetaan verrattain pitkään kotona. Äitiysvapaan (noin neljä kuukautta) jälkeisen vanhempainvapaan (noin kuusi kuukautta) loppupuolella äidit alkavat pohtia valintaansa kokopäiväisen lapsenhoidon ja ansiotyön välillä. Relationaalisesta näkökulmasta katsottuna arjen ratkaisut ovat suhteiden järjestämistä. Äidin ratkaisu lapsen kokopäiväisen hoidon ja ansiotyön välillä on hänen suhteidensa, erityisesti perhesuhteiden ja ansiotyösuhteen järjestämistä. Laajemmin kysymys on toisaalta siitä, millaisiksi perhesuhteet yleensä muotoutuvat ja toisaalta siitä, miten pienten lasten äidit (ja isät) osallistuvat työelämään ja miten työelämä ottaa huomioon vanhemmuuden vaatimukset.

Lapsen syntymä ja lapsesta huolehtimisen tehtävä muuttavat äidin olemassa olevien suhteiden järjestystä ja tämä muutos heijastuu myös näitä suhteita ympäröiviin suhdeverkostoihin. Jännitteitä suhteiden uudelleen järjestymiseen voi tulla erityisesti siksi, että lapsesta huolehtimisen kannalta tärkeät aika ja raha ovat rajallisia resursseja. Perhesuhteiden käännekohtissa niiden uudelleen järjestymisen tavoilla voi olla kauaskantoisia seurauksia. Omaa vanhemmuutta ja puolisosuhdetta koskevat ihanteet ja näihin suhteisiin muotoutuvat käytännöt ovat syntyneet ajan myötä verkostoissa, joissa on eletty ja eletään. Sosiaalisesti muotoutuneet ihanteet muuttuvat ajan kuluessa, kun ihmisten uudenlaiset ratkaisut muodostavat uudenlaisia reunaehdoja ja mahdollisuuksia seuraavien vanhempien ratkaisuille.

RAHA

Tärkeä tekijä ansiotyön ja kokopäiväisen lapsenhoidon valinnan pohdinnassa on perheen taloudellinen tilanne ja perheen rahan jakamista koskevat käytännöt. Perheen talous tulee usein myös julkisessa keskustelussa esille. Ansiotyössä käyvät äidit yhdistävät perheen hyvän elintason lapsen hyvään. Lasta kotona hoitavat äidit sen sijaan asettavat ihmissuhteet ja taloudelliset tavoitteet toisiansa vastaan. Mediakeskustelussa kysymykset puolisojen erillisistä talouksista ja rahan jakamisesta puolisojen kesken jäävät usein sivuun. Ratkaisua tekevät äidit pohtivat, millaiseen elintasaan perheenä tulisi pyrkiä ja mahdollistaako perheen talous kotihoidon. He pohtivat kuitenkin myös oman rahan tarpeellisuutta ja sen osuutta puolisosuhteen työnjaon muotoutumiseen joko symmetriseksi tai tiimimallin mukaiseksi, jolloin kummallakin on omat vastualueensa. Osalle äideistä oma raha ja taloudellinen riippumattomuus suhteessa puolisoon ovat olennaisia tavoitteita ja osoitus tasa-arvoisesta puolisosuhteesta. Toiset puolestaan eivät anna itse ansaitulle rahalle näitä merkityksiä ja pitävät yhteistä taloutta omassa puolisosuhteessaan hyvänä käytäntönä ja mahdollisesti osoituksena puolisojen yhteenkuuluvuudesta. Näin kysymys rahasta ja lapsen hyvästä on osa äidin läheissuhteiden muotoutumista. Haastatellut äidit pitävät ansiotyön ja kotihoidon jatkamisen välillä tehtävän valinnan kannalta olennaisina puolison ja omaa tulotasoa ja kertyneitä säästöjä, kun julkisessa keskustelussa korostuu usein kotihoidon tuen taso.

Kotiäitiys- ja ansioäitiysihanteet näyttävät edelleen olevan rinnakkain voimassa (vrt. Repo 2009) ja niiden yhtäaikainen vaikutus ratkaisun tekemiseen on käytäntöjen ja neuvottelujen taustalla ja sen taustalla, että neuvottelut ovat ylipäänsä mahdollisia. Neuvottelut ja argumentointi vaativat vaihtoehtojen olemassaoloa. Perhevapaiden pitämisen jatkaminen yli vanhempainvapaan vaatii yleensä jonkinlaista keskustelua puolison kanssa. Ei näytä olevan itsestään selvää, että puoliso hyväksyy hänelle tarjotun ainoan elättäjän roolin ja ratkaisusta koituvan elintason alenemisen ainakaan enää lapsen ollessa kaksivuotias. Tässä vahva ansiotyönormi (vrt. Autto 2007) tulee esille.

LAPSEN HYVÄ

Aineiston mukaan äidit pyrkivät ansiotyötä ja kotihoidon jatkamista koskevassa ratkaisussaan lapsen hyvän toteuttamiseen. Käsitykset lapsen hyvästä ovat ikään kuin reunaehto sille, miten he pyrkivät myös itsensä kannalta hyvään ratkaisuun. Nämä pyrkimykset ovat äitien mukaan osin toisistaan erottamattomia, koska lapsen hyvinvointi on äidin tyytyväisyyden yksi edellytys. Hoitomuodon suhteen lapsen hyvänä pidetään päivähoidon aloittamista lapsen kehityksen kannalta

sopivassa iässä, jona äidit lähes poikkeuksetta pitävät jotakin noin puolentoista ja kolmen vuoden välille sijoittuvaa ikää. Äidit esittävät ikään liittyen erilaisia taitoon tai psyykkiseen kehitykseen liittyviä kriteereitä ja sanovat lisäksi, että siirtymän sopiva aika riippuu myös lapsen persoonasta.

Toiset äidit näkevät kotihoidon tärkeäksi vielä lapsen ollessa kaksivuotias lapselle muodostuvan kiintymyssuhteen kannalta tai siksi, että kotihoito pystyy tarjoamaan lapsen ikätasolle päiväkotihoidoa paremman ympäristön. Lisäksi äidit kertovat nauttivansa mahdollisuudesta olla lapsen lähellä tämän ensimmäisinä vuosina. Toiset puolestaan pitävät tärkeänä, että lapsella on kaksivuotiaana pysyviä vertaissuhteita ja ammattilaisten antamaa kasvatusta riittäväksi katsotun perheajan lisäksi. Ansiotyöhön palanneet äidit pitävät omalta kannaltaan tärkeänä, että heillä on myös työelämäsuhde lapsisuhteen tai perhesuhteiden lisäksi. He pitävät työelämäsuhteen olemassaoloa edellytyksenä omalle hyvinvoinnilleen ja sitä kautta myös lapsen hyvinvoinnille.

Päivähoitoon siirtymisen ajankohtaan liittyvässä keskustelussa on esitetty erilaisia näkökohtia. Esimerkiksi norjalaisessa keskustelussa kiistat koskeva alle kolmevuotiaiden lasten hoitoa (Ifland 2013) ja OECD:n (2011) mukaan epäselvyyttä on 1-2 -vuotiaille lapsille parhaasta hoitopaikasta. Tässä tutkimuksessa erilaiset käsitykset koskevat ikäväliä 1 ½ - 3 vuotta. Ottaen huomioon, että kiista koskee suhteellisen lyhyttä aikaväliä lapsen elämässä, voidaan kysyä, miksi kannanotot muodostuvat ajoittain suhteellisen jyrkiksi. Kehityspsykologian piirissä (Hämäläinen ym. 2009) on esitetty, että pienten lasten kehityksessä muun tyyppiset tekijät ovat olennaisempia kuin se, hoidetaanko lasta vanhempien toimesta kotona vai ammattilaisten toimesta päivähoidossa. Ratkaisu on äitien kannalta henkilökohtaisesti tärkeä ja vahvasti emotionaalinen. Lisäksi ratkaisu on yhteiskunnallisesti merkittävä. On mahdollista, että tämänkaltaisessa, vahvoihin emootioihin ja toisaalta yhteiskunnan jatkuvuuteen liittyvässä asiassa ei ole mahdollista saavuttaa yksimielisyyttä (vrt. Vuori 2014). Valinnanvapaus merkitsee lähes väistämättömästi sitä, että oma toiminta on aina kritiikille alttiina ja on tahoja, jotka pyrkivät vaikuttamaan valintaan ja valinnan ehtoihin. Lisäksi mikä tahansa perhevapaamalli luo väistämättä reunaehtoja ja tukee joidenkin valinnanvapautta enemmän kuin joidenkin toisten.

LÄHEISSUHTEET JA TYÖELÄMÄSUHDE

Äidit pitävät tärkeänä, että heillä on mahdollisuus siirtyä työelämään sopivaksi katsomanaan ajankohtana. Sopiva aika riippuu siitä, miten kauan äiti haluaa hoitaa lasta itse ja toisaalta siitä, missä vaiheessa työelämäänsä paluu nähdään tärkeänä joko työn vetovoiman, ammatillisen urakehityksen, työmarkkinoille kiinnittymisen, arjen sosiaalisten suhteiden tai arjen rytmin näkökulmasta. Äiti

tarkastelee asiaa lisäksi talouden, lapsen hyvää koskevan käsityksensä ja omien suhteidensa, erityisesti puolisosuhteensa näkökulmasta. Ratkaisu muotoilee väistämättä koko läheissuhteiden verkostoa, joka samalla on olennainen ratkaisulle reunaehjoja antava kehys.

Puolisosuhteen harmonisuuden tavoite tulee esille esimerkiksi yksimielisyyden korostamisessa ja osin myös pyrkimyksessä välttää konflikteja. Harmoniseen puolisosuhteeseen pyrittäessä huomioidaan puolison keskinäistä työn- ja vastuunjakoa koskevat toiveet. Usein ratkaisut kuitenkin tehdään huomaamatta, aiempia kulttuurisia käytäntöjä tai omassa puolisosuhteessa omaksuttuja käytäntöjä reflektioimatta noudattaen (vrt. Morgan 2011; Wiesmann 2008; Evertsson & Nyman 2009). Jos omaksuttuihin keskinäisiin käytäntöihin ei olla tyytyväisiä, niitä tarkastellaan reflektiivisesti (vrt. Archer 2012) ja niitä saatetaan pyrkiä muuttamaan eksplisiittisten neuvottelujen keinoin (vrt. Evertsson & Nyman 2009; Wiesmann 2008; Närvi 2014a). Eksplisiittiset neuvottelut ovat osoitus siitä, että konfliktin mahdollisuus myönnetään, eikä yksimielisyyteen pyrittäessä olla aina valmiita luopumaan omista tavoitteista. Neuvotteluilla pyritään keskinäiseen ymmärrykseen ja suhteen jatkuvuuteen (Jallinoja & Widmer 2011). Jos hankalana pidettyä asiaa ei haluta nostaa keskusteluun, toisen toimintaan voidaan pyrkiä sopeutumaan implisiittisten neuvottelujen keinoin, jolloin tilannetta pyritään muuttamaan vähitellen tai siihen sopeudutaan (vrt. Evertsson & Nyman 2009; Wiesmann 2008). Äidit sanovat, että kotihoidon jatkamisesta vanhempainvapaan jälkeen käydään jonkin verran keskustelua puolison kanssa. Sen sijaan siitä, että nimenomaan äiti valikoituu kotihoidon toteuttajaksi, ei välttämättä keskustella. Puolison mahdollinen (harvoin toteutuva) pitkä perhevapaa voi toteutua vain eksplisiittisten keskustelujen tuloksena ja aloitteen tekijänä on useimmiten äiti. Arjen työnjakoon liittyen äitien mukaan puolisosuhteessa käydään eksplisiittisiä neuvotteluita erityisesti lapsenhoidon ja kotitöiden vastuiden jakamisesta. Rahan jakamisen suhteen äidit näyttävät tyytymättöminäkin nojautuvan tilannekohtaisiin ratkaisuihin ja eräänlaiseen luovimiseen eli implisiittisten neuvottelujen keinoihin.

Pyrkimys vakiinnuttaa tai ylläpitää työelämäsuhdetta on osa ratkaisua. Osalla äideistä on vakinainen työsuhde ja osa heistä sanookin, että pitkä poissaolo työstä on ollut sen ansiosta mahdollista. Lasta voidaan hoitaa kotona rauhallisella mielin, kun työpaikka on odottamassa. Toki osa myös näistä äideistä oli palannut työelämään suhteellisen nopeasti, mikä myös oli ollut helppoa, kun työpaikka oli odottamassa. Epävakaasiin työsuhteisiin suhtaudutaan kahtalaisesti. Toiset pyrkivät palaamaan nopeasti takaisin työelämään varmistamaan uransa jatkuvuutta. Toiset sen sijaan siirtävät kysymyksen paluusta myöhemmäksi ollen luottavaisia mahdollisuuden palata työmarkkinoille korkean koulutuksen ja työkokemuksen ansiosta. Osa haastatelluista äideistä pitää pitkää perhevapaata mahdollisuutena pohtia uutta ammatillista suuntaa, joskus aiempien negatiivisten kokemusten jäl-

keen. On mahdollista tulkita, että työsuhteen puuttuminen lykkää paluuta osalla äideistä, koska työelämä ei ole houkuttelemassa näitä äitejä takaisin tarjoamalla mitään selkeää kiinnostavaa vaihtoehtoa. Tällaisessa tilanteessa äiti saattaa myös vastata myönteisesti työnantajan esittämään kutsuun palata töihin, vaikka olisi suunnitellutkin olevansa pidempään kotona.

Erot ratkaisuihin voivat johtua osittain siitä, että eri aloilla työllisyystilanne on erilainen. Olennaista on, että äitien työelämäsuhteet ovat monin tavoin erilaisia esimerkiksi oman alan työllisyystilanteen, palkkauksen, urakehitysmahdollisuuksien ja työaikojen joustavuuden vuoksi. Lisäksi äidit itse suhtautuvat samanlaiseenkin tilanteeseen muun sosiaalisen kontekstinsa vuoksi (esimerkiksi puolison työajat, palkkaus, toiveet, vastuiden jakaminen), lapsen kokopäiväisenä hoitajana viihtymisen tai siihen liittyvien käsitysten ja muiden omien henkilökohtaisten tärkeinä pitamiensä asioiden tai mieltymysten vuoksi (vrt. Archer 2012) eri tavoin. Toiset äidit kokevat, että tavanomaista pidempi perhevapaa tulee heille ammatillisesti kalliiksi, toiset puolestaan eivät koe menettävänsä ammatillisesti mitään merkittävää. Osa menetyksiä kokevista sanoo, etteivät menetykset ole olennaisia merkitykselliseksi koetun kotihoidon rinnalla.

Näin sekä työelämään liittyvät objektiiviset olosuhteet että äitien suhtautuminen niihin ja lisäksi heidän omat mieltymyksensä ja pyrkimyksensä tekevät ratkaisuihin erilaisia. Lisäksi siihen, millaiseksi äitien arki muodostuu ansiotyö- tai kotiratkaisussa, vaikuttavat työlle annetut merkitykset (esimerkiksi itsen toteuttaminen, ammatilliset tavoitteet, arjen rakenteistaminen, elintason tuoja, taloudellinen riippumattomuus, oma aika, sosiaaliset suhteet, merkityksellinen tekeminen) ja toisaalta äitejä näissä tilanteissa ympäröivät sosiaaliset suhteet, jotka vaikuttavat esimerkiksi kiireisyyteen, yksinäisyyteen, mahdollisuuteen jaksaa kokemuksia ja tulla hyväksytyksi.

Ansiotyötä ja kotihoitoa koskevan ratkaisun ympäristönä myös sukulaisuus-, ystävyys- ja tuttavuussuhteilla näyttää olevan oma merkityksensä. Nämä ovat suhteita, joita ratkaisun yhteydessä ei pyritä muotoilemaan samalla tavalla kuin lapsi- ja työelämäsuhteita sekä puolisosuhdetta, joiden sidoksissa ratkaisu olennaisesti muotoutuu. Sukulaisuus-, ystävyys- ja tuttavuussuhteet näyttävät sen sijaan vaikuttavan siihen, miltä ratkaisu tuntuu äitien arjessa. Lapsen isovanhempien apu helpottaa olennaisesti työssä käyvän äidin arkea. Isovanhemmat voivat hakea lapsen päivähoidosta tai hoitaa sairasta lasta, jolloin liikkumavara työaikojen suhteen laajenee. Ystävät ja äitituttavat sen sijaan jakavat äitiyden kokemuksia ja arkea kotihoitoaikana muodostaen yksin jäämistä ehkäisevän sosiaalisen yhteisön. Hyvät äitiverkostot voivat jopa pidentää kotihoitoaika ja toisaalta tieto isovanhempien avusta voi olla yksi tekijä sille, että töihin uskaltaaan palata varhain.

Äitien mukaan sukulaisten ja ystävien mielipiteillä ei ole merkitystä heidän valintansa kannalta. Valintaa ihmetteleville sukulaisille kuitenkin pyritään perustelemaan omaa ratkaisua ja suhteet ystäviin voivat muuttua erilaisten tilanteiden vuoksi ja siksi, että ympärille pyritään löytämään omaa, merkittävänä pidettyä ratkaisua ymmärtäviä samanmielisiä ystäviä. Kun äidit puhuvat viihtymisestä ja viihtymättömyydestä yhtenä valinnan kriteerinä, voidaan pohtia, mikä merkitys arkea jakavilla sosiaalisilla suhteilla ja läheisten ihmisten mielipiteillä on ratkaisulle. Puolison hyväksyntää pidetään tärkeänä, mutta sitäkin sanotaan myötäiltävän vain, jos asia ei itsen mielestä tunnu ratkaisevalta. Yksinäisyyden kokemukset kotihoitoratkaisussa eivät välttämättä johda työelämäratkaisuun eikä ansiotyöhön liittyvä liiallinen kiireen tunne saa äitejä palaamaan kotiin, jos oma ratkaisu tuntuu merkitykselliseltä. Jos äidillä ei ole vahvaa käsitystä siitä, miten hän haluaa toimia, kysymys viihtymisestä voi vaikuttaa ratkaisuun. Asiat, joita äidit pitävät henkilökohtaisesti tärkeinä, määrittävät osin sosiaalisesta kontekstista käsin, mutta ovat osin niistä riippumattomia ja Archerin (2012) mukaan henkilökohtaisen elämänhistorian myötä muotoutuvia, suhteellisen pysyviä orientaatioita. Siksi samanlaisetkaan olosuhteet eivät johda aina samanlaiseen ratkaisuun.

SUHTEIDEN MUOTOILEMINEN OSANA RATKAISUA

Läheissuhteet ja työelämäsuhteet asettavat ratkaisulle reunaehdot, mutta ne ovat myös suhteita, joita äiti pyrkii muotoilemaan haluamansa kaltaisiksi ratkaisua tehdessään. Ratkaisun päämääränä ei äitien perustelujen mukaan ole ainoastaan esimerkiksi työelämäsuhteeseen tai lapsen hyvään liittyvät tavoitteet vaan myös muihin suhteisiin liittyvät erilaiset pyrkimykset. Tekemällä uudenlaisia ratkaisuja tai omalle viiteryhmillään epätyypillisiä ratkaisuja äidit muuttavat sosiaalista kontekstia, kuten he ovat aina tehneet. Naiset alkoivat 1960-luvulla käydä yhä enemmän kodin ulkopuolella töissä myös ilman taloudellista pakkoa ja alkoivat vaatia tälle ratkaisulle sosiaalista hyväksyntää. Vaikka pienten lasten äitien ansiotyö oli jo tällöin hyvin yleistä, siihen suhtauduttiin negatiivisesti, ellei se ollut taloudellisesti välttämätöntä. Kun ansiotyönormi oli ajan myötä vakiintunut viimeistään 1990-luvulle mennessä (Autto 2007), osa äideistä alkoi vaatia sosiaalista hyväksyntää nyt puolestaan kotihoidolle. Jallinojan (2006) mukaan vaatimuksen takana oli useimmiten korkeasti koulutettu, lapsia kotona hoitava äiti, joka halusi eron mielikuvasta, jonka mukaan lapsia hoiti kotona vain vähän koulutettu äiti, joka ei ollut onnistunut saamaan työpaikkaa. (mt.) Muutokset äitien toiminnassa johtuivat paitsi heidän henkilökohtaisista pyrkimyksistään myös muutoksista työllisyystilanteesta ja perhepolitiikasta.

Työllisyystilanteen on osoitettu vaikuttavan merkittävästi siihen, kuinka nopeasti äidit hakeutuvat takaisin työmarkkinoille (Salmi ym. 2009). Toimintamahdollisuudet voivatkin vaikuttaa asenteisiin. Äitien ratkaisut voivat nousta myös ajalle ominaisesta perheeseen liittyvästä ideologisesta ilmapiiristä, jolloin syy-seuraussuhde olisi toisenlainen ja asenteet vaikuttaisivat toimintaan. Perhepolitiikka heijastaa yleistä mielipidettä ja toisaalta vaikuttaa siihen ja mahdollistaa erilaisia ratkaisuja. Ainakin perhevapaalakien kohdalla tehdyt uudistukset herättävät heti syntyessään kritiikkiä ja muutospyrkimyksiä.

Tutkimushaastattelujen tekemisen aikaan sekä lapsen hoitaminen kokopäiväisesti kotona että ansiotyöhön palaaminen näyttävät olevan kaksivuotiaiden lasten äideille legitiimejä ratkaisuja. Osa äideistä kokee, että kotihoito on yhteiskunnassa hyväksytympi ratkaisu ja toiset taas kokevat, että äitien kuului palata suhteellisen pian ansiotyöhön. Toisaalta saadessaan ristiriitaisia viestejä toivotusta käyttäytymisestä äidit kokevat toimivansa väärin joka tapauksessa. Julkisen keskustelun aineistossa, erityisesti Helsingin Sanomista ja Tulvasta kerätyssä aineistossa kannanotot ovat osin jyrkkiä ja äitien ansiotyötä ja kotihoitoa koskevan valinnan seuraukset tuodaan esille ratkaisevina lapsen ja äidin tulevaisuuden kannalta. Median välittämät käsitykset pakottavat ratkaisua perustelevat äidit usein puolustuskannalle pohtimaan ja esittämään ratkaisujensa perusteita.

Periaatteet, joiden tulee toteutua kaikissa ratkaisuisa, ovat haastattelujen perusteella lapsen hyvä, äidin hyvä ja sen osana sukupuolten tasa-arvo ja lisäksi valinnanvapaus. Tasa-arvon nähdään yleisesti toteutuvan, kun ansiotyö- ja kotivalintaa eivät määrittele sukupuoli tai koulutustaso. Tästä päämäärästä lähtien naisten ja erityisesti vähän koulutettujen naisten on toivottu palaavan nopeammin työelämään, jotta he eivät olisi taloudellisesti muita haavoittuvammassa asemassa. Naisten tulisi ansaita itse, olla taloudellisesti riippumattomia ja taloudellisesti tasa-arvoisia suhteessa miehiin. Tämä ihanne tuli selkeästi esille sekä haastatteluissa että mediateksteissä niin, että sitä pyrittiin toteuttamaan tai niin, että toisenlaista ratkaisua ja käsitystä peilattiin siihen.

Tasa-arvo saatettiin määritellä myös mahdollisuutena valinnanvapauteen. Suhteessa puolisoon keskinäistä kunnioitusta ja yhteistä päätöksentekoa pidettiin keskeisinä tasa-arvon kriteereinä. Rahalle ja symmetriselle työnjaolle ei aina annettu sitä merkitystä, joka sille julkisessa puheessa yleensä annetaan. Yksilöllisen valinnanvapauden joutuminen ristiriitaan yhteiskunnallisen tasa-arvon pyrkimyksiä koskevien ihanteiden kanssa voikin olla vaikeasti ratkaistava kysymys. Toisaalta on pelätty ja ilmeisesti pelätään edelleen, että valinnanvapauden antaminen hidastaa tasa-arvoista kehitystä. Aineiston analyysin perusteella näyttää siltä, että myös kiistan jatkuminen on ongelmallista. Kun julkisuudessa puolustetaan milloin kotihoitoa, milloin päiväkotihoitoa, äidit kokevat, että heidän mikä tahansa valintansa on jossakin suhteessa väärä. Vaikka keskustelu koskee

usein rakenteita, se tulkitaan samalla yksilöiden käyttäytymistä arvioivaksi ja kritisoivaksi kannanotoksi.

Uhrautuminen, toisten hyväksi toimiminen oman hyvän kustannuksella, ei juurikaan tule esille aineistossa. Sen sijaan äidit näyttävät pitävän legitimiinä ja itse asiassa sosiaalisesti välttämättömänä omien tavoitteiden ja pyrkimysten toteuttamista. Tähän liittyy myös oman valinnan toteuttamisen mahdollisuus. Kuten lapsen hyvä, myös äidin hyvä ja tasa-arvo määritellään niin, että se sopii omaan ratkaisuun. Valinnanvapaus periaatteena oikeuttaa oman halun ja harkinnan mukaisen ratkaisun. Se sisältää myös ajatuksen, että äiti itse tai äiti ja puoliso yhdessä ovat päteviä määrittämään, millainen ratkaisu hänen tilanteessaan tai heidän perheensä tilanteessa on sopivin. Niinpä lasta kotona hoitavan äidin on perusteluissaan tuotava esille, miten ratkaisu huomioi hänen omat pyrkimyksensä ja ansiotyöratkaisun tehneen äidin on kerrottava, miten lapsi on huomioitu ratkaisussa (vrt. Jallinoja 2006, 256, 263). Äitien ansiotyöratkaisua voidaankin ilmeisesti edelleen pitää individualistisena ratkaisuna, vaikka kysymys siinäkin äitien itsensä mukaan on perheen elatuksesta ja hyvinvoinnista. Tämä tehtävä on perheenisien hoitamana yleisesti nähty perheen hyväksi tehtynä ratkaisuna.

Äidit kertovat voineensa tehdä haluamansa ratkaisun. Potentiaalisia uhkia kotihoitoratkaisulle ovat perheen tai oman talouden rajoitukset, puolison haluttomuus olla ainoa elättäjä perheessä, puolison haluttomuus jakaa tulonsa, vertaisäitien henkisen tuen ja arjen jakamisen puuttuminen ja sosiaalinen paine palata töihin. Uhkia ansiotyöratkaisun valitsemiselle ovat puolestaan puolison haluttomuus jakaa kotityö- ja lastenhoitovastuita tai se, että puoliso ei halua tai voi pitää perhevapaata, työllistymisen vaikeudet, lapsenhoidossa auttavan verkoston puuttuminen, haluttomuus sietää kiireistä elämää ja sosiaalinen paine jatkaa lapsenhoitoa kotona.

Ratkaisu esitetään useimmiten monen samaan suuntaan ratkaisua vievän asian summana. Vaikka äidit kertovat tehneensä toivomansa ratkaisun, tehtyyn ratkaisuun kerrotaan liittyvän joskus myös kompromisseja ja jännitteitä. Edellä esille tuodut potentiaaliset rajoitukset ilmenevät tehtyihin ratkaisuihin liittyvinä kompromisseina. Ne liittyvät työssä käyvillä äideille kiireisyyden sietämiseen ja hieman liian pitkään poissaoloon kotoa. Kotihoitoa jatkaneilla kompromissit liittyvät yksinäisyyden ja ajoittaisen yksitoikkoisuuden tunteisiin, taloudelliseen riippuvuuteen puolisoista, perheen elintason laskuun ja loppuaikoina haluan palata työelämään. Lisäksi kotihoiton jatkamisratkaisuun voi liittyä jännitteitä puoliso-suhteessa liittyen erimielisyyteen toivotun kotihoitoajan pituudesta. Lisäksi kumpaankin ratkaisuun voi liittyä ympäristön kritiikin kohteeksi joutuminen ja epätietoisuus siitä, onko ratkaisu hyvä lapsen kannalta ja oman työuran kannalta.

8.2 VALINNAN PERUSTELUJEN MUOTOUTUMINEN

Valinta ei perustelujen kokonaisuuden mukaan tapahdu yksittäisten syiden ja seurausten tai keinojen ja päämäärien ohjaamana. Yksittäiset syyt, kuten elintasoon tai taloudelliseen itsenäisyyteen liittyvät tavoitteet tai syyt tai lapsen hyvää koskevat käsitykset, tietynlainen puolisosuhde syynä tai tavoitteena tai työelämäsuhteen antamat reunaehdot ja tavoitteet näyttävät merkittävinä tekijöinä ratkaisun kannalta. Ne näyttävät kuitenkin olevan vain osatekijöitä valinnassa. Näiden sosiaaliseen kontekstiin liittyvien tekijöiden lisäksi osin niiden vaikutuksesta ja osin niistä riippumatta muotoutuneet henkilökohtaiset mieltymykset ja pyrkimykset ovat ohjaamassa ratkaisua. Tarkastelemalla yksittäisiä osatekijöitä voidaan pyrkiä löytämään niiden takaa jokin yhteinen nimittäjä, jokin äitien valintaa ohjaava yksittäisiä pyrkimyksiä yhdistävä ”todellinen” (Perelman & Olbrechts-Tyteca 1969) syy. Ehdotan, että tuo todellinen syy on merkitykselliseltä tuntuva elämä, jossa useat henkilökohtaisesti tärkeinä tai arvokkaina pidetyt pyrkimykset voidaan yhdistää. Elämän ja arjen pitäisi siis tuntua itselle sopivalta ja merkitykselliseltä. Nykyhetken tulisi tuntua hyvältä, mutta tehtyjen ratkaisujen tulisi viedä omaa ja läheisten elämää hyvänä pidettyyn suuntaan. Äidit ovat valmiita tekemään kompromisseja pyrkimyksissään, mutta tärkeimpien asioiden tulisi kuitenkin toteutua.

Kiinnostavaa haastatteluaineistossa on, että äidit esittävät monien eri tekijöiden ohjaavan ratkaisua samaan suuntaan. Äiti, joka oli halunnut palata nopeasti työelämään, pitää päivähoitoa lapselle hyvänä asiana ja päinvastoin. Tehty ratkaisu sopii yhteen myös taloudellisten pyrkimysten ja useimmiten puolison käsityksen kanssa. Ratkaisu tukee äidin toiveen mukaisesti puolisosuhteen symmetrisyyttä tai selkeän työnjaon tiimimallia. Samaa suuntaan vievien argumenttien esittäminen voi merkitä pyrkimystä legitimoida aiemmin tehty päätös. Kun päätös on tehty, ei välttämättä tunnu mielekkäältä myöhemmin esimerkiksi haastattelutilanteessa nostaa esille siihen liittyviä ristiriitaisuuksia. Toisaalta harmoniassa olevat argumentit voivat kertoa myös siitä, että ratkaisu on tehty ainakin osin intuitiivisesti (vrt. Haidt 2001) tai reflektoimatta omaksuttuja käytäntöjä noudattaen (Morgan 2011), ja jälkikäteen esitetyillä perusteluilla pyritään vakuuttamaan kuulija ja myös puhuja itse siitä, että tehty ratkaisu oli hyvä.

Haidtin (2001) mukaan tämän tyyppinen valintatilanne on liian monimutkainen tehtäväksi rationaalisen valinnan menetelmällä. Eräs vaihtoehtoja pohtinut äiti sanoikin, ettei hän voi tietää, miten ja missä määrin esimerkiksi päivähoitovalinta vaikuttaa lapsen erilaisten piirteiden vahvistumiseen tai heikentymiseen. Koska valinnan seurausten ennakoiminen on vaikeaa, ennakointiin ei välttämättä edes pyritä ja mahdollisesti siksi perusteluissa tuodaan esille paljon kuluvaan hetken arkeen liittyviä kriteerejä. Mahdottomuus arvioida ratkaisun kaikkia seurauksia

pakottaa intuitiiviseen valinnan tekemisen prosessiin (vrt. Haidt 2001). Silti tässä kiistanalaisessa ja voimakkaita tunteita herättävässä kysymyksessä odotetaan, että ihmiset pystyvät perustelemaan ratkaisunsa sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. Samalla ratkaisulle aiemmin esitetyt sosiaalisesti hyväksytyiksi tunnistettavat perustelut rajaavat ihmisten toiminnan mahdollisuuksia. Uudenlaiset perustelut voivat laajentaa tai supistaa mahdollisen toiminnan aluetta, jos ne muodostuvat hyväksytyiksi perusteluiksi. (vrt. Archer 2012; Haidt 2001).

Aiemmissä tutkimuksissa on myös pohdittu, ovatko äitien ansiotyöratkaisut seurausta omaksutusta ideologiasta vai omaksuvatko äidit ratkaisun tehtyään siihen sopivan ideologian. On todettu, että lasta pitkään kotona hoitavilla äideillä on muita konservatiivisemmat käsitykset perheen työnjaosta. Ei ole kuitenkaan selvää, ovatko nämä käsitykset tilanteen syy vai seuraus. (Crompton ym. 2007; Närvi 2014b.) Eriarvoisuus työssä selittää osin äitien erilaisia ratkaisuja ja sitä, että kautta historian tasa-arvon vaatimuksiin on sisältynyt naisten keskinäinen jännite (vrt. Julkunen 1994; Jallinoja 1983; Käyhkö 2006). On myös sanottu, että vauriissa länsimaisissa yhteiskunnissa naisten valinnat eriytyvät, koska tällaisessa tilanteessa yksilölliset preferenssit määrittävät rakenteiden sijaan toimintaa (Hakim 2000). Relationaalisessa näkökulmassa yksilölliset pyrkimykset huomioidaan, mutta kuitenkin yhdessä kontekstin ohjaavuuden kanssa.

Asiaan liittyvät ideologiat voivat antaa rajoja toiminnalle ja toiminnan perusteluille. Jos 1950-luvulla ihanne oli perheen eteen uhrautuva äiti, nyt ihanne on valintoja tekevä ja sekä itseään että perhettään ajatteleva äiti. Vaikka äidillä on lupa ajatella itseään, lapsenkasvatukseen liittyvät odotukset ovat tiukentuneet ja asettavat nyt uudella tavalla ehtoja äitien ratkaisuille (vrt. Hays 1996; Faircloth 2014). Äidin tulisi menestyä sekä työssä että vanhempana ja samalla vastata suuresta osasta kotitöistä. Samalla ratkaisun tulisi olla henkilökohtainen valinta. Kotihoitoratkaisussa painotetaan ratkaisun olevan erityinen valinta ja omassa lähipiirissä harvinainen ratkaisu. Sen sijaan ansiotyöratkaisun oikeutus näyttää itsestään selvemältä. Äidit myös pitävät legitiiminä puolison odotusta elättäjyyden jakamisesta tässä vaiheessa, mutta eivät puolison odotusta kotihoidon jatkamisesta. 1960-luvulla vaaditusta oikeudesta ansiotyöhön näyttää tulleen velvollisuus ansiotyöhön. Kotihoitoratkaisussa puolisojen keskinäisen yksimielisyyden vaatimus korostuu, koska kysymys on yhteisestä taloudesta.

Yhdistys 9 tavoitteli 1960-luvun lopulla naisten ja miesten roolien yhdenmukaistamista esittämällä, että vain työssä käyvän äidin malli on oikea (Jallinoja 1983). Kuitenkin naiset tekevät edelleen valtaosan koti- ja lapsenhoitotyöstä (Miettinen & Rotkirch 2012) ja tämäkin tutkimus osoittaa äidinhoivan idean vahvuuden. Silti ihanne näyttää olevan, että sukupuolten roolit muuttuvat enemmän yhdenmukaisiksi niin, että myös miehet alkavat hoivaamaan lapsia ja hoitamaan kotia aiempaa enemmän. Kun ratkaisu perustellaan omana valintana, puolisojen vähäisempi vastuu kodin- ja lastenhoidosta on selitettävä joko ratkaistavissa

olevana tai ratkaistuna ongelmana tai kummallekin puolisolle juuri tähän tilanteeseen sopivana, sopimukseen perustuvana pragmaattisena ratkaisuna.

Laadullisen aineiston analyysi tuo esille valinnan logiikan ansiotyön ja kokopäiväisen lapsenhoidon välillä. Osa äideistä sanoi myös haastattelutilanteessa, että he eivät ole pohtineet aiemmin näin perusteellisesti tekemäänsä valintaa. Äidin kertomuksena saatava tieto on tehdyn valinnan yhdellä kerralla tehtyä jälkikäteistä reflektointia. On luultavasti myös mahdotonta muistaa kaikkea, mitä esimerkiksi vuosi sitten on ajatellut ja huomionnut päätöksenteon yhteydessä. Perustelujen voidaankin sanoa kertovan haastattelukysymysten ja haastattelutilanteen ohjaamana tietyistä valintaan vaikuttavista tekijöistä ja myös siitä, miten niistä on sopivaa puhua tai miten niistä puhumisen tilaa halutaan muuttaa (vrt. Kuusisto 1989; Perleman & Olbrechts-Tyteca 1969). Prosessia olisi mahdollista tarkastella myös ajassa haastatteleamalla äitejä esimerkiksi juuri ennen lapsen syntymää ja tietyin väliajoin kunnes lapsi siirretään päivähoitoon. Tällöin tulisi mahdollisesti esille ajan myötä muuttuvat näkökulmat ja käännekohtat, joiden jälkeen päivähoitopaikkaa aletaan hakea.

Perustelujen muodostaminen on tärkeää, koska ihmiset yleensä haluavat, että heille merkittävät ihmiset ymmärtävät ratkaisun motiivit (vrt. Jallinoja & Widmer 2011, 241). Äidit ovat perustelleet ratkaisujaan ainakin puolisoilleen, mutta myös esimerkiksi lapsen isovanhemmille ja mahdollisesti ystävilleen. Tutkimukseen mukaan tulleet äidit ovat olleet valmiita perustelemaan niitä myös laajemmalle yleisölle. Erilaiset uudenlaiset tavat perustella omaa toimintaa voivat samalla laajentaa sallitun käyttäytymisen rajoja (vrt. Donati 2011; Archer 2012).

Mediassa äitien valintaa koskeva keskustelu liittyy siihen, mihin suuntaan äitien ja samalla isien valintoja tulisi ohjata. Media-aineiston mukaan kysymys on: Pitäisikö tukea vanhempien vapautta valita haluamansa ratkaisu vai pitäisikö vanhempia ohjata ihanteeksi halutun mallin eli symmetrisen työnjaon mallin toteuttamiseen ja perhevapaiden tasan jakamiseen? Kysymys on myös siitä, miten eri mallien nähdään antavan tilaa valinnanvapaudelle tai keiden valinnanvapaudelle ne antavat tilaa. Asiantuntijoiden tai poliittisten vaikuttajien esittämä kritiikki vallitsevaa tilaa kohtaan kohdistuu useimmiten rakenteisiin, mutta äidit lukevat sitä omaan käyttäytymiseensä kohdistuvana arvosteluna ja ohjaamisena. Koska keskustelussa pyritään vaikuttamaan päättäjiin, kannanotot voivat olla jyrkkiä. Tämä keskustelu on poliittisen vaikuttamisen päämääränsä lisäksi myös äitien (ja isien) valintojen pohdinnan yksi konteksti. Ratkaisun sosiaalista hyväksyttävyyttä peilataan lähipiirin käsityksiin ja tekemisiin, mutta osin myös mediassa esitettyihin asiantuntijamielipiteisiin. Yksittäisten ihmisten ja median käsitykset vaikuttavat toisiinsa ja ruokkivat toisiaan. Mediakirjoitukset eivät ole kansalaisten mielipiteiden summa, koska kirjoittajiksi ovat valikoituneet erityisesti ne, jotka haluavat vaikuttaa perhepolitiikkaan ja yleiseen mielipiteeseen.

Media-aineistossa haastatteluaineistosta poiketen esitetään ratkaisuun vaikuttavien tekijöiden olevan usein ristiriidassa keskenään. Raha ohjaa ratkaisua eri suuntaan kuin vanhempien toiveet ja ansiotyötä koskevat intressit esitetään ristiriitaisina lapsen hyvää koskevien tavoitteiden kanssa. Media-aineistossa puolisojen potentiaalinen erimielisyys sivuutetaan, mutta tämä puolestaan tulee esille haastatteluaineistossa. On selvää, että eri tavoin tuotetut aineistot tuottavat erilaisen kuvan ilmiöstä. Media-aineistossa puhuvan motiivi eroaa tutkimushaastatteluun osallistuvan motiivista. Mediapuheessa ilmiötä tarkastellaan usein yhden asian valossa, esimerkiksi rahan, tasa-arvon, naisten työllisyyden ja lapsen hyvän valossa.

Juuri sosiaalisen hyväksynnän puuttuminen tai kritiikin kohteena oleminen näyttää olevan yksi asia, joka ratkaisuja tekeviä äitejä pohdituttaa, vaikka he olisivat tehneet hyvin tavanomaisen ratkaisun. Mediassa esitettyjen argumenttien yksi viestihän on myös, että äidit itse eivät ole päteviä arvioimaan, mikä heidän tilanteessaan olisi ”järkevintä”. Vuori (2014) sanookin, että erityisesti vähän koulutettujen äitien ja maahanmuuttajaäitien kotihoitoratkaisut joutuvat usein kritiikin kohteeksi. Tämänkin tutkimuksen mukaan äidit kokevat, että heidän pitkä kotihoitokautensa on ongelma, mutta niin on myös heidän varhainen työhön paluunsa. Vasta-argumentti 1960-luvun tasa-arvopyrkimykseen oli, että palkkatyössä käyminen hajottaa työläisperheet ja vahingoittaa sekä äitiä että lasta. Nyt sen sijaan mediakeskustelussa saatetaan todeta, että pitkät kotihoitajaksot vahingoittavat sekä äitiä tekemällä hänestä taloudellisesti haavoittuvan ja lasta jättämällä hänet varhaiskasvatuksen ulkopuolelle. Tähän tutkimukseen haastatelluista äideistä ne, jotka olivat palanneet töihin lapsen ollessa noin kaksivuotias, toivat muita äitejä vähemmän esille ympäristön taholta koettua kritiikkiä ratkaisuaan kohtaan.

Tutkijat ovat esittäneet, että lasten hoitoa ja kasvatusta koskevat periaatteet ovat vahvoja, koska vanhempien toiminta nähdään ratkaisevana sen suhteen, miten tasapainoiseksi ja yhteiskunnassa menestyviksi lapset kasvavat ja millaiseksi koko yhteiskunnan tulevaisuus tämän kasvatuksen seurauksena muotoutuu (Vuori 2014, 54; Hays 1996; Faircloth 2014; Beck & Beck-Gernsheim 1995). Kun vanhempien toiminta nähdään näin ratkaisevana, sen toivotaan perustuvan muuhunkin, kuin äitien omiin tuntemuksiin ja käsityksiin (Vuori 2014; Lee 2014, 219). Toisaalta näyttää siltä, että juuri siksi, että äitien ratkaisuihin liittyy vahvoja tunteita, he eivät halua luovuttaa päätösvaltaa ulkopuolisille. Äidit ajattelevat itse tietävänsä, mikä heidän lapsilleen, heille ja heidän koko perheelleen on hyväksi.

Kuten Vuori (2014) on todennut, tätä ratkaisua määrittävät vahvat kulttuuriset äitiyden määritelmät ja se, että ratkaisu on yksittäisen äidin elämässä emotionaalinen, koska se liittyy omaan lapseen, puolisosuhteeseen ja omiin ammatillisiin tavoitteisiin. Äidit joutuvat osoittamaan, että lapsen hyvä toteutuu omassa ratkaisussa ja tällöin toisenlainen ratkaisu tulee kuvatuksi helposti epäilyttävänä

(mt.) Erityisesti usein asioita yksinkertaistamaan pyrkivässä mediakeskustelussa (Diallaway & Pare 2008; Vuori 2014) jommallekummalle ratkaisulle pyritään saamaan yleisesti parhaan ratkaisun asema (vrt. Jallinoja 1983; 2006). Vaikka olisi ehkä tarkoituksenmukaisempaa puhua laajemmin lasten ja heidän vanhempiensa hyvinvoinnin edellytyksistä (vrt. Hämäläinen ym., 2009), näyttää edelleen siltä, että vanhempien ulospäin näkyvä konkreettinen toiminta, kuten juuri ansiotyö- tai kotihoitovalinta, ovat helpompia keskustelun kohteita.

8.3 ÄITIEN KOKOPÄIVÄISTÄ LASTENHOITOA JA ANSIOTYÖTÄ KOSKEVAT RATKAISUT MUOTOILEVAT PERHETTÄ

Yhteiskuntatieteilijät ovat pitkään ajatelleet, että perhesuhteet tulevat ajan myötä kulkemaan kohti puolisojen keskinäistä symmetristä vastuiden jakamista. Kehitys ei kuitenkaan näytä kulkevan lineaarisesti tähän suuntaan vaan sen sijaan käytännöt näyttävät polarisoituvan. Symmetrisen työnjaon malli puolisojen kesken näyttää yleistyneen samalla, kun perinteiseksi malliksi kutsuttu sukupuolittunut työnjako näyttää niin ikään vahvistuvan. (Wall 2007; Lammi-Taskula 2014.) Perheen muotoileminen on jatkuva prosessi. Perheen uudessa muotoilussa on kyse sen sopeuttamisesta uusiin olosuhteisiin (Jallinoja & Widmer 2011, 241). Muutokset tapahtuvat yleensä hitaasti. Sosiaaliset verkostot toimivat merkittävänä orientaatioiden välittäjinä erityisesti, jos ne ovat tiheitä. (mt.)

Suomessa itsestään selvänä jo kauan pidetty julkinen päivähoito on mahdollistanut pientenkin lasten äitien ansiotyön. Kotihoidon edellytykset on luotu kotihoidon tuen järjestelmällä ja lapsia kotona hoitavia vanhempia on tuettu jo pitkään avoimilla varhaiskasvatustalvakuilla ja puistotoiminnalla sekä esimerkiksi järjestöjen organisoimalla perhekahvilatoiminnalla. Silti samaan aikaan niin sanotut intensiivisen vanhemmuuden vaatimukset ja työelämän epävarmuudesta johtuvat kasvavat vaatimukset tekevät erityisesti äitien perhettä ja työtä koskevista valinnoista entistä vaikeampia. Tutkimukset siitä, miten äitien valinta ja valinnanvapauden ehdot muotoutuvat, ovat edelleen tärkeitä. Relationaalinen näkökulma viitekehyksenä auttaa muodostamaan kokonais kuvaa tästä prosessista.

Relationaalinen näkökulma tuo tässäkin tutkimuksessa esille, miksi naiset eivät välttämättä yhtenä rintamana halua samoja asioita. Omassa elämässä vahvasti emotionaalisessa kysymyksessä toisten perustelut eivät näyttäyty vakuuttavana. Archer (2012) selittää erilaisia orientaatioita elämänkulun myötä muotoutuneina ja siksi syvään juurtuneina, mikä myös selittäisi omista pyrkimyksistä kiinni pitämistä. Myös tämän tutkimuksen aineisto vahvistaa kahden rinnakkaisen ideologian olemassaolon ja mahdollisuuden perustella kumpi tahansa ratkaisu sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. Siinä mielessä tilanteessa on valinnanvapaus,

joskin kääntöpuolena on se, että kumpi tahansa valinta joutuu myös kritiikin kohteeksi.

Tässä tutkimuksessa on keskitytty korkeasti koulutettuihin, puolisosuhteessa olevien äitien ansiotyötä ja kotihoitoa koskeviin ratkaisuihin. Tutkimus tuo esille monenlaisia mahdollisia syitä sekä kotihoito- että ansiotyövalinnalle. Ei ole syytä olettaa, että esimerkiksi toisen asteen koulutuksen saaneiden äitien tavat perustella valintojaan olisivat merkittävässä määrin eri tyyppisiä. Tutkimukset laajoilla aineistoilla esittävät, että kotihoito ja siihen liittyvät myönteiset asenteet sekä sukupuolittunut työnjako olisivat näiden äitien perheissä yleisempiä. Laadullinen tutkimus tässäkin ryhmässä toteutettuna olisi kiinnostava lisä keskusteluun. Erityisen kiinnostavaa olisi lukea isien perusteluja omille ratkaisuilleen juuri siksi, että puolisosuhde näyttäytyi tässä tutkimuksessa tärkeänä ratkaisun tekemisen kontekstina.

Asenteet voivat olla modernimpia kuin itse teot ja perustelut omalle toiminnalle (Knijn & Oorschot 2008, 1527-1528). Vaikka erityisesti korkeasti koulutettujen miesten keskuudessa pitkät perhevapaat ovat viime aikoina yleistyneet (Tilastotietoa perhevapaiden käytöstä, thl.fi 15.12.2018), ja nuorten kaupunkilaisparien keskuudessa symmetrisen työnjaon ihanne on vahva (Eerola 2018), perheiden sisäinen työnjako näyttää yllättävän perinteiseltä ja pysyvältä (Tilastotietoa perhevapaiden käytöstä, thl.fi 15.12.2018). Ratkaisua koskevat neuvottelut puolison kanssa ovat sidoksissa yleisiin käsityksiin äidin ja isän tehtävistä perheessä, mutta samalla niissä on kyse kummankin vanhemman muista suhteista ja suhdeverkostoista.

Äitien ja isien ansiotyötä ja lapsenhoitoa koskevat ratkaisut kiinnostavat monia tahoja ja keskustelu aiheen ympärillä varmasti jatkuu. Toukokuussa 2019 julkaistun Rinteen hallitusohjelman tavoitteena on tasata perhevapaiden pitämistä isien ja äitien kesken selvästi aiempaa enemmän, mutta myös säilyttää kotihoidon tuen järjestelmä ennallaan. Se ilmentää joka tapauksessa symmetrisen työnjaon ihanteen tietoista vahvistamista, mutta myös halua poliittiseen kompromissiin ja monenlaisten valintojen hyväksymiseen. Näin se ilmentää myös haluttomuutta jyrkentää tälle keskustelulle ominaista vastakkainasettelua entisestään.

AINEISTONA KÄYTETYT LÄHTEET:

Meidän Perhe: Äiti hoitaa lasta kokopäiväisesti kotona

Isä on perheen pää 10/2009

Meilläkin on selkeät sukupuoliroolit I (lukija) 11/2009

Meilläkin on selkeät sukupuoliroolit II (lukija) 11/2009

Enpä arvannut, Ryppyjä ei ehdi kytätä 12/2009

Enpä arvannut, Alkupään lapset saivat laatikkomajoja 12/2009

Perhemallit puhuttavat yhä III (lukija) 12/2009

Kotiäiti vastaa: rahat yhteisiä (lukija) 1/2010

Kotiäidillä on aikaa suunnitella 3/2010

Mitä heille kuuluu nyt? Kirsi toivoo yhä osa-aikatyötä 3/2010

Kirsi sai töitä 4/2010

Tyytyisinkö vähempään 7/2010

Superäiti tietää trendit 10/2010

Miksi piti juosta uran perässä (lukija) 10/2010

Ensisuudelma alttarilla 4/2011

Ekokylä (äitien osa-aikatyö) 7/2010

Meidän Perhe: Äiti kokopäivätyössä

Kunnallispolitiikassa toimiva äiti 7/2009

Lapsi koului 8/2009

Isä on aina töissä 9/2009

Vaiston varassa 10/2009

...Meillä taas ei (lukija) 11/2009

Löydä rooliryhti 12/2009

Perhemallit puhuttavat yhä I (lukija) 12/2009

Perhemallit puhuttavat yhä II (lukija) 12/2009

Naapurin tyttö kotiutui Nummelaan 1/2010

Rennosti keskellä kaaosta 2/2010

Äiti ellää työl 4/2010
Tärkein löytyy pinnan alta 4/2010
Kotiäidin perintö 6/2010
Meidän isä ompelee pipoja 6/2010
Voittaja, ainakin tänään 7/2010
Jotain rajaa 10/2010
Usein on pakko mennä töihin (lukija) 11/2010
Homma hanskassa 12/2010
Äiti, joka pyllähti 2/2011
Taito kasvaa kommuunissa 2/2011
Unelma ympärillä 2/2011
Putoamisen taito 5/2011

Helsingin Sanomat: Espoon ja Vantaan kotihoidon tuen kuntalisän uudistusta koskeva keskustelu

Espoo-lisää saa vain perhe, joka hoitaa kaikki lapsensa kotona,
Kaupunki 23.9.2009
Espoo ja Vantaa tyrkkivät äitejä ja isiä hoitamaan lapsensa kotona,
Kaupunki 24.9.2009
Espoo-lisä sidotaan kotihoitoon, Pääkirjoitus 24.9.2009
Espoo-lisän poistosta voi tulla kallis lasku, Mielipide 25.9.2009
Espoo ja Vantaa ajavat naisia kotiin, Mielipide 1.10.2009
Koti-isäksi ryhtyminen on halusta kiinni, Mielipide 3.10.2009
Vantaa haluaa kotona olevat vanhemmat hoitamaan lapsiaan,
Kaupunki 20.10.2009
Yksityiset päiväkodit suivaantuivat Espoo-lisän poistosta, Kaupunki 15.11.2009
Espoo takaa päiväkotilapsille paikan tutussa tarhassa tauon jälkeenkin,
Kaupunki 15.11.2009
Essoossa sama hoitopaikka odottaa kotihoidon jälkeenkin,
HS Kaupunki 20.11.2009
Lasten tulva yllätti päättäjät, Kaupunki 11.1.2010
Varhaiskasvatuksen virikkeet jäävät vähävaraisten lapsilta saamatta,
Mielipide 29.1.2010
Helsinki haluaa 300 lasta kotihoitoon, Kaupunki 10.2.2010

Moni kunta säästää päivähoidosta jo nyt, Kaupunki 26.2.2010
Vähemmän päiväkotilapsia, Kaupunki 24.5.2010
Tuet eivät ohjaa toimimaan lapsen edun mukaan, Mieli pide 21.8.2010
Espoo-lisästä liki puolet pois, Kaupunki 14.10.2010
Lapset joutumassa säästöjen maksajiksi, Pääkirjoitukset 17.10.2010
Kerhot ja Espoo-lisä turvassa, Kaupunki 29.10.2010
Helsinki houkuttelee päiväkotilapsia kerhotoimintaan, Kaupunki 18.12.2010
Säästöjä ei kilissyt kaupungille, Kaupunki 26.1.2011
Äiti puntaroi Vantaa-lisän etuja ja haittoja, Kaupunki 26.1.2011

Helsingin Sanomat: *Keskustelu 6+6+6 – mallista ja kotihoidon tuesta*

Isien työt, Kotimaa 17.5.2010
Nuoret naiset eivät edes pääse lasikaton alle, Mieli pide 1.12.2010
Tutkijat arvostelevat kotihoidon tukea, Kotimaa 21.12.2010
Lastenhoitoon tarvitaan erilaisia vaihtoehtoja, Pääkirjoitukset 23.12.2010
Kilpasiskouden tilalle isien arvostamista, Mieli pide 12.1.2011
Lasten kotihoidon kuntalisä nakertaa naisten työllisyyttä, Kotimaa 7.2.2011
Isät viihtyisivät kotona nykyistä kauemmin, Kotimaa 8.3.2011
Vanhempainvapaat tasa-arvoiksi, Mieli pide 15.3.2011
6+6+6-vanhempainvapaa tukee lapsen hyvinvointia ja sukupuolten tasa-arvoa, Mieli pide 16.3.2011
Isän aktiivinen vanhemmuus on lapsen etu, Mieli pide 23.3.2011
Lapsi tarvitsee isän jatkuvaa läsnäoloa elämänsä alussa, Mieli pide 23.3.2011
Perhevapaista ei voi jakaa tasan, Mieli pide 1.4.2010
Isälle suurempi osuus perhevapaista, Mieli pide 10.3.2011
Vanhempainvapaan joustettava erilaisissa elämäntilanteissa, Mieli pide 14.3.2011
Joustavat vanhempainvapaat tukevat lasten yhdenvertaisuutta. Mieli pide 18.3.2011
Sukupuolten tasa-arvo ajaa lapsen edelle, Mieli pide 21.3.2011
Vanhempainvapaa täydelliseen remonttiin, 11.10.2010
Vanhemmille lisää valinnanvapautta päättää lastensa hoidosta, Mieli pide 9.2.2011
Lasten saaminen ei saa ajaa köyhyysloukkun, Mieli pide 11.3.2011
Suhtautuminen lasten kotihoitoon on jäänyt 1970-luvulle, Mieli pide 28.8.2010
Lasten kasvatusta on tietoa työtä, Mieli pide 8.5.2011

Kotihoidontuen lyhentäminen ei kannata ennen työllisyystilanteen paranemista, Mieli­pide 8.7.2010

Lapsen paras unohtuu keskustelussa vanhempainvapaista, Mieli­pide 12.3.2011

Perheet päättäköön hoitovapaan jakamisesta, Mieli­pide 14.3.2011

Missä viipyy laki kotivanhemman palkasta, Mieli­pide 30.11.2010

Suomessa arvostetaan äitejä monipuolisesti, Mieli­pide 1.12.2010

Tulva

Pääkirjoitus, 1/2009

Valistuksen ajan punknuori, 1/2009

Kuka hoitaa feministin pienet lapset? 1/2009

Pääsihteeriltä, Talouden elvytystoimet pitää suunnata myös naisvaltaisille aloille, 1/2009

Pääsihteeriltä, Suomessa tulisi ottaa käyttöön Islannin mallin mukainen hoito­vapa­aa, 2/2009

Lapsettomien isien maa, 3/2009

Feministi valitsi taloustieteen, 3/2009

Roolit uusiksi, 3/2009

Vallan kannoilla 4/2009

Kun elämä on rahojen laskemista, 1/2010

Pelottava köyhyys 2/2010

Naishallitus ei tuonut tasa-arvoa 4/2010

Vasta ero jakoi vanhemmuuden 1/2011

Tuulat, Pirkot ja Mirjat, olen teidän miehenne 2/2011

Ideologinen vartti: Äidin töissä käymisen edut paremmin esiin, 2/2011

Naisyrittäjät puristuksissa 3/2011

LÄHTEET

- Alasuutari, Maarit (2003) *Kuka lasta kasvattaa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Alila, Kirsi & Eskelinen, Mervi & Estola, Eila & Kahiluoto, Tarja & Kinos, Jarmo & Pekuri, Hanna-Mari & Polvinen, Minna & Laaksonen, Reetta & Lamberg, Kirsi (2014) *Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevan työryhmän tueksi*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12.
- Anttila, Anu-Hanna (2012) Sukupuolitettu kotityönjako ja sosiokulttuuriset rakenteet. *Sosiologia* 49(4): 291-306.
- Anttonen, Anneli (2003) Lastenhoidon kaksi maailmaa. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) *Perhe murroksessa. Krüittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2007) Care Capital, Stress and Satisfaction, teoksessa Crompton, Rosemary, Susan Lewis and Clare Lyonette (eds.) *Women, Men, Work and Family in Europe*, Palgrave MacMillan, Hampshire.
- Archer, Margaret S. (2012) *The Reflexive Imperative in Late Modernity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Archer, Margaret S. (2003) *Structure, Agency and the Internal Conversation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Autto, Janne (2007) Äitiyden muuttuva asema hyvinvointivaltion kansalaisuuden määrittelyssä. *Sosiologia* 44(3): 204-217
- Auvinen, Riitta (1968) *Ansioäiti ja kotiäiti. Sosiaalitieteellinen haastattelututkimus ansioäidin ja kotiäidin osan valintaan vaikuttavista tekijöistä*. Väestöpoliittisen Tutkimuslaitoksen julkaisuja B:16. Helsinki.
- Auvinen, Ritva (1995) *Lapsiperhe Suomessa*. Väestöntutkimuslaitos D 28. Helsinki: Väestöliitto.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (1995) *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.
- Berg, Kristiina (2008) *Äitiyskulttuurisina odotuksina*. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008. Helsinki: Väestöliitto.
- Bowlby, John & Fry, Margery (1953) *Child Care and the Growth of Love*. Based by permission of the World Health Organization on the report: Maternal Care and Mental Health by John Bowlby (1953) Abridged and ed. by Margery Fry. London: Penguin Books.
- Broom, Alex & Hand, Kelly & Tovey, Philip (2009) The role of gender, environment and individual biography in shaping qualitative interview data. *International Journal of Social research methodology* 12(1): 51-65
- Burgoyne, Carole B. (1990) Money in marriage: How patterns of allocation both reflect and conceal power. *Sociological Review* 38(4), 634-665

- Canth, Minna ([1874] 1994) Tyttäriemme kasvatust. Teoksessa Tuovinen, Eila (toim.) *Taisteleva Minna. Minna Canthin lehtikirjoituksia ja puheita 1874 – 1896*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Castrén, Anna-Maija (2019) Becoming “Us”: Marital Name, Gender, and Agentic Work in Transition to Marriage. *Journal of Marriage and Family* 81 (February 2019): 248-263
- Castrén, Anna-Maija (2014) Konfiguraationaalinen näkökulma perheeseen. Teoksessa Jallinoja, Riitta & Hurme, Helena & Jokinen Kimmo (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Castren, Anna-Maija & Högbacka, Riitta (2014) Avautuuko perhe? Eksklusiivisuuden ja inklusiivisuuden dynamiikka perhesidoksessa. *Sosiologia* 51(2): 106-122
- Choroszewicz, Marta (2016) Women Attorneys and Gendering Processes in Law Firms in Helsinki. *Sosiologia* 53(2): 122-137
- Clark, Tom (2010) On “being researched”: why do people engage with qualitative research? *Qualitative Research* 10(4) 399-419
- Connidis, Ingrid Arnet & McMullin, Julie Ann (2002) Sociological Ambivalence and Family Ties: A Critical Perspective. *Journal of Marriage and Family* 64 (August 2002): 558-567
- Crompton, Rosemary & Clare Lyonette (2005) The new gender essentialism – domestic and family “choices” and their relation to attitudes, *The British Journal of Sociology* 56 (4): 601-620.
- Crompton, Rosemary (2006) *Employment and the Family. The Reconfiguration of Work and Family Life in Contemporary Societies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crompton, Rosemary & Lewis, Suzan & Lyonette, Clare (2007) Introduction: The Unraveling of the “Male Breadwinner” Model – and Some of its Consequences. Teoksessa Crompton, Rosemary & Lewis, Suzan & Lyonette, Clare (toim.) *Women, Men, Work and Family in Europe*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Crompton, Rosemary & Lyonette, Clare (2007) Occupational Class, Country and the Domestic Division of Labour, teoksessa Crompton, Rosemary & Lewis, Suzan & Lyonette, Clare (toim.) *Women, Men, Work and Family in Europe*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Cronin, Anne M. (2015) “Domestic friends”: women’s friendships, motherhood and inclusive intimacy, *The Sociological Review* 63: 662-679
- Danielsbacka, Mirka & Tanskanen, Antti & Hämäläinen, Hans & Pelkonen, Inka & Haavio-Mannila, Elina & Rotkirch, Anna & Karisto, Antti & Roos J.P. (2013) *Sukupolvien vuorovaikutus. Auttaminen ja yhteydenpito suurten ikäluokkien ja heidän lastensa elämässä*. Väestöntutkimuslaitos Tutkimuksia D 58. Helsinki.
- Dillaway, Heather & Paré, Elizabeth (2008) How Cultural Debates About Stay-at-Home Versus Working Mothers Define Women and Home. *Journal of Family Issues*, 29(4): 437-464.
- Donati, Pierpaolo (2011) *Relational Sociology. A new paradigm for the social sciences*. London: Routledge.

- den Dulk & van Doorne-Huiskes (2007) *Social Policy in Europe: its Impact on Families and Work*. Teoksessa Crompton, Rosemary & Lewis, Suzan & Lyonette, Clare (toim.) *Women, Men, Work and Family in Europe*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Eerola, Petteri (2018) Tunteita herättävä lastenhoito. Teoksessa Eerola, Petteri & Pirskanen, Henna (toim.) *Perhe ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus.
- Elias, Norbert (1978) *What is Sociology?* New York: Columbia University Press.
- Elizabeth, Vivienne (2001) Managing money, managing coupledness: a critical examination of cohabitants' money management practices. *The Sociological Review* 49: 389-411
- Elster, Jon (2007) *Explaining Social Behavior. More Nuts and Bolts for the Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eriksson, Erik H. (1962) *Lapsuus ja yhteiskunta*. Jyväskylä.
- Eräranta, Kirsi (2013) *Taloudellinen, sukupuolittunut ja transnationaali sosiaalinen. Hyvinvointiyhteiskunnan muutos ja kysymys työn ja perheen yhteensovittamisesta*. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2013:7. Helsinki: Unigrafia
- Evans, Judith (1995) *Feminist Theory Today. An Introduction to Second-Wave Feminism*. London: Sage Publications.
- Evertsson, Lars & Charlott Nyman (2009) If not negotiation, then what? Gender equality and the organization of everyday life in Swedish couples. *Interpersona* 3 (Suppl. 1): 35-59.
- Evertsson, Lars & Charlott Nyman (2014) Perceptions and Practices in Independent Management: Blurring the Boundaries Between "Mine", "Yours" and "Ours". *Journal of Family and Economic Issues* 35(1): 65-80
- Faircloth, Charlotte (2014) Intensive Parenting and the Expansion of Parenting. Teoksessa Lee, Ellie & Bristow, Jennie & Faircloth, Charlotte & Macvarish, Jan, *Parenting Culture Studies*. Basingstoke: Palgrave.
- Finch, Janet & Jennifer Mason (1993) *Negotiating family responsibilities*. London: Routledge.
- Fontana, Andrea & Frey, James H. Frey (2005) The Interview, From Neutral Stance to Political Involvement. Teoksessa Denzin, N.K. & Lincoln Y.S. (toim.) *The Sage Handbook of Qualitative Research*. London: Sage Publication.
- Frank, David A. (2007) A Traumatic Reading of Twentieth-Century Rhetorical Theory: The Belgian Holocaust, Malines, Perelman, and de Man. *Quarterly Journal of Speech* 93 (August 2007): 308-343.
- Gatrell, Caroline (2005) *Hard labour, The sociology of parenthood*. Berkshire: Open University Press.
- Haataja, Anita & Juutilainen, Vesa-Pekka (2014) *Kuinka pitkään lasten kotihoitoa? Selvitys äitien lastenhoitojaksoista kotona 2000-luvulla*. Kelan tutkimusosasto. Työpapereita 58/2014. Helsinki: Kela.
- Haidt, Jonathan (2001) The emotional dog and its rational tail: A social intuitionist approach to moral judgement. *Psychological Review* 108(4): 814-834
- Hakim, Catherine (2000) *Work-Lifestyle Choices in the 21st Century. Preference Theory*. Oxford: University Press.
- Hakovirta, Mia (2008) Yksinhuoltajaäitien palkkatyövalinnat. *Sosiologia* 45(2): 91-103

- Halrynjo, Sigtona & Lyng, Selma Therese (2009) Preferences, constraints or schemas of devotion? Exploring Norwegian mothers' withdrawals from high-commitment careers. *The British Journal of Sociology* 60(2): 321-343.
- Harris, Scott R. (2009) Objective and Interpretive Approaches to Equality in Marriage. *Journal of Constructivist Psychology* 22: 213-236.
- Hays, Sharon (1996) *The Cultural Contents of Motherhood*. New Haven: Yale University Press.
- Heikkinen, Suvi & Lämsä, Anna-Maija & Hiillos, Minna (2014) Narratives by women managers about spousal support for their careers. *Scandinavian Journal of Management* 30: 27-39.
- Heimo, Taija & Nätkin, Ritva (2007) Valintojen mosaiikki – perhevapaalta työhön paluu. *Janus* 15(3): 215-228.
- Heritage, John (1996) *Harold Garfinkel ja etnometodologia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hiilamo, Heikki ja Olli Kangas (2009) *Trap for Women or Freedom to Choose? The Struggle over Cash for Child Care Schemes in Finland and in Sweden*, *Journal of Social Policy* 38:3, 2009
- Hochschild, Arlie Russell (1997) *The Time Bind. When Work Becomes Home and Home Becomes Work*. New York: A Holt Paperback.
- Hyman, Jeff & Scholarios, Dora & Baldry, Chris (2005) Getting on or getting by? Employee flexibility and coping strategies for home and work. *Work, employment and society* 19(4): 705-725.
- Häggman, Kai (1994) *Perheen vuosisata. Perheen ihanne ja sivistyneistön elämäntapa 1800-luvun Suomessa*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Hämäläinen, Virpi-Maria & Kouvo, Anna & Silvén, Maarit (2009) Äiti vai hoitotäti? – Varhaisen päivähoidon yhteydet nuoruusiän psyykkiseen kehitykseen. *Psykologia* 44(05-06): 364-377.
- Högbacka, Riitta & Aaltonen, Sanna (2015) Refleksiivisyyden ulottuvuudet. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Högbacka, Riitta (toim.) *Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empirisessä tutkimuksessa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 164. Tampere: Tampere University Press, 9-31
- Ifland, Anna Maria (2013) Political discourses on childcare in Germany and Norway: outside or within the family? Teoksessa Oinonen, Eriikka & Repo, Katja (toim.) *Women, Men and Children in Families: Private Troubles and Public Issues*. Tampere: Tampere University Press, 213-244
- Ingström, Pia (2007) *Lentävä feministi ja muita muistoja 70-luvulta*. Helsinki: Schildts Kustannus Oy.
- Jallinoja, Riitta (1983) *Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet*. Helsinki: WSOY.
- Jallinoja, Riitta (1985) Miehät ja naiset. Teoksessa Valkonen, Tapani & Alapuro, Risto & Alestalo, Matti & Jallinoja, Riitta & Sandlund, Tom, *Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana*. Helsinki: WSOY.
- Jallinoja, Riitta (2000) *Perheen aika*, Otava, Helsinki 2000
- Jallinoja, Riitta (2006) *Perheen vastaisku*. Familistista käännettä jäljittämässä. Helsinki: Gaudeamus.

- Jallinoja, Riitta (2014) Teoria universaalista perheestä. Teoksessa Jallinoja, Riitta & Hurme, Helena & Jokinen, Kimmo (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jallinoja, Riitta & Widmer, Erik D. (2011) Afterthoughts. Teoksessa Jallinoja, Riitta ja Widmer, Eric D. (toim.) *Families and Kinship in Contemporary Europe. Rules and Practices of Relatedness*. London: Palgrave Macmillan.
- Jokinen, Eeva (1996) *Väsyynt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Kimmo (2014) Perheikäytäntöjen sosiologia. Teoksessa Jallinoja, Riitta & Hurme, Helena & Jokinen, Kimmo (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jolkkonen, Arja & Koistinen, Pertti (2009) Kotitalous- ja hoivatyön jälkeinen työllisyys. Teoksessa Koistinen, Pentti (toim.) *Työn hiipuivat rajat. Tutkielmia palkkatyön, hoivan ja vapaaehtoistyön muuttuvista suhteista. Tilastokeskus, Tutkimuksia 251*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Julkunen, Raija (1994a) Suomalainen sukupuolimalli – 1960-luku käänteenä. Teoksessa Anttonen, Anneli & Henriksson, Lea & Nätkin, Ritva (toim.) *Naisten hyvinvointivaltio*. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija, (1994b) Esipuhe: Suomalainen takaisku? Teoksessa Faludi, Susan, *Takaisku. Julistamaton sota naisia vastaan*. Helsinki: Kääntöpiiri.
- Julkunen, Raija (2010) *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Helsinki: Vastapaino.
- Kalenius, Aleks (2014) *Korkeasti koulutetun väestön kehitys*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:12. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Kangas, Olli & Rostgaard, Tine (2007) Preferences or institutions? Work – family life opportunities in seven European countries. *Journal of European Social Policy* 17: 240-256
- Katainen, Anu (2011) *Tupakka, luokka ja terveyskäyttäytymisen ongelma*. Sosiaaliteiden laitoksen julkaisuja 2011: 2. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kela (2009) Tilastokatsaus 11.11.2009
- Kempeneers, Marianne & Thibault, Nicolas (2008) Strategies of Childcare and the Dynamics of Family Configurations. Teoksessa Widmer, Eric D. & Jallinoja, Riitta, *Beyond the Nuclear Family: Families in a Configurational Perspective*. Population, Family and Society, Vol. 9. Bern: Peter Lang.
- Ketokivi, Kaisa (2012) The Intimate Couple, Family and the Relational Organization of Close Relationships. *Sociology* 46(3): 473-489.
- Ketokivi, Kaisa (2009) Torjuttu autonomia: lapsuudenperheen vieraantuneet siteet ja aikuisten lasten vaihtoehtoiset elämänpolut, teoksessa Jallinoja, Riitta (toim.) *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kilpeläinen, Riitta (2009) Pienen lapsen hoiva valinta- ja neuvotteluprosessina. Teoksessa Koistinen, Pentti (toim.) *Työn hiipuivat rajat. Tutkielmia palkkatyön, hoivan ja vapaaehtoistyön muuttuvista suhteista*. Tilastokeskus, Tutkimuksia 251. Helsinki: Tilastokeskus.

- Knijn, Trudie & van Oorschot, Wim (2008) The Need for and the Societal Legitimacy of Social Investments in Children and Their Families. *Journal of Family Issues* 29(11): 1520-1542
- Koistinen, Pertti (2009) Työ ja sosiaalinen turvallisuus. Teoksessa Koistinen, Pertti (toim.) *Työn hiipuvat rajat*. Tilastokeskus, tutkimuksia 251. Helsinki: Tilastokeskus.
- Korhonen, Merja & Perho, Hannu (2014) Psykososiaalinen kehitysteoria. Teoksessa Jallinoja, Riitta & Hurme, Helena & Jokinen, Kimmo (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kortteinen, Matti (1982) *Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. Helsinki: Otava.
- Kosonen, Tuomas (2013) *To Work or not to Work? The Effect of Child-Care Subsidies on the Labour Supply of Parents*. CESifo Working Paper No. 4065, Category 4: Labour Markets. January 2013.
- Kröger, Teppo (2005) Hoivaköyhyys yksinhuoltajaperheissä: kenelle lastenhoito-ongelmat kasautuvat? Teoksessa Takala P. (toim.) *Onko meillä malttia sijoittaa lapsiin*. Kelan tutkimusosasto. Helsinki: Kela, 206-232.
- Kuusisto, Riikka (1998) Sodan retoriikasta. Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltajohtajien lausunnoissa. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino.
- Känsälä, Marja (2012) *Työura ja parisuhde – erilliset yhdessä. Työn ja muun elämän yhteensovittaminen kahden uran pariskunnilla*. Turun kauppakorkeakoulu, Sarja A-7: 2012
- Käyhkö, Mari (2006) *Siivoojaksi oppimassa. Etnografinen tutkimus työläistyöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa*. Joensuu: Joensuu University Press.
- Lainiala, Lasse (2014) *Perhepolitiikka kriisin aikana. Perhebarometri 2014*. Väestötutkimuslaitos, katsauksia E 48/2014, Helsinki.
- Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta 20.12.1996/1128
- Laki lapsen päivähoitosta 19.2.1973/36, muutos 22.12.2006/1344
- Laki työsopimuslain muutoksesta 1998/357
- Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna & Parrukoski, Sanna (2009) *Työ, perhe ja tasa-arvo*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:55. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna (2014) Isät, työ ja perhe. Teoksessa Eerola, Petteri & Mykkänen, Johanna (toim.) *Isän kokemus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Lammi-Taskula, Johanna & Suhonen, Anna-Stiina & Salmi, Minna (2004) Puolin ja toisin: tukea yli sukupolvien. Teoksessa Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (toim.) *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea*. Helsinki: Stakes. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Layder, Derek (1998) *Sociological Practice. Linking Theory and Social Research*. London: Sage Publications.
- Lee, Ellie (2014) Introduction. Teoksessa Lee, Ellie & Bristow, Jan & Faircloth, Charlotte & Macvarish, Jan (toim.) *Parenting Culture Studies*. Basingstoke: Palgrave.
- Lee, Ellie (2014) Conclusion. Teoksessa Lee, Ellie & Bristow, Jan & Faircloth, Charlotte & Macvarish, Jan (toim.) *Parenting Culture Studies*. Basingstoke: Palgrave.

- Lewis, Jane & Giullari, Susanna (2005) The adult worker model family, gender equality and care: the search for new policy principles and the possibilities and problems of a capabilities approach. *Economy and Society* 34(1): 76-104.
- Ludwig-Mayerhofer, Wolfgang & Allmendinger, Jutta & Hirsland, Andreas & Schneider, Werner (2011) *The power of money in dual-earner couples: A comparative study*, Acta Sociologica 54(4): 367-383.
- Luotonen, Aino (2012) Äitien paluu perhevapaalta työhön – motivaatio ja strategiat, teoksessa Luoto, Riitta & Kauppinen, Kaisa & Luotonen, Aino (toim.) *Perhevapaalta takaisin työelämään*. Työ ja ihminen, tutkimusraportti 42. Helsinki: Työterveyslaitos.
- Luotonen, Aino (2013) Mothers' return to work: contradictions, negotiations and strategies. Teoksessa Oinonen, Eriikka & Repo, Katja (toim.) *Women, Men and Children in Families. Private Troubles and Public Issues*. Tampere: Tampere University Press.
- Lyly-Yrjänäinen, Maija (2013) *Työolobarometri – Syksy 2013*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 32/2014. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Maksimainen, Jaana (2010) *Parisuhde ja ero, Sosiologinen analyysi terapeuttisesta ymmärryksestä*, Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos
- Marander-Eklund, Lena (2014) *Att vara hemma och fru. En studie av kvinnligt liv i 1950-talets Finland*. Helsingfors: Svenska Litteratursällskapet i Finland.
- Markkola, Pirjo (1990) Pirtissä ja pellolla, kotona ja konttorissa. Teoksessa Immonen, Kari (toim.) *Naisen elämä. Mistä on pienet tytöt tehty, mistä tyttöjen äidit*. Helsinki: Otava, 349-420.
- Martiskainen, Heini (2014) Kaikkien sidosten äiti. Äitiyden sidosten tutkimisesta. *Sosiologia* 51(2): 161-168.
- Martiskainen de Koeningswarter, Heini (2006) *Discursive Matrixes of Motherhood. Cultivating Decency and Emotion in Finnish and French Mother-Talk*. Helsinki: University of Helsinki.
- Mélart, Leila (2008) Yhdistys 9:n taistelu lasten päivähoidon puolesta. Teoksessa Mickwitz, Margaretha & von Essen, Agneta & Nordgren, Elisabeth (toim.) *Roolien murtajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Gaudeamus.
- Mickwitz, Margaretha (2008a) Tasa-arvotilanne 1960-luvulla. Teoksessa Mickwitz, Margaretha & von Essen, Agneta & Nordgren, Elisabeth (toim.) *Roolien murtajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Gaudeamus.
- Mickwitz, Margaretha (2008b) Yhdistys 9 ja sukupuoliroolikeskustelu. Teoksessa Mickwitz, Margaretha & von Essen, Agneta & Nordgren, Elisabeth (toim.) *Roolien murtajat. Tasa-arvokeskustelua 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: Gaudeamus, 25-55.
- Miettinen, Anneli (2008) *Kotityöt, sukupuoli ja tasa-arvo. Palkattoman työn jakamiseen liittyvät käytännöt ja asenteet Suomessa*. Lisensiaatintutkielma, Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, sosiologia, lokakuu 2008.
- Miettinen, Anneli ja Anna Rotkirch (2012) *Yhteistä aikaa etsimässä. Lapsiperheiden ajankäyttö 2000 – luvulla. Perhebarometri*. Väestöntutkimuslaitos, katsauksia E 42/2012. Helsinki: Väestöntutkimuslaitos.

- Miettinen, Anneli (2012) Perhevapaakäytännöt Suomessa ja Euroopassa. Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen työpaperi 2012 (1). Helsinki: Väestöliitto.
- Morgan, David H.J. (2011) *Rethinking Family Practices*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Nyman, Charlott (2003) The social nature of money: Meanings of money in Swedish families. *Women 's Studies International Forum* 26(1): 79-94.
- Närvi, Johanna (2014a) *Määräaikainen työ, vakituinen vanhemmuus. Sukupuolistuneet työurat, perheellistyminen ja vanhempien hoivaratkaisut*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Närvi, Johanna (2014b) Äidit kotona ja työssä – perhevapaavalinnat, työtilanteet ja hoivavaihto. *Yhteiskuntapolitiikka* 79(5): 543-552.
- Närvi, Johanna (2014c) Hoivaisuus epävarmassa työelämässä. Teoksessa Eerola, Petteri & Mykkänen, Johanna (toim.) *Isän kokemus*. Helsinki: Gaudeamus
- Nätkin, Ritva (1997) *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset*. Helsinki: Gaudeamus.
- OECD (2011) *Doing Better for Families*. OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264098732-en>
- Oinas, Elina (2004) Haastattelu: kokemuksia, kohtaamisia, kerrontaa. Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino
- Pahl Jan (2008) Family finances, individualisation, spending patterns and access to credit. *The Journal of Socio-Economics* 37(2008): 577-591.
- Palonen, Kari & Summa, Hilikka (1998) Johdanto: Retorinen käänne? Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*. Tampere: Vastapaino.
- Parsons, Talcott & Bales, Robert F. in collaboration with James Olds, Morris Zelditch Jr., and Philip E. Slater (1955) *Family, Socialization and Interaction Process*. New York: The Free Press.
- Pfau-Effinger, Birgit (2004) Socio-historical paths of the male breadwinner model – an explanation of cross-national differences. *The British Journal of Sociology* 55(3): 377-399.
- Peltola, Marja (2014) *Kunnollisia perheitä. Maahanmuutto, sukupolvet ja yhteiskunnallinen asema*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 147. Helsinki.
- Perelman, Chaim (1996) *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.
- Perelman, Chaim & Olbrechts-Tyteca, Lucie (1969) *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- Perrons, Diane & McDowell, Linda & Fagan, Colette & Ray, Kath & Ward, Kevin (2007) Gender, Social Class and Work-Life Balance in the New Economy. Teoksessa Crompton, Rosemary & Lewis, Suzan & Lyonette, Clare (toim.) *Women, Men, Work and Family in Europe*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

- Pietilä, Ilkka (2010) Ryhmä- ja yksilöhaastattelun diskursiivinen analyysi. Kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuksen kenttinä. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) *Haastattelun analyysi*. Helsinki: Vastapaino.
- Raijas, Anu & Varjonen Johanna (2007) "Minä vastaan vaatteista, sinä autosta." Muuttuuko kotitöiden jakaminen suomalaisissa lapsiperheissä? *Janus* 15(3): 261-279
- Raijas, Anu (2011) Money management in blended and nuclear families. *Journal of Economic Psychology* 32 (2011): 556-563
- Raijas, Anu & Sailio, Marjaana (2012) Arjen ristiriitoja pikkulapsiperheissä. Nettikeskustelun analyysi. *Janus* 20 (4): 316-333
- Rantalaiho, Minna (2012) Suomalainen lasten kotihoidon tuki Pohjoismaisessa kehityksessä. Teoksessa Sipilä, Jorma & Rantalaiho, Minna & Repo, Katja & Rissanen, Tapio, *Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki*. Tampere: Vastapaino.
- Rastas, Anna (2005) Kulttuuri ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa Ruusuvoori, Johanna & Tiittula Liisa (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 78-102
- Repo, Katja (2003) Perheen sisäisen rahatalouden jännitteitä. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) *Perhe murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Repo, Katja (2007) Pienten lasten kotihoito lastenhoidon vaihtoehtona. *Janus* 15(3): 229-244.
- Repo, Katja (2009) *Lapsiperheiden arki, Näkökulmina raha, työ ja lastenhoito*. Tampere: Tampere University Press.
- Repo, Katja (2012) *Lasten kotihoidon tuen merkitykset käyttäjien arjessa*. Teoksessa Sipilä, Jorma & Rantalaiho, Minna & Repo, Katja & Rissanen, Tapio, *Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki*. Tampere: Vastapaino.
- Repo, Katja (2013) The Child in the context of home care – Finnish mothers' assessments. Teoksessa Oinonen, Eriikka & Repo, Katja (toim.) *Women, Men and Children in Families. Private Troubles and Public Issues*. Tampere: Tampere University Press.
- Rotkirch, Anna (2000) Pirstoutunut vanhemmuus. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Roos, J.P. (toim.) *2000 – luvun elämä. Sosiologisia teorioita vuosituhannen vaihteesta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruiner, Caroline & Hirseland, Andreas & Schneider, Werner (2011) Money and the Dynamics of Intimate Relationships. Teoksessa Jallinoja, Riitta & Widmer, Eric (toim.) *Families and Kinship in Contemporary Europe, Rules and Practices of Relatedness*. Hampshire: Palgrave MacMillan.
- Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (2009) Kun työstä tulee vieras perheessä. Teoksessa Jallinoja, Riitta (toim.) *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Salmi, Minna (2004) Joko-tai vai sekä-että: Työn ja perheen suhde korkeakoulutetuilla. Teoksessa Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna (toim.) *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna & Närvi, Johanna (2009) Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Työ ja yrittäjyys, 24/2009.
- Satka, Mirja (1994) Sosiaalinen työ peräänkatsojamiehestä hoivayrittäjäksi. Teoksessa Jaakkola, Jouko & Pulma, Panu & Satka, Mirja & Urponen, Kyösti, *Armeliaisuus*,

- yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia.* Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Sauli, Hannele (2014) Naisten ja miesten väliset tulot lapsiperheissä. Hyvinvointikatsaus 1/2014, Tilastokeskus, julkaistu 26.2.2014 (https://www.stat.fi/artikkelit/2014/art_2014-02-26_006.html?s=0)
- Sihvonen, Ella (2016), Early interventionist parenting support: The case study of Finland. *Families, Relationships and Societies* 2(2): 159-174
- Silfverberg, Anu (2013) Äitikortti. *Kirjoituksia lisääntymisestä.* Helsinki: Teos.
- Silvén, Maarit & Hämäläinen, Virpi-Maria & Kouvo, Anna (2010) Vastine koti- ja päivähoidon vaikutuksia koskevaan kommenttipuheenvuoroon. *Psykologia* 45(2).
- Sipilä, Jorma (2012) Lasten kotihoidon tuki poliittisena kysymyksenä. Teoksessa Sipilä, Jorma & Rantalaiho, Minna & Repo, Katja & Rissanen, Tapio, *Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki.* Tampere: Vastapaino.
- Sipilä, Jorma & Rantalaiho, Minna & Repo, Katja & Rissanen, Tapio (2012a) Kitkerän ristiriitaista perhepolitiikkaa. Teoksessa Sipilä, Jorma & Rantalaiho, Minna & Repo, Katja & Rissanen, Tapio, *Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki.* Tampere: Vastapaino.
- Sipilä, Jorma ym. (2012b) Kotihoidon tuen merkitys ja tulevaisuus. Teoksessa Sipilä, Jorma & Rantalaiho, Minna & Repo, Katja & Rissanen, Tapio, *Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki.* Tampere: Vastapaino.
- Smart, Carol (2007) *Personal life. New directions in sociological thinking.* Cambridge: Polity Press.
- Smyth, Lisa ja Claire Mitchell (2008) Researching Conservative Groups: Rapport and Understanding across Moral and Political Boundaries. *Social Research Methodology* 11(5):441-452.
- Snellman, J.V. ([1840]2000) *Kootut teokset 2.* Lokakuu 1839-1840. Helsinki: Opetusministeriö.
- Sonnenberg, Stefanie J. (2008) Household financial organisation and discursive practice: Managing money and identity. *The Journal of Socio Economics* 37 (2008): 533-551
- Sonnenberg, Stefanie J. & Burgoyne, Carol B. & Routh, David A. (2011) Income disparity and norms relating to intra-household financial organisation in the UK: A dimensional analysis. *The Journal of Socio-Economics* 40(2011): 573-582.
- Stefansen, Kari & Farstad, Gunhild R. (2010) Classed parental practices in a modern welfare state: Caring for the under threes in Norway. *Critical Social Policy* 30(1): 120-141.
- Strauss, Anselm & Corbin, Juliet (1998) *Basics of Qualitative Research, Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory.* Thousand Oaks: Sage Publications.
- Sulkunen, Irma (1991) *Retki naishistoriaan.* Helsinki: Hanki ja Jää.
- Summa, Hilikka (1989) *Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka: Tapaus asuntopolitiikka.* Yhdyskuntasuunnittelin ja täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A 17. Espoo: Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus, Teknillinen korkeakoulu.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Tieteen ja teknologian henkilövoimavarat [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-3228. 2012, Lähes kolmannes väestöstä on korkeasti koulutettuja. Helsinki: Tilastokeskus. [viitattu 8.9.2018]

- Suomen virallinen tilasto (SVT): Syntyneet [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-2391. 02 2016. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu 9.9.2018].
- Suomen virallinen tilasto (SVT) Työvoimatutkimus [verkkajulkaisu]. ISSN=1798-7830. Aikasarjatiedot 2001-2010 2010,2 Vuoden 2010 työllisyys ja työttömyys edellisvuoden tasolla. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu 8.9.2018].
- Sutela, Hanna & Lehto, Anna-Maija (2014) Työolojen muutokset 1977 – 2013. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus.
- Säkinen, Salla & Kuoppala, Tuula (2011) *Lasten päivähoido 2010*. Tilastoraportti 46/2011. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Tammelin, Mia (2009) Työaika ja perheen aika – Poisjättäytymistä vai ulosheittämistä? *Janus* 17(2): 176-183
- Tilastotietoa perhevapaiden käytöstä (2018) THL, <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/perhevapaatutkimus/tilastotietoa-perhevapaiden-kaytosta>. Viitattu 15.12.2018
- Turunen, Teemu (2012) Työorientaatiot muutoksessa? Suomalaisten palkansaajien työhön ja organisaatioon sitoutuminen sekä työhön kohdistuvat odotukset eurooppalaisessa vertailussa. *Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2012: 4*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Varjonen, Sampo (2011) Äidin hoiva, jaettu vanhemmuus - ja vapaus valita. Perhevapaiden uudistamisen argumentointi 1970-luvulta 2000-luvulle. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 118. Helsinki: Kelan tutkimusosasto
- Vincent, Carol & Braun, Annette & Ball, Stephen J. (2008) Childcare, choice and social class: Caring for young children in the UK. *Critical Social Policy* 28(1): 5-26.
- Vogler, Carolyn & Clare, Lyonette & Wiggins, Richard D. (2008) Money, power and spending decisions in intimate relationships. *The Sociological Review* 56(1): 117-143.
- Vuori, Jaana (2001) Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Vuori, Jaana (2014) Kotiäidin kulttuuriset kuvat ja sukupuolten tasa-arvo. *Sukupuolen tutkimus-Genusforskning* 27(2): 54-58
- Wall, Karin (2007) Main Patterns in Attitudes to the Articulation Between Work and Family Life: a Cross-National Analysis. Teoksessa Crompton, Rosemary & Lewis, Suzan & Lyonette, Clare (eds.) *Women, Men, Work and Family in Europe*. Hampshire: Palgrave MacMillan.
- Walzer, Susan (1997) Contextualizing the Employment Decisions of New Mothers. *Qualitative Sociology* 20(2): 211-227
- Weckström, Sirpa (2018) *Views of Finnish mothers on childcare and labour market participation: A cross European comparison*. Turun yliopiston julkaisuja Sarja-ser. B osa-tom. 452. Turku: Humaniora
- Widding, Ulrika (2018) Parental determinism in the Swedish strategy for parenting support. *Social Policy and Society* 17(3): 467-480.
- Widmer, Eric D. & Castrén, Anna-Maija & Jallinoja, Riitta & Ketokivi, Kaisa (2008) Introduction. Teoksessa Widmer, Eric D. & Jallinoja, Riitta (toim.) *Beyond the Nuclear*

Family: Families in a Configurational Perspective. Population, Family and Society, Vol. 9. Bern: Peter Lang.

Wiesmann, Stephanie & Boeije, Hennie & van Doorne-Huiskes, Anneke & den Dulk, Laura (2008) "Not worth mentioning": The implicit and explicit nature of decision-making about the division of paid and domestic work. *Community, Work & Family* 11(4): 341-363

Vähäsantanen, Katja & Saarinen, Jaana (2012) The power dance in the research interview: manifesting power and powerlessness. *Qualitative Research* 13(5): 439-510

Yesilova, Katja (2009) *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.

Young-Bruehl, Eslisabeth (1988) *Anne Freud: A biography*. New York: Summit Books cop.

Zelizer, Viviana A. (2005) The Price and Value of Children: The Case of Children's Insurance. *American Journal of Sociology* 86(5): 1036-1056

Zelizer, Viviana A. (2005) *The Purchase of Intimacy*. Princeton: Princeton University Press.

LIITE 1

KUTSU TUTKIMUSHAASTATTELUUN

Olen tekemässä sosiologian alan väitöskirjaa pienten lasten äitien työssäkäyntiä ja kotiäitiyttä koskevista ratkaisuista. Etsin nyt haastateltavia tutkimukseeni. Jos olet

kotiäiti tai työssäkäyvä äiti,
jonka
nuorin lapsi on 2-vuotias,

toivoisin voivani haastatella Sinua. Teen haastattelut haastateltaville sopivassa paikassa, esimerkiksi yliopistolla (Unioninkatu 35), haastateltavan työpaikalla tai kotona (pieni lapsi voi olla mukana tilanteessa) tai jossakin rauhallisessa kahvilassa.

Haastattelu kestää noin 1,5 tuntia. Nauhoitan haastattelun. Julkaisuissa aineisto esitellään niin, että haastateltavaa tai haastattelussa mainittuja muita henkilöitä ei voi julkaisujen perusteella tunnistaa.

Pyrin tekemään haastattelut tämän talven ja ensi kevään aikana. Etsin haastateltavia monista eri paikoista, kuten päiväkodeista, leikkipuistoista, työpaikoilta ym. mistä tahansa, missä pienten lasten äitejä voi tavoittaa.

Jos olet kiinnostunut tulemaan haastateltavaksi, pyydän ottamaan yhteyttä, jotta voisimme sopia ajankohdan – tai jos haluat kysyä vielä jotakin ennen sitä.

Yhteystietoni: (Nimi, yliopisto, puhelinnumero, e-mail-osoite).

TUTKIMUSHAASTATELUN KYSYMYKSET:

Taustakysymykset:

Äidin ikä, lasten syntymävuodet, asuinpaikka, koulutus, ammatti.

Puolison ikä, ammatti, koulutus.

Asumismuoto (asunnon koko, sijainti, omistus/vuokra).

1. Olet nyt hoitamassa lasta kokopäiväisesti/ työssä käyvä äiti. Miten päädyit ratkaisuusi, mitkä asiat vaikuttivat siihen ja milloin päätös syntyi?
2. Kerro, miten päädyit nykyiseen työhösi?
3. Miten olet viihtynyt työssäsi ennen jäämistäsi äitiyslomalle? Mikä merkitys työllä oli sinulle silloin? Miltä tuntui jättää työ? Ajattelitko jo silloin tulevan lapsen hoitomuotoa?
4. Mitä työkaverisi sanoivat sinulle, kun lähdit äitiyslomalle? Mitä sanoit heille? Mitä he sanoivat, kun menit takaisin?
5. Oliko sinulla etukäteen jokin kuva siitä, millaista olisi olla kotona lapsen kanssa tai millaista olisi olla pienen lapsen äiti ja käydä töissä?
6. Millaista sinulla oli äitiys- ja vanhempainvapaalla? Millainen oli tyypillinen päivä, keitä tapasit, mitä teit?
7. Millaisia kotitöitä teit ja millaisia kotitöitä puolisoosi teki? Miten vietitte yhdessä aikaa? Omat harrastukset?
8. Oliko sinulla lapsenhoitoapua? Sukulaiset, äitituttavat, ystävät, lapsiparkit?
9. Kävitkö perhekahviloissa tms.?
10. Oletko seurannut pienten lasten äitien nettikeskustelua tai osallistunut siihen itse?
11. Oletko tavannut äitejä äiti-lapsi-tapaamisissa tai harrastuksissa?
12. Millä tavalla mietit vanhempainvapaalla lapsen tulevaa hoitomuotoa? Koska teit päätöksen töihin lähtemisen ajoituksesta? Muuttuivatko ajatuksetsi hoitovapaan aikana tästä?
13. Mikä on puolisoosi merkitys ratkaisun kannalta? Osallistuiko hän keskusteluun päätöksestä, millä tavalla ja mitä muita vaihtoehtoja käsittelette? Miten mietitte keskinäistä työnjakoa, esim, työpäivien pituutta, työmatkoja, kotitöiden tekemistä jne.?

14. Miten jaoitte tulot vanhempainvapaan aikana? Entä hoitovapaalla? Keskustelitko tulojen jakamisesta? Oletko tyytyväinen tulojen jakamiseen perheen sisällä, entä kotitöiden jakamiseen?
15. Onko lapsen syntymä muuttanut tapaanne jakaa rahat tai kotityöt?
16. Oliko muita merkittäviä ihmisiä, joiden kanssa keskustelit päätöksestä? Ystävät, omat vanhemmat tai puolison vanhemmat, äitituttavat? Työkaverit?
17. Keskusteltiin päätöksestä neuvolassa, kommentoiko terveydenhoitaja sitä? Tai muualla, esim. päiväkodissa, perhepuistoissa, tms.
18. Seurasitko aikakauslehdistä, sanomalehdistä, televisiosta jne, esim. Internetistä, keskustelua koskien kotiäitiyttä ja työssäkäyntiä?
19. Muistatko julkisuuden henkilöitä, joiden mielipiteitä olet lukenut tai kuullut?
20. Onko joku heistä vaikuttanut jollakin tavalla omiin mielipiteisiin tai päätöksiisi? Muuttanut mielipidettä tai vahvistanut mielipidettä, tai saanut sinut pohtimaan asiaa tarkemmin?
21. Mikä merkitys on ollut kotihoidon tuella ja mahdollisella kuntalisällä ratkaisuun? Entä päivähoidon saatavuudella ja laadulla, millaisia päiväkotaja, sijainti jne?
22. Mikä merkitys työllä on sinulle? Oletko toiveammatissasi, onko sinulla ammatinvaihtoon tai uudelleen koulutautumiseen / lisäkoulutukseen liittyviä suunnitelmia?
23. Mikä merkitys uskot työllä olevan puolisollesi?
24. Miten määräytyy, kuka hoitaa lapsia ja kuka käy töissä?
25. Laskitko päätöksesi taloudelliset vaikutukset?
26. Mikä merkitys taloudellisilla seikoilla ylipäänsä on ollut päätöksellenne / päätöksellesi?
27. Kumman päätös hoitomuodon valinta oli? Vai oliko se yhteinen?
28. Miten mahdolliset vanhemmat lapset on hoidettu ja miten valinta niiden kohdalla tapahtui? Onko sillä merkitystä koskien nuorinta lasta?
29. Millaisia taloudellisia tavoitteita teillä on lähitulevaisuudessa? Asunto? Auto, matkat jne?
30. Oletko tyytyväinen ratkaisuun, jota tällä hetkellä toteutat? Kokeilitko vaihtoehtoja ratkaisua? Mikä tässä on hyvää?
31. Kotona lasta hoitavalle äidille: Mitä iloa kotiäitiydestä on juuri sinulle ollut? Koetko luopuneesi jostakin tärkeästä tämän vuoksi?
32. Kaipaako töihin? Mitä kaipaat töistä? Voitko kuvitella, että olisit lähtenyt tässä vaiheessa töihin?
33. Ansiotyössä käyvälle äidille: Mitä iloa työssä käynnistä juuri sinulle on? Koetko luopuneesi jostakin tärkeästä tämän vuoksi?
34. Miten työssäkäynnin ja lastenhoidon yhdistäminen on onnistunut? Voisitko kuvitella olevasi hoitamassa lasta kokopäiväisesti tässä vaiheessa?

35. Kommentoiko ympäristö (läheiset, "julkinen mielipide") ratkaisuaasi? Mitä sinulta on kysytty, mitä on sanottu?
36. Onko sinulla jokin käsitys siitä, millainen on tyypillinen kotiäiti / ansioäiti? Oletko itse sellainen ja missä suhteessa?
37. Mitä mieltä olet siitä, mikä on lapselle paras vaihtoehto?
38. Mikä on äidille paras?
39. Entä isälle?
40. Koetko, että olet voinut valita itsellesi parhaan vaihtoehdon?
41. Onko sinulla jokin käsitys siitä, millaiset ihmiset ylipäänsä tekevät samanlaisen ratkaisun kuin sinä teit?
42. Tai millaiset ihmiset tekevät toisenlaisen ratkaisun?
43. Onko sinulla jokin käsitys siitä, miten tämä ratkaisu yleensä tehdään?
44. Miten sinua on hoidettu lapsena? Mitä ajattelet siitä jälkeen päin?
45. Oletko nyt tyytyväinen elämääsi, erityisesti liittyen tähän ratkaisuun? Onko jotakin, mihin olet erityisen tyytyväinen?
46. Tai mitä haluaisit muuttaa?
47. Mitä ajattelet tulevaisuudestasi? Missä olet viiden vuoden kuluttua?
48. Millaisia tavoitteita sinulla on tulevaisuutesi suhteen?
49. Aiotko hankkia lisää lapsia?
50. Haluatko kertoa vielä jotakin olennaista ratkaisun kannalta?